Kemenesaljai Digitális Könyvtár
2023.11.16. 15:47

CSIKOR ZOLTÁN

KEMENESMAGASI TÖRTÉNETE

[KÉZIRAT]

KEMENESMAGASI, 1970.

„Adj pennámnak erőt,
ugy irhassak, mint volt... "
/Zrínyi M./

❖ Miért nézünk a múltba?

Már csak három évtized választ el minket a második ezredfordulótól. Az új életritmus rohamához egyre jobban hozzászokott szemünk, bármennyire is előretekint, fürkészve már jelen életünkben a jövendőnek mind élesebben fel-fellobbanó fényeit, 1970. április 4-én olyan időponthoz érünk, amikor inkább a múltba kell tekintenünk, azt vizsgálva, hogyan fejlődött a múltból a jelen. A múlt ismerete teszi érthetővé a mát, s a mának ilyen értelmű ismerete biztosabb bepillantást enged a jövőbe.

Hogy a múlt számunkra valóban „tanítómester" legyen, észre kell vennünk benne azt, ami jó, de azt is, ami visszahúz. Nekünk, kemenesmagasiaknak, voltaképpen 1945. március 26-a jelzi azt a napot, ahonnan új életünk, 25 éves fejlődésünk elindult. Ezt a napot és az utána következő fejlődést csak vajmi kis részben készítette elő kemenesmagasi népe. Mi, kis porszem, hazánk és a világ történetében, amikor most a múltba tekintünk, azt vizsgáljuk, hogyan hatott ránk a nemzeti és a világtörténelem áradása, hogyan hallottuk meg emberibb életre hívó szavát, hogyan alkalmazkodtunk hozzá, igyekezvén lerázni fejlődésünk akadályait.

Községünk élete a magyar állam életében olyan, mint csepp a tengerben, ám ebben az egyetlen cseppben is a magyar tenger van benne. – Ha a tengert viharok szabdalják, e csepp is nyugtalan, zavaros és komor színű, ám az előretörő napfény új, sosem látott színeket varázsol a megnyugvó tengercsepp színképébe.

1945. március 26-ával kezdődőd „napfényünk" új, egyre jobban letisztuló színképeinek története az itt következő számadás Kemenesmagasi község elmúlt 25 esztendejéről.

Hogy is történt?

Ha a múltba mélyedünk, nem állhatunk meg felszabadulásunk időpontjának. Ezt a pillanatot a belőle kiágazó további fejlődést a megelőző évek, évtizedek, századok, ezredek készítették elő. Röviden tekintsük át azt az időszakot, amely felszabadulásunkat megelőzte, s melynek ismerete a kemenesmagasi emberek számára a helyes tér-, idő és társadalomban való tájékozódásához feltétlenül szükséges

Induljunk hát vissza időben, s csak ott álljunk meg, ahol érdemes vagy egyáltalán hiteles adatokat találhatunk e hely történeti múltjában.

❖ Múltunk története

➢ Honfoglalás előtt

Községünk, Kemenesmagasi, Celldömölktől Észak-Keletre a Marcal és a Rába között ellaposuló Kemeneshát déli peremén települt régi község. Mai neve 1907 óta használatos. Akkor történt ugyanis Nemesmagasi és Pórmagasi községek közigazgatási egyesítése. A földrajzi egység e két község között a közvetlen szomszédság folytán a múltban is megvolt, a társadalmi egység hiányáról azonban a községek neve is árulkodik. Erről tudósít az Élet és tudomány 1963. január 6-i számának Kemenesalja c. cikke is, amikor községünkről a következőket írja:

„ A mai Kemenesmagasi Nemesmagasiból és Pór-Magasiból tevődött össze. A kemenesaljai hétszilvafások egyébként jobbára ugyanabban a kisparaszti életformában éltek, mint a jobbágyfalvak lakói. Ugyanakkor maguk művelték sovány földjüket, ugyanolyan keservesen küzködtek a kavicsos erdőháton, fiaik közül mégis többen juthattak el a Soproni Evangélikus Líceumba, amelynek kossuthi szellemén Ferenc Józsefi kor távlatában szinte forradalminak számított. Berzsenyi iskolájának kisugárzása révén vált a Kemenesalja keményen ellenzéki, függetlenségi szigetté a jó részt sulikus Dunántúlon."

300 év távolát megelőzően Nemesmagasi mai településétől mintegy jó kilométerrel északnyugat felé helyezkedett el. Ezt a régi Magasit a török átvonulók, portyázók azonban felgyújtották. Levéltárak iratai, a földrétegek leleteinek vallatása azonban még távolabbi múltról is tudnak hiteleset mondani a helyről.

Községünk nevében a Kemenes szó a szláv kamen szó magyaros alakja, a táj kavicsos, köves jellegére utal. A Magasi szó már magyar eredetűnek tartható, bár az első oklevélben, amely a XI. században Magasiról említést tesz, Mogosnak nevezi a községet. Ez a Mogos név származhat a szláv „mog" szótőből is, amely temetőt, sírhelyet jelent. Ez pedig utalhatna azokra a bizonyára 900-1000 évvel ezelőtt magasabb kiemelkedésű sírhalmokra, amelyek ma már egyre kevésbé észrevehetően a községtől északra levő pápóci csapás út mellett helyezkednek el, amelyről a szombathelyi Savaria múzeum régészének megállapítása, hogy „koravaskori vagyis halstattkori halomsírok". Ezek a sírok arról tanúskodnak, hogy már 2500 éve községünk határa lakott hely volt. E halmok mindegyikét már régebben átvágták, ahonnan az előkerült anyagot a Lázár-gyűjteményhez csatolták. Valamivel fiatalabb lelet az a fedőlapos kőhombár, néhány egyéb kisebb edénnyel együtt, amelyet 1964-ben a Büdös-kút közelé-

ben mélyszántást végző eke fordított ki s amelyet szintén a Savaria Múzeum vett át gyűjteményébe. E leletek és egyéb összevetések bizonyítják, hogy községünk területének nagyon valószínűsíthető lakói voltak a kelták, talán a rómaiak is, a szlávok, az avarok, akiktől a Marcal „Murzol" neve is származik. Az avar uralmat a frank uralom váltotta fel rövid időre, nem tüntette el az itt megmaradt szláv népelemeket, akik a földművelő kultúra jelentkezését hozták magukkal e tájra.

1. kép - Halstattkori halomsírok a pápoci Csapás út közelében

➢ A honfoglalás után

A magyar honfoglalás bizonyára községünk területére is jutatott magyar népelemeket, ha nem is közvetlenül a honfoglalást követően. Az új állami és társadalmi rend I. István idejében kezdődő kialakulása községünk területén is létrehozza az első magánbirtokot azzal, hogy 1037-ben a bakonybéli apátságnak juttatja a község egyik (valószínűleg keleti) részét. Az apátság jobbágyai a lassanként összeolvadó szláv-magyar lakosságból származnak. Településük valószínűleg a későbbi jobbágyfaluban, Pórmagasiban lehetett. Ezt a helységet akkor Mogosnak nevezik. Bizonyítékként idézhető az adományozó oklevél következő szövege; melyet Sörös Pongrác közöl a pannonhalmi Szent Benedek Rend történetének VIII. kötetében a 249. oldalon:

„…úgyszintén azt a jószágot, melyet közönségesen Mogosnak neveznek, amelyben kettő eke foglaltatik 6 házzal...

A részletes határjárásban itt említik Cunther sírját és a Murzol vizét. A község később Apátmagasi, Apátfölde néven is említik.

2. kép - A Büdös-kút nyugati forrása
/ I. László korabeli oklevél tesz róla említést a Magasiak birtokleírásában/

3. kép – A Büdös-kút keleti forrása
/"Ikerforrás" megjelölésként szerepelt az előzővel II. László oklevelében /

Később más birtokosok is feltűntek a község mai területén. Bizonyosat erről a község nevét később felvevő család történetéből tudunk meg. Eszerint: a Szalók nemből származó Magos /Mogos/ , később Magasi-család a Szalóki és Ugi családokkal volt vérrokoni kapcsolatban, ami a nemzetségek felbomlásának idején kötött egyezség során tűnik ki. Ug már a török dúlás idején eltűnt község, amely Vönöck és Magasi között a mai szőlőhegy közelében terült el. Az egyezség szerint az Ugi és a Magasi család bármelyikének kihalása esetén a másik örököl utána. Ez az egyezségkötés Zsigmond idejében történt /1399/, s még az Ugi-család familiárisainak adott birtokrészre is kiterjesztik a megegyezést.

4.kép – Marcal /Murzol/ folyó, mint a község mindenkori déli határa

Ennek alapján a fehérvári káptalan már 1399. július 4-én a Magasiakat beiktatta Ugi Péter birtokrészeibe. A földbirtokért való veszekedés azonban mind az Ugiakkal, mind a bakonybéli apátsággal tovább folytatódik, s ennek során a bakonybéli apátság tiltakozik 1449-ben az ellen, hogy Hunyadi János Magasit /Apátmagasi/ a Magasiaknak adományozza. Néhány év múlva Magasi Miklós a Vas megyei nemesekkel együtt fellázadt Mátyás király ellen, és ezért kenyeri és mersei jószágait elkobozták. A család további oklevelekben olvasható tagjai legutóbb 1764-ben: Magasi János, Ádám, Bálint, Péter és Sándor.

E tények igazolják, hogy Apátmagasi /Apátfölde/ jobbágyközség mellett, attól nyugatra birtokos családok által lakott másik község is létrejött. A Magasi-család adománylevele I. László idejéből származik. Így tehát mondható, hogy községünk mai területén a XII. századtól fogva két egymáshoz közeli település foglalt helyet. A két község helyét pontosan nem jelölhetjük ki, de

gyanítható, hogy Apátfölde /Apátmagasi/ a későbbi Pórmagasi Csallóköz utcáját, Magasi pedig a ma is Templom-dombnak nevezett 150 m magaslati pont körüli települést jelentette. Idővel mind a név, mind a település helye változott.

5. kép – A Templom-domb mai látképe Magasi felől

Az ismert Nemes- és Pórmagasi elnevezést valószínűleg csak a XVIII. Század hozta magával., amikor a jobbágygazdálkodás kihasználtsága fokozódott. Nemesmagasi új helyét akkor már a mai Tulok utca országút feletti belterületén alakítja ki.

A XVI. Század új társadalmi problémája községünkben a reformáció. Nemesmagasi birtokosai döntő többségében az ágotai hitvallású felekezet hívei lettek, míg Pórmagasi, mint egyházi tulajdonos községe megmaradt a római egyház híveként. Az így kifejlődő ellentét csírájává lett a későbbi századokban a vallási feszültségnek a két község lakosai között, amelyet a társadalmi, a vagyoni különbségek amúgy is tápláltak. E megosztottság mellett, még külső veszély is jelentkezett a hódító török hatalom előretörésével, pusztításával. Ez ellen a védekezés nem volt helyileg lehetséges. A két község Pápa elfoglalása után (1594) számos kemenesaljai községgel együtt áldozatává vált a portyázó török hadak pusztításának. Nem ez volt az első pusztulás, mert a tatárdúlás XIII. századi csapását nem számítva – 1576, 1587, 1660 és 1683-as évek is a török pusztítás éveit jelzik, s így í két század a táj élőhalott korszaka volt. Bágyadtan vánszorgott az élet, erre való tekintettel felmentést is kaptak az adófizetés alól. Pusztult ember és vagyon. A község lakosainak me-

nedéke ekkor a Cser meg a Rengeti-domb árterülettől övezett kiemelkedése. A török hódoltságot a lakosság mégis túlélte.

6. kép – az 1784-ben épült evangélikus templom mai formája
Az eredeti kisebb volt. /Műemlék/

A XVII. században a török hatalom hanyatlásával már kiéleződnek a vallási mezben jelentkező problémák. Nemesmagasi község már 1630-ban, majd 1646-ban Csepregre és Bükre zsinatra küldi papjait. Az éledés azonban még nem az igazi. Sok megpróbáltatás vár a lakosságra (protestánsüldözés, Habsburg-abszolutizmus elnyomása, stb.) A bizonytalan idők befejezése: a török kiűzése a császári zsoldosok újabb pusztítását hozza, majd a kuruc-labanckor harcai vonulnak el. Érthető, hogy ilyen körülmények között az épületek gondozására már nem jut lehetőség, s így a Templom-dombon épült, pusztulófélben levő templomot inkább szétszedik, követi „behordják” az akkor már mai helyén összpontosuló faluba. Az újonnan felépített templomot a

császári rendelkezés azonban erőszakkal elveszi a protestánsoktól, s a katolikusoknak adja. Ezért épül meg majd 1784-ben az új „türelmi rendelet" idején a mai műemlékként álló, közel 200 éve az új evangélikus templom a község délkeleti részén.

A XVIII. században a község a „Kemenesallyai járás"-hoz tartozik. Ez a járás 1595 és 1871 között áll fenn. A XVII. század a Habsburg-szándékok szerinti fejlődés kora lesz, amelyben a község birtokosainak gazdálkodása, de a magasi jobbágyok terhei is gyarapodnak. Nemesmagasi kisnemesi falu. Az egyre fokozódó árutermelés a szántóterületek fokozott kiterjesztéséét tetiék szükségessé. A terjeszkedés csak az erdők rovására történhetett. A XVII. század végén a Cser valóságos ősvadon, százados tölgyekkel, bozótokkal benőtt ősrengeteg, tele rókával, farkassal, őzzel, vaddisznóval. Később szegénylegényekkel és futóbetyárokkal. Ugyanakkor a Marcal mocsaras vidéke valóságos náderdő. A Cser kivágása az 1750-es évektől olyan nagy mértékű, hogy a következő század közepére az ősvadonnak csak hírmondója maradt. Az erdő helyén bokrok és magas fű jelent meg. Kezdett meghonosodni a juhtenyésztés.

A XVIII. században Habsburg-rendelkezések folytán jönnek létre különböző összeírások, amelyeknek célja a nemesi osztály tagjainak pontos megállapítása, majd később a jobbágyi terhek szabályozása. Ezekből, az összeírásokból tudjuk meg, hogy pl. 1726-27. évi nemességvizsgálat idejében Nemesmagasiban a következő nemesi birtokosok laktak:

Angyal János
Ifj. Mesterházy György
Id. Mesterházy György
Mesterházy János
Illés László
Id. Smidéliusz János
Ifj. Smidéliusz János
Smidéliusz István
Smidéliusz András
Szu Zsigmond
Szu István
Szu János
Leőke Boldizsár
Magasi Mózes
Magasi Miklós
Magasi Mihály
Magasi János
Id. László Mihály
Ifj. László Mihály
Nagy Mihály
Nagy György
Nagy Péter özvegye
Szényi Pál
Lipolt János

Az 1754. évi összeírás statisztikája hangsúlyozza, hogy a legtöbb nemest a Dunántúlon Vas megyében írták össze, s e tekintetben Nemesmagasi bizonyára a „legnemesebb" községek közé tartozott, minthogy az előző összeírás 24 birtokosával szemben ekkor már 52 főt írtak össze.

Az összeírtak sorában eddig nem említett ismertebb családnevek között találjuk a:

Horváth	Gotth	Márkus
Berzsenyi	Beiczi	Németh
Szalay	Győrffy	Boros
Szita	Tóth	Zábrák

vezetéknevű családokat.

Az 1767-es Urbáriummal kapcsolatos Nemesemagasi adatfelvételben már jobbágynevekkel is találkozunk, mint pl.

Karsay Ferenc	Balogh Mihály
Németh Ferenc	Pap István
Horváth Andor	Biczy János
Besenyei Ferenc	Varga Ferenc
Szédelyi Andor	Szomor János

Rajky János *[1] (1. megjegyzés)

Mindezek a megjelölés szerint „szabadosok" voltak, azaz felszabadult jobbágyok, s kiknek bizonyos kötelezettségük urukkal szemben továbbra is megmaradt. Az Urbárium rendelkezése értelmében Nemes- és Pórmagasiban a kb.18 holdnak számító egész jobbágytelek arányában fennálló kötelezettségek: az „árenda (haszonbér), tűzrevaló fa, fonyás, kifőzött vaj, kappany, csirke, tojás" megfelelő mennyiségének beszolgáltatása, továbbá marhás robot (2 marhával), vagy ehelyett dupla idejű kézi szolgálat teljesítése. Az egy jobbágytelkes Balogh Mihály pl. 85 nap kézi szolgálattal tartozott*[2] Gömbös János urának. A pórmagasi jobbágyok ugyanakkori összeírásban 2 szabados, 11 „maga házában lakó zsöllér és 16 egyéb jobbágy található." A XVIII. punctum kimondja: „Ha a robotra hivattatott paraszt röstségbül, vagy más vétkes okbul meg nem jelenik, 12 pálcával büntessék."

Az Urbárium azonban hiába készült el, a jobbágyok vállaira újabb terheket raktak. A lakosság ugyan növekszik, s a két Magasi ekkor már a cseri táj legnagyobb területű és népességű községei közé tartozik. A fellendülő feudális termelést a napoleoni háborúk után válság jelenségék kísérik, amelyektől való megszabadulás Kemenesmagasiban is a haladás kérdésévé válik. A Cser erdeinek irtása már-már végéhez közeledik, ugyanannyira, hogy a Magasiban is 1828-ban „a tűzre, épületre valókat pénzen veszik meg."

A gazdálkodás módja ekkor a háromnyomásos gazdálkodás. A szántóterületet három részre osztják, amelyből a vetőterület 2/3 rész, az ugar 1/3. A „parragban maradott részt" marháikkal legeltetik. A cseri területen ekkor alakult ki főnövényként a rozs, mint a 2. osztályú földek típusnövénye. Ennek

betakarítás után a tarlót október közepéig, végéig legeltették, aztán szántással, fogasolással készítették elő a talajt az újabb rozsvetésre. A zab és a kukorica főleg az előző évi ugarterületbe került, amelyet az ősz végén felszántottak. A szántóföldeket 2 marhával szántják. A legkisebb területet a búza és az árpa foglalta el a cseri részeken. Ezek alá kétszer szántottak. A jobbágybirtokon faekét és faboronát használtak, és a vetést is kézzel végezték. Istállótrágyázás alá a földek ebben az időben 7-10 évenként kerültek. Ennek oka, hogy az állatokat csak télen tartották istállóban. De hiányzott a bőséges almozás is, amit viszont a kalászosok alacsony szalmatermelése is okozott. A megtermelt szalma zömét inkább takarmányozásra használták. A trágyának egy részét pedig a szőlőre is kihordták. Ugyanakkor a termésátlagok alacsonyak voltak. A jobbágycsaládok nagy részének két tehene volt, de azokat elsősorban igázásra használták. Viszont az ágazás és a gyenge takarmányozás miatt nagyon kevés volt a tejtermelés. A napi tejhozam: 0,85 l tej. A szegényebb lakosok aratással, cséplésssel, mezei munkával tartják fenn magukat. 1785-ben Magasinak már 1166 lakosa van, akik közül 590 férfi, 576 pedig nő. A családok száma 262, akik közül 150 a zsellér család. A házak száma 172, amely adatokból az is következtethető, hogy a zsellércsaládok közül általában 2-3 család húzódott meg egy házban. 1828-ban a főbb kalászosok területarányai és átlagtermései q/kh*[3] - ban számítva a következők voltak.

termény	%	q/hold	termény	%	q/hold
rozs	50%	3,91q	búza	12,5%	3,2q
zab	25%	4,6q	árpa	12,5%	5,2q

A haladás kérdését a kívánt mértékben az 1848/49. évi szabadságharc sem oldotta meg, bár ennek következményeképpen került sor 1853-ban a jobbágyság eltörlésére, majd később a nemesi előjogok megszüntetésére, a mezőgazdasági termelésben is bekövetkező kapitalizálódásra. Ennek során fedezik fel a még elmaradt birtokosok elhanyagolt birtokrészeik tőkeértékeit és bekövetkeznek a cseri erdőirtások után a marcali árterek szabályozásai, az istállózó állattenyésztés fokozása, a rétek és a szántóföldek takarmánytermesztési hozamának növelésével.

Ekkor már régóta nem a bakonybéli apátsága földesura Pórmagasinak, hanem az Eszterházy grófok, akik Nagydém községbeli birtokukat cserélték el az apátsággal magasi birtoktestért. A volt apátsági birtok emlékét a mai napig őrzi a Marcal-menti Apáti dűlő a neve. Az Eszterházyak kezén nagy erdőbirtokok voltak. Az erdőállomány kiirtása után megindul egy majorsági központ kiépítése, s így 1881-ben a grófi mezőgazdasági termelés központi irányítására Felépítik Kemenespusztát istállókkal, borpincészettel (ekkor létesítenek szőlőterületet is a Cser szélén) cselédházakkal és intézőlakással. A kapitalizálódó

nagybirtokosi termelésnek ezt az ütemét a nemesmagasi kisebb birtokosok ugyan nem érik el, de lehetőségeikhez képest követik. A Berzsenyiek, a Gouthok, a Mesterházyak stb. mellett egész sor kisebb birtokos vesz részt a kapitalizált mezőgazdasági termelés újabb versenyfutásában. Ennek a versenyfutásnak kárvallottja is jobbágy felszabadítás után azok a zsellérek, aratómunkások, törpebirtokos kisparasztok lesznek, akik az új helyzetben csak munkájuk tőkeerejével rendelkeznek, amelynek pedig olcsó az ára.

7. kép – a Marcal-menti Apáti major mai nádfedeles istállója
Leginkább juhhodályként használták.

Ezek közül mind többen az amerikai kivándorlás vándorbotját veszik a kezükbe. A birtokkategóriák eltolódnak az előre haladó birtokosztódással is, ami ellen felfedezik a szaporodás mesterséges korlátozását is.

A századforduló körül fejlődőben van a gyümölcstermelés, a pillangós takarmánynövények termesztése, a szarvasmarha állomány belől a tehénlétszám növekedése, valamint a csikónevelés is.

Komoly méretekben kifejlődött a méhészet, hisz eddigre már az új erdőtelepítések is jelentősek voltak. Az állatállomány gyarapodását az alábbi kimutatás összegzi 1869 és 1895 évek között.

állatlétszám					
év	szarvasmarha	ebből /tehén/	sertés	ló	juh
1869	539	185	369	84	4662
1895	1013	385	1227	155	450

A birtokmegoszlás családonként az alábbi:

családok	**Nemesmagasi**	**Pórmagasi**
Mezőgazdasággal foglalkozó	524	119
Földdel rendelkező	320	66
Földdel nem rendelkező	204	53
100 kh aluli birtokosok	316	64
100 kh az összes földjük	3063 kh	664 kh
100 kh az átlagos földjük	9,7	10,4
100 kh felüli birtokosok	4	2
100 kh összes földjük	672 kh	2080
100 kh az átlagos földjük	168	1040

Az 5 kh alatti birtokosok sokszor gyenge minőségű földjükön alig tudtak valamit termelni, s takarmányhiány miatt gyakran igásállataikat is értékesíteni kellett.

A lakosság számának alakulását az alábbi táblázat mutatja ebben az időszakban:

év	összlakosság	mezőgazdasági lakosok	mezőgazd-i lakosok százalékban
1857	1512	1252	88%
1869	1541	1432	93,7%
1910	1833	1499	82%
1920	1861	1511	81%

A fenti táblázata mezőgazdasági lakosság csökkenését mutatja. /Csökkenés okai: amerikai kivándorlás, I. világháború/.

Az első világháború komoly életáldozatokat követel a községtől. Az elesettek, eltűntek nevét később a kultúrotthon, az és a katolikus templom márványtábláin örökítették meg.

Az első világháborút követő újjáéledés Magasiban is létrehozta a helyi direktóriumot a Tanácsköztársaság időszakában. A 133 nap szocialista újrendet akarása azonban a mostoha történelmi körülmények közt a Horthy-reakció áldozata lesz. Balogh Károly és Kovács József neve emelkedik ki a Tanácsköztársaságért legtöbb áldozatot hozó helyi lakosok sorából.

Az első világháborút követő évek a mezőgazdaságban egy igen kisméretű földbirtokreformmal kezdődtek, amely semmiféle lényeges változással nem járt a birtokkategóriákban. A világgazdasági válság többeknek ad vándorbotot a kezébe.

E században a háború előtt és után már szó nincs a régi ugar tartó háromnyomásos rendszerről, a termelés belterjesebb, a vetés váltás rendszere az általános. A legnagyobb változás e század első harmadában a szántóterületek térhódítása a legelők rovására. A nádasok eltűntek. 1935-ben a művelési ágak megoszlása a következő

terület	százalék
szántó	66%
legelő	5,9%
szőlő	0,7%
kert	0,8%
rét	6,5%
erdő	16,3%
fanet*[4]	3,8%

A szántóföldi termelésben a gabonaneműek visszahúzódnak, s a kukorica és a burgonya termelése tör előre. Ugyancsak jelentős emelkedést mutat a múlt századhoz képest a szálastakarmányok termelése is. A gyümölcsök között az alma, a körte, az őszibarack ért el fejlődést.

Az állatállomány 1935-re tovább növekedett 1895-höz képest. Csökkenés csak a marhák összlétszámában mutatkozik.

	állomány	Gyarapodás/csökkenés
Összes szarvasmarha	887	- 126
Ebből tehén	447	+ 62
sertés	1481	+ 254
ló	182	+ 27
juh	757	+ 307

A szarvasmarhatartásban általánossá válik a magyar fajtáról a svájci piros-tarkára való áttérés. Az istállótrágya növekedése folytán a földek 4-5 éves trágyázása lehetséges. A műtrágya használata is elkezdődik, valamint a gépek nagyobb arányú használata az eddigiekhez képest. Borona, henger, ve – tő-, cséplő- és takarmány előkészítő gépek, vasekék használata kizárólagossá válik.

A földbirtok megoszlása immár az egyesített Magasiban a következő képet mutatja 1935-ben.

A család	Családok száma	Csökkenés/növekedés
Mezőgazdaságból él	608	- 84
Földdel rendelkezik	540	+ 180
Földdel nem rendelkezik	68	- 136
Az 540 családból	Családok száma	Területük
Agrárproletár	360	513 kh
Kis és középparaszt	162	2174 kh
Gazdag paraszt	9	594 kh
földbirtokos	9	2480 kh

Gyakori a részesbérlet; a harmados bérlet a jellemző. A bérlőknél sokkal súlyosabb a napszámos, summás [*5] és gazdasági cselédek helyzete. A világgazdasági válság következtében a mezőgazdasági lakosság vásárlóképessége 100 %- ról 67%-ra esett vissza. Rongyos ruha, nélkülözés kísérte ezt a helyzetet.

A 30-as évek második felének hadiipara felszippant ugyan némi munkaerőt tőlünk is, a hadüzemi lekötöttség azonban már teljes elszakadást is jelent a falutól. A község teljes elzártsága, vasútvonal hiánya, kezdődő iparosodás az országban, a helyi megélhetés nehézségei hozzájárultak ahhoz, hogy 1920-ban elért népességi maximum óta a község lakossága állandóan fogy. Ehhez még hozzájárult a második világháború is.

A háború terheit pedig a kisemberek viselték. Az állam akkori „mások bőrét vásárra vivő" vezetői pedig a véráldozatok mellett a megfeszített munka áldozatát, beszolgáltatási rendszerünk teljesítését, a szólásszabadság teljes korlátozását, érdekeit szolgáló ideológia szajkózását kívánták, vagy kényszerítették. E cél érdekében kihasználták a kisemberek valláserkölcsi és hazafias érzelmeit. Egy ilyen kétségbe esett akció jele a 100000000 pengős hadikölcsönjegyzés kibocsátása is. Ennek első visszafizetésére 1945. március 15. és 31. között kellett volna sor kerülni. De a kölcsönt már nem fizették vissza, de a kölcsön visszafizetését a maga módján biztosította az igazságot szolgáltató, felszabadult népakarat.

❖ Felszabadulásunk

➢ Március 26-27 eseményei

A német fasiszta hadsereg végső veresége a negyvenes évek közepe felé egyre jobban előrevetette árnyékát. A csatlósként szereplő magyar csapatok sorsa ezzel megpecsételődött. A vereség utolsó hónapjaiban is azonban még győzelemről zengő szavalás hangzott el a fasiszta propaganda részéről, amely többeket megtévesztett. A doni harcok, a sztálingrádi csata után, amikor Sztálin fejezte ki köszönetét a doni front harcosainak „a kiváló hadi tevékenységéért", s a szovjet katonák tábori lapjain az „Előre a német fasiszta betolakodók teljes megsemmisítéséért" jelmondat olvasható. Nálunk katonáink és munkaszolgálatosaink tábori lapján, 1944 közepén is a következő harcra buzdító szöveget olvassuk: „Magyarország kitartása és áldozatkészsége teszi győzedelmessé fegyvereinket!" A győzelmes fegyverek azonban egyáltalán nem Magyarország kitartásáról és áldozatkészségéről függtek, amint a történelem igazolta.

Amikor a német fasizmus a szovjet csapatok pörölycsapásai alatt összeomlott, összeomlott vele együtt Magyarországnak még az, az esztelen „kitartása és áldozatkészsége" is, amely a nyilas rémuralom idején saját országunk és fajtánk pusztításában jelentkezett. A szovjet seregek a magyarországi harcok során jóval több kíméletet tanúsítottak országunk és népünk iránt, mint a történelmi zavarosban halászó nagyhangú, erőszakoskodó gazdái, a nyilas kormányzat.

Az 1944 szeptemberében Magyarország felszabadítását megkezdett szovjet hadseregegységek a súlyos debreceni, budapesti és székesfehérvári harcok után március közepén vettek újabb lendületet, s jutottak el hozzánk is. Március 24-én a Veszprém felől támadásba lendült szovjet erők március 26-án végleg birtokukba vették Pápát, s tovább hatoltak előre.

Így érték el március 26-án este községünk területét is. A támadásban a 2. és 3. ukrán front csapatai vettek részt. A szovjet támadás egy szovjet éknek egy tőlünk északra a Rába mentén történt előretörése után következett be. A nálunk megszálló német fasiszta erők még a délelőtt folyamán községünkből visszavonultak. Így bizonyos rövid időre interregnum*[6] állt be. Községünk szakaszán a fasiszta erők részéről a 6. német és a 3. magyar hadsereg, valamint a 6. német SS*[7] páncélos hadsereg maradványai érintettek. A német kivonulás nálunk különösebb károsodás nélkül ment végbe. Az utolsó német erők távozása jel volt már, hogy várni lehet a szovjet csapatokat.

Pápa után a szovjet ék Szergényen át Kemenesmagasi irányában folytatta útját. A német utóvédek lezárták az utat Mersevátnál. Itt gépesített alakulatok, páncélosok, tüzérség foglalt védelmi állást. Az átkaroló szovjet mozdulatok láttán (nemcsak keletről, hanem dél felől is támadtak szovjet erők) a németek rövid tűzfedezet mellett visszavonultak innét is március 27-én. Ekkor azonban Kemenesmagasi már túl volt a háború befejezésén, mint ahogy még 26-án, miután a szovjet erők a Marcal szergényi bejáratánál lesben álló fasiszta erőket szétverték, továbbhatoltak Kemenesmagasi irányába.

Idősebb szemtanuk elbeszélése tanúskodik arról, hogy a község felé délről széles sávban vonult észak felé a szovjet sereg. Körülbelül szürkület előtt 1 órával érték el községünket. A szovjet erők zöme nem tért be a községbe, hanem tovább vonult észak felé. Egységeik nagy részét gépkocsizó, gyalogsági és tüzérségi egységek alkották. A községbe betért szovjet katonák fasiszták után kutattak. Ennek során félreértésből történt egy-két nemkívánatos eset. Volt olyan család is, amely az előzetes fasiszta propaganda hatása alatt öngyilkos lett. Volt néhány egyénileg bujkáló katona, aki átöltözés reményében maradva vissza a bujkálás közben lelte halálát.

Az észak felé vonult szovjet erők estére Kemenespusztát érték el, s ott is éjszakáztak. Az ott megtelepedett vezérkari törzs - élén egy tábornokkal - Domonkos Istvánné majori lakásában tartott haditanácsot.

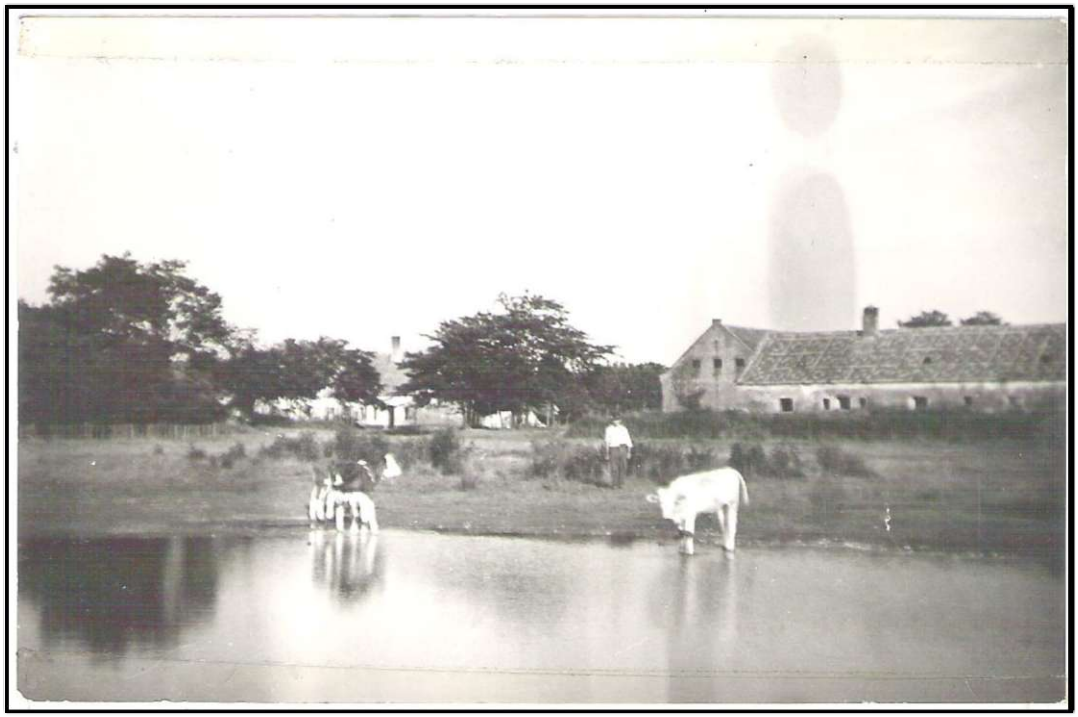

8. kép – Kemenespuszta ÉNy-ról a Kovács-tóval
(A baloldali borjú feje felett látszó bejárat mögött levő lakásban volt a szovjet tábornok haditanácsa.)

Hajnalban a seregek továbbvonultak Pápóc felé, ahonnan március 27-én és 28-án is erős tüzérségi tűz hallatszott Magasi felé. A Rába töltésénél foglaltak tüzelőállást a szovjet egységek. A túlsó töltésen a németek védelemre rendezkedtek be, de rejtve maradtak és eleinte nem nyitottak tüzet. A szovjet erők, hogy elterelték a figyelmet, állandóan verették a német védelmi állásokat. Különösen a gátőrház irányában volt igen erős tűztevékenység mindkét részről. Március 28-án aztán sikerült az átkelés a Rábán, s megtisztult ez a terület is a német fasisztáktól.

A szovjet erők egy része Mersevát irányában Celldömölk felé követte a Merseváton még nagy gyújtogatást végrehajtó visszavonuló ellenséget. Ez az ág szombathely felé tört előre, míg a pápóci a Bécs irányában vonuló erők támadás-irányát jelezte.

A pápóci erős tűztevékenység első áldozatait március 27-én este hozták Kemenesmagasiba, ahol számukra alkalmi kórházat rendeztek be. Pápócnál sok szovjet katona megsebesült, minthogy itt a németeknek komoly ellenállása volt. A sebesülteket a jélenlegi művelődési otthonban helyezték el, de jutottak sebesültek a közeli Guoth/Tiborcz és Berzsenyi/Horváth F. féle házakba is. Az elhelyezett sebesültek száma kb. 250 lehetett. Közülük 150 a Népházba (mai kultúrotthon), 50-50 pedig a Guoth és Berzsenyi féle házakba került. A sebesültek ápolásánál a katonaorvos mellett Nagy Sándor helyi lakos is segédkezett, minthogy azelőtt egészségügyi katonai kiképzésben részesült, s most a sebesültek kötözésében vett részt. Három szovjet katona a sebesültek közül itt halt meg a Kemenesmagasi Kultúrotthonban. Őket a Kultúrotthon udvarán temették el, később azonban a szovjet hősi halottak celldömölki temetőjének megnyitásakor Celldömölkre vitték át, örök nyugalomra.

➢ Március 27-e után

Felszabadulásunk első napjától fogva jelentősebb számú szovjet katonaság is tartózkodott Magasiban. Böröndy József népművelési ügyvezető csaknem egy év múlva egyik jelentésében 4-500 főre teszi a létszámukat. A szovjet katonák lakásául a középületek és a nagyobb magánlakások szolgáltak.

A felszabadulás után az első hazafiúi kötelesség a község lakossága számára a közmunkák teljesítésében jelentkezett. A szovjet erők elfoglalván a község melletti kenyeri repülőteret, annak használhatóvá tétele érdekében igénybe vették a község lakosságának munkaerejét, s már másnap megindultak itt a közmunkák. A közmunka útján rendbe tett repülőtér később mindenki elismerését váltotta ki rendezettségével, ízléses külsejével. A község lakosságának közmunkáját a kezdeti időkben még főként az útjavítások és az erdei marhaőrzések jelentették a szovjet hadsereg számára.

A helyi szovjet katonai parancsnok rendelkezését nem ismerve nem sokban térhetett el attól a parancstól, amelyet Szombathely városparancsnoka, Zfenygyijev alezredes adott ki április 8-án. Ezért nem érdektelen ennek teljes, magyar nyelvű ismertetése.

„1. sz. parancs

Mint Szombathely város, ~~járás, község~~ katonai parancsnoka 1945 évi ápr. hó 8.n a normális élet és rend fenntartása érdekében Szombathely város, ~~járás, község~~ területén elrendelem:

1. *Minden polgári hatóság folytassa kötelessége teljesítését.*
2. *Minden kereskedelmi és iparvállalat tulajdonosa folytassa tevékenységét. Az áruk, élelmiszerek, stb. árai olyanok maradnak, amilyenek voltak a szovjet csapatok bevonulásáig. A szeszes italok árusítása további intézkedésig tilos.*
3. *A helyi hatóságok és a polgári lakosság minden eszközzel segítse elő az iskolák, kórházak, orvosi segélyhelyek és egyéb kulturális közintézmények és vállalatok szabályszerű működésének biztosítását.*
4. *Az istentiszteletek megtartásának a templomokban és imaházakban nincs akadálya.*
5. *A lakosság köteles a birtokában levő fegyvert, lőszert, hadianyagot és egyéb katonai jellegű javakat és a rádiókészülékeket a katonai parancsnoknak beszolgáltatni.*
6. *Minden raktár és raktárhelyiség, amely a német és magyar katonai hatóság tulajdonában volt, az összes benne található javakkal együtt a szovjet parancsnokság rendelkezése alá kerül.*
7. *Az utcai közlekedést 5-től 21 óráig engedélyezem.*
8. *Éjjel kötelező a város elsötétítése.*

A Katonai Parancsnok"

A kemenesmagasi katonai parancsnok mellett március 26 óta mint tolmács teljesített szolgálatot Müller Mátyás, aki Resicsbányáról jött a községbe itteni rokonokhoz. Tolmácsi szolgálatáért később a községi képviselőtestülettől bizonyos juttatásban részesült.

1945. április 4-ével bár az egész ország már felszabadult*[8] a magyar részről immár 4 éve tartó háború terhei alól az első nagy lépés történhetett meg, az átlagos kemenesmagasi lakos azonban nem érezhette át e pillanat történelmi nagyságát, jelentőségét úgy, mint ma, 25 év letisztultabb történelmi

távlatából. Ennek okait e községre vonatkozó érvénnyel is helyesen foglalja össze dr. Bankits István: Az osztályharc néhány kérdése Vas megyében /1945-1948/c. mnnkájában. A mű hangsúlyozza, hogy a politikai reakció ereje és ellenállása erősebb volt a területen a felszabadulást megelőzően, mint az ország belső megyéiben. A politikai arculatot a nagybirtokosok, bérlők, a falusi kuláksag, az egyház határozták meg, s a munkás és szegényparaszti tömegeket teljesen kirekesztették a helyi politika alakításából. Ez a hangadó vezetőréteg a kommunista ellenességen túl fő szószólója volt az irredentizmus. Mély nyomot hagyott sokakban a fasiszta ideológia is, s ennek hatása alatt sokan kétkedve szemlélték az új élet kibontakozását. Ugyanakkor a kommunisták pártjának nem volt múltja a megyében. A felszabadulás előtt a nyilas mozgalom éppen 1944 tavaszán erősödött meg a megyében, s október 15-e után itt kaptak helyet a nyilas minisztériumok is, gondoskodva a megfelelő propagandáról és az ellenvélemények elfojtásáról. Ilyen propagandaszólam hangzott el a rádióban akkor is, amikor a Vörös Hadsereg egységei már Celldömölkön jártak, s még hivatalosan közölték, hogy: „Veszprémtől keletre visszavetették az ellenséget." E propaganda fogása volt az is, hogy a fasizmust olyan irányzatnak mutatta be, amely ellensége a nagybirtoknak és nagytőkének. Ez a propaganda a felszabadulás után is komoly mértékben nehezítette a kommunista párt munkáját. Jelentősebb ellenállás ugyanakkor nem alakulhatott ki, bár, az 1943-ban bevezetett Jurcsek-féle beszolgáltatási rendszer súlyos terheket rótt a parasztságra. A celldömölki járásban a „kötelezettség megtagadása miatt több száz parasztot állítottak bíróság elé." Az ellenállás másik formája az ún. „fekete cséplés", valamint a terméseredmények eltitkolása volt. A mezőgazdasági munkásokat munkára kényszeríttették. Ellenállás volt a kitelepítésekkel szemben.

Ilyen körülmények között érthető, hogy a község lakosaiban csak lassanként oldódott fel az előzetes propaganda által kimunkált benső félelem, vagy legalábbis tartózkodás, de az is bizonyos, hogy az egyre jobban felengedett, s időnként a természetes kötetlen barátkozás szintjéig emelkedett fel.

Különösen emlékezetes a következő eset:

Új szovjet csapategységek érkeztek községünkbe, s ezen egységek szovjet katonáival való barátkozás során kiderült, hogy az egyik 20 év körüli közlegénynek rokonai élnek Kemenesmagasiban. A katonát Joszif Pali-nak, azaz Páli Józsefnek hívták, aki találkozott is nagynénjével, Németh József kőműves feleségével. Németh Józsefné felismerte Joszif Paliban meghaltnak vélt bátyjának vonásait, s ezen az alapon próbára tételkor is több szovjet katona között őt, mint rokonát ki tudta választani. Joszif Pali édesapja az első világháború előtt Kemenesmagasiban lakott, mezőgazdasági munkával foglalkozott. Az édesapját Páli Lajosnak hívták, a háború során katonai szolgálatot teljesítve az

orosz fronton eltűnt. Itthon bajtársai híradások alapján úgy tudták, hogy meghalt, holott csak megsebesült.

9.kép – Joszif Pali szovjet katona
/Fekvő alak, otthon, ismerősei között, a felvétel valószínűleg Ukrajnában történt./

Joszif Palitól tudjuk, hogy édesapját sebesülése után egy faluban ápolták, s később felépülése után ápolónőjét vette feleségül. A Szovjetunióban maradt és továbbra is mezőgazdasággal foglalkozott. Két gyermeke született: József és Anna. Valószínűleg Anna volt az idősebb, mint, hogy Joszif Pali elbeszélése szerint apja halála után, akit a ló rúgott agyon, nővére folytatta apja munkáját. Joszif Pali ugyancsak felismerte ittlétekor Németh Józsefné szobájában apját fényképe alapján. Sajnos Josziftól nem lehetett pontosan megtudni, hol volt lakóhelye, s bár távozása után egy ízben oroszul írt, e levél sem maradt meg. A levél akkor Körmendről érkezett. Több adat bizonyossággal nem volt megtudható tőle, minthogy a beszélgetés tolmács nélkül történt. Joszif Pali ügyében a községi tanács ennek az évnek januárjában kereste meg levélben a magyarországi szovjet nagykövetséget és kért tőle segítséget lakóhelyének felkutatására, hogy vele a további kapcsolatot felvehesse. A követség értesítése szerint a felkutatással jelenleg a Szovjet Vöröskereszt foglalkozik. Páli Lajosnak, az édesapának nevét, mint hősi halottat a mai napig olvashatjuk a Kultúrotthon bejárata fölött elhelyezett márványtáblán.

/ 10. kép – Páli Lajos neve a Kultúrotthoni márványtáblán – neve a harmadik oszlopban az ötödik név/ - a kép hiányzik

A szovjet csaptok itttartózkodásának pontos idejéről nincsen megbízható adatunk, de bizonyos, hogy 1946. április 4-én jelenlétükkel még számolhattunk, hiszen bensőséges hangulatú ünnepi megemlékezés történik a felszabadulás egyéves évfordulóján, ahol Antal Pál, Tóth János, Horváth Gábor és a helyi orosz őrnagy mondtak beszédet. A szovjet katonák pedig sortüzet adtak.

A felszabadulásnak első megünneplése a kormány előzetes rendelkezése alapján is történt, amely e napot nemzeti ünneppé nyilvánította. Erről tájékoztat a Szabad Vasmegye 1946. március 17-én kiadott számának első oldalán.

Kemenesmagasi felszabadulásának adataihoz érdekes anyagot ad még a 15 éves évforduló alkalmából felterjesztett községi tanácsi jelentés, amely szerint:

„ A község helyzete a felszabadulás előtt rossz volt. A felszabaduláskor a menekültek száma: 185, az őslakosok száma 1700. A felszabadulás előtt a községben német alakulatok voltak. Eltávozásuk előtt állatállományt vittek el. Az őslakosságból felszabaduláskor távol volt 116 személy. Az élet megindulásához a szovjet csapatok állatállományt és szekereket adtak. A község felszabadulása…..harc nélkül történt. A felszabadulás utáni napokban a Nemzeti Bizottság megkezdte munkáját és földet juttattak a nincsteleneknek."

A felszabadulás napjai után lássuk, hogyan szerveződött újjá az élet.

❖ Új közéletünk története

➢ 1945-1949 közötti fejlődés

Az új közéletben tenni kész, friss erők jelentkeztek. A felszabadulást követően megalakultak a népi bizottságok, szervek, pártok, jelentős szerepet vállaltak a népi demokratikus rend alapjainak lerakásában. E szervek közül legjelentősebb szerv a MKP, a Nemzeti Bizottság és a Földigénylő Bizottság megalakulásához fűződött. Később a többi párt és a községi elöljáróság tevékenysége emelkedett nagy jelentőségre. Ezek mellett tömegszervezetek és társadalmi egyesületek köztevékenységéről kell megemlékezni.

A Magyar Kommunista Párt 1945. április 20-án kapott helyi szervezetet 4 taggal történt megalakulása után. Közöttük Antal Pál volt a legaktívabb Horváth Ivánnal együtt. A párt tevékenysége mindenütt érezhető volt, ahol a demokratikus fejlődésünk érdekében cselekedni kellett. Megerősödéséhez, a község életében később játszott vezető szerepéhez még hosszabb időnek kellett eltelnie.

A felszabadulás utáni hónapokban a hiányzó helyi közhatalom tényke-dését töltötte be a Nemzeti Bizottság működése. Elsősorban politikai szerv volt, a nép érdekeit védte, és megvitatott minden olyan kérdést, amely a demokrácia érdekeit szolgálta. Segítette a földosztó bizottság megalakulását, a földreform megvalósulását, ellenőrizte a beszolgáltatást, figyelemmel kísérte a szociális helyzetet. Irányításával jött létre a helyi képviselőtestület, fontos szerepe volt a helyi osztályharcban, erkölcsi bizonyítványok kiadásában. Jogköre és hatásköre azonban 1945 nyara óta szűkült. Június 3-án ugyanis megalakult a községi képviselőtestület, amely a közigazgatási feladatokat túlnyomóan ellátta.

A földigénylő bizottság megalakulása is csaknem egy időben történik 1945 tavaszán. Ennek tevékenysége különösen döntő jelentőségű lesz a továbbfejlődésre.

Május elsején ünnepli meg a község először a munka ünnepét, ahol Antal Pál és Talabér Sándor mondanak ünnepi beszédet. Az ünnep hangulatát Tóth Lajos jegyzőnek az a „buzgó" cselekedete sem mérsékelte, hogy előző nap 300 darab sertést íratott fel „hadisarcként" elsősorban az egy-két disznóval rendelkezők gazdaságában.

1945. június 3-án tette le az esküt az új községi képviselő testület. Borcsa Sándor beosztott menekült jegyző, mint körjegyző kezébe. Új tagok a következők voltak: Németh Imre, Huiber Lajos, Horváth Lajos, ifj. Varga József,

Győrffy József, Gulyás Sándor, Mesterházy Gyula, Antal Pál, Barcza Sándor, Bartos Lajos, Bornemissza József, Horváth Károly, Kiss Gyula, id. Mátyás József, Mesterházy István, Nagy Károly, Nagy Sándor, Recse Károly, Sebestyén Lajos, Smidéliusz József, Szabó Gábor, Talabér Sándor, Tóth Lajos körjegyző. A megalakuláskor községi bíróvá választották Talabér Sándort, helyettes bíróvá Németh Imrét, közgyámmá Horváth Lajost, pénztárossá Huiber Lajost, s ezeken kívül még elöljárósági tagokká ifj. Varga Józsefet, Mesterházy Gyulát, Győrffy Józsefet és Gulyás Sándort. A körjegyző kérte az új képviselő testületet és az elöljáróság tagjait, hogy „dolgozzanak hazánk újra felépítésén".

E napon alakult meg az elhagyott lakások ügyében megszervezett lakáshivatali bizottság, melynek vezetője a körjegyző, tagjai pedig Talabér Sándor /bíró/, Smidéliusz József /Kisgazdapárt/, Sebestyén Lajos / Nemzeti Parasztpárt/ és Antal Pál /Magyar Kommunista Párt/ lettek.

Az e napi ülés 3. tárgya a következőket tartalmazza: *„ ...az orosz katonai parancsnokságok megkeresései alapján olyan nagy számú ....vezénylendő munkára, hogy ennek nyilvántartására és igazságos kirendelésére bizottság volna kiküldendő a közmunka-kötelesek vezénylésére."* A határozat értelmében a közmunkabizottság tagjaiul megválasztották Németh Imrét, Bartos Lajost és Mesterházy Istvánt. Termelési bizottság is alakult, ahova a földigénylő bizottsági tagokat választották meg. A Nemzeti Bizottság korábbi határozatát, melynek értelmében igavonó állatok nem adhatók, azzal módosítják, hogy hatósági igazolás felmutatása esetén eladhatók.

Az ülés 6. tárgya a következő megörökítést kapta:
„Bejelenti a körjegyző, hogy az orosz hadsereg bevonulás és a német haderő kivonulása a községi ingóságokban nagy veszteségekkel járt...az ingóságok nagy része a községben széthordatott úgy, hogy ennek pontos számbavétele mindaddig, míg az orosz haderő községünkből ki nem vonul, meg nem történhetik, meg sem állapítható. „ Bejelenti a körjegyző, hogy a községi Wertheim-szekrényt az oroszok 1945 március 26-27-én feltörték, és annak egész tartalmát, összesen 37739,56 pengőt elvittek. Ezen elvitt összeg a következőképpen oszlik meg:

Háztartási alap	5640	Szegényalap	12
Adóból	6228,80	Hősök alapja	525,29
Kincstári adóból	15128,34	Leventealap	2303,98
Körjegyzőség alap	6731,05	Letétalap	11,48
Ki nem fizetett prénium	1136,62	Várm.tenyészállatdíj.	32
		Összesen:	**37739,56**

Véghatározat:

„Kemenesmagasi község képviselőtestület megállapítja, hogy a község tulajdonát képező ingóságokat, már az itt beszállásolt német SS alakulatok igénybe vették, azokat – mégpedig a községi Népháznál elhelyezett 40 darab kerti széket és 37 darab politúrozott nehéz tanácstermi székek - az elszállásolási helyükül szolgáló lakásokba széthordták, azokat 1945. március 26-án történt kivonulásukig eredeti helyükre vissza nem hordták. A községi tanácsteremben meghagyott 30-40 darab széket és asztalt pedig az orosz bevonuláskor hordták szét… amit egyik nap a lakosság összehordott, 2-3 nap múlva az oroszok igénybe vették… így ezen ingóságok össze nem gyűjthetők… a községi Wertheim-szekrényt az oroszok kétnapi kísérletezés után feltörték és ebben, még a fontos iratokat sem hagyták meg. A benne levő összes készpénzt elvitték, a könyveket szétszórták."

A háború a közvagyon pusztulását jelentette nálunk is. Utak, gépek rongálódtak, lakosok szenvedtek károsodást. A dolgozókban élt bizonyos szorongó érzés a szovjet csapatokkal szemben. Ez nem véletlen, a szovjet ellenes propagandának a hatása volt. A csajkarendszertől való félelem zavarta az emberek tisztánlátását. Nem véletlen, hogy a lakosság egy jelentős része a felszabadulást közvetlenül megelőző időszakban sőt, 1945. április 4-e után is passzív maradt. az ellenséges ideológia nyomása a felszabadulás után sem szűnt meg, újabb területeket és módszereket kerestek a közvélemény befolyásolására.

11.kép – az Ún. törvinház, a község régi közigazgatási épülete
(Ma számos egyéb rendeltetés után komoly átalakítással az önkiszolgálóbolt helye)

Akik tenni akartak a közérdekében, azonnal hozzáláttak a munkához, erre bő lehetőség mutatkozott. Ilyen terület volt a földreform végrehajtása.

A földbirtokok megoszlásában mutatkozó egészségtelen aránytalanságokat a földbirtokreform igyekezett orvosolni. Az első világháború utáni Nagyatádi-féle földreform nem orvoslás, hanem a reformnak csak szándékosan megtévesztő látszata volt. Ennek során községünkben 73 kataszter hold mezei ingatlant és házhelyet osztottak ki 17 igénylő között. Ezzel szemben valódi földreform volt az 1945. évi. Az FKP és az NPP összefogásának volt az eredménye, hogy megszületett 1945 márciusában a földbirtokreform rendelete. A rendelet kimondta, az 1000 kh-nál nagyobb földbirtokok teljes elkobzását, a 100 kh-tól 1000 kh-ig terjedő földesúri birtokok 100 kh-on felüli részének megváltás útján való kisajátítását. A nagy parasztságok bírtokhatárát pedig 200 kh-ban állapította meg. A földreform rendelet végrehajtását a kormány a földigénylő bizottságokra bízta. A kemenesmagasi földigénylő bizottság 1945 áprilisában alakult meg. A bizottság először nyilvántartásba vette a felosztásra kerülő földterületeket, majd az igényléseket, elbírálta az igények jogosságát, lebonyolította a földek kiosztását, s később is demokratikus szerve és érdekképviselője volt a birtokba jutott földigénylőknek.

A 866./1945M.E.r. alapján végrehajtott földbirtokreform során a következő dűlőkben, az alábbi számban kerültek birtoktestek kiosztásra:

A kemenesmagasi alsó dűlőben	71
A kemenesi szőlőben	92
Az Apáti dűlőben	26
A Marcal dűlőben	138
A Cserhát majorságban	23
A Tilosi dűlőben	38
Az országút mellett	29
A Keszei útra dűlőben	9
A Büdös kút mellett	20
A Keleti cseren	8
A Nyugati cseren	30
Egyéb helyeken	36

Amelyek együttesen 500 birtoktest kiosztását jelentették. A kemenesmagasi kiosztási Földkönyv a 2400/1945 F.M.sz.r. alapján a következő adatokat tartalmazza az igénybe vett földekről:

Megváltás alá vont ingatlanok összterülete	2292 kh 873 öl
Az elkobzott ingatlanok összterülete	11 kh 889 öl
összesen	**2304 kh 162 öl**

A legnagyobb igénybe vett területek:

Gr. Eszterházy Károly András	1256 kh
Szalay sándor	210 kh
Pfeiffer Gábor	120 kh
Evangélikus egyház	110 kh

A kiosztás során a következőképpen alakult a helyzet:

Az állami erdészet által átvett ingatlanok összterülete	841 kh 1050 öl
Régi tulajdonosoknak visszamaradt	399 kh 63 öl
Kiosztásra került ingatlanok	1051 kh 1360 öl
Az erdészet által átvett és kiosztott ingatlanok összterülete	1893 kh 810 öl

Az utóbbi a községhatár területének csaknem 1/3 része, mivel ez mintegy 32%-os kiosztási arányt jelent. Az összes igénybe vett birtoktestek száma azonban nem 500-al azonos, mert az csak a megnevezett dűlőkre vonatkozó adatok összege, míg a községhatáron belül teljes kiosztásra került birtoktestek száma: 833.

Ez a földbirtokreform minden eddigi között a legnagyobb szabású és legigazságosabb volt, amely alapjául szolgált annak az új fejlődésnek, amely a felszabadulás utáni mezőgazdaságunkat jellemezte. A Földosztó Bizottság azoknak jutatta a földet, akik megérdemelték. A földek túlnyomó többsége az eddigi mezőgazdasági munkások és törpebirtokos parasztok kezébe került. Jutott föld a mezőgazdasági kisiparosoknak is. Később a juttatásról egészen csekély számban történt lemondás.

Az új birtokosok problémája legtöbbször a vetőmag és fogaterő körül mozgott, máskor azonban családi problémák is zavarták a megindulás sima menetét. /pl. távollevő családtag/ A kellő felszerelés, néha a szakértelem is közrejátszott az eredményes gazdálkodás elmaradásában. Semmi sem lohasztotta azonban az új birtokosok termelési kedvét annyira, mint az első három esztendő kedvezőtlen, aszályos időjárása. Ennek jellemzésére talán legmegfelelőbb a községi képviselőtestületi ülés 1948. június 26-i jegyzőkönyvéből vett részlet.

„…mivel a mezőgazdasági munkásság az aratással és a cséplléssel rendkívüli nehéz munkát végez és ezt csak felfokozott állatneveléssel képes maradék nélkül teljesíteni, részesüljön hetenként legalább 2 számos szarvasmarha vágására jogosító vágási engedéllyel. Indokolt ez azért is, mert a községben 3 éven át olyan aszályos esztendő volt, - az 1947. évben pl. 70%-os volt az aszálykár a gabonaneműekné l-, hogy a mezőgazdasági munkásság kenyér nélkül van. Hi-

ába adott lehetőséget a közellátási minisztérium, hogy a nehéztesti munkát végző földműves lakosság fejenként erre az időre 40 kg kenyérgabonát őrölhet meg, mert gabona nincs, őrölni tehát nem tud… A 18-20 Ft-os sertésárat megfizetni nem tudják… Javasoljuk, hogy a helyi MOSZK-bizományosnál tárolt kb. 16 q-át adjuk ki a lisztben ellátatlan lakosságnak, mert különben az aratási munkákat időben és jól elvégezni nem tudják, mert tisztán krumplin dolgozni nem lehet, ilyen táplálék mellett kiáll a szerszám a dolgozó földmunkás kezéből."

A fenti javaslatra született határozat érdekesebb része még:
„…a községben 200 körül van az új gazdák száma, ezek közül 21 család Kemenespusztán a legmostohább körülmények között él, mert amióta a földet földosztás során megkapták, csak annyi volt a termésük, hogy alig adta meg a vetőmagot is… a rossz takarmánygabona-termés miatt 100 kg-on felüli sertés nincs a környéken sem, viszont vágómarhát lehet vásárolni." /Mike Dávid körjegyző, Antal Pál N:B: elnöke s.k./

Az új birtokosok még 1945 folyamán birtoklevelet kaptak, amelynek szövegezése az alábbi volt.

Birtoklevél

Amely, az Ideiglenes Nemzeti Kormánynak a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz jutásáról szóló 600/1945.M.E.sz.r., Debrecen, 1945. március 15-én kelt rendelete alapján állítatott ki.

Kemenesmagasi község Földigénylő Bizottsága Kemenesmagasi községben, Morgó dűlőben 145 kiosztási szám alatt felvett - kh 131 öl terjedelmű földingatlant Király József kemenesmagasi lakos birtokába adja. Jelen birtoklevél ünnepélyesen tanúsítja, a birtokszerző azon jogát, hogy a nemzet által adott ingatlant háboríthatatlanul birtokolja. Köteles azon a maga és az egész nemzet felemelkedését szolgáló módon gazdálkodni és a rendeletekben előírt feltételeket betartani. A birtoklevél a juttatott ingatlan tkvi tulajdonjogának megszerzésére is szolgál.

Kelt: Kemenesmagasi, 1945. okt. hó. 30-án.

Aláírás: Nagy Imre földművelésügyi miniszter

/Körbélyegző szövege: Magyar Földműveslődésügyi Miniszter/

Király József községi Földi. Bizottság elnöke

Az új birtokosok birtoklevelük alapján 1947. nov. 17-én kaptak telekkönyvi végzést, amelyet dr. Stiffel Ignác celldömölki járásbírósági elnök írt alá. A telekkönyvi betétek C /teherlapján/ a következő nyomtatott bejegyzés szerepel.

„ A ….. sorszám alatt felvett ingatlanokat a 600/1945 M.E.sz.r. alapján megváltási ár és költség terheli."

Az új birtokosok segítségére siető érdekképviseleti szerv, az UFOSZ /Újbirtokosok és Földhöz juttatottak Országos Szövetsége/ Kemenesmagasiban is létrejött és betöltötte hivatását. Tagjai részére tagsági könyvet adott ki, amelynek első oldalán jelmondatként ez állt: „Küzdj a népi demokráciáért, tőle kaptad a földet!" Az UFOSZ céljai közölt szerepelt a tagok gazdasági felszerelésekkel, állatokkal való ellátásának előmozdítása, jogi és gazdasági szaktanácsadás, a földműves szövetkezeti mozgalom támogatása, a mezőgazdasági munkák szünetelése idején a tagok keresethez juttatás.

Az UFOSZ mellett később létrejött a DÉFOSZ is. 6Később az ügyeket az UFOSZ után kizárólagosan ez a szerv intézte. Működési helye községünkben a volt régi ún. törvényházban volt, amely ma önkiszolgálóbolt. Különösen erélyes védelmet biztosított az új birtokosok részére ez a szerv, amikor Magyar József, a kemenespusztai NKP szervezet titkára látta el a DÉFOSZ-ügyek intézését. Az ő következetes, a dolgozó nép érdekéit védő tevékenysége következtében szűnt meg 1949-ben Mike Dávid ezen érdekeket sértő ténykedése.

A földbirtokreform következtében ledőltek a társadalmi fejlődést akadályozó feudális gátak, - mint Kádár János elvtárs mondotta 1946-ban – *„A földosztás a népességnek több, mint felét kiemelte a középkorból."* Megnőtt a termelési kedv, melynek eredményei lassanként lehetővé tették számunkra a gazdasági, társadalmi és szellemi felemelkedést. A reakció burkolt vagy nyílt támadásai ugyan jó ideig nem szűntek meg, hiszen ők elvesztették az olcsó munkaerőt és az ingyenmunkát.

E pozitív jelenségek mellett azonban az új birtokosok egy nem lebecsülendő rétegében elmélyült a magántulajdonosi, kispolgári szemlélet, könnyen a Kisgazdapárt befolyása alá kerültek, minek következtében bizalmatlanul szemléltek minden szocializmus irányába történő lépést.

A felszabadulás utáni hónapokban nálunk is létrejönnek az Ideiglenes Nemzeti Kormányban részt vevő pártok helyi szervezetei, amelynek azután jelentős szerepet játszanak a község további politikai, közigazgatási és általában közügyeket irányító életében. A már említett MKP mellett szervezeti vannak a Nemzeti Parasztpártnak, Kisgazdapártnak és a Szociáldemokrata pártnak. E pártok küldötteiből alakul meg majd az új képviselőtestület, s e pártok irányításával zajlik le a felszabadulás utáni első országgyűlési képviselőválasztás 1945 novemberében.

A község Nemzeti Bizottsága 1945. aug. 13-án megállapította az új képviselőtestületbe pártonként küldhető tagok számát. Az 1030/1945 M.E.sz.r.2§-a alapján összeült képviselőtestületben 1945. aug. 30-tól fogva az alábbiak képviselték a község lakosságát:

Kisgazdapárt	MKP	NPP	SZDP
5r + 1 póttag	4r + 1 póttag	4r + 1 póttag	5r + 1 póttag
Smidéliusz József	Hereng János	Szabó Gábor	Németh Gáspár
Horváth Károly	Antal Pál	Nagy István 290.hsz.	Mógor János
Mesterházy István /Felső/	Bornemissza József	Bartos Lajos	Balogh János
Talabér Sándor 54.hsz.	Bokányi István	Nagy Sándor 90.hsz.	Bors Gyula
Ifj. Kelemen István			Komjáthy István

Az új képviselőtestület ülésén az igazolóválasztmány tagjaivá választották meg Szabó Gábort, Németh Gáspárt, Bornemissza Józsefet, Talabér Sándort.

Az október 12-i ülésén dr. Székely Lajos járási főjegyző jelenlétében községi bíróvá választották Talabér Sándort. /Jelölt volt még Horváth Lajos és Smidéliusz József./ Helyettes bíróvá Németh Imrét, pénztárossá Huiber Lajost, közgyámmá Horváth Lajos, elöljárósági tagokká ifj. Varga Józsefet, Győrffy Józsefet, Mesterházy Gyulát, Gulyás Sándort.

Az ezután következő képviselőtestületi ülési jegyzőkönyvek gyakran foglalkoznak gazdasági kérdésekkel. Október 23-i ülés a leadások visszamenőleges számontartásával bízza meg Smidéliusz Józsefet és Talabér Sándort. Ugyanakkor határozat születik „*a Vörös Hadsereg ellátására, a jóvátételi kötelezettség teljesítésére beszolgáltatott termények után kapott*" 1 100 000 P előleg felosztásáról Kemenesmagasi és Szergény között /minthogy Szergény község akkor Kemenesmagasival egy körjegyzőséget alkotott/. A felosztás 2/3 – 1/3 arányban történt.

A jegyzőkönyv megörökíti, hogy Utczás György lett a segédjegyző, s az ülés 6. tárgyábatt szereplő kitételt:

„*… a községben 1945 áprilisa óta jelentős számú orosz katonaság állomásozik*"

A január 18-án tartott ülésen közmunka megbízottnak választják Németh Imrét és Smidéliusz Józsefet, a szociálpolitikai bizottság két tagja pedig Horváth

Lajos és Németh Gáspár lesz. Határozat születik arról, hogy a tolmács /Müller Mátyás/ közmunka alól mentesül, újabb fizetést azonban nem adnak neki, hanem *„ a község oroszul tudó lakosait kérik fel tolmácsolásra."*

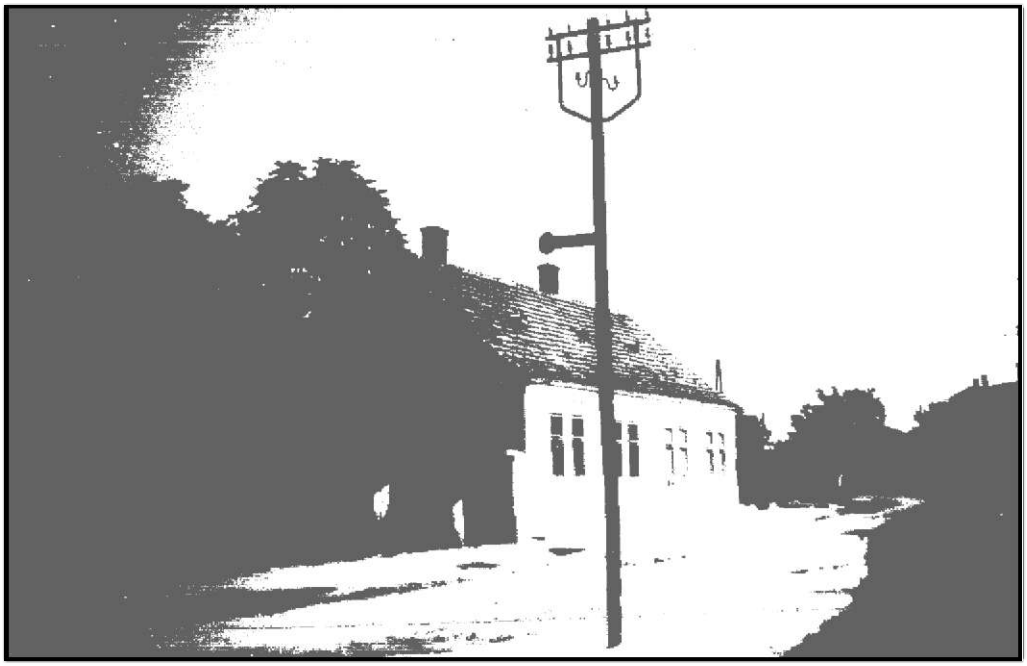

12. kép – A Községi Tanács /1950 előtt a Községi Elöljáróság/ épülete

1945-46 év jegyzőkönyveiben gyakran olvashatunk a kisbíró nagy mértékű elfoglaltságáról:

„ …az orosz megszállás következtében nap-nap után szükség van arra, hogy a kisbíró a községházán tartózkodjék, …váltakozva teljesítenek szolgálatot a bírók naponta….a polgárőrség 15 tagból áll, szolgálatuk akadályozza őket polgári foglalkozásukban."

Később, 1946. június 19-én Talabér Sándor bíró felmentése is ezzel a jegyzőkönyvi megjegyzéssel kapcsolatos, minden idejét közszolgálatban töltötte el, saját kis gazdaságának rovására.

A pénz értéke egyre romlik. A Magyar Nemzeti Bank 1945. július hó 15-én 10 000 P címletű, felülbélyegzett bankjegyeket hoz forgalomba. Ezek értéke is tovább csökken. Ezt a folyamatot mutatja, hogy míg 1945 júniusában a községi bíró évi illetményét 500, a helyettes bíróét 200 Pengőben állapítják meg, egy félév múlva ugyanezek az illetmények 1500 ill. 1000 pengőre emelkednek, sőt azokat terményértékekre számítják át. A község határa is éppen a nem terményben kapott mezőőri díjazás miatt egy ideig mezőőrök nélkül maradt, majd az eredetileg négy részre osztott határt 3 részre osztják a kevesebb jelentkező miatt. 1946. április 2-án felfogadott újabb négy mezőőr már ter-

ményben kapja évi illetményét, mégpedig 6,5q búzát, 6,5q rozsot és 2q zabot. /Nagy István, Gulyás Sándor, király József, Király István/

Érdekes vitája van az 1945. december 24-én tartott ülésen a községi elöljáróságnak Tibortz Gyulával, aki Németországba kimenekült, majd miután visszatért, a területén nőtt, a községi tenyészbikák által feletetett szénát követelte vissza. Megoldásként az elöljáróság látszólagos haszonbérleti szerződést kötött vele.

Ugyancsak érdeklődésre számot tartó jegyzőkönyvi híradás, hogy 1946. aug. 24-én Külsővat község elöljárósága átiratot intézett községünkhöz, amelyben ajánlatot tett, egy közösen létesítendő Marcal-híd építésére a Cinca torkolatánál. A híd építésének feltétele lenne, hogy a hídhoz vezető utakat a községek a maguk erejéből építsék meg. A kemenesmagasi községi képviselőtestület ezt az ajánlatot visszautasította.

1946. szeptemberétől az iskola veszi át a népházi /kultúrotthoni/ tanácsterem használatát osztályterem eéljaira, ugyanakkor megkezdődnek a népházi nagyteremben a heti egyszeri mozielőadások Komjáthy István gépész vezetésével. E hír valószínűleg azt kell, hogy jelentse. A szovjet katonaság már elhagyta a községet. Ekkor a pártok is kérik elhelyezésüket a Népházban, mégpedig a Kisgazdapárt a volt gazdaköri helyiségben, a Nemzeti Parasztpárt a volt tűzoltóhelyiségben, az MNP a volt leventeotthonban, míg az SzDP a községi borbélyműhély párt céljaira való átengedését kérte.

Az 1947-48-ig eltelt időben hazaért a hadifoglyok zöme is. hazautazásukat a gyűjtőhelyi igazolás után a MÁV által kibocsátott „utalvány díjmentes utazásra" elnevezésű bárcája*[9] biztosította a „Hazahozatali Kormánybizottság" körpecsétjével történt lebélyegzés ellenében. Itthon is 1948-cal már szinte lezárultak az ún. igazolások, amelyet a különböző igazolóbizottságok folytattak le. Igazolinak jelentvén ki azt, aki ellen bejelentést nem tettek, s így a bizottság népellenes magatartásról nem tud, ellene politikai szempontból kifogás nem merült fel. Az igazolás politikai megbízhatóságot jelent, s előfeltétele minden közhivatati, ipari, kereskedelmi tevékenységnek. Igazolás után kapott pl. a bércséplő ipar gyakorlására jogosító iparigazolványt Sebestyén Lajos 1947. június 14-én a celldömölki járás főjegyzőjétől, amelynek kiadásáról a kérelmezőn kívül még 7 hivatal kapott értesítést.

A közmunka teljesítés még 1947-48-ban is tovább folyik. Gyakori azonban már ennek pénzbeli megváltása. Ezt évente a kemenesmagasi munkaerő-nyilvántartó által kiállított „közmunkaigazolvány"-on tartották számon. Van ideiglenes és van állandó mentesség a közmunka alól.

A három évi aszály után az 1948-as év termése már jobb volt. Ez tette lehetővé, hogy a Vas megye c. szombathelyi napilap dec. 14-i számában az év végén már hírül adhatta, hogy a szabadliszt felhasználásával a jövőben nemcsak Szombathelyen és a járási székhelyeken, hanem a vármegye minden községében süthetnek szabad kenyeret a pékek... a szabad kenyérsütésre beren-

dezkedett pékek előzetes engedélyt kötelesek kérni a közellátási felügyelőségtől.

A községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek sorában 1947 március 13-án kelt jegyzőkönyv új községi bíró nevét örökíti meg: Jánossy Jenőét. Az elöljáróság tagjai a régebbiek, míg az elöljáróságon kívüli képviselőtestületi tagok: Smidéliusz József, Talabér Sándor, Szabó Gábor, Nagy István, Bartos Lajos, Nagy Sándor, Hereng János, Antal Pál, Bokányi István, Németh Gáspár, Mógor János és Komjáthy István. Ez a képviselőtestület dönt elutasítóan a Kemenespusztán a VKM 22710/1947/IV. utasítása alapján szervezett népiskola dologi kiadásának fedezéséről. Később a vármegyei kisgyűlés megsemmisíti ezt a határozatot, és az alispán a községet a kiadások fedezésére kötelezi.

Az 1947. május 30-i jegyzőkönyv megemlíti, hogy

„…a forint hivatalos átszámítási kulcs szerint is harmad része a pengőnek"

Az elöljáróság adminisztratív vezetői ekkor Mike Dávid körjegyző, Böröcz Ferenc segédjegyző és Zsiray Gizella irodai segédtiszt.

Az 1947-48. évre tervezett községi költségvetés adatai:

Tervezet	Forint
Szükséglet	102371 Ft
Fedezet	63879 Ft
Hiány	38492 Ft

A szükségletek között a következők érdemelnek említést: tűzoltószerek pótlása / minthogy a háborús események folytán ezek elvesztek/, mélyfúrású kút létesítése, a kemenespusztai iskola dologi kiadása, háborús események miatt megsemmisült felszerelések pótlása, *„ reggel hattól este tízig két irodahelyiség fűtése, világítása"* rendőrpihenő fenntartása, községi alkalmazottak karácsonyi segélye /567 Ft/.

1947. június 27-én a Földműves Szövetkezet gyümölcsszeszfőzdét létesít, amelyre engedélyt kap. – November 24-én a község vásártartási jogot kér. Kérelmében négy kirakodó és állatfelhajtással kapcsolatos országos vásárengedélyezést kéri. A tervezett vásárnapok: március 16, június 16, szeptember 16 és november 16. vásártérként a földreform felülvizsgálata során visszamaradó egyik házhelyet jelölnék ki. Az engedélyezéssel a község régi vágya teljesülne.

A kulturális létesítmények megtagadásának sorát folytatja az 1948.jan.16-i ülés egyik határozata, amelynek értelmében a képviselőtestület az 1947/48. évi költségvetésbe könyvtár céljaira nem szavaz meg 200 Ft hitelösszeget. Február 7-én elhatározzák, hogy miután az utakon 1944 óta csak csekély javítás eszközöltetett, az utak állapota rossz, a Csapás, Hajóri és a Keszei utakra fordítandó közmunka keretében kettes ló és ökör fogattal 2 m^3,

egyes ló és tehénfogattal 1 m^3 kavicsot kötelesek a közmunkára kijelöltek kihordani, vagy három napi kézi napszámot teljesíteni. Február 15-én ígéretet tesz a képviselőtestületi ülés, hogy a celldömölki gimnázium fenntartására szükség esetén anyagi támogatást nyújt. Március 12-én selejtezési bizottság létesül, amelynek tagjai: Smidéliusz József és Antal Pál.

Az 1947. évi képviselőválasztás után több, mint fél év múlva alakul újjá a községi képviselőtestület, amelynek tagjait a koalíciós pártoknak a Nemzeti Bizottság által megállapított számú tagjai lesznek. Az NB határozata szerint a következőkből alakul meg az új képviselőtestület:

Párt	Tagok száma	Név
MKP	5	Horváth Gábor
		Magyar József
		Talabér István /kőműves/
		Nagy Ferenc /356 hsz./
		Király Kálmán
FKP	4	Horváth Károly
		Smidéliusz József
		Talabér Sándor /273.hsz./
		Nagy Károly /135 hsz./
NPP	6	Horvtáh Lajos
		Varga József
		Nagy István /298 hsz./
		Nagy Sándor /98 hsz./
		Szabó Gábor
		Nagy Vilmos
SZDP	2	Molnár József
		Berghoffer István
FÉKOSZ	1	Szakács József

Az ülés határozatot hoz, hogy hozzájárulását adja a tervezett vönöcki szeretetház fenntartásához, viszont május 29-én megtagadja a 882 Ft-os hozzájárulást a járási hivatásos tűzoltóság felállításához. Ugyancsak ez az ülés foglal állást a felekezeti iskolák államosítása mellett, s kéri, hogy az általános iskolában a „vallás tanítása biztosíttassék". Indoklásuk: *„ … a gyerekek egységes tanítását és nevelését csak az állami iskolában látja biztosítottnak."*

Az iskolák államosítása után Kemenesmagasiban is létrejön az eddigi evangélikus és katolikus iskola egyesülésével az új állami általános iskola, amelynek élére Bertalan Sándor kerül igazgatónak.

Az 1949. évi költségvetést a következő tételekkel tervezik.

Tervezet	Forint
Szükséglet	85287 Ft
Fedezet	65451 Ft
Hiány	19836 Ft

Március 10-én 3 új név tűnik fel a képviselőtestületi ülésen: Kecskeméti László Gócza Ferenc és Kertai István. Március 23-án megállapítják a községi belterületet. A június 23-i ülésen vesz részt utoljára Mike körjegyző, a következő jegyzőkönyvben november 17-én már az új körjegyző: Németh Ferenc neve jelentkezik. Az új körjegyző szociális gondolkodású egyéniségének megfelelően születik meg körjegyzőségének első határozata a szociális igazság jegyében: *„ nincstelenek nem kötelesek közmunkára. Aki pedig kötelezettsége ellenére nem végzi el a közmunkát, helyette elvégeztetik és vele megfizettetik."*

1949. nov. 17-én feltűnő új nevek az ülésen: Domonkos Károly, Hereng Lajos, Király Sándorné, Talabér Istvánné, Horváth Vendel, Gócza Lajos, Magyar Kálmán, Recse József.

A jegyzőkönyvek sora ezután megszakad, a jegyzőkönyvi tömbből erőszakos kitépés nyoma látható, s egészen 1955. március 28-ig sem a volt elöljáróság, sem a községi tanács üléseiről nem maradt fenn írásos bizonyíték.

➢ 1950-1970 közötti fejlődés

1949-re már megszilárdul a népi demokratikus rend, s ez Németh Ferenc körjegyző, később tanácselnök irányítása alatt álló községi elöljáróság ill. községi tanács szerepváltása idején egyre jobban érezhető volt. Ekkor már túl voltunk a „fordulat" évén., az 1949. évi új választásokon, a munkásegység létre jöttén, az MDP megalakulásán, az első üzemi államosításokon és az iskolák államosításán is. Az újjáépítést biztosító 3 éves terv is határidőn belül befejeződött, s 1950 új évével indult az 5 éves terv. Az ország gazdasági fejlesztése, az ötéves tervekben lefektetett átfogó szocialista építési program helyileg is szilárd politikai vezetést, s a közigazgatás szélesebb körű demokratikus erőket jobban felszabadító rendszerét kívánta meg, s így jött létre az 1950. október 22-én tartott tanácsválasztás alapján az első községi tanács, melynek élére akkor Németh Ferenc került, majd Budapestre történt távozása után Domonkos Károllyal együtt Abonyi János vette át a helyi tanács ügyeinek irányítását. A tanácstagok száma akkor és a következő 3 tanácsválasztáskor 29 volt. Aktivi-

tásával akkor is, később is kitűnt id. Bokányi János, aki már a Tanácsköztársaság idején is tevékenykedett a helyi szervekben.

Az első tanácstagok vállán komoly feladatok megoldása nyugodott. Ebben az időben az érdeklődés az új birtokosok, a kis és középparaszti birtokosok részéről a társas gazdálkodás felé is megnyilvánult, de ugyanakkor bizonyos félelem, tartózkodás is érezhető volt. A községi tanács folytatta le azt a tagosítást is 1951 szeptemberében, amelynek alapján az első termelőszövetkezeti csoport kibővültebb gazdálkodása immár 850 kh-on létrejöhetett. A Tszcs segítése, megerősítése, a kormányrendeletek beadásokat szorgalmazó előírásainak végrehajtása, a demokratikus közéletfejlesztése a tanács feladatai közé is tartozott. Mindezek a feladatok politikai síkon egyre inkább az MDP vezető szerepének megszilárdulását jelentették a közéletben, hiszen a helyi tanács az MDP politikájának minél teljesebb megvalósítása útján haladt. A politikai felvilágosítás az előrelendülő szocialista igényű fejlődés lépéseit az MDP pártszemináriumai és nyilvános pártnapjai biztosították. Akit ezek a hatások el nem értek, a sajtó és a rádió egyre elterjedtebb használatán kívül a helyi tömegszervezetek politikai felvilágosító munkáján keresztül kapott indításokat a „következő láncszem" megvalósítására. A tömegszervezetek között ebben az időben helyileg az említett UFOSZ-DÉFOSZ-on kívül az MNDSZ/ Magyar Nők Demokratikus Szövetsége/ az EPOSZ /Egységes Parasztifjúság Országos Szervezete/ majd később a DISZ /Demokratikus Ifjúsági Szövetség/, a Tűzoltó egyesület játszotta a legfőbb szerepet. E szervek nemcsak társadalmi és kulturális, hanem politikai nevelő tevékenységet is kifejtettek. A tömegszervezetek jelentős tömegeket mozgattak, tevékenységüket az egész község lakossága élénk figyelemmel kísérte.

Az 1949. augusztus 20-án létrejött népköztársasági Alkotmány érvénybe lépése óta a köztisztséget viselők az Alkotmány megtartására tettek esküt a következő szöveg alapján:

„Én.....esküszöm, hogy a Magyar Népköztársasághoz, annak népéhez és Alkotmányához hű leszek, az Alkotmány és az alkotmányos jogszabályokat megtartom, a hivatali titkot megőrzöm, hivatali elöljáróinak engedelmeskedem, hivatali kötelességemet pontosan, lelkiismeretesen és a nép érdekeinek szolgálatával teljesítem és minden igyekezetemmel azon leszek, hogy hivatali működésemmel a Magyar Népköztársaság megerősítését és fejlődését előmozdítsam."

A pártokon és a tömegszervezeteken keresztül kapott tájékoztatást kibővítették a központilag lejuttatott népnevelő füzetek, amelyek problémákat vetettek fel, azoknak megfelelő magyarázatát adták. Az előszóval való magyarázat azonban jobban hatott a leírt szövegnél. Ebből a szempontból a helyi pa-

rasztság különösen figyelt az új tanácstitkár, Abonyi János szavára, aki nehezebb feladatokat is néphez szóló közvetlenséggel és kellő színvonalú magyarázattal tudott feloldani. Ilyen gazdasági problémát jelentett az 50-es évek elején a gyári cukor ellátás, a parasztság fokozódó beszolgáltatási kötelezettsége, az évenkénti békekölcsön-jegyzések lebonyolítása, stb. Külön társadalmi és politikai feszültséget mutatott a lakosság birtok nagyság szerinti kategorizálásában kuláknak minősítettekkel szembeni eljárás lefolytatásoknak harcszerű jellege, amelynek során a feszültséget néhány túlkapás és nem elég körültekintő dogmatikus szabályértelmezés is előidézte.

A beadási kötelezettség mindenkire kiterjedt, aki őstermeléssel foglalkozott. Ezért egységes „Beadási könyv" alapján tartották nyilván a fennálló kötelezettségeket és azoknak a teljesítését. Az 1952-53 évre kibocsátott beadási könyvnek a termelő nevén és lakóhelyén és nyilvántartási számán kívül a következő nyilvántartási csoportok voltak: /egy 20 oldalas kis füzetkében/

1. beadási kötelezettség
2. családtagok száma
3. búzaföldadó
4. termelési szerződések adatai
5. cséplési eredmények
6. gazdaság adatai
7. vetésterület
8. állatállomány
9. I-II. típusú Tszcs tagság
10. kötelezettség felbontása cikkekre
11. tejleadás mértéke és teljesítése /liter/
12. kötelezettség és teljesítés adatok /súly – kg-ban/ - a teljesítést ne gyedéves beosztásban jegyezték be
13. tejbeadással kapcsolatos mentesítések és mérséklések
14. tejbeadás helyettesítése
15. vámőrlés és olajkiutalás
16. sertésvágási engedély és hivatalos feljegyzések

Aki előírt kötelezettségeinek eleget nem tett, vagy nem tudott tenni, politikai magatartásként értékelték. Mindezek a jelenségek, a nem eléggé körültekintő, bár az embert legfőbb értéknek mondó, mégis egyes szakembereket mélyen sértő és sokszor problémáikat figyelmen kívül hagyó felső utasítások nem kedveztek az 50-es évek elején a szocialista társadalmi rend gyorsított, mindent bizonyos sematizmus alapján felépíteni kívánó megvalósításának. E hibák orvoslásának szükségességére rámutatott Rákosi Mátyás lemondása, az ötéves terv számadatainak javítása. Az orvoslás szándéka azonban nem volt egyértelmű a kialakult helyzetben a kibontakozás, hanem huzavona mutatkozott. Ezt a belső pangást használta ki a belső és külső politikai reakció a szoci-

alista államalapítás terveinek, ténykedéseinek lejáratásaira, ami a feszültséget még jobban fokozta.
Ekkor /1953-56/ válik szinte mindennapossá a nyugáti léggömb-postának uszítása, amely nem egyszer az iskola melletti sportpályán ért nálunk földet. Ezeknek a szövegezése a tárgyilagosság látszatát keltette, s élével oda irányult, ahol nálunk, a kérdésben az elhamarkodottság vagy kiforratlanság okozta baj volt. Ehhez járult még az a váratlan kritika, amelyet a Szovjetunió Kommunista Pártja gyakorolt a személyi kultusz hibáival kapcsolatban, s amely 1956 őszére a pártvezetés tekintélyének lejáratásához vezetett. Nem csoda, hogy az összefogott reakció ezt az időpontot tartotta megfelelőnek céljai megvalósítására. A Budapesten utcai tüntetésre felhasznált ifjúság mögött ekkor már nyilván a néhány nap múlva valóságos arcukat mutató szándékok húzódtak meg, s ezért teljesen hatástalan volt Gerő Ernő 1956. október 23-i rádióbeszéde, amelynek befejezésében újsághíradások szerint a következőket mondta:

„Pártunk vezetésének munkájában a Nagy események mellett voltak súlyos hibák is. 1953 júniusában központi Vezetőségünk, majd később 1954-ben pártunk III. kongresszusa, ezt követően pedig Központi Vezetőségünk több határozata, így a júliusi határozatok is feltárták ezeket, a hibákat, és megjelölték kijavításuk útját. Meg kell mondani: most arról van szó szocialista demokráciát akarunk, vagy burzsoá demokráciát? – szocializmust akarunk – építeni országunkban, vagy rést ütni a szocializmus épületén, s ajtót nyitni a kapitalizmusnak."

E résütés programja az előzetes fejlődés hibái következtében Kemenesmagasiban is megtalálta a maga híveit. Élükön Valkányi László állatorvos vitte a vezető szerepet, aki november 4-e után le is vonta a megfelelő következtetést és elhagyta az országot.

Az újonnan megalakult MSZMP / Magyar Szocialista Munkáspárt/ sok tapintattal, higgadtsággal vette kezébe a hibák orvoslásának ügyét, a szocializmus további nehéz útjának kitaposását szem előtt tartva és nemcsak mondva, hogy: „ legfőbb érték az ember". Az MSZMP-vel szerveződtek újjá a tömegszervezetek is, amelynek sorában új elnevezések születtek: KISZ - Kommunista Ifjúsági Szövetség, Nőtanács, Vöröskereszt, MHSZ – Magyar Honvédelmi Szövetség, stb. Az MSZP következetes, tömegeket megnyerő szocialista jólétpolitikájának eredményeként születet meg 3 év múlva az egész lakosságot magába foglaló mezőgazdasági termelőszövetkezet, amely döntő lépést jelentett a további szocialista fejlődés útján.

Az 50-es évek meglévő tanácsjegyzőkönyveiből néhány érdekességet meríthetünk a korszak jellemzésére.

Az 1956. február 22-i jegyzőkönyv kitétele pl.: A község az adófizetésben a járás községei között a legutolsó helyen van. Az előirányzott adóbevétel nem folyt be. Ugyanakkor idén bölcsödét nyit a helyi tanács, amely május el-

sején indul, s alkalmazottai a következők lesznek. Piri Lászlóné, ifj. Bokányi Jánosné, özv. Kovács Józsefné, Kasza Sándorné. E jegyzőkönyv adja hírül, hogy Kemenesmagasi körzeti orvosi székhely lesz. Az orvosi szolgálati lakás helye: Tulok u. 92. /özv. Mesterházy Istvánné házában/

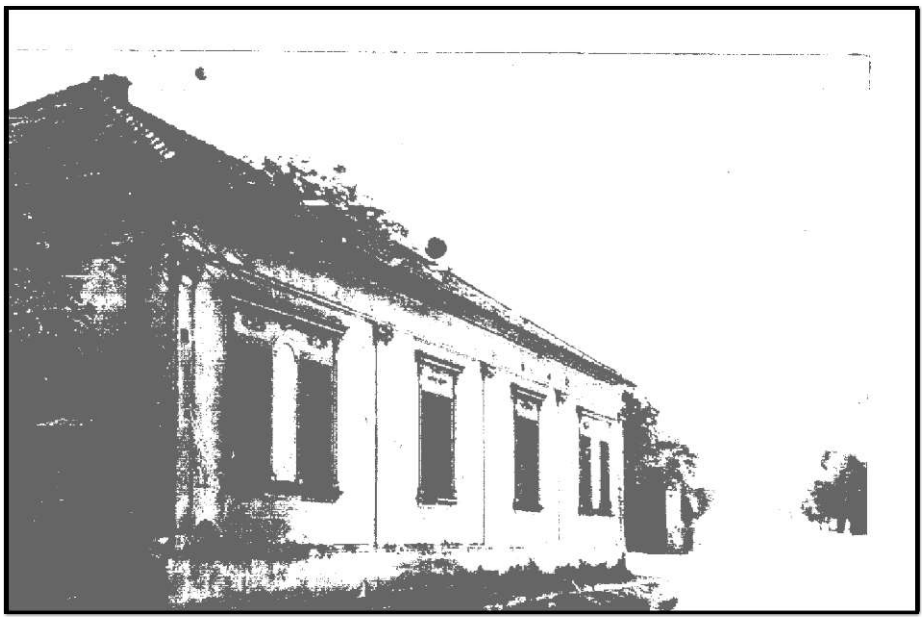

13. kép – özv. Mesterházy Istvánné háza /1958-ig orvosi rendelő volt elhelyezve benne/

A június 7-i vb-i /végrehajtó bizottsági/ határozat értelmében történik meg a kultúrotthoni díszkapu építése. A július 26-án felvett jegyzőkönyv a „különböző túlkapások miatt felvett középparasztok mentesítése" címen a következőket sorolja fel a mentesítettek névsorában: Kiss Dénes, Mesterházy István /Kossuth tér 1./, Pintér Lajos, Huiber Sándor, Horváth József /Petőfi u.351./ özv. szényi Györgyné, Gécs József, Gécs Béla, Nagy Dénes, özv. Zsiray Lajosné, Talabér Sándor.

1956. augusztus 24-én elkészült a katolikus templom mögötti mélyfúrású kút, a szegényház és a pásztorház lebontását, valamint egészségház építését tervezik.

1956. december 10-én a végrehajtó bizottság elnöke, elnökhelyettese lemond, mert „*a forradalom alatt... a község lakossága a vb. iránt bizalmatlanságról tett tanúságot.* „ Az eddigi tisztviselőket azonban újra megválasztják, elnök: Domonkos Károly, elnökhelyettes: Gulyás Sándor, titkár: Abonyi János, rajtuk kívül a vb. tagjai : Hereng János, Balogh Gyula, Nagy Lajos, ifj. Király Lajos. Ekkor a tanács tagjai/1954. évi tanácsválasztás óta/ a következők a választókörzetük száma szerint:

1.	Balogh Gyula	11.	Bertalan Sándor	21.	Id.Mesterházy Gyula
2.	Nagy Sándor	12.	Ifj. Piri Ferenc	22.	Guoth István
3.	Domonkos Károly	13.	Király Sándor	23.	Gulyás sándor
4.	Piri Gyula	14.	Döbröntei Béla	24.	Ifj. Marton József
5.	Nagy Lajos	15.	Mészáros István	25.	Hereng János
6.	Nagy Gyula	16.	Böröcz Istvánné	26.	Ifj. Kasza Pál
7.	Mesterházy Gyula	17.	Magyar Kálmán	27.	Hereng Lajos
8.	Ifj. Király Lajos	18.	Berghoffer István	28.	Horváth Lajos
9.	Tőke Ferenc	19.	Németh Mária	29.	Abonyi János
10.	Id. Király Lajos	20.	Varga József		

A községi tanács ezután hamarosan megoldott gondjai között szerepel a kultúrotthoni felszerelés bővítése, egészségház felépítése /elkészült 1958-ban/, autóbuszjárat megindítása Celldömölk irányában /megindult 1959-ben/, körállatorvosi lakás vásárlása /volt Szalay-ház a Tulok utcában/, a közvilágítás hálózatbővítése, tűzoltó-őrszoba létesítése.

Az 1959 január 19-i jegyzőkönyv földvisszaigénylés ügyében adja hírül, hogy Varga Ferencné /Csorna/ 15 kh, Mike Dávidné /Kemenesmagasi/ 15 kh, Cziráky Pálné /Budapest/ 31 kh földet kapott vissza. Ugyanakkor számon tartják a Tszcs-ből kilépetteket, akik a következők: Horváth Károly, Horváth Zoltán, Komjáthy Lászlóné Horváth Ida, Nagy István, Nagy Irén, Kiss Imre, Szabó Imre, Wölfinger István.

Iparigazolványt kapott id. Sebestyén Lajos /daráló/, Balogh Ferenc /fűrészüzem/.1958. január 15-től Danka Imre mezőgazdasági felügyelő tart mezőgazdasági szakköri foglalkozásokat, amely iránt komoly érdeklődés nyilvánul meg.

1958. november 16-án van a 3. tanácsválasztás, amelynek során az új tisztségviselők a vb-on belül a régiek maradnak, azaz, elnök: Domonkos Károly, elnökhelyettes: Gulyás Sándor, titkár: Abonyi János. A ciklus tanácstagjai lettek a tanácskörzetek sorszámai szerint:

1.	Balogh Gyula	11.	Bertalan Sándor	21.	Király Káfoly
2.	Bokányi István	12.	Bokányi János	22.	Guoth István
3.	Nagy Sándor	13.	Király Sándor	23.	Gulyás Sándor
4.	Piri Gyula	14.	Döbröntei Béla	24.	Özv.Horváth Józsefné
5.	Nagy Gyulá	15.	Mészáros István	25.	Süle József
6.	Domonkos Károly	16.	Szakács József	26.	Hereng János
7.	Kecskeméti László	17.	Abonyi János	27.	Recse Ferenc
8.	Dömötör József	18.	Németh Mária	28.	Bognár Gyula

9.	Dr. Sóti László	19.	Tőke Gyula	29.	Csuka Józsefné
10.	Hereng Lajos	20.	Magyar Kálmán		

Az 1959. január 28-i jegyzőkönyv beszámol Prisztavoch Mihály agronómus tájékoztatásáról, amelynek kapcsán elhangzik, hogy a kis tsz-ben zárszámadás óta 20 taggal nőtt a tagok száma. A vb-tagok közül van, aki megjegyzi: *„nyugodtabb életem van így, mint mikor nem voltam Tsz tag”* / Hereng János/, de elhangzik az a vélemény is, hogy *„Sokat veszekednek, nem dolgoznak”* /Gulyás Sándor/ , illetve: *„ha mindenki Tsz tag lesz, nem lesz ez a jövedelem”* /Nagy Lajos/.

1959. február 28-án végre megalakul az egész községet magába foglaló tsz, melynek első elnökéül Danka Imrét választják meg. Ekkor Páli Mihály a község MSZMP szervezetének titkára. Az új tsz-községben a tanácsi gondok élén jár az utak, járdák javítása. A járdák fokozatosan épülnek ki betonjárdákká. Az első ilyen létesítmény a Kossuth utca északi oldalán húzódó betonjárda, amelyet 1962-ben építettek, s az egészségháztól az általános iskoláig vezetett. Később mindegyik utcának egyik oldalán kiépült a beton-, vagy legalább szilárd burkolatú járda.

A tsz megalakulásával a tanács feladatkörei bár nem lettek kisebb jelentőségűek, de egyszerűsödtek. A község politikai vezetésében pedig egyre jobban érvényesült az MSZMP irányító szerepe, főként Páli Mihály titkársága idején. A politikai kérdések mellett a gazdasági, társadalmi és művelődési kérdések felvetésében, megoldásában és végrehajtásában is az MSZMP a fő motorikus erő. Tagjainak száma 1961-ben 41 volt / e pártszervezet ekkor lényegében tsz pártszervezetként működött/ A község tömegszervezetei ekkor is a KISZ, a Nőtanács, az MHSZ, a Tűzoltó egyesület, a Vöröskereszt. A demokratikus erőket a Hazafias Népfront fogja össze.

Az 1963. februárjában tartott új tanácsválasztás eredményeként létrejött vb. Elnöke: Domonkos Károly, Titkára: Karácsony László, aki már 1960 óta betöltötte ezt a tisztséget Abonyi János távozása után. Tanácstagok pedig a következők a körzetek sorrendjében:

1.	Szabó Józsefné	11.	Tőke István	21.	Mestrehazy István
2.	Karácsonyi László	12.	Id. Bokányi János	22.	Kertai István
3.	Böröndy Jenő	13.	Dr. Uhlár Tivadar	23.	Gulyás Sándor
4.	Sebestyén Béla	14.	Döbröntei Béla	24.	Dr. Kelemen Ferencné
5.	Nagy Lajos	15.	Gudui Pál	25.	Horváth Jánosné
6.	Domonkos Károly	16.	Ifj. Bokányi János	26.	Ifj. Király Lajos
7.	Kecskeméti László	17.	Páli Mihály	27.	Döbröntei Antalné
8.	Gudui János	18.	Berghoffer Sándor	28.	Bognár Gyula
9.	Dr. Sóti László	19.	Tőke Gyula	29.	Dömötör Imre
10.	Csikor Zoltán	20.	Tarkó Mihály		

A hatvanas években a tanács továbbra is a helyi ügyek legfőbb gazdája, ahol a tárgyalások során az egyes kérdések végrehajtandó határozatokká érnek. A szakszerűséget a munkában, a szélesebb körű probléma felismerést biztosítják az állandó bizottságok, melyeknek általában 3-5 tagja van. Tanácsüléseken és végrehajtó bizottsági üléseken tárgyalják az intézkedésre váró kérdéseket. Ezeken, az üléseken, a tanács vb vezetői beszámolnak a felsőbb szervek rendeleteinek, a helyi határozatoknak végrehajtásáról, azonkívül alkalmilag felmerült problémákban döntenek.

Eléggé részletes képet kaphatunk a tanács egy évi munkájáról, amely kevés eltéréssel, évente szinte ismétlődik, a végrehajtó bizottság üléseiről készült jegyzőkönyvekbe való betekintéssel. Vegyük talán az 1963-as évet. ekkor a vb ülések a következő ügyeket tárgyalják:

01.12.	A választással kapcsolatos feladatok megvitatása
01.25.	Az 1962. évi tervteljesítésekről beszámoló
02.11.	Az állattenyésztési helyzetről beszámoló
02.26.	Az iskola munkája
03.08.	A tsz zárszámadás tapasztalatainak megbeszélése
03.22.	Az időszerű mezőgazdasági feladatok megtárgyalása
04.09.	A földműves szövetkezet beszámolója
04.23.	Az óvoda munkájának megtárgyalása
05.03.	Az adócsoport beszámolója
05.23.	Az FMSZ munkájának megtárgyalása
06.07.	A bölcsőde munkájának megtárgyalása
06.24.	Az általános iskola munkája
07.04.	A tűzrendészeti helyzet tárgyalása
07.18.	Az állategészségügyi helyzet tárgyalása
08.01.	Beszámoló az időszerű mezőgazdasági munkákról
09.12.	A költségvetési és községfejlesztési tervek ismertetése
09.26.	Beszámoló az óvoda munkájáról
10.10.	Beszámoló az őszi vetésterv teljesítéséről és az 1964. évi termelési és értékesítése tervről
10.24.	Az adócsoport beszámolója
11.20.	A községi NEB csoport beszámolója
12.05.	Az ifjúság helyzetének tárgyalása
12.19.	A vb évi tevékenysége – a kfa tervteljesítésről beszámoló

Ragadjunk ki néhány ügyet, figyeljük meg a tárgyalás során felmerülő problémákat, a tárgyalás menetét, s akkor előttünk áll vázlatosan a 60-as évek közéleti tevékenységének képe.

Március 8-án például a tsz zárszámadásának tárgyalása során Páli Mihály tsz-elnök a következőkről számol be:

„ ...a kenyérgabona területén főleg a búzánál nem értük el a betervezett kataszteri átlagtermést, ami károsan érintette a termelő szövetkezetet, mert csak búzából 40 vagon lett a kiesésünk. Termelőszövetkezetünk vezetősége abban látta a hibát, hogy 1961 év végén elég későn tudta elvetni a gabonaféléket és nem tudtak jó erővel neki menni a száraz földnek. Tavasszal még márciusban is nappal esett a hó, éjjel pedig elég erős fagyok voltak. Így megritkultak a kenyérgabona vetéseink...A cukorrépa a tavasszal mikor kikelt, a tagok közül sokan javasolták kiszántását, mert nagyon hiányosan kelt... a termelőszövetkezet vezetősége nem hallgatta meg a tagság javaslatát, meghagyták úgy, ahogy kikelt. Ennek az eredménye az lett, hogy 6-7 q-val lett több a tervezett termésnél. ...amint tudjuk a celldömölki gépállomás feloszlott, a termelőszövetkezetünk is 1 millió forint értékben vásárolt gépeket, amelyek szükségessé váltak a nagyüzemi gazdálkodás munkáinak elvégzéséhez. Így már az elmúlt évben is a saját kombájnjainkkal és cséplőgépeinkkel végeztük az aratás és cséplés munkáit. Ez az irányzat kormányzatunk részéről nagyon helyes volt, hogy a megerősödött termelőszövetkezetek megkapták a gépeket...Állattenyésztési vonalon a takarmányozással van baj mindig. Az 1961-es évhez viszonyítva kétszer annyi silótakarmányt biztosítottunk a tehenek számára. Sajnos azonban a pillangósokból a rossz tavaszi időjárás miatt fel kellett szántanunk 60 kh szapukát, bízunk abban, hogy az idén majd a közel 300 kh pillangóstakarmány jó termést fog adni. És a szövetkezet el fogja érni tehenenként a 2400 literes fejési átlagot. A termelőszövetkezetnek is el kell érnie...hogy, 1 liter tejnek az előállítása ne 4 forintba kerüljön, hanem 2,50 vagy legalább 2,70 forintnál ne kerüljön többe. A tehénállománynál külön vették a hét hónaposnál idősebb vemhes teheneket, tehát előkészítő istállót létesítettek, amelyben a dolgozók tényleg feletetik azt az abrakot és takarmányt, ami ki van adva az állatok részére. De amíg a tehenek a többi állatok között minden dolgozó igyekezett a fejős teheneknek adni a vemhes tehenek takarmányát, mert őket pillanatnyilag az érdekelte, hogy minél több tejet fejjenek.

Termelőszövetkezetünkben elmúlt évben bevezettük a részes művelést. Ezzel elértük azt, hogy a családtagokat be tudtuk vonni a közös munkába. A részes művelés eredménye is jó volt. A részesművelésnek köszönhető, hogy a tagság a kukoricát a nagy hideg és hó ellenére a legnagyobbrészt betakarította. Feladatunk, hogy a részesművelést tovább fejlesszük,

Termelőszövetkezetünk az elmúlt évben értékesített 180 db hízó marhát…1-1 marha súlya 530 kg volt…közülük sok extrém minőségben lett eladva. Termelőszövetkezetünk értékesített 178 q pecsenyecsirkét. 272000 db tojást… a tojásátlag 1 tyúkra nem érte el a 100 db-ot…a juhállomány elég egészséges, 1 juhról 4 kg-on felül nyírtak gyapjút…Feladatunk, hogy juhállományunkat fejlesszük, mert igénytelen állat nagyon sok gyomnövényt hasznosítani tud, a Cseren levő akácosainkat is legeltetni tudjuk.

Az évi állattenyésztési terv szerint a tsz 724 szarvasmarha induló létszámból 540 db-ra csökkenti állományát. Ebből 230 db lesz a tehén. A csökkenést indokolja az, hogy a tsz évek óta takarmányhiánnyal küzd az indokolatlanul felduzzasztott állatállomány miatt…a sertések létszámát is csökkentjük,k ebben az évben 315 sertést értékesítünk…"

Páli Mihály előterjesztése után a vb a következő határozatot hozta:

12/1963.VB határozat
„utasítja a vb a vb elnökét, hogy a mezőgazdasági állandó bizottsággal közösen vizsgálja meg a belvizek levezetésének helyzetét és a szükséges intézkedéseket a vb vezetősége felé tegye meg. Javasoljuk a tsz-nek, készítsen a tavaszi idénymunkák elvégzésére tervet, amely összhangban van az éves tervvel. Rögzíti a tavaszi növénytermesztési munkák időbeli elvégzését. Javasoljuk a tsz vezetőségének, hogy a vetések fulladása ellen a védekezést szervezze meg, s ezt a vb elnöke ellenőrizze.

Másik, idézésre kívánkozó tárgyalási anyag a tanács munkájában az adócsoport problémáinak tárgyalása 1963. május 9-én. Érdekesebb idézetek az adócsoport jelentéséből:

„Az adók kivetésénél meg kellett állapítani, hogy a háztáji terület szabályos vagy szabálytalan. Ha 1 kh földterületen belül a szőlő és a gyümölcsös területe a 600 ölet nem haladja meg, akkor a háztáji gazdaság a szabályos, ellenkező esetben a tsz-tagokat egyéni tétellel kell terhelni….Fellebbezési kérelem 73 db érkezett be az elmúlt évben és ezek 30 napon belül elintézést nyertek. Az összes befolyó évi előírás – beleértve a termelőszövetkezet jövedelemadóját is – 502319 Ft volt. A decemberi eredmény kimutatás szerint az 1962. évre 153500 Ft törlés volt, ebből a termelőszövetkezet 122600 Ft törlést kapott nö-

vendékmarha adókedvezmény címén. Figyelembe véve az elmúlt évekből átjött hátralékot 1962. december 31-én 66689 Ft hátralék mutatkozott."

Az adócsoport előterjesztése után a vb a következő határozatot hozta:

25/1963.sz. Vb. határozat
„Az adócsoport beszámolóját elfogadjuk és utasítjuk a vb elnökét, hogy az adócsoport kiszállási napjait az ütemezés alapján tartassa be, hogy ezzel az adózókat a munkából ki ne vonjuk, ezért munkakiesés ne legyen."

Az 1963. július 4-i vb-ülés második napirendi pontjában a tűzrendészeti helyzetet tárgyalja.

Ifj. Bokányi János tűzoltóparancsnok beszámolójában ismertette, hogy az önkéntes tűzoltók létszáma mindig a község létszámához viszonyítva van megállapítva. Községünkben 25 fő önkéntes tűzoltó van. A tűzoltók részére a szükséges ruházat megvan. Riasztás esetén a szükséges létszám biztosítva van. A tűzoltószerek állaga jó. A motor- és kocsi-fecskendő üzemképes állapotban vannak. A motorfecskendőhöz az üzemanyag biztosítva van. Van azonban mintegy 180 m selejt tömlő. Ennek kicserélésére engedélyt kaptak. ...A tűzoltóparancsnok ismertette a nyári tűzvédelmi felkészüléssel kapcsolatos feladatokat... Aratás és cséplés alatt figyelő szolgálatot tartani nem kell... A lakóházakat a területi felelősök lejárják, hogy minden háznál biztosítva legyen 200 l víz és szikracsapó stb.

A tűzoltóparancsnok előterjesztése után a vb a következő határozatot hozta:

43/1963.sz. VB határozat
„A beszámolót elfogadjuk és utasítjuk a vb elnökét, hogy a tűzoltóparancsnok bevonásával ellenőrizze a tűzvédelmi felkészülés betartását a cséplés és egyéb helyen, és a mulasztók ellen a szükséges intézkedéseket tegyék meg."

Érdeklődésre tarthat számot az FMSZ igazgató-elnökének beszámolója is az 1963. május 23-án tartott vb-ülésen. A beszámoló megállapításai:

„Január 1-től május 15-ig az FMSZ egységek a következő forgalmat bonyolították le:

iparcikkbolt	473296 Ft
élelmiszerbolt	523172 Ft
húsbolt	28438 Ft
italbolt	263865 Ft
büfé	2110 Ft
baromfifelvásárlás	298 kg
tojásfelvásárlás	162429 db

A tavalyi ugyanezen időszak forgalmát túlteljesítettük. Decemberben nyílt meg az új korszerű élelmiszerbolt, amelyben a kultúrált kiszolgálás a vásárlók tetszését megnyerte. A felvásárlásnál a tavalyi forgalomtól elmaradtunk. A tojásban való lemaradást a hosszú tél idézte elő, a baromfiból pedig meglátásunk szerint a lakosság több baromfit fogyaszt, és kevesebbet kínál fel eladásra. Ezt befolyásolja az a körülmény is, hogy húsboltunk központi készletből húsfélét nem kap, csak töltelék árut…Szövetkezetünk dolgozói mindent elkövettek annak érdekében, hogy a lakosság igényét ki tudják elégíteni. Ennek ellenére mégis előfordult, hogy egyes cikkekből nem tudtuk kielégíteni /mosópor, drótfonat, lágyhuzal, szalakáli, hypo, és tőkehús/ ezen árukból a nagykereskedelmi vállalatok nem minden esetben szállítottak megrendelésünkre…a korábbi években gyakran előforduló kenyérproblémát kiküszöböltük az új bolt létesítésével. Ezen bolt megnyitásával bevezettük a különféle sütőipari termékek árusítását is, melyek korábban nem voltak….Az italboltnál megfelelő választék van…egységünknek rendszeresen szállít a celldömölki friss cukrászsüteményt, Húspogácsát, kocsonyát, amelyet a lakosság megkedvelt és szép forgalmat bonyolítunk le vele…Burgonyafelvásárlással is foglalkoztunk…nem nagy eredménnyel. Felvásárlásunk burgonyából: 35q …Szövetkezetünk újabban kölcsönzéssel is foglalkozik is /mosógép, porszívó,edény/ mindössze 160 Ft folyt be a kölcsönzésből a tárgyalt időpontig."

Ezen előterjesztést követő határozat így fogalmazódott:

30./1963.sz.VB határozat
„A beszámolót elfogadjuk és utasítjuk a vb elnökét, hogy a tojás, baromfiszerződtetés és ezzel kapcsolatos verseny kérdését a tanácsülés eléterjessze és mozgósításra a tagokat kérje fel"

1963. november 21-én ismét az FMSZ ig. elnöke számol be a vb-ülésen. Kimutatásban veti össze az utóbbi két év eredményeit. Íme:

Egységek	Elért forgalom	
	1962. évi	1963. évi
Iparcikkbolt	1 275 542 Ft	1 054 575 Ft
Önkiszolgálóbolt	957 934 Ft	1 611 861 Ft
Húsbolt	124 523 Ft	124 938 Ft
Italbolt	689 809 Ft	766 847 Ft
Büfé	16 503 Ft	15 738 Ft

„…megállapítható, hogy egységeink 1963-ban magasabb forgalmat értek el, mint 1962-ben…az iparcikkbolt az őszi és téli idényre kellően felkészült zománcos edény, zsírbödön, füstcső, gumicsizma, bakancs, bőrcsizma, cipő, kályha, tűzhely, munkásruha, csizmanadrág, teniszbarchet, női és férfi alsóruha és kötött árucikkekből. Hiánycikk jelenleg a szalmazsák, zománcos kályhacső…az önkiszolgálóbolt szintén felkészült…mióta ez az egység egyedül foglalkozik a kenyérellátással, azóta a kenyérrel nincs probléma Kemenesmagasi községben. Húsboltunk a Húsipari Vállalattól eddig tőkehúst nem kapott, csak az előforduló kényszervágásokból tudtunk néha húst biztosítani. Azonban töltelékárut hetenként kap, amelyből az igényeket ki tudjuk elégíteni."

A beszámolót követő határozat így hangzik:

76/1963.sz. Vb határozat
„A beszámolót elfogadjuk és utasítjuk a vb elnökét, hogy a perzselő gépek beszerzése ügyét az FSZM ig. elnökével tárgyalja meg és a beszerzést sürgesse."

1963. november 8-án a Népi Ellenőrzési Csoport tartott be számolót. A beszámoló szerint :

„ …a Népi Ellenőrzési Csoport 1962-ben alakult 8 fővel. Munkáját a celldömölki Népi Ellenőrzési Bizottság irányítása alatt végzi. A járási NKB többször meghívta a kemenesmagasi tagokat vizsgálatok lefolytatására, amelyen a beosztott népi ellenőrök sok tapasztalatot szereztek, amit később az ellenőrzésük során hasznosítottak….1961-62-ben vizsgálatokat végeztek a községi tanács, a bölcsőde az FMSZ, az óvoda, az erdőbirtokosság területén. A végzett vizsgála-

tok eredményéről mindenkor tájékoztatták a Járási Népi Ellenőrzési Bizottságot, amely a felvetett hiányosságok kijavíttatásáról gondoskodott. ...a II. negyedévre tervezett vizsgálat során ...megállapítást nyert, hogy nem elég a szikvíz és az üdítő italellátás a nyári időszakban, mivel a szikvízipari Vállalat nem szállította ki a kellő mennyiséget...Kifogásolta még a vizsgálat az önkiszolgálóbolt raktározási körülményeit. Kicsik a raktárok, megnehezíti az áruk helyes tárolását...A raktárépítés meghiúsult, mert a járási tanács építési osztálya nem engedi meg a toldalék építkezést, mivel az szerintük az utca és a boltépület képét rontaná."

Fenti előterjesztés után a következő határozat jött létre:

71/1963.sz.VB határozat
„A NEB csoport beszámolóját elfogadjuk, s utasítjuk a vb elnökét, hogy a csoport működéséhez, ha ezt igénylik, szakmai segítséget biztosítson"

Az 1963. december 5-én tartott vb-ülés az ifjúság helyzetével foglalkozott a vb elnökének előterjesztése alapján. Az előterjesztésből a következő részletek kívánkoznak említésre:

„ A szocialista társadalomnak nem lehet közömbös, hogy ifjúságunk milyen szellemben nevelődik fel, s nem közömbös az sem, hogy az ifjúság nevelésében az állami szervek milyen támogatást nyújtanak...Az iskolai tanulók többsége rendesen viselkedik, a munkáját az iskolai rendtartás szerint látja el. Vannak azonban olyan tanulók, akiknek magatartása kifogásolható...ezek azon tanulók köréből kerülnek ki, akik egykét alkalommal osztályt ismételtek. Az iskolán kívüli magatartást vizsgálva....hiányosságokat lehet tapasztalni...az iskola tanulói...előszeretettel kerékpároznak a járdákon...az esti órákban a boltok előtt rendetlenkednek...zavarják a járókelők nyugalmát...egyes tiltott helyeken dohányoznak...Igen gyenge lábon áll tanulóinknál az udvariasság, a felnőtteknek való tiszteletadás...itt azonban meg kell említeni azt is, hogy a gyermekek előtt igen fontos a példamutatás, sok esetben a felnőttekkel is van probléma ezzel kapcsolatban. Jó eredménynek mondható, hogy az iskoláskorú gyermekek este moziba csak engedéllyel mehetnek. Ezt a tanulók be is tártják. A táncmulatságokban nem lehet látni iskoláskorú gyermekeket. Feladatunk az, hogy...a meglevő hiányosságok a lehető legrövidebb idő alatt megszűnjenek...A serdülő if-

júság helyzete terén is van feladatunk. Az ifjúság nagyobb része a helyi KISZ szervezet tagja. A KISZ szervezet és a kultúrotthon mindent elkövet annak érdekében, hogy a fiatalság kulturális rendelkezésére áll minden szórakozási lehetőség - televízió, hanglemez, játszókönyvtár stb,...egyes szakkörök működése, klubfoglalkozások...Ezen lehetőségek dacára is ifjúságunk magatartásában sok probléma merül fel. Az utóbbi időben elszaporodtak a fiatalok italozásai, éjszakai csendháborítások rendzavarásai...mozielőadások alatt sem viselkedtek megfelelően...hogy a fiatalok ittas állapotban követnek el rendzavarást ennek az, az oka, hogy....házaknál vásárolnak bort... Ezért válik szükségessé, hogy a fiatalokat lekössük a szakkörökbe, a klubfoglalkozásokon, hogy ezáltal kevesebb idő maradjon arra, amikor felügyelet nélkül maradnak...Ha valamennyi szerv összefog, akkor ezt is meg lehet oldani... A nevelésen túl más eszközöket is alkalmazunk a rendbontókkal szemben, s ez esetben van a körzeti megbízott rendőrnek szerepe az ifjúság nevelésében... Ifjúságunk jelenlegi problémáit csak akkor tudjuk megoldani, ha bevonjuk őket a KISZ keretén belül a kulturális és sporttevékenységbe, hogy idejüket hasznosan töltsék el, szórakozva tanuljanak, művelődjenek."

Fenti előterjesztés után a vb a következő határozatot hozta:

78/1963.sz.VB határozat
„Javasolja a vb, hogy az iskola igazgatója a legközelebbi szülői értekezleten vitassa meg a szülőkkel az iskolások magatartásával kapcsolatos hiányosságokat és annak megszüntetését a szülőkkel tárgyalja meg. Utasítja a vb a vb elnökét, hogy az ifjúság magatartásánál mutatkozó hiányosságokat a KISZ vezetőségével vitassa meg... s az ifjúság téli foglalkoztatásával kapcsolatos terveket együtt dolgozzák ki, s ehhez kérje a Művelődési Állandó Bizottság és az Ifjúságvédelmi Albizottság segítségét is."

A községi tanács vb-ának 1963. évi munkájáról összefoglalóan olvashatunk a december 19-i vb ülést megörökítő jegyzőkönyvben. A vb önbírálatából a következő idézetet vesszük:

„...A vb üléseken való megjelenés nem minden esetben volt határozatképes, emiatt... néhány ülést újból össze kellett hívni. Végrehajtó bizottságunknak 9 tagja van /Domonkos Károly, Karácsonyi László, Nagy Lajos, Bokányi János,

Bognár Gyula, Páli Mihály, Tőke István, Döbröntey Antalné, Kecskeméti László/ Az üléseken való megjelenés átlaga 6 fő. ...vb-unk előre elkészített negyedévi terv szerint működött. Igyekeztünk arra, hogy napirendünk felölelje mindazon problémákat, amely községünkben előfordul és segíti fejlődésünket. Üléseinken többek között tárgyaltuk a termelőszövetkezet munkáját, az időszerű mezőgazdasági feladatokat, a községfejlesztési ügyeket, a közegészségügy, az állategészségügy, az áruellátási feladatokat. Tárgyaltuk intézményeink helyzetét, így az iskola, óvoda, bölcsőde, a kultúrotthon munkáját. A tűzoltóság, a sportkör, az adócsoport, a szociális, a gyámügyek, az ifjúságvédelem helyzetét. A napirendi pontokhoz általában öt hozzászólás történt. A hozott határozatok száma egy ülésen átlagban 4 volt...üléseinken megtárgyaltuk az állandó bizottságok ülésein hozott határozatokat és javaslatokat... és intézkedéseket tettünk. Végrehajtó bizottságunk mindent megtett annak érdekében, hogy a termelőszövetkezetet segítse. Kapcsolatunk a tsz vezetőségével állandóan megvolt. A községfejlesztési terv végrehajtása érdekében a szükséges intézkedésekhez időbe végre tudtuk hajtani...az új tanács megalakulása óta a vb munkája jónak mondható."

Ezen az ülésen Karácsonyi László vb-titkár a községfejlesztés ügyéről számolt be. Elmondta, hogy a járda építést, az útépítést teljesítették. Lemaradás csak a pedagóguslakás építésnél mutatkozik. Ezt a munkát szeptemberben meg kellett volna kezdeni, de csak december elején történt meg az épület helyének kijelölése. A kijelölés után társadalmi munkával az alapozás megtörtént, és nagy nehezen a munkát elkezdték,...a vállalat akadályközlést jelentett be, hogy szállítási nehézség miatt a vállalat összeget beépíteni nem tudja ebben az évben, így az épület építése csak a jövő év tavaszán fog megkezdődni. A járdaépítést a jövő évben hideg aszfaltkeverékkel fogjuk csinálni. Ez évben már készítettünk házilag 500 m^2 járdához való szegélylapot. A társadalmi munka és a saját anyag tervünket ez évben is túlteljesítettük.

A községfejlesztési beszámoló után a következő határozatot hozták:

86/1963.sz. VB határozat
„ A beszámolót elfogadjuk és utasítjuk a vb elnökét, hogy a jövő évi építkezések végrehajtását szervezze meg, hogy a vállalt határidőre az épületek átadást nyerjenek. És az ez évi lemaradás az építkezés határidejének eredeti tervét ne változtassa meg."

Az 1964. évi, szeptember 24-én tartott vb-ülésen a kultúrotthon munkáját tárgyalják. Erre az alkalomra készített beszámolóból a következő kitételek figyelemre méltóak:

„Az elmúlt művelődési év összegezhetően gyengébb eredményeket hozott a megelőzőnél. A gyengébb eredmény elsősorban a látogatottság csökkenésében. Egy-két működési terület visszaesésében vagy leállásában jelentkezett. Ilyen terület volt a színjátszás..., amely iránt a lakosság nagyfokú közömbössége nyilvánult meg... Az ismeretterjesztő előadásokat filmvetítések kísérték, amelyet mindenki ingyen tekinthetett meg...ennek ellenére – különösen a fiatalokkal szemben erős rábeszéléssel kellett élni, hogy a filmet megtekintsék, holott vasárnap este 4 Ft-ért is hajlandók minden játékfilmet megnézni...Az előadások között legtöbb mezőgazdasági tárgyú előadás volt, utána az egészségügyiek következtek... Az ezüstkalászos tanfolyam 3. évének anyagát 14-en hallgatták végig, de záróvizsgát nem tettek, mert attól írásbelisége miatt visszaléptek...
A tél folyamán a gépjavító állomás szervezésében traktoros tanfolyamnak adott helyet a kultúrotthon. Ezt a tanfolyamot mintegy 20-an végeztével eredményesen. Kiáltó ellentét van a kulturális adások és a futballmérkőzések közvetítéseinek látogatottsága között. Az utóbbiak javára. Ezt kultúrált magatartás szempontjából nem mondható előnyösnek, mivel a sportközönség híve a hangos megnyilatkozásoknák... amelyet az ifjúság is átvesz utánozva a felnőtteket, és más komolyabb közvetítéseken is, amelyen csak ő jelenik meg hasonlóképpen kíván viselkedni.... a gyermekfoglalkoztatások általában vasárnap délelőtt történnek. A televízió adásain kívül asztalitenisszel, társasjátékokkal foglalkoznak...Az ifjúság körében a kötött klubfoglalkozások csak kis részben voltak megvalósíthatóak, ám annak játékrészébe már szívesen bekapcsolódtak, s még kedveltebb volt a lemezjátszóra történő társastánc...
A mozinál...január óta rendszeressé vált a szélesvásznú vetítések előadás 3-4 hetes időközben. Az ilyen vetítéseknél a terem megtelt, vagy még zsúfoltnak is volt mondható. A könyvtár tovább fejlődött az elmúlt évben is...Gyenge terület volt a felnőtt dolgozók esti és levelező oktatásnak megszervezése. A múlt évben mindössze hatan vettek részt ebben a művelődési formában. Az 1963. év 812,40 Ft többletbevétellel zárult ... a termek tervszerű kihasználása érdekében szükséges ...a kultúrotthon igénybevételének bejelentése."

A kultúrotthoni beszámoló után a vb határozata a következő volt:

91/1963.sz. VB határozat
„A vb elfogadja a kultúrotthon igazgató beszámolóját a kultúrotthon működéséről és a község kulturális életéről. A vb a tömegszervezetekkel együtt minden segítséget megad a kultúrotthon igazgatójának annak érdekében, hogy az előadások látogatottságát fokozzák és a megjelenési aránszámot javítsák."

A fentiekben bemutatott ügyek tárgyalása és az azokban hozott határozatok példaként állnak a tanács működését illetően, ugyanakkor a 60-as évek széles közéleti jelenségeire is világosan rámutatnak. Mutatják azt a, hogy a községi tanács a közügyek jó gazdája volt, figyelme az egész községre kiterjed s a lehetőségekhez képest vetette fel és oldotta meg a kérdéseket. E felvetésekben és megoldásokban elsősorban a községi pártszervezet segítette a községi pártszervezet segítette a községi tanácsot.

1965 után is tovább húzódnak az eddig tárgyalt jelenségek, de lassanként új elképzelések színezik az eddigi eljárásokat, végrehajtási módokat, amelyek szinte észrevétlenül az új gazdasági mechanizmus országos programja községünkben is elsősorban a tsz-gazdálkodás felelős önállósodásában, jövedelmezőségi szempontjainak előtérbe kerülésében mutatkozik. A változás eredménye pedig a közélet élénkülése, a szocialista társadalmi rend megszilárdulása, tevékenység, termelési kedv, életszínvonál új minőségű emelkedése. – E feladatok végrehajtása közben történik a régi hibák kijavítása az új, fokozatos megerősödésével, a régiek lassú eltűnésével.

A köz érdekét szolgáló pártszervezet, tanács és tömegszervezetek tevékenységéből az utóbbi öt év során az alábbi lényegesebb mozzanatokat emelhetjük ki.

1967. március 17-én folyt le az a tanácsválasztás, amelynek eredményeként megválasztott tanácstagok ma is tevékenykednek. Az eddigi négy tanácsválasztástól eltérően most a község nem 29, hanem 20 tanácskörzetre oszlik. Az egyes körzetek megválasztott tanácstagjai a következők:

1.	Bognár Gyula	8.	Tőke István	15.	Márkus Aladár
2.	Piri Gyuláné	9.	Páli Mihály	16.	Karácsonyi László
3.	Sebestyén Béla	10.	Id. Bokányi János	17.	Varga Lajos
4.	Horváth Sándor	11.	Kovács József	18.	Pál Géza
5.	Gudui János	12.	Piri Lászlóné	19.	Smidéliusz József
6.	Kecskeméti László	13.	Ifj. Berghoffer Sándor	20.	Döbröntei Antalné
7.	Ifj. Bokányi József	14.	Csótár Gyula		

A megválasztott vb 7 tagból áll. A vb elnökévé Páli Mihály titkárává Karácsonyi Lászlót választották. Elnökhelyettes: ifj. Bokányi József. A vb többi tagja: Tőke István, Csótár Gyula, ifj. Berghoffer Sándor és Kecskeméti László. 1969. március illetve szeptember elsejétől változás történt a vb vezetésében Páli Mihálynak a tsz elnökévé választása és Karácsony Lászlónak a tanácsszolgálattól való megválása folytán. Helyükbe tanácselnöki minőségben ifj. Berghoffer Sándor az MSZMP helyi szervezetének volt titkára, tanácstitkári minőségben pedig Piri Gyuláné eddigi tanács előadó került.

Az új személyek hivatalba lépésével egyidejűleg belsejében is korszerű, finom ízlésű tanácshelységek szinte jelképezik azt az érettebb korszerű közügyigazgatást, amely a 25 éves fejlődés nem könnyű útjának eredménye és a jövő ígérete.

A régebbi szétosztott állandó bizottsági feladatok most 2-2 összevont állandó bizottság tevékenységi körét jelentik. A Gazdasági, Pénzügyi és Kommunális Állandó Bizottság elnöke id. Bokányi János, titkára: Gudui János, tagjai: Sebestyén Béla, Kovács József, Piri Lászlóné, Varga Lajos és Smidéliusz József. A művelődési, egészségügyi és szociálpolitikai állandó bizottság elnöke: Bognár Gyula, titkára: Döbröntey Antalné, tagjai: Márkus Aladár, Piri Gyuláné, Pál Géza és Horváth Sándor.

A tanács tevékenységét jellemzendő, e ciklusból emeljünk ki néhány eddig még nem érintett ügyet és a tanács vb önvallomását az évi végzett munkáról.

Ilyen területnek mutatkozik a még nem érintett egészségügy. Dr. Lukács Elemér az 1967. január 17-i tanácsülésen mint körzeti orvos a község közegészségügyéről a következőket emeli ki:

„ Az elmúlt évben fertőző járványos megbetegedés nem volt.... A termelőszövetkezetnél a fejőgulyások köténye kopott, szakadozott, sok esetben piszkosak...nem tudják őket váltani, már csak egy van belőle. A tsz udvarai elhanyagoltak...a trágyalé az utcára folyik. A termelőszövetkezetnél a fejőgulyások köpenyei hófehérek, a környezet tisztaságával törődnek, rendes utak vannak és parkosítanak...vegyszerek alkalmazása veszélyt jelent, az előírásokat szigorúan meg kell tartani, teljes munkaruha nélkül ez nem képzelhető el. Az önkiszolgálóbolt raktárhelyisége kicsi, túlzsúfolt....a kocsma vécéje elhanyagolt... a tejgyűjtő mindig tiszta volt....az idény napköziben az étkeztetés változatos volt, de hiányzott a gyümölcs. Az óvodában minden alkalommal tisztaságot találtam... A szülők tisztán küldik a gyerekeiket az iskolába.... A gyerekek körében sok a hűléses megbetegedés, ezért melegen öltöztessék őket és kapjanak

vitamindús ételeket...Egy elfogadható ivóvizű kút van, a többi ivásra alkalmatlan...sok a nitrit, kóli és más szennyeződés. Az új házakban mindenütt van fürdőszoba, csak nem arra a célra használják a víz hiánya miatt... a járásban a hozzánk vezető utca a leghosszabb...a Vöröskereszt a véradást jól megszervezte, de az egészségügyi előadásokra nem szervezett hallgatókat."

Az egészségüggyel kapcsolatban létrejött a következő tanácsügyi határozat:

1/1967.sz.T.
„Utasítja a tanácsülés a vb-t, hogy a tsz vezetőségével közölje a állattenyésztés területén fennálló egészségügyi hiányosságokat és kérje fel, hogy /az egészségügyi/dolgozók munkaruha problémáját oldja meg."

Figyelemre méltó a körzeti megbízott rendőr beszámolója a közrendvédelemről. Ebből kiemelhető részletek:

„...kinek kötelessége megvédeni a társadalmi tulajdont? Sokan úgy vélik, hogy a vezetőség, a rendőrség. A szövetkezeti tulajdon felett az egész tagságnak kell őrködnie és védeni a társadalmi tulajdont.

Néhány olyan dolog, amely bűncselekmény elkövetésének előidézője volt: ...a tsz szerelőműhely nyitva hagyása, a tsz irodájának nyitva hagyása...Kemenespusztán tsz-tag szénát vitt el, aki ellen fegyelmit indítottak...az erőgépek...sok esetben sárosak, piszkosak voltak, építkezéseknél az anyag tárolása nem volt megfelelő...Ez az ellenőrzés hiányából fordult elő. A bálába préselt szalma elszállítását is sikerült megfékezni, amikor, felelősségre lett vonva az a személy, aki elkövette...meg kell említeni, hogy a jelenben is hordják.

Voltak az önkiszolgáló boltban lopások is: csokoládé, cigaretta és egyéb. Ezen személyek ellen szabálysértés címén jártunk el. A boltvezetők maguk is jelentették, amikor ilyent észleltek. A magánszemélyek sérelmére elkövetett bűncselekmények....leginkább pénzlopások voltak...a kulcsokat a lábtörlők, kosarak alá rejtették el, vagy a lakásajtón levő szegre tették...fordult elő olyan eset is, mikor a lakást be sem zárták.... Az ősz folyamán...3 szülőt kellett figyelmeztetni, mert kiskorú gyermekük a mezőn a tsz szalmakazlánál tüzelt...Ifjúságveszélyeztetés címén 5 gyermeket kellett otthonban elhelyezni...e téren 50%-os emelkedés mutatkozik.

Közlekedési szabálysértések statisztikája : gépek hiányos felszerelése 8%, irányjelzés elmulasztás 8%, szabálytalan személyszállítás – 8%, ittas vezetés 26%, … gépjárművezető akik gépre ülnek, reggel munkába menet előtt első útjuk az italboltba vezet…a kerékpárokkal kivilágítatlanul közlekednek…tíz éves gyermekek előtt felnőtteknek, gépjárműveknek kellett megállni, hogy baleset ne forduljon elő…

Botrányos verekedés, ittas elfekvés szabálysértése emelkedett. A községben 8 önkéntes rendőr teljesít szolgálatot…A lakosságtól nem kapják meg a kellő segítséget"

A közrendvédelemről szóló beszámolót a következő határozat követte:

3/1967.sz.T.
„Utasítja a tanácsülés a vb-ot, hogy az önkéntes rendőrök létszámának növelésében adjon segítséget.ugyanakkor pedig az önkéntes rendőrök parancsnokát számoltassák be."

Ezen a tanácsülésen megjelent Tóth Tivadar is, a járási tanács vb-elnökhelyettese, aki méltatta a nyugdíjba vonult Domonkos Károly volt tanácselnök érdemeit: Domonkos elvtárs a községben közel 16 évig munkálkodott és helyt állt a legnehezebb időszakban is. Több, mint másfél évtizedes munkájának elismeréseképpen a Járási Tanács és a Járási Pártbizottság nevében köszönetét fejezi ki, javasolja, hogy Domonkos elvtárs érdemeit a tanácsülés jegyzőkönyvileg rögzítse.

1967. június 23-án tartott tanácsülésen az általános iskola munkájával kapcsolatban az alábbiak emelhetők ki, az igazgató beszámolójából:

„…az osztályozott tanulók létszáma 193. tizenegy tanuló bukott meg, /5,7%/. Közülük 10 tehet javítóvizsgát, egy osztályt ismétel. Az iskola tanulmányi átlaga: 3,5. a nevelők létszáma 11 – 3 férfi és 8 nő… a fegyelem az idei tanévben lényegesen jobb volt, mint az előző években…a tanulók fegyelme az iskolában megfelelő, de egy-egy osztályban van gond a fiúkkal. Iskolán kívüli fegyelmezetlenség már több esetben fordult elő …a fegyelem sokkal jobb lenne, ha a felnőtt társadalom is rendre utasítani a fegyelmet megsértőket nagyobb mértékben mint eddig.
…arra törekedtünk, hogy kommunista erkölcsű fiatalokat neveljünk, akik szeretik hazájukat és áthatják őket a proletár internacionalizmus eszméje…nehéz

megértetni sok gyerekkel azt, hogy mindenki saját érdekében tanul. Előfordul, hogy a szülők sem értik meg, s ezeknek a gyermekeik nem sokat tanulnak, csak játszanak délutánonként…délután kötelező tanulási idő van. Ezt a tanulók nagy része becsülettel meg is tartja. A nevelők a gyengébb tanulókkal külön is foglalkoztak korrepetálás órákon. Igyekeztek szemléltető eszközöket készíteni, amivel a tanulást megkönnyítették. Az állam lemezjátszóval…magnetofonnal ellátta már az iskolát. Nagy gondot fordítottunk a tisztaságra, a rendszeretetre. Az iskola nevelői a szülőkkel igyekeztek megfelelő kapcsolatot tartani… a szülők 80-90%-a rendszeresen megjelenik a szülői értekezleteken, figyelemmel kíséri gyermeke munkáját… Az iskola nevelői, tanulói eredményes munkát végeztek. Az iskola tanulói közül 46 tanuló volt beíratva hittanra, ami a tanulók 23%-át jelentette….A községi tanács vezetőivel a kapcsolatunk jó. Kéréseink a következők az új tanítólakásnál a vízprobléma megoldása,… 1968 őszétől az iskolában a napközi otthon bevezetése….a politechnikai oktatáshoz szükséges termek megépítése. Egyetlen osztott iskola vagyunk a járásban, ahol még nincs politechnikai oktatás.

….június 16-tól kezdve a szergényi felsős tanulók is a mi iskolánkba vannak beírva, s így a tanulólétszám jelentősen nőtt."

E beszámolót követő határozati javaslat a következőket tartalmazza:

1. Biztosítsa a községi tanács azt, hogy az iskolába 1968. szeptember 1-vel meginduljon a napközi otthon. Erre az új költségvetés elkészítésekor igényt jelent be a járási tanácsnak és az épület átalakítására felújítást kér.
2. Az iskola politechnikai műhelyének felépítésére megteszi a szükséges intézkedéseket a vb…megsürgeti az államsegély megadását.
3. felhatalmazza a tanácsülés a községi tanács vb vezetőit, hogy a községfejlesztési alapból vagy átcsoportosítással megoldja a tanítói lakásoknál a vízvezeték kérdését és a kutat.

Az 1967. október 10-i tanácstitkári beszámoló a községfejlesztési terv teljesítéséről szintén ide kívánkozik. A beszámoló hangsúlyozza:

„…társadalmi munka terve 110000 Ft, teljesítése 223896 Ft. Saját anyagi tervünk 45000 Ft, teljesítés 96566 Ft. Összes bevételi tervünk 349000 Ft, teljesítés 507525 Ft. Összes kiadási tervünk 135000 Ft, teljesítés 157312 Ft, az egy főre eső társadalmi munka értéke 159 Ft. Tanácsi utak címén szilárd burkolatú

járdaépítés volt tervezve... a tervezett 2000 m² betonjárda helyett 2610 m² járda készült el. A községi árkok javítására felújítás címén 40000Ft társadalmi munka lett tervezve, teljesítve lett 105046 Ft....Villanyhálózat bővítésére 20000 Ft-ot terveztünk. Ez évben a bővítés elmaradt, mivel állami beruházással valósítjuk meg, az e célra tervezett összeget járdaépítésre fordítottuk. Parkosításra volt tervezve 5000 Ft, teljesítés 4927 Ft, könyvtár címén könyvbeszerzést végeztünk 2000 Ft értékben... a Sportkör részére 2007 Ft értékű felszerelést vásároltunk...Időben beszereztük a járdaépítéshez szükséges cementet, a munkát házi brigáddal időben megkezdtük. Így a tervezettnél több járda június 24-ére elkészült. A járdákat a műszaki átvétel is jónak találta.... A termelőszövetkezet jelentős társadalmi munkát végzett."

Az 1967 december 19-én megtartott tanácsülésen hangzott el Páli Mihály vb elnök beszámolója a községi tanács. A Hazafias népfront és a helyi tömegszervezetek kapcsolatáról. Ennek során a tanácselnök megállapította hogy:

„... a tanácsok tevékenységét a munkásosztály élcsapata irányítja... a párt irányító tevékenysége különböző módon érvényesül... a tanácsokban dolgozó párttagok képviselik a párt álláspontját.... A pártszervezetek ellenőrzik az állami szervek munkáját. Községi tanácsunk és a pártszervezet kapcsolata jónak mondható. A pártszervezet titkára vb vb-tag a vb elnöke pártvezetőségi tag, ezen kívül még 10 párttag van a tanácstagok között.... A Hazafias Népfront ugyancsak a párt irányítása alatt működik, a pártpolitikáját valósítja meg. A tanács tagjait a Hazafias Népfront jelöltjeként választják meg. A népfrontbizottságok és a tanácsok nem adhatnak egymásnak utasításokat, a kölcsönös segítés és támogatás kapcsoltuk lényege. A helyi Hazafias Népfrant az ez év tavaszán történt tanácsválasztások sikeres megszervezéséhez igen nagy segítséget adott, egyéb segítsége: községfejlesztési társadalmi munka, politikai megmozdulások szervezése pl. béke nagygyűlés, nyilvános pártnap stb.

A falu életében jelentős politikai tényező a Nőtanács. A tanács kapcsolata vele megfelelő. Kiveszi részét ez a szervezet a községfejlesztési és egyéb munkákból.

A tanács a KISZ fiatalok kulturális és szórakozási igényét is igyekszik kielégíteni. A Kultúrotthon igazgatón keresztül segítséget biztosít részükre. A helyi Vöröskereszt évente megrendezi a véradást és az öregek napját. A tanács segíti a szervezet munkáját. A helyi sportkörnek évente pénzbeli támogatást nyújt. Jó kapcsolata a helyi termelőszövetkezet vezetőségével is. A vezetőségi

gyűléseken és a közgyűléseken a községi a községi tanács képviselteti magát, segít a mezőgazdasági munkák szervezésében... a tanács meghívja a helyi tömegszerveztetek vezetőit és minden téren azt a célt kívánja szolgálni, hogy előbbre vigye a szocializmus építését. „

Mindazok az eredmények, amelyekről az eddigiekben be lehetett számolni, a járási és helyi pártszervezet ország építő programokat helyesen apró-pénzre váltó irányító tevékenysége folytán jött létre.

A helyi pártszervezet mellett 1958-ban a helyi Munkásőr-szakasz is megalakult, amely azóta is eredményesen szolgálta a pártszervezet politikai vezető szerepének biztosítását. Taglétszáma azóta bővült, jelenleg a tagok száma:11. folyó év január hó 17-én községünkben tartották a járás munkásőreinek találkozóját, amelyen a jól végzett munkáért, bátor helytállásért, a nép iránt hűségért jutalomban részesültek a jó munkát végző munkásőrök és munkásőrszakaszok. Mint a járás legjobb munkát végzett munkásőrszakasza nyert jutalmat az ifj. Berghoffer Sándor vezetése alatt álló helyi szakasz. /a szakasz helyett itt raj értendő/

A helyi pártszervezet tevékenységének méltatása a legmegfelelőbb jellemzést Dézsi Mátyás adja, aki a Vas Népe 1966. szept. 27-i számának 3. oldalán a „Pártgyűlés Kemenesmagasiban" c. cikkében a következőket írja:

„ Nehéz lenne pontosan számot adni mindarról, amikor a kemenesmagasi kommunisták tanácskoztak a napokban vezetőségválasztó taggyűlésükön. Számba vették az utóbbi években elért gazdasági eredményeket, mérlegelték a tennivalókat, kommunista felelősséggel vitatták a megoldási lehetőségeket." Ők talán észre sem veszik, hogy gondjaik mennyire mások, mint néhány éve. Vendégük, Gosztonyi János a Népszabadság főszerkesztője irányította erre figyelmüket – ***„ Emlékszem 8 évvel ezelőtt, mikor itt jártam, az volt a fő gond, hogy létrejöjjön a termelőszövetkezet. Ma erős, tisztes gazdasági eredményeket felmutató az itteni termelőszövetkezet. A mostani tanácskozás központjában a továbbképzés gondjai, a még gazdagabb eredmények elérési lehetőségei szerepelnek."***

„ valóban ezek voltak a kimondatlan alapgondolatai a taggyűlésnek. Ennek jegyében állapították meg, hogy a pártszervezet tekintélynek örvend a községben, amit a kommunisták mindennapos munkájukkal vívtak ki. A pártot a közvélemény sem csak a titkárban és a vezetőségben látja, hanem az alapszervezet egészében, egységes állásfoglalásukban, határozott tevékenységükben. Ez teszi lehetővé a munkastílus továbbfejlesztését, a még átfogóbb, nagyobb léleg-

zetű kérdésekkel való foglalkozást. Nem az apró munka lebecsülését, vagy elhanyagolását jelenti ez, hanem azt az ésszerű törekvést, hogy a kisebb dolgokban minden kommunista közvetlen környezetében önállóan és azonnal tevékenykedjen. Kapjon mindenki adottságainak, lehetőségeinek megfelelő pártmegbízatást, ezek teljesítését kérje számon a vezetőség, a tagság. Arányosan osszák meg a munkát, szüntessék meg egyesek túlterhelését.

Kemenesmagasiban sem tudja 40 kommunista megváltania világot. Fogalmazta meg az egyik felszólaló. Ezért is tulajdonítanak nagy jelentőséget a tömegszervezetek munkájának, az ott tevékenykedő kommunisták felelősségének. Bért keresték a lehetőségeit a KISZ szervezet tartalmasabb munkájának, s irányították erre a pedagógusok figyelmét igaz, közös gazdaságukra egyre kevesebben mondják, hogy „tecseráj". Ez a gyarapodó gazdasági eredményeknek köszönthető elsősorban, de úgy látják, hogy még az eddigi lehetőségeket sem használták ki kellően. Oka ennek főleg a kedvezőtlen munkaerőhelyzet. Most e tekintetben is változatás tapasztalható. Az idén pl. már 6 fiatal jelentkezett mezőgazdasági tanulónak. Valamennyien olyanok, akiknek nemcsak fizikai erejére számíthat majd a közös gazdaság, de lelkesedésére, érdeklődésére és szakmai felkészültségére is.

A megoldandó feladatok közé sorolták a felnőttek általános műveltségének emelését is. Ezt elsősorban a párttagok körében kezdeményezik, hiszen közülük is elég sokan csak 6 elemivel rendelkeznek, és az utóbbi években mindössze ketten végezték el a 8 osztályt. Az sem megnyugtató, ami itt-ott a népművelésben, az ismeretterjesztésben mutatkozik. Gyér a látogatottságuk az ilyen rendezvényeknek, pedig a lehetőségek itt is adottak. E feladatok legalább olyan jelentősek a kommunisták megítélése szerint, mint a társadalmi munka. Abban pedig nincs szégyenkezni valójuk. A tavaszi akció során 30000Ft értékű társadalmi munkát végeztek a községben.

Lehetne még tovább sorolni az eredményeket a vitatott kérdéseket, a meghatározott tennivalókat, amelyekről a taggyűlésen szó esett. Valamennyi azt bizonyítja, hogy a pártszervezet nélkülözhetetlen tényező a falu, a közös gazdaság életében. Természetesnek veszik, de számítanak a kommunisták tevékenységére, igénylik kezdeményező, irányító, összehangoló, a mások számára is tennivalókat felismerő tevékenységüket. Létszámban is tekintélyes ez a pártszervezet, de mindennapos munkájuk még szembetűnőbb."

❖ Gazdasági fejlődésünk

➢ Általános fejlődés

○ 1951-ig

Községünk gazdasági életét a múltban mind a mai napig a mezőgazdasági termelés döntő súlya jellemezte. számot tevő ipari létesítmény községünkben nem volt, kereskedelem sem haladta meg a mindennapi életszínvonalat kiszolgáló közfogyasztás és a mezőgazdasági termékek szokásos forgalmának szintjét. Az ipari létesítmény hiányát a nyersanyaghiány és a perifériás közlekedési viszonyok érthetővé teszik. Századok során a mezőgazdasági alapjelleg nem változott, csupán az utóbbi időben a mezőgazdaság szerkezetében mutatkozik lényeges változás a helyi kisiparban ingadozó teljesítőképesség, a kereskedelemben és a közlekedésben a korszerű követelményekhez való fokozódó alkalmazkodás.

A legutóbbi 25 év gazdasági fejlődésének jellemzésére tehát az egyéni és közös gazdaság fejlődéséről, az erdészet helyzetéről, a kisipar, a kereskedelem és a közlekedés jelenségeiről kellene szólni.

A XIX. Század második felében kibontakozó feudálkapitalista termelési rend idején alakul ki községünk parasztságának rétegeződése, amelyben az elég jelentős számú gazdag-parasztság /vagy az ezen a szinten élő nemesség/ mellett még nagyszámú középparaszti helyzetű család él, akiket a falu ranglétráján az igen nagyszámú kis-, és törpebirtokosokon kívül a zsellér helyzetűek követnek. Az eladósodó és kivándorló parasztság a századforduló utáni évtizedek jelensége. A Szabó Géza szerkesztésében megjelent 1932. évi vármegyei ismertetésben a Kemenesmagasiról szóló 101. oldal szerint ezelőtt csaknem 40 éve a kemenesmagasi határ átlagtermése gabonából 5-6q. Ezt a termésátlagot a cseri földek, és a nem korszerű termelés okozta. Ez az ismertetés 6 cséplőgép tulajdonost sorol fel, akik cséplőgépeinek teljesítőképessége 33 HP-t ér el. A földbirtokosok között a birtoknagyság sorrendjében a következőket említi:

Gr. Eszterházy Károly András 1270 kh	Mesterházy István 75 kh
Dr. Deutsh József Sándor 300 kh	Győrffy Károly 70 kh
Horváth János 200 kh	
Guoth István 165 kh	Földhaszonbérlők:
Kemensmagasi legeltető birtokosság 119 kh	Scheiber Adolf 300 kh
Zongor Béla 110 kh	Deutsh József 210 kh
Guoth Gábor 100 kh	Talabér Sándor 210 kh
Ág. H. ev. Egyház 85 kh	Kovachich és Nagy 110 kh

A fentebb felsorolt 14 birtokos majdnem 3 és félezer kh-al rendelkezett, azaz a községhatár több, mint felével kb. 55 %-val rendelkezett. Holott nem soroltuk el, még több, mint 25 kisebb, de 25 kh-nál nagyobb területtel rendelkező birtokost. Ezek a birtokosok együttese a község területének 70 5-át mondhatják tulajdonuknak. Ezen az egészségtelen földbirtok megoszláson változtatott a már ismertetett földreform, amely a birtokkategóriákat ugyan megváltoztatta, de a gazdasági eredményeket egyszerre nem javíthatta meg. Az új gazdák nem rendelkeztek a szükséges termelőeszközökkel, de kellő szakmai ismerettel sem. A szakmai útmutatást a községi tanács mellett létesített mezőgazdász státusz, az UFOSZ, a DÉFOSZ biztosította, a fogat- és az eszközhiányon pedig a gépállomás igénybe vételével segítették. Az 1945 utáni gazdálkodást döntően a kisüzemi gazdálkodás határozza meg. A régi nagybirtok a földosztással megszűnt, a termelőszövetkezeti gazdálkodás pedig még hosszú ideig nem alakult ki.

○ 1951-1959 : a „kis tsz" kora

A több és több példa nyomán községünkben is kialakult egy kis csoport, amely Németh Imre elnök vezetésével megindult a közös gazdálkodás útján. 1951. február elsején történt a Haladás Tsz megalakulása 160 kh-on, mintegy 14 családdal, akiknek kezdeti nehézségeit a felszerelés és a kellő állatállomány hiányán kívül jórészt a földek tagosítatlansága is okozta. Így került sor az első tagosításra, amely 850 kh-at vont össze néhány nagyobb táblába, az érdekeltekkel történt cseretárgyalás és a lefolytatott tagosítási eljárás után. Ezt követően egyre többen léptek be a „kis-tsz"-be, amelyet akkor tszcs-nek, azaz termelőszövetkezeti csoportnak hívtak.

1952-53-ban már 1100 kh-on 60 család dolgozott a tszcs-ben. Lelkes szervezője volt az új közös gazdálkodásnak Gócza Lajos az akkori párttitkár. Az 1953. évi zárszámadáskor a tszcs-nek már 68 tagja van és az összes álló és forgó vagyonalap 2 000 000 Ft, ebből részesedési alapban 992 000 Ft, egy tagra eső részesedés 14 570 Ft. Az egyéni gazdák ebben az időben erősen figyelemmel kísérték a tszcs gazdálkodását, belső életét, pozitív és negatív vonásait, a szándékaik szerint tették ezt szóbeszéd tárgyává. A tszcs állami támogatást kapott, s az 50-es évek elején a belépők később a kedvezmények érdekében csatlakoztak a csoporthoz, mentesülve így az egyéni gazdálkodás terheitől. A községi pártszervezet őrködött a tszcs gazdálkodásának fejlesztése felett, s harcolt a negatív jelenségekkel szemben. Németh Imre elnökségét később Hereng Lajosé követte. Az 1956-os év megpróbáltatás a tszcs részére is. 1957-re többen kilépnek a csoportból, de a nehézségeken túljutva 1959-re már

mintegy 1200 kateszter holddal rendelkezik a „kis tsz", s tagjainak száma gazdálkodásának utolsó éve 73-ra emelkedett.

Így mondható, hogy az 50-es évek a gazdasági párhuzamosság évei, amelyben a közös és egyéni gazdálkodás párharca folyt le. A község parasztsága részére ez a kérdés a legéletbevágóbb kérdéssé lett, s az 1956 után letisztuló politikai viszonyok mellett napirendre kerülő gazdasági kérdések mindenki számára egyre mélyebben vetették fel: hogyan tovább?

Az 50-es években a község mezőgazdasági helyzetét a következő statisztikák mutatják anélkül, hogy a közös és az egyéni gazdálkodás eredményeit szétválasztanák.

A mezőgazdasági területek művelési ágak szerinti megoszlása az alábbiak szerint alakul:

A gazdaságok összes területéből / %-érték szerint/	
szántó	63,5
rét	6,6
legelő	4,5
kert	0,7
szőlő	0,8
nádas	-
erdő	19,7
fanet	4,2

Ez a megoszlás a környező községekhez viszonyítva csak az erdőterületben mutat Kemenesmagasi számára előnyösebb helyzetet. A növénytermelésben a gabonatermelés a legáltalánosabb, bár az állattenyésztés érdekében mind jobban előretör a takarmánygabona, a burgonya és a kukorica termelése. Az új gazdák a Csert nálunk sem tudták megfelelő eredményre bírni, ugyanakkor a hivatalos szervek részéről is alkalmazzák a főbb növényekre vonatkozó kötelező vetésterületi előírást. Nagy lendületet vett a cukorrépa és a pillangósok /főként a bíbor/ termesztése.

A főbb növények terület százalékát a szántóterületből a következő kimutatás foglalja össze az 1951-57-es évek átlagában:

búza	17,1%	őszi árpa	2%	rozs	21,3%
tavaszi árpa	6,1%	vöröshere	3,8%	zab	4%
bíbor	4,7%	lucerna	2 %	**pill. összesen**	10,5%
kukorica	10%	cukorrépa	1,9%	burgonya	7,3%
takarmány répa	1,9%				

Nagyobb lett az állatsűrűség, jobbak a trágyázási lehetőségek az elmúlt időkhöz képest, egyre nagyobb számban jelennek meg a mezőgazdasági gépek, amelyek a jobb talajmunkát teszik lehetővé.

A főbb növények termésátlaga az 50-es években a következő:

búza	9,1 q	őszi árpa	6,6 q	rozs	5,8 q
tavaszi árpa	8,4 q	zab	8 q	kukorica	12,7 q
cukorrépa	130 q	burgonya	48,7 q		

A gyümölcsösökben növekedett a szilva, az őszibarack és a dió aránya. Az összes 17 514 db gyümölcsfa megoszlása 1959-ben százalékosan:

alma	12,1%	cseresznye	4,7%	őszibarack	11,7%
körte	10,6%	meggy	4,7%	kajszibarack	2%
szilva	41,4%	dió	12,3%	gesztenye	0,5%

A II. világháború megtörte az állatlétszám fejlődését, de az 1949. évi átlag állatszámláláshoz képest az 50-es évek nagy fejlődést mutatnak. Ezt a fejlődést segítették az állatok levágását korlátozó rendelkezések, valamint a zsírbeadási kötelezettség, amely a levágott sertések számával progresszíven nőtt.

Általánosan terjed akkor a műtrágya használata is. A gép - és eszközhasználat is kezdi háttérbe szorítani a fogaterőt.

Az 50-es évek átlagában az állattenyésztés fajtánkénti darabszámát az alábbi kimutatásból ismerhetjük meg:

Összes szarvasmarha	972	összes sertés	1230
ebből tehén	457	ebből koca	98
ló	172	juh	1091

Az 50-es évek mezőgazdasági fejlődésének nagy állomása községünkben a „nagy-tsz" megalakulásának napja, amely 1959. február 28-án következett be.

o 1959-1970: a tsz-gazdálkodás fellendülésének kora

A tsz megalakulása előtti hónapokban a helyi és járási szervek segítségével folyt a parasztság felvilágosítása, a belépés akadályainak eloszlatása. A megalakulás napja új korszak kezdete a község történetének nemcsak gazdasági, hanem egyéb vonatkozások szempontjából is, hiszen a gazdasági alapot községünkben a mezőgazdaság jelenti.

Erről a döntő időszakról szól Danka Imrének, a tsz első elnökének megemlékezése, amelyben a következőket mondja:

„ 1959. február 28-án befejeződött a szervezési munka, és egy-két gazda kivételével beléptek a község dolgozó parasztjai a korábban 1200 kh-on gazdálkodó Haladás Tsz-be. A termelőszövetkezeti családok száma, s tagok száma 469-re, a földterület pedig 3949 kh-ra emelkedett. A szervezés befejezését követő napon, február 28-án volt az alakuló közgyűlés, ahol a község lakossága megválasztotta a szövetkezet tisztségviselőit, és ott egyhangúlag engem választottak a szövetkezet elnökévé, noha ezen a közgyűlésen nem vettem részt, csak a közgyűlés után érkeztem meg és értesültem a dolgokról.

14. kép – a tsz iroda épülete 1961-ben /akkor még hátsó bejárattal – a volt Guoth-Tibortz-féle ház/ túlsó sarkán a posta bejárata látható

A közgyűlést követő másik napon, március hó elsején vasárnap délután vezetőségi ülést tartottunk, ahol megbeszéltük a legfontosabb teendőket, megszerveztük az értékelő bizottságot és március másodikán megkezdtük a tagok által behozott állatok és vagyontárgyak értékelését, amit két-három napon belül be is fejeztünk.

A régi termelőszövetkezetnek kevés állatállománya volt, mintegy 70-72 db szarvasmarhája, 100 körüli sertése, amelyből 14 volt az anyakoca, 3-400 darab nagyon legyengült juhállománya. Az értékelés után a lovakat 6-8 helyre, a tagok nagyobb istállóiba vontuk össze és elsőnek kezdtük meg a járásban a tavaszi vetési munkát.

Az állatértékelés után a termelőszövetkezetnek összesen 450 db szarvasmarhája és /ebből/ 198 tehene lett, amit csak május hó 1-re vontunk össze nagyrészt a faluban levő nagyobb istállókban, valamint az arra Kemenespusztán elkészített volt uradalmi pincékből átalakított istállókban, a Lovászmajori sertéstelep üres épületeiben. A termelőszövetkezetnek a központi majorja már ki volt jelölve., ahol 1 darab cseréptetős 50 férőhelyes marhaistálló volt megépítve. A többi épületet, a 250 férőhelyes tehénistállót, borjúnevelő, gépszerelő és kovácsműhelyt 1961 végéig építettük meg.

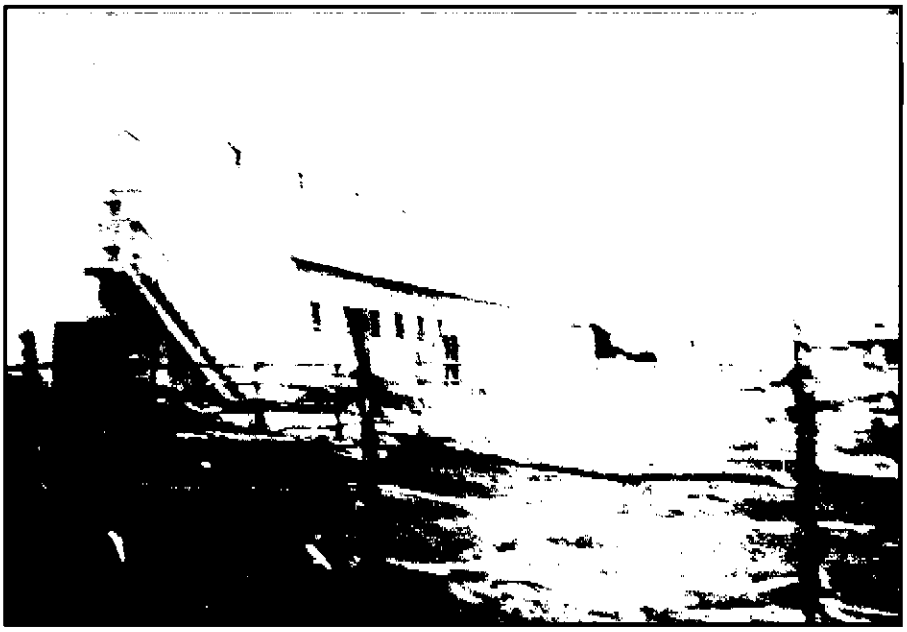

15. kép – Istállóépületek a központi-majorban /felv.1961/

A termelőszövetkezet megalakulásával a Cseri területeken elhagyott földekből közel 6-700 hha-t törtünk fel és vetettünk el zabbal. A vetőmagok megszerzése is nagy nehézségekbe ütközött, de sikerült megszerezni a mindennapra szükséges vetőmagot, amely a személyi ismeretségen és kapcsolaton is alapult. A termelőszövetkezetnek az 1959. évi zárszámadásakor 19963/m volt a vagyon. Ez a vagyon 1961. december 31-én 23364/m Ft-ra emelkedett. Ebből a hitel 37,7% volt.

Fontos feladat volt a termelőszövetkezetnek az állattenyésztés fejlesztése, és ezen keresztül a növénytermesztés hozamainak növelése. Az állatférőhelyek biztosítása végett a központi-majoron kívül megépítettük a Majálismajort, ahol két db 2500 férőhelyes csibenevelőt, 2 db ötszázas törzsbaromfiólat, 1 db 50 férőhelyes szerfás növendékistállót, 2db 20 férőhelyes

sertésfiaztató, 1 db 120 férőhelyes sertéshizlaldát, 1 db 200 férőhelyes süldő-szállást, 1 db takarmányost, 2 db ásott kutat létesítettünk.

16. kép – A Majális major baromfitelepe /1961-ben/

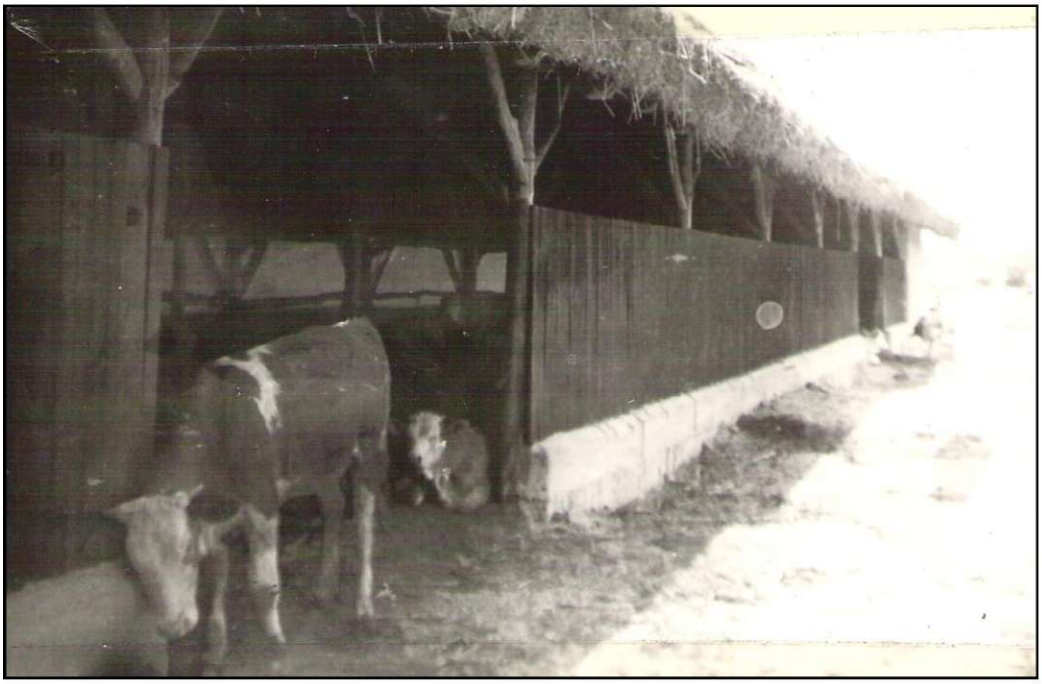

17. kép – Borjúnevelő a Majális majorban /1961-ben/

Kemenespusztán a pinceistálló átalakításán kívül juhhodályból átalakított 1 db 120 férőhelyes hízómarha istállót és megépítettünk 2 db 300 férőhelyes juhhodályt.

18. kép – Juhhodályok Kemenespusztán /1961-ben/

A Lovász-majorban kialakítottunk 1 db 80 férőhelyes szarvasmarha istállót sertés hizlalda átalakításával, 1 db 200 férőhelyes süldőszállást valamint hat darab, fiaztatásra alkalmas sertéskutricát, és a korábban szétszedett istálló helyén 1 db 100 férőhelyes nyári fészeres növendékistállót. Ezenkívül a termelő szövetkezet 1953-60-ban 10 db univerzális és 4 darab Hoffer traktort vásárolt, és szállításra 2,5 tonnás teherautót is vett. A termelőszövetkezet állattenyésztése sokat fejlődött, a szarvasmarha létszáma 1961. december 31-én 746 db, a tehénlétszám /ezen belül/ 297 db-ra emelkedett. Sertés ugyanabban az időszakban 658 volt, amelyből anyakoca 66 db, 6 lóval, 905 db juhval, és 3200 db tojótyúkkal rendelkezett a termelőszövetkezet.

A tsz termelési eredményei szépen növekedtek. Az 1 kh búza átlagtermése 14,2 q volt és 1 tehénre eső tejtermelés is meghaladta a 2000 litert. A termelőszövetkezet évente 270-300db hízott marhát, 5-600 db hízott sertést értékesített. Az egy tagra eső részesedés is növekedést mutat az 1959. évi 9400 Ft-ról 1961-ig 10 000 Ft-ra növekedett.

A termelőszövetkezet gazdálkodási viszonyai az első években sokat javultak, a munkákat mindig időben végrehajtották. Aminek eredményeképpen 1959-ben a nyári aratási munkát elsőként fejezte be a megyében és ennek elis-

meréséül a földművelésügyi minisztertől Munkácsy televízió készüléket kapott. 1960-ban az őszi vetési munkáért indított versenyben, a megyében az első lett és 50 000 Ft jutalmat kapott.

A termelőszövetkezetnek az első években is magas vendégei voltak: 1959-ben lengyel, 1960-ban bolgár, 1961-ben kubai és mexikói delegáció tett látogatást, valamint 1960-ban meglátogatta a szövetkezetünket a megye vezetőinek kíséretében Losoczi Pál elvtárs, az akkori földművelésügyi miniszter, és 1961-ben a megyei képviselő csoport tagjaival Rónai Sándor elvtárs az akkori országgyűlés elnöke. A vendégek a szövetkezet eredményeiről nagyon elismerően nyilatkoztak.

Az átszervezést követő években sok harc és küzdelemben volt részünk. Az elért eredményeket a tagok odaadó és lelkes munkája nélkül nem tudtunk volna felmutatni. Ha visszaemlékszünk a kezdeti időre és azóta megtett útra, a község egészarculata és a benne levő emberek lelkivilága sokat változott. E történelmi átalakulás munkájában a termelőszövetkezet vezetőivel és tagjaival osztozva vállaltuk a harcot, amely úgy érzem nem volt hiábavaló."

A község mezőgazdasági termelése döntő súllyal tsz-keretekben folyik le. Ezenkívül a tsz-tagok háztáji gazdasága, egyetlen egyéni gazda termelése, a község nem mezőgazdasági főfoglalkozású lakosainak kerti vagy szántóföldi /de a háztáji gazdaság méreteit meg nem haladó mértékű/ termelése, az erdőgazdaság erdészeti tevékenysége egészíti ki az összképet. Mivel a tsz gazdálkodása mellett esak az erdészeté jelentős tényező, e kettőről beszélhetünk részletesebben, a többiről általánosságában.

A tsz életéből részletes képet kaphatunk az 1961. évből, amely kiterjed az átalakulás utáni kezdeti érés csaknem minden részletére. E feljegyzések szerint 489 tagja volt, 471 családból. 4442 kh földön gazdálkodik, amelyből azonban 381 kh Szergény község területén fekszik. A Kemenesmagasi határra jutó terület nagysága 4019 kh /49 kh Kemeneshőgyész határába is jut/a tsz területek megoszlása művelési ágak szerint a következő:

szántó	3422 kh	szőlő	14 kh
rét	311 kh	erdő	201 kh
gyümölcsös	16 kh	egyéb	303 kh
		Összesen:	**4442 Kh**

Ezeket a területeket a tsz átlagban 50-70 holdas táblákban műveli. A tsz legfőbb szerve a közgyűlés, a gyakorlati intézkedések szálai pedig az elnök kezében futnak össze.

A tsz nem megfelelő talajait fokozatosan meszezéssel javítja. 1960. évben 300 kh, 1961-ben 80 kh területet javított így. 1962-ben tervezett 191 kh. A talaj termőképességének fokozására a tsz műtrágyát és istállótrágyát használt. Istállótrágyázást 900 kh-on végzett. Míg műtrágyázásra 1950-ben 43 vagon, 1960-ban 47 vagon, 1961-ben 50 vagon műtrágyát használt. A trágyákból a tsz a talaj minőségének, fekvésének stb. megfelelően a táblák egybevonásával vetésforgó területeket alakított ki. A legjobb minőségű az országút menti rész és a környéke „A" jelzést, az ártéri területek „B" jelzést, a belterülettől keletre eső részek „C" jelzést, a cseri részek, „D" jelzést, a kemenesmagasi határon kívüli földek „E" jelzést kaptak. Az egyes betűjelzéseken belül a következő számú vetésforgó volt:

„A" jelzésű vetésforgóban	19 tábla
„B" jelzésű vetésforgóban	17 tábla
„C" jelzésű vetésforgóban	19 tábla
„D" jelzésű vetésforgóban	19 tábla
„E" jelzésű vetésforgóban	7 tábla
Vetésforgó táblák összes száma	**81 tábla**

A vetésforgóra nem alkalmas területek – bár elhelyezkedésük szerint a vetésforgón belül fekszenek – „FK" /forgón kívüli/ jelzéssel ellátva gyakorlatilag a vetésforgón kívül maradnak. Ezeknek összlétszáma: 30.

A tsz az egyes növényfajtákból a következő eredményeket érte el: Búzatermelés 67 kh-on, „A", „B", „C" területeken történt.

Termelési eredmények		Termesztett fajták
1959-ben	10,1 q/kh	bánkúti, Fleischmann 481, sanpastoria, szovjet búza
1960-ban	10,3 q/kh	
1961-ben	11,5 q/kh	

A termelés műtrágya alkalmazásával fokozható. A terméseredmények fokozására olasz /sanpastoria/ és szovjet búzafajtákkal történt kísérletezés 20 illetve 176 kh-on.

A rozs termésterülete 360 kh, „D" és „C" jelzésű táblákon termelik. A cseri területek hasznosíthatók.

Termelési eredmények		Termesztett fajta
1959-ben	5,2 q/kh	lovászpatonai
1960-ban	4,3 q/kh	
1961-ben	6,7 q/kh	

Az őszi árpa termelési terület 176 kh a „D” és „C” jelzésű táblákon. Fő művelési terület a Cser.

Termelési eredmények		megjegyzés
1959-ben	10,3 q/kh	Az 1960. évi gyenge termésnek kifagyás volt az oka.
1960-ban	5,4 q/kh	
1961-ben	10 q/kh	

A zab termelési terülte 140 kh a „C” és „D” táblákon.

Termelési eredmények		megjegyzés
1959-ben	6,7 q/kh	Zászlós zabfajták termesztése folyik.
1960-ban	5,5 q/kh	
1961-ben	7,5 q/kh	

A kukorica termelési terület 640 kh. Termelése az „A” és „C” táblákon történik. A terméseredmények májusi, morzsolt állapotban értendők.

Termelési eredmények		megjegyzés
1959-ben	13,5 q/kh	Lengyel /rehor nevű/ kukoricát is termesztenek.
1960-ban	14,4 q/kh	
1961-ben	11,6 q/kh	

A burgonya termelési terület 140 kh, elsősorban a „C” táblákon termelik.

Termelési eredmények		megjegyzés
1959-ben	54,2 q/kh	A burgonya fajtája: Merkúr
1960-ban	67,5 q/kh	
1961-ben	19,8 q/kh	

A cukorrépa 100 kh területe az „A” és „B” táblákon van.

Termelési eredmények		megjegyzés
1959-ben	105 q/kh	Termelésre a „B” táblák különösen alkalmasak.
1960-ban	174 q/kh	
1961-ben	63 q/kh	

A napraforgó 40 kh-át a „D” táblákon találjuk. /Cser/

Termelési eredmények		megjegyzés
1959 - ben	3 q/kh	Az eredmények száraz, magtermésben értendők.
1960 - ban	4 q/kh	

Mákot vetésforgón kívül a Majális-major környékén termeltek 10 kh-os táblában.
A borsó termelése 20 kh-on a „C” táblákon folyt.

Termelési eredmények	
1959 - ben	4 q/kh
1960 - ban	5 q/kh

A lucerna 67 kh-on díszlik az „A” táblákon, évi eredménye:

Termelési eredmények		megjegyzés
1959 - ben	20 q/kh	A terméseredmény szénában értendő.
1960 - ban	20 q/kh	

A lóhere 200 kh-on foglal helyet, termelése az „A” és „C” táblákon folyik.

Termelési eredmények	
1959 - ben	15 q/kh
1960 - ban	16 q/kh

Zabosbükköny 40 kh-on volt, 1960-ban a „D” táblákon, terméseredménye 80 q/kh.
Bíbor here 10 kh területet foglalt el a „D” táblákon.

Termelési eredmények		megjegyzés
1959 - ben	1,7 q/kh	Az eredmények magtermésben értendők.
1960 - ban	2,5 q/kh	

A tsz-nek volt 1961-ben 10 kh területű kertgazdasága, amelynek termányeit a községben fenntartott üzlethelyiségben /zöldségbolt/ árusították. Termelési területe a Vízállás dűlőben, hozzá simul a Belterület déli határához. Termelt növények a kertészetben: paprika, paradicsom, káposzta, zöldségfélék, stb.

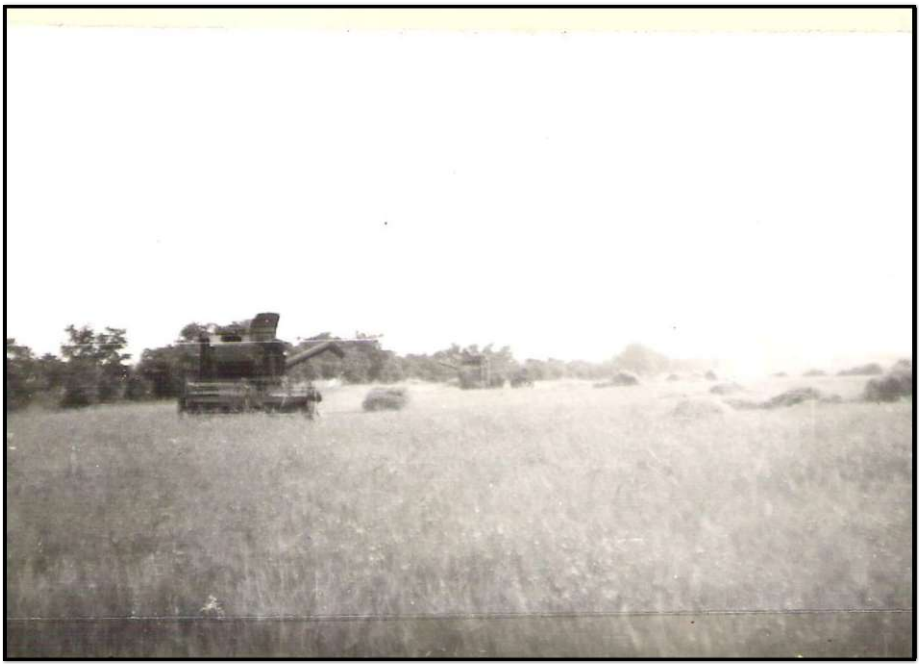

19. kép – Kombájnok aratnak a Melléki dűlőben /1961-ben/
/ a kép jobb oldalán a távolban a Cinca folyik/

20. kép – learatott gabona a Boros-tagban /Cinca melléke/

22. kép – Kukoricatábla a Marcal dűlőben /1961-ben/
/ a háttérben a vasi árokcsatorna mögött Külsővat község látszik/

A termeléshez öntözést nem vettek igénybe. A szőlő összterülete 14 kh. Ebből 4 kh termő, 10 kh pedig újonnan telepített szőlő. A termőszőlő kh-onként 24 q csemegeszőlőt szolgáltatott. A termőszőlő fajtái: saszla, burgundi, ezerjó, olaszrizling. Az újonnan telepített szőlő fajtái: saszla és olaszrizling.

A tsz 201 kh erdőterülettel rendelkezik, amelynek hasznosítása felett azonban az állami erdészet gyakorol felügyeletet. Erdőterületek a „C" – „B" táblákban vannak /évi hozam 100 m^3 tüzifa, 10 m^3 iparifa/

A rétek összes területe 311 kh. Terméseredménye 12-14 q széna, amelyet helyi takarmányozásra használnak fel. A Marcal mentén termelt széna sásos, savanyú, a többi széna édesfüvű.

Az állattenyésztés jelentős jövedelmi forrása a tsz-nek, hisz az összjövedelem 60%-a az állattenyésztésből származik. Az összjövedelem további 30%-a a növénytermesztésből, 10%-a a segéd és feldolgozó üzemekből.

A tsz állatai igénybe veszik a legelőterületeket. 600 db szarvasmarha 9 csoportban, 330 db sertés 4 csoportban és 1000 db juh meg 100 db kecske veszi igénybe a legelőket.

A szarvasmarhák összlétszáma 750 db. Ezek közül 300 a tehén. Számos állatértékük 600. fajtájuk magyar tarka. Tartásuk istállózással történik, de májustól novemberig legelőre hajtják őket. Takarmányozásuk hagyományos és egyedi takarmányozással történik. A tehenészetben foglalkoztatott

dolgozók összlétszáma: 91 fő. A marhák szaporítása mesterséges megtermékenyítéssel történik. Takarmányuk biztosítva volt, tartásuk problémája a helyhiány.

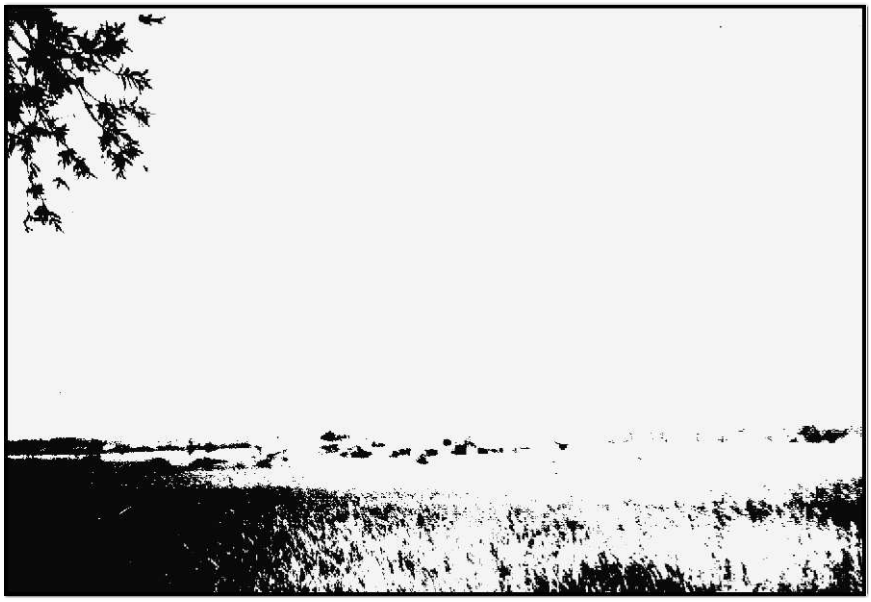

23. kép – Kaszáló a Majori út mellett /1961-ben/
/háttérben a központi major kazlai látszanak/

A lótenyésztés háttérbe szorul a gépesítés következtében. Mindössze 93 ló van a tsz-ben, amelyek közül 6 csikó. Fajtájuk szerint sodrott magyar igáslovak.

A sertéstenyésztés két majorban történt elhelyezéssel összesen 1000 sertéssel foglalkozik. Tartási módjuk: istállózás és legeltetés, hagyományos takarmányozással. Fajtájuk: magyar hússertés. Tenyésztési cél: kereskedelmi áruellátás. A juhok száma ugyan 1000 db. Elhelyezésük 2 nagy hodályban történik.

24. kép – az Öreg-hegy déli bejáratánál zabtábla, gyümölcsös és gesztenyefák

25.kép – Présház az Öreg-hegyen /1961/

Fajtájuk fésüs merinó. Táplálékuk a legeltetésen kívül széna, abrak, dara. Gyapjúhozamuk emelkedő irányzatot mutat.

Termelési eredmények		megjegyzés
1959-ben	4 kg/juh	A gyapjú minőségi osztályozása A – A/B
1960-ban	4,1 kg/juh	
1961-ben	4,5 kg/juh	

Az állatfajták közül legjelentősebb jövedelmet a szarvasmarha biztosít, részesedése az állattenyésztés jövedelmének 50%-a. ezt a sertések követik 30%-kal. A juhtenyésztésre csak 54% jut.

Elég jelentősen jövedelmez a baromfitenyésztés 15 %-os részesedéssel. A baromfiak elhelyezése a Majális-major 3 hosszú, korszerű épületben történik. Számuk 12000. ebből 1400 a tyúk, 107 a kakas, s a többi csirke. A csirkék vásárolt napos csirkeként kerülnek a telepre. Fajtájuk: sárga magyar. Nevelési cél: húsértékesítés és tojástermelés. Tojónkénti évi tojáshozam átlaga: 120.

Méhészet egészíti ki a tsz állattenyésztését. A 45 méhcsalád szorgalmas gyűjtését a tsz területén belüli vándorméhészet megvalósításával fokozzák. Termelési átlaguk családonként évente: 10 kg akácméz.

26. kép – Új szőlő és gyümölcsös telepítése az Öreg-hegytől keletre
/ háttérben gesztenyefák/

27. kép – szőlő, gyümölcsös, présház a Rengeti-domb szőlőhegyében
/a háttérben erdősáv 1961/

28. kép – szőlő melletti gabonatábla a Rengeti-dombon
/ a szőlő előtt gyümölcsfák állnak/

A tsz mezőgazdaságát bányászati és ipari segédüzemi tevékenység is kiegészíti. Ezek elsősorban helyi igényeket elégítenek ki. A kőbánya, a szergényi Kőfejtő-dombon foglal helyet. Az itteni bánya ÉNY-i része áll a tsz fejtése alatt. Évi termelése mintegy 1000 m^3 építőkő. A kitermelés kézi erővel történik, s elsősorban saját célokat szolgál, eladásra kevés jut belőle. A kitermelt kő évi értéke 200 000 Ft. Fejtésével három dolgozó foglalkozott állandóan.

A kavicsbánya községi bánya tsz használatban. Fejlődése rohan. Jó minőségű, bár helyenként agyaggal, néha homokkal keveredő kavicsot ad. Évi termelése 5-600 m^3 100 000 Ft értékben. Bányászásával 3 dolgozó foglalkozott állandóan. Eladásra is termelik.

A homokbánya a Hanga dűlőben szántóföldek között fekszik. Felső rétegének vasoxid színeződése van. Évi kitermelt mennyiség 7-800 m^3 . Minőségét enyhe kavicsbeütés rontja. Termelése eladásra is történik.

A tsz üzemei között említhető a kovácsműhely és a daráló működtetése. A tsz keretében kap foglalkoztatást 5 kovács, 1 bognár, 11 kőműves. A kőművesek külön építőbrigádot alkottak. A tsz termelését igen kedvezően segíti a gépesítési brigád.

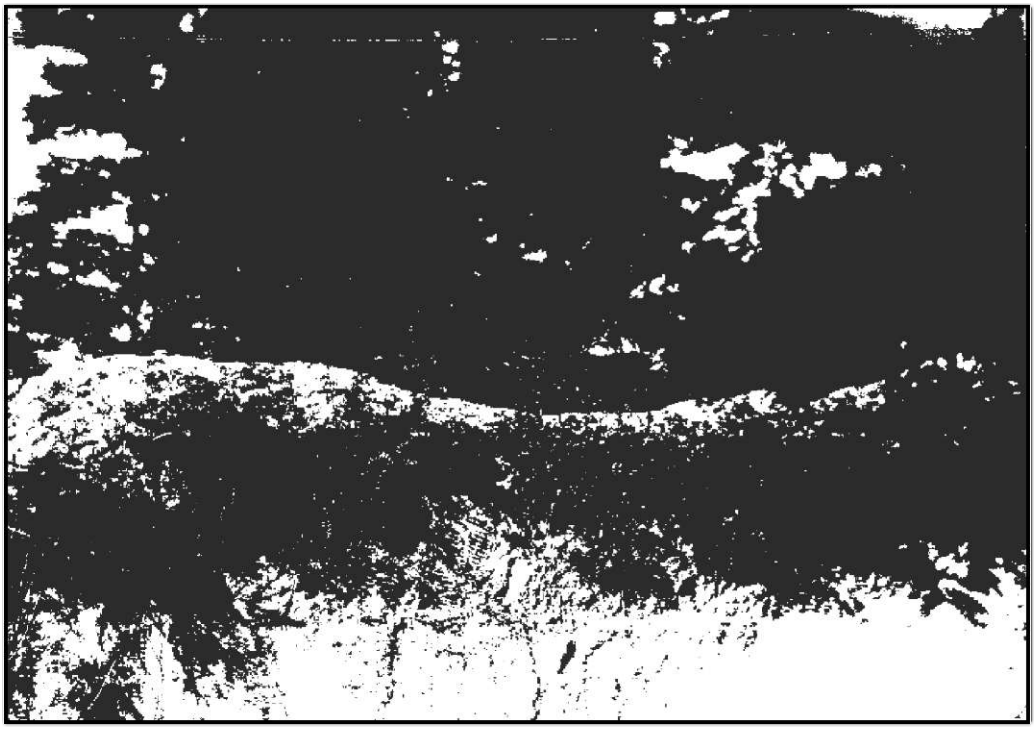

29. kép – A tsz kavicsbányájának keleti oldala kavicsrétegekkel /1961-ben/

30. kép – elhagyott homokbánya a régi temető déli sarkában

E brigádhoz a következő munkagépek is tartoztak.

tehergépkocsi	1 db	borona	10 db
univerzális traktor	10 db	gyűrűshenger	4 db
körmös	5 db	tárcsa	5 db
pótkocsi	13 db	aratógép	1 db
szuper zetor	1 db	kultivátor	2 db
K 25-ös zetor	1 db	silótöltő	2 db
vetőgép /nagy/	3 db	méláder	1 db

A tsz szállítógépeivel fizetett teherfuvarokat is lebonyolított, s ezzel a lakosság magánszállítási igényeit is kielégíti. A tsz újabb, nagyobb szabású létesítményei közé tartoznak:

2 db 100 férőhelyes tehénistálló
1 db 50 férőhelyes növendékistálló
1 db 90 férőhelyes lóistálló
1 db 3000 férőhelyes törzs baromfi ól
2 db 600 férőhelyes juhhodály

Ezeken kívül gyümölcsös létesítése /szilva, alma, körte, birs/. A tsz 481 dolgozója részére háztáji földterületet osztottak szét, összesen 400 kh területet. A háztáji gazdaság földterületeinek 2/3 részében kukoricát, 1/3 részében burgonyát termelnek. A háztáji gazdaságok belterületi részeként a lakóházak telkének 3-600 öl fölötti udvar nélküli részei jönnek számításba.

A tagok között szétosztott évi jövedelem 4 800 000 Ft. Ennek 35 %-a terményben, 65 %-a pénzben került kiadásra. A tagok számára igen jelentős jövedelmi forrás a háztáji gazdaság is. A tagok összlétszáma által létesített munkaegységek évi egy főre jutó átlaga 1959-ben 404, 1960-ban 386 munkaegység volt. Az egy munkaegység értéke 1959-ben 28,30 FT, 1960-ban 28,37 Ft összeget ért el.

A tsz évente 4 közgyűlést tart, amelyek közül az utolsó zárszámadó közgyűlés, melynek zsúfolt látogatottságát nem számítva az áhalános látogatottság 90 %-os. Kéthetente vezetőségi gyűléseket, havonta brigádgyűléseket tartanak. A közgyűléseken és a közöttük eltelt időben felmerült tartós problémák a következőkben összegezhetők: érezhető ellentétek a múltból származóan a tsz_tagok között, a gyenge minőségű talajok nagy mennyisége, amelylyel szemben a talajjavítás csak lassan ér el eredményeket, különösen a cseri talaj problémájának megoldása, a marcali árterületek víztelenítése, utak, árkok gondozása, a minőségi vetőmag használata, tenyészállatok előállítása, fogaterő megfelelő kihasználtsága, nagyobb értékű gépesítés, szakemberek kellő számú alkalmazása, stb.. Talán legjobban aláhúzandó a talajproblémák mellett a gé-

pesítés fokozásának problémája, mert az előrehaladás a gépesítéstől függ elsősorban. Nagyon kívánatos a tagok szakműveltségének és általános műveltségének emelése is.

A tsz gazdálkodásban és a község gazdasági életében is a 60-as években egy belső érési folyamat játszódik le, amely tanul az előzőkben elkövetett hibákból és keresi az eredményes gazdálkodás útját. Ez az útkeresés nem teljesen egyenes vonalú, amíg rátalál a mai gazdaságossági, jólétet teremtő irányvonalra. Figyeljünk meg néhány mozzanatot, amelyek útjelzők a 60-as évek gazdaságának alakulásában.

1963-ban és 1968-ban a község összterületének művelési ágak szerinti megoszlását az alábbi összevetés mutatja.

Művelési ágak az összterület százalékában			
1963-ban		1968-ban	
Szántó	52,7	Szántó	68,3
Rét	6,4	Rét	8,4
Legelő	6,9	Legelő	5
Kert, gyümölcsös	0,7	Kert, gyümölcsös	0,7
Szőlő	0,9	Szőlő	1,6
Erdő	25,5	Erdő	10,6
Fanet	6,9	Fanet	5,4

A központilag megadott tervszámok szerint irányított gazdálkodás nem hatott kedvezően a terméseredményekre, mert az egyes növények részesedésének mértéke a vetésterületből nem a növények termesztésére legalkalmasabb területek nagysága határozta meg, hanem központilag megadott tervszám. Az irányított gazdálkodás káros hatásai súlyosabban érvényesültek nagyüzemi feltételek mellett, mint a kisüzemekben.

A kenyérgabonán belül csökkent a rozs, emelkedett a búza terület aránya. A rozs kiszorulása az intenzív búzafajták elterjedésének az eredménye. A cukorrépa területének növelése a burgonya rovására, az állattenyésztés rovására történt. Az árpa termésátlaga a tavaszi árpa területének növelésével javult. A burgonya termésátlaga erősen visszaesett, ennek eredménye a háztájinál jobb volt, mint a közösben. A mezőgazdasági termelésben pozitív irányú változást jelentett a mind fejlettebb agrotechnika, a gépi művelés.

Az 50-es évekhez képest az állatállománynál beállt csökkenés oka nagyobb arányú állatvágás, a legelőterületek csökkenése. A csökkent szarvasmarha állományon belül azonban a tehenek arányszáma javult. A sertésállomány a 60-as évek elején még nő, később csökkenés áll be. A lóállományban a visszaesés teljesen a gépesítéssel függ össze. A juhállomány eleinte nö-

vekvő irányzatot mutatott, de a 60-as évek végére tartásuk teljesen felszámolódott.

Az összes állatállomány adatait /tsz+egyéb/ az alábbi kimutatások összegzik 1963-ban és 1968-ban.

Szarvasmarha			
év	összes	tehén	Tehenek %-a
1963	1044	400	38,4
1968	936	408	41,4

sertés			
év	összes	koca	Kocák %-a
1963	689	40	5,6
1968	735	43	5,9

	1963-ban	1968-ban
Ló	82	78
Juh	405	470
Szám.á.	1008,1	968,4
100 kh. szánt. sz.a.	33,2	32,6

Amíg a szántóföldi növénytermelés zömmel a közösben folyik, az állattenyésztésnek csak 62 %-a. A tsz gépállomási gépeket vett át és a szántóföldi munkák zömét már saját gépeivel végezte.

A tejtermelés az indulás éveiben alacsony, mivel a közös állomány egy részét a tagok belépésük előtt igázásra is használták, a fajta szerint is különbözőek voltak. A tsz család-, és taglétszámának alakulása 1966-ig állandó csökkenést, a meglévő tagokon belül bizonyos fokú elöregedést mutat. Ennek hatásaként növekszik a tsz-en belül az egy családra jutó közös és háztáji terület.

Közös terület kh/család		Háztáji terület kh/család	
1960	9	1960	0,9
1964	9,2	1964	1,2
1965	10	1965	1,4
1968	10,6	1968	1,4

A családok és tagok száma 1966-ig több, mint 10 %-kal csökkent a tsz-ben. Erre az időre a tsz tagságában tudati átalakulás is történt már. A termelőszövetkezet az új gazdasági politika szellemének megfelelően 1966-ban tervét már a kötelező tervmutatók nélkül készítette. Életbe lépett az amortizációs

alapképzés. Az árrendezés és a szabad értékesítés a tsz fejlődésére pozitívan hatott. Egyre fokozódott a gépesítés. Tervkötelezettség már csak a kenyérgabona vetésterületére volt. A búza vetésterülete megnövekedett. A burgonya területe tovább csökkent. Az utóbbi években a termelési technológia emelkedése és a jobb időjárás közbejátszása búzából, kukoricából, cukorrépából emelkedett a termésátlag. A rozs termelése viszont tovább esett vissza.

Az utóbbi években a termelőszövetkezet fejlődött, erősödött. Javult a borjúszaporulat, a borjak felnevelési aránya. A sertéstenyésztést azonban kiszorította a gazdaságosabb baromfi hízlalás. A lóállomány is tovább esökkent napjainkig. Ugyanakkor a baromfitenyésztés illetve a tojástermelés többszörösére nőtt. A vágómarha felvásárlási árának emelése pedig ösztönzőleg hatott a marhahízlalásra. A kialakult géppark mellett idegen gépi munka csak növényvédelmi jellegű volt. Javult a gépek kihasználása is, ugyanakkor a gépek is korszerűbbek, nagyobb teljesítményűek, mint induláskor. Ma már az erőgépek javítása is saját műhelyben történik, a gépek tárolása, karbantartása is gondosabb, amelyet beszédesen fejez ki pl. a Központi-major bekerítettsége, vagyonvédelme is.

A felvásárlási árak az utóbbi években jó 10 %-kal magasabbak, s az árbevételből az állattenyésztés egyre nagyobb arányban részesedik. 1967 óta mind nagyobb mértékű a vagyonnövekedés. Ennek megfélelően a taglétszám csökkenése megállt, és egészsége továbbfejlődés jelei mutatkoznak. Kisebb arányú már az ipar elszívó hatása, az elöregedés eddigi üteme is gyengülő tendenciát mutat. Egyre több fiatal keres életlehetőséget a tsz-ben vállalt munkájával, s a tsz is egyre szívesebben köti le előre a szakmunkástanulók alkalmazásával a fiatalok munkaerejét. Ezt az egészséges változást lehetővé tette a személyes jövedelem emelkedése, a szociális ellátottság és a munka kultúráltságának növekedése. A tsz dolgozói részére 1969 nyarán üzemi konyha is létesült, ahol főleg erősebb fizikai munkát kívánó nyári félévben a konyha e kívánalmaknak jutányos áron tesz eleget. Ezeknek, a tényezőknek hatása alatt az elvándorlás folyamata megállt, s az 1970. januárjában lefolyt népszámlálás is azt bizonyítja, hogy bár a község lakossága az elmúlt 10 évben csökkent az 1960. év adataihoz képest, viszont a hatvanas évek közepén kialakult népesedési hullámvölgy óta ismét fejlődő irányzatot mutat. A lakosság termelési kedve megnőtt. A közös és a háztáji gazdaságokban egyaránt a hasznossági szempontokat tartják szem előtt, kihasználva községünk területének és általános helyzetének adottságait. /pl. fellendülő háztáji nyúltenyésztés/

Az általános jellemzés után figyeljük meg tsz-ünk fejlődését a számok tükrében.

A kis tsz-re vonatkozó néhány adat: /a kis tsz Kemenesmagasi Haladás MTSZ területe alapján 1959-ig a celldömölki járásnak a

kemenesszentmártoni tsz után a második legnagyobb termelőszövetkezete volt./

	1951	1953	1957	1958
Terület kh	160		1031	1092
Ebből szántó			818	836
Tagok száma		68	61	73
1 kh szántóra jutó vagyon			2877 Ft	3419 Ft
Ebből tiszta vagyon			601 Ft	840 Ft
Munkaegység értéke				25,01 Ft

A nagy tsz-re vonatkozó adatok: / lásd. Következő oldal táblázat/

	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
elnök	Danka			Páli				Smidéliusz			Páli
Főagronómus	Dömötör				Böröndy			Körmendi			
Főkönyvelő	Szallár					Gécs	Kiss P.				
Össz. vagyon	5059	22082	23364	27014	23404	24039	25166	19515	22177	27179	36000
munkaegység	25,87	27,77	24,79	26,78	22,69	17,63	18,59	24,69	55,22[x]	65,82[x]	
Család	463	471	456	439	436	422	416	400	403	407	
Tagok	469	486	469	452	445	435	421	427	430	428	
Búza	10,3	10,2	12,8	8,1	8,1	9,9	7,5	11	11,2	12,1	10,4
t. búza							4,3	11,8	10,2	9	
Őszi árpa	10,4	5,9		5	7,7			12,6	5,6		
Tavaszi árpa	10,2	12,7	9,4	12,3	11,4	6,8	6,2	13,7	11,7	11,5	11
Rozs		4,4	7	6,1	6	6,6	5,5	6	7,1		
Zab	5,6		7,1	4,5	5,5	3,2	4,6	6,2	13,7	11,7	11,5
Kukorica			11,6	9,7	11,6	10	13,2	12,1	14,4	17,6	18,2
Burgonya	58	74,5	19,8	47,2	46,7	26,9	47,1	74,3	35		
Cukorrépa	105	175	63	146	160	127	94	181	184	241	
Marha	16,2	23,4	24,8	25,4	19,7	21,1	22	20,9	19,5	21,9	
Tehén	6,3	8,4	9,9	9,3	7,8	8	7,7	6,9	7,8	7,4	
Juh	26	23,8	20,1	30	20,9	20,3				15,4	
Sertés	9,7	21,1	21,6	17,5	12	11,7					
Koca	0,7	1,7	2,2	1,7	1,8	2,1	0,5				
Áru értékesítés		37	81	69	26			121	138	214	
b. hús		35	22	33	86	109	32	24	47	25	
Baromfi				6	12		12	10	34	56	
Tej					124	122	88	80	148	116	
Tej/tehén		2018	2036	1502	2160	2558	1737	1688	2268	2258	2400
Sertéshús		14	19	22	10		6				
Beruházás		3324	1354			1183	1722	2729	4594		
Saját beruházás	799	788	678				218	344	2943		
Áruérték /ezer Ft-ban/	3971	5564	6730	6400	5928	6975	5483	79681	14109	19420	

X = munkanap részesedés

A legutolsó 1969. évet befejező zárszámadás beszámolt arról, hogy a tsz tápanyag felvételi és húsanyag-vizsgálatot végeztetett el, táblánként agronómiai tervet készíttetett. A cseri területeken a 4,5 q-s rozs helyett már 10,4 q búza termett.

Különösen kiemelkedő a termelőszövetkezet erő-, és munkagép vásárlása, amely biztosítja a korszerű gazdasági termelést. E vásárlás összege 2,5 millió forintot tesz ki. A tejtermelés tehenenkénti átlaga komolyan emelkedett. A baromfitenyésztés lett az állattenyésztés legjövedelmezőbb ága, ez az állattenyésztési hozamok 57,5 %-át teszi ki, a többi 42,3 %-ot a szarvasmarha adja. A baromfiállomány megoszlása: 152000 luman, 20000…

A 36 milliós vagyonból tiszta vagyon 25 millió Ft, ez az összeg a tavalyihoz képest 4,5 millióval lett több.

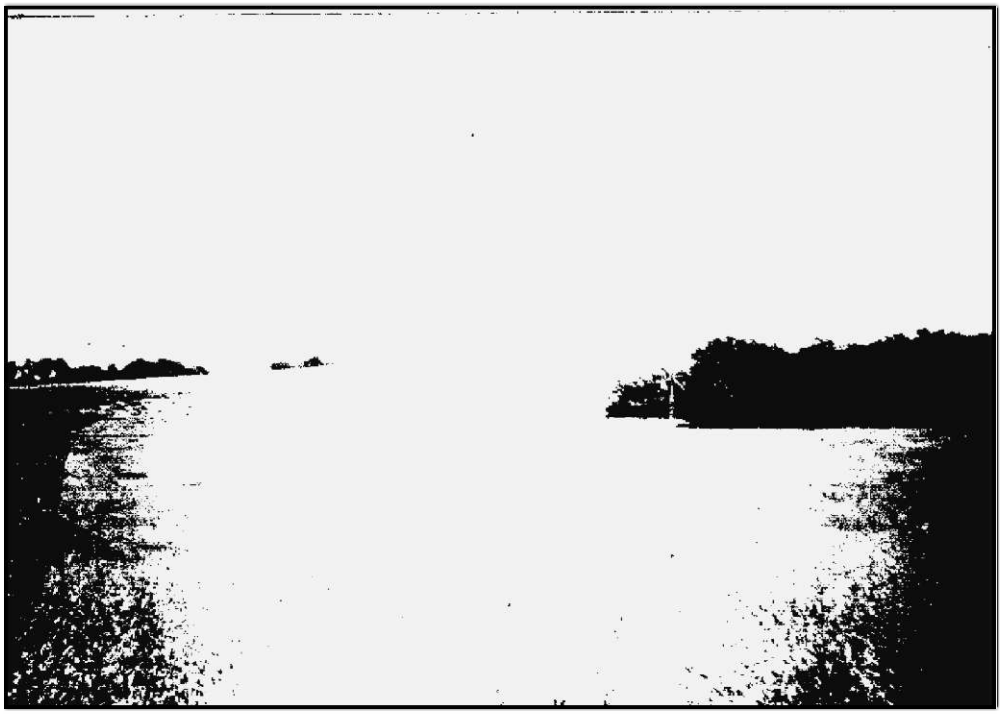

31. kép – A Kőfejtő-domb belső teknővölgye
/ a kút irányában látszó magaslat mögött van a tsz kőfejtője/

➢ Erdőgazdaság

Községünk másik jelentős gazdasági üzeme az állami erdőgazdaság, amely a sárvári erdőgazdaság egyik egységét alkotja. Ez a területe a felszabadulás előtt le az egykori Eszterházy uradalom területét alkotta, amelynek fásítása a múlt század végén történt, s így legrégibb fái sem idősebbek 70-80 évnél. A kemenespusztai pagony határa túlterjed a község határán. A pagony tel-

jes területe a kenyeri, a kemenesszentpéteri, a kemeneshőgyészi, a szergényi erdőterületekkel együtt 3318 kh, amelyből kemenesmagasi területére 1255 kh területű erdő jut.

A kemenesmagasi erdőterület talaja cseri talaj, azaz savanyú, gyér humuszú, kavicsos, 30-35 cm mélységében kőpados, glejes talaj, rossz összetételének javítása mélyszántással történik, amely szétrombolja a glejes réteget.

Az erdő állománya valamikor csertölgyekből állott, de ma legnagyobb részében akác található benne mintegy 400 kh területtel, azután következik a cser, kb. 350 kh és a fenyő 300 kh. Az akácosok azonban jobbára szántóföldi területek közé ékelődnek, míg a cser összefüggő táblákat alkot.

Az erdő megújulása mesterséges felújítással történik. A pagony kezelését a felszabadulás óta gondos állami irányítás biztosítja, felújítása saját nevelésű akklimatizálódó csemetekert útján történik. A felújítás során gondolnak már a megfelelő koronaszintek kialakítására is. Ezért a fenyő társaként gyertyánt és hársat is ültetnek. A fenyőfajták közül a leghasznosabb az erdei és feketefenyő, de előfordul a vörösfenyő is. A második koronaszintben található a gyertyán, a hárs, a juhar. A harmadik szintben a galagonya, a fagyal, a kökény, a boróka fordul elő. Jellemző erdei aljnövényzetet alkot a tavaszi hérics, a Festuca sulcata, az árvacsalán, az apró bojtorján, az ezerjófű, a kakukkfű és a fodormenta. Ugyanott a gyepszinten megjelennek időnként a különböző gombák. A vargánya /ehető tinórú, amely kedvelt tápláléka a község lakosainak/ a galamb-, és a nyúlgomba, a tyúk- és az urigomba, meg a galóca is. Az akácosokban és fenyvesekben megtalálható az eper, a málna és a szeder.

Az erdőben élő állatok közül leginkább említésre méltó a szarvas, az őz, a vaddisznó, amelyeknek vadászatára főleg a nyugat-német vadászok gyakorta megjelennek. Borz, róka, nyest, görény, karvaly, ölyv és héja élnek erdeinkben. A fácán újra elszaporodóban van. A háború idején ez csaknem egészen eltűnt. A foglyok száma jelentős. Ősszel szalonkák, vadgalambok látogatják e tájat. A területbérlő vadásztársaságok megfelelő vadgazdálkodást folytatnak. Az erdő állománya átlagosan 50-60 éves. Százalékos megoszlás szerint 40 évnél fiatalabb a 40 %. A fiatal telepítések túlnyomó része fenyves. 40-70 év között van az állomány további 40 %-a. 80-90 éves fák főként tölgyek és fenyők között akadnak. Az állománynak több, mint 30 %-a újabb telepítésű. Az állomány évi hozadéka különböző. Általában 7-20m^3/ ha érték közé kerül.

A kitermelésben a számításba jövő fák elsősorban az akácok, cser- és fenyőfák. A kitermelt faanyagai ipari fa, tűzi fa, gally, fa vagy tuskó kerül elszállításra. A kitermelt mennyiség évente 3500 m^3 fa. Fa fajtánként a felhasználási mód százalékos megoszlása a következő képet mutatja.

fenyőből	70 % ipari fa	30 % tűzifa /15 % dorong/
cserből	40 % ipari fa	60 % tűzifa
akácból	25 % ipari fa	75 % tűzifa

Legtöbbször egyes fákként fordulnak elő, vagy kisebb területet borítanak. A szil, a jávor, a nyír, a nyár és a kecskefűz. A fasűrűség általában 0,7, a fenyőknél 0,9.

Az erdészeti munkában is egyre jelentősebb szerep jut a gépnek. A fakitermelés ma már motoros fűrésszel történik, de a gépesítés előretör az ültetésben is. Legtöbb kézimunkát igényel ma még a kapálás, sarlózás, kaszálás. A talaj mélyforgatását is gépek végzik. A régi lófogat ilyen munkáknál már feledésbe merült a lófogat viszont még helyet kap a kitermelt fáknak a tároló helyre való szállításában. A fa további szállítása már ismét gépek útján történik. A cél valamelyik közeli vasútállomás vagy Tüzép telep.

Az erdészet kitermelt faanyagát előzetes szerződéskötések útján értékesíti. Termései eljutnak a Dunántúl és a Kisalföld legkülönbözőbb helyeire.

Erdészeti melléktermékként értékesítik a tölgyek makktermését, amelyet itt saját erdősítés céljára használnak fel. Ilyen melléktermék a fenyőtoboz is, amelynek magját Sárváron történt pergetés után használják fel ültetésre. A fenyők gyantacsapolása révén évente 35-40 q gyantaanyagot gyűjtenek, amelyből a magyar vegyipar a legkülönbözőbb cikkeket gyártja.

Kemenesmagasi erdei 2 erdész felügyelete alatt álló erdőkerületet alkotnak.

32. kép – az Öreg-erdő cserfái a Tízöles út utolsó oldalánál, az innenső oldalon irtás és farakások /1961/

az erdei munkákban szerződéses állandó és időszaki dolgozók találnak foglalkozást. Ezek között általában a kemenesmagasi lakosok vannak mindig többségben.

A cseri földeken az állami erdészet ismét kialakítja a táj régi, természetes növényzetét, az erdőt. A nemrég még kipusztult vagy rontott helyeken új, fiatal erdők emelkednek fel évről évre. A feladat elsősorban az, hogy ne az erdők területét növeljék, hanem a meglevő erdők állományának javításával, az évi növendék emelésével biztosítják a nagyobb és minőségileg értékesebb holdankénti fahozamot. Az új erdősítések során legnagyobb szerepet kap a fenyő. Az erdők gondos kezelésével a kemenespusztai erdészeti egységünk is a felszabadulás óta dolgozó emberek közérdekét szolgálja.

A korszerű, közérdekű erdészeti technika megbirkózik ma már az erdeink problémájával, amelyek a múltban is kísérték az itteni erdőgazdaságot. Ezt bizonyítja Ákos László és Lakos György Erdészélet Kemenesalján c. könyve, amelyben a következőket említik:

„ ...a cseri földeken nemcsak a mezőgazdálkodás, hanem az erdő megtelepítése is igen bizonytalan sikerű feladat...ezek a kovasavas talajok....vízáteresztők és így mélyebb gyökérzetű fák megtelepítésére alkalmatlanok....itt akár erdősítésről, akár erdőn kívüli fásításról legyen szó, csak egészen különleges módszerekkel lehet eredményt elérni."

A cseri erdők gondozottsága tanúja, hogy erdészetünk egyre jobban urává lesz a „különleges módszereknek".

➢ A helyi ipar

A lakosság szükségleteinek kielégítésére a múltban és a közelmúltban is volt ipari tevékenység. A nagyüzemek gazdaságát kisegítő ipari segédműhelyek is működtek. A lakosság körében nem szervezetten, szórványosan ipari bedolgozó tevékenység is folyt.

A 30-as évek óta érvényesül a fejlődő magyar iparosodás elszívó hatása, amely egyúttal legtöbbször a község tartós vagy végleges elhagyásával és a lakosság csökkenésével járt együtt. Ez az autóbuszjáratóknak a lakosság érdekeihez alkalmazkodó menetrendje, ezt a hatást már erősen lecsökkenti, és csupán munkavállalásra vonja ki a községből a nem mezőgazdasági munkával foglalkozó lakosságot. Míg a lakóhelyet a kedvezőbb közlekedés lehetővé teszi, hogy megtartsa.

A helyi kisipar termelését mindenkor a kereslet, a nyersanyag beszerzési lehetőségek, társadalmi feltételek szabályozták. Ezért termelése nem volt egyenletes. Amíg a felszabadulás előtt olyan iparágak is vol-

tak, amelyek együtt jártak az akkori ági rend jellegével / pl. kocsmák vendéglátó ipara, tejcsarnokok magánipari tevékenysége, malomipar, pék, hentes ipar stb./ addig ezek az ipari tevékenységek általában a felszabadulás után néhány éven belül megszűntek, vagy jellegükben és méreteikben lényegesen módosultak a szocialista társadalomépítés ipari tevékenységével szemben támasztott követelményeknek megfelelően. E téren az 50-es évek elején bizonyos demokratikus programból adódó túlzás is érezhető volt, amely a lakosság helyi ellátását a szocialista állami ipar útján nem tudta mindig kielégíteni. Ugyanakkor a helyi kisipar szűkítésével nyersanyagellátásának tervszerű vagy kényszerű korlátozásával zavarok támadtak az életszínvonalat kielégítő ipari tevékenységben. Ez a helyzet az 50-es évek végén a helyi ipar újabb fellendülésével, majd autóbusz közlekedés megindulása révén a beszerzés könnyebbedésével lényegesen javult. S a mai napig komoly mértékben tett lépéseket az egészséges fejlődés irányában.

Kisegítő ipari jellegű segédüzemmel rendelkezik a tsz. Ennek sorában legjelentősebb a kovácsipar, a gépszerelő és javító tevékenység, a bányászati tevékenység /kavics, kő, homok/. Ipari jellegű tevékenységről lehet beszélni az erdőgazdaságnál is az ipari fa előkészítő feldolgozásával és az erdészetben alkalmazott gépek felhasználásával kapcsolatos tevékenységben. Ezek a tevékenységek mind a két községi nagyüzemben egyre kiterjedtebbé válnak. A nagyüzem ipari tevékenységét a gépek nagyarányú használata jellemzi. E téren a korszerűsödés az ipari szakembereket is többször problémamegoldás, új alkalmazkodás elé állítja.

Az üzemi és kisiparban egyre nagyobb mértékben felhasznált energiaforrás az elektromos áram, a benzin, az olaj.

A magániparosok számának alakulását a következő kimutatás összegzi:

	1960-ban	1965-ben	1970-ben
Asztalos	2	2	1
Bognár	2	2	1
Cserepező	1	-	-
Kőműves	11	1	1
Kútmester – sírásó	1	1	1
Lakatos	1	1	-
Kovács	1	-	-
Villanyszerelő	3	2	2
Fafűrészelő	1	1	1
Hentes	1	-	-

	1960-ban	1965-ben	1970-ben
Cipész	6	4	3
Szabó	1	1	-
Varrónő	1	2	4
Női fodrász	2	2	2
Borbély	1	-	-
Pék	1	1	1
Mechanikus	-	-	1
Szerelő	-	-	1

A kimutatásból hiányzó, de régebben működött iparosok csak néhányan kerültek nyugdíjállományba, többségük a tsz keretében folytatja tevékenységét. A tsz elsősorban a következő ipari szakmákat foglalkoztatja segédüzemein kívül: daráló, cséplőgépkezelő, traktorvezető, gépjárművezető, kőműves, cserepes, lakatos, bognár, vízvezeték szerelő, villanyszerelő. Ezeken kívül a tsz még részt vesz a község területén kívül /elsősorban Celldömölkön/ tevékenykedő tsz-közi ipari társulásokban, az építőiparban és vendéglátóiparban.

A tanácsi kimutatás szerint is a kisiparban dolgozók száma 1960-ban volt a legnagyobb, 1965-re erősen csökkent.1970-re csaknem eléri a 60-as szintet, de számításba véve, hogy a látszólagosan „eltűnt" kisiparosok jórészt helyi vagy távolabbi üzemben kaptak foglalkoztatást, nem csökkenésről, hanem komoly méretű fejlődésről lehet beszélni, főként, ha figyelembe vesszük, hogy az ipari tanulók alkalmazása és intézeti képzése is az utóbbi években egyre szélesebb méreteket ölt.

Nemcsak a tsz, hanem más helyi állami vagy szövetkezeti vállalatok is foglalkoztattak kisiparosokat. Pl. a tejcsarnok, mint állami tejgyűjtő és továbbító állomás, a földműves szövetkezet /szeszfőzés/ vagy a Vas Megyei Moziüzemi Vállalat /filmvetítés/stb. megszűnt az ipari tevékenysége a malomnak még csere formájában is, pedig ez még a 60-as évek elején fennállott. Azóta a malom épületét lebontották. Ez a malom az 1900-as évek elején épült és 4 vállalkozó kezén ment át. Államosítása 1949-ben történt. Kezdetben gőz majd gázmotor, később villany hajtotta. Működése idején évi őrleménye 100-110 vagon gabona volt. 1955 óta, mint cseretelep 60-80 vagon gabonaliszt cserét bonyolított le. Megszűnését a kereskedések liszt és kenyér ellátásának biztonságával indokoltnak tarthatjuk.

A tejcsarnok is magánvállalkozó kezéből /répcelaki Satuffer féle tej- és sajtüzem/ került államosítás alá 1948-ban. A mai tejgyűjtő szerepét betöltő tejcsarnok napi teljesítménye a nyári hónapokban 2000-2200 liter, a téli hónapokban 1000-1200 liter tej. Az átvett tej minimális tejminősége 3,5. Az összegyűjtött tejet naponta kétszer, reggel és este a sárvári központi gyűjtő és feldolgozó helyre szállítják.

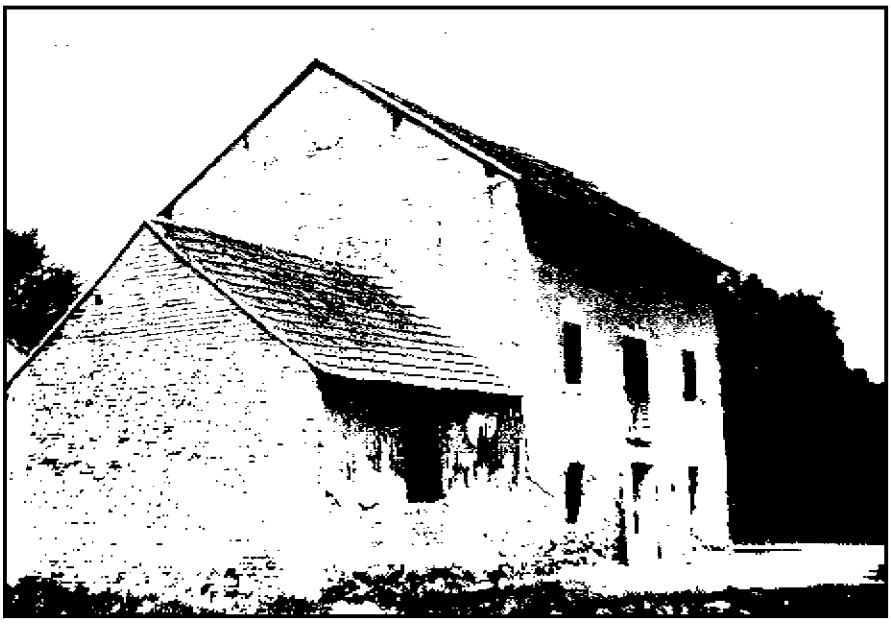

33. kép – a lebontott malom, amely 4 tulajdonos kezén ment át az államosításig, majd cseremalom lett, a 60-as években pedig lebontották

a községben az ÉDÁSZ-nak helyi képviselete van. A villamos áram bevezetése községünkbe 1938-ban történt, s azóta igen nagy szerepet játszott a gazdasági, társadalmi, művelődési életszínvonal alakulásában. A község belterületétől délre húzódó távolsági vezetékben az Észak-Dunántúli Áramszolgáltató Vállalat által termelt 22000 V feszültségű áram fut végig. Ennek községi bekötése és transzformálása a termelés és háztartások céljaira 220 V feszültségű áramot szolgáltat az első bekötés óta. A felszabadulás óta egyre többen igényelték üzemek és magánosok. Ma már az egész község területét villanyvezeték hálózza be. Különösen a 60-as években előrehaladó rohamos fogyasztás okozott időnként áramingadozásokat. Az új utcák lakóházainak bekötése, a mennyiségileg növekvő fogyasztás új transzformátor-rendszer kiépítését, és újabb hálózati kibővítést és felújítást eredményezett. A mai áramfogyasztás sokszorosa a húsz évvel ezelőttinek.

A villamos energia mellett a háztartások energiaforrásait a.25 évvel ezelőttivel szemben egyre inkább a kiterjedt szén, olaj, benzin és gázfogyasztás jellemzi. Sok háztartás tért át a mosógépek, gáztüzelésű tűzhelyek és olajtüzelésű kályhák használatára.

Nélkülözhetetlen műszaki létesítmények fejlődő községi életünk számára a jó utak.

➢ Közlekedés

Amíg a magasi ember 20-25 évvel ezelőtt meggondolta, hogy mikor mozduljon ki a községből, mert a közlekedés mostoha viszonyai sok nehézséggel jártak, addig a mai közlekedés feltételeinek fejlődése ilyen meggondolásokat csak egyes gorombább telekre tartogat, amikor nem a közlekedési eszközök hiánya, hanem a vönöck-szergényi közlekedési főútvonalunknak használhatatlansága okoz problémát.

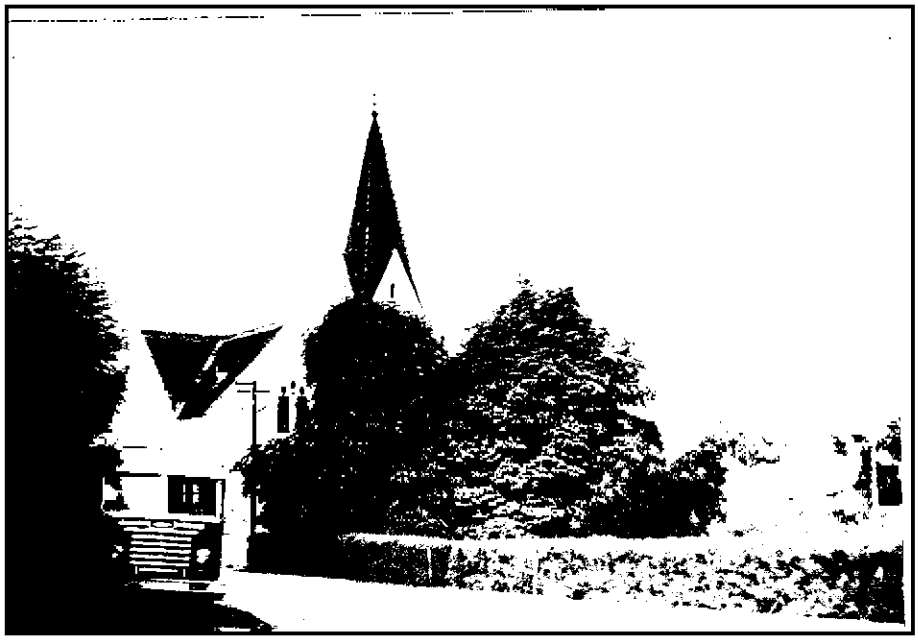

34. kép – indulásra váró autóbusz a megállónál /1961/

Hogy a község élete a külvilággal az országút „csatornáján" keresztül kap összeköttetéseket, csak egy-egy hófúvás alkalmával gondolunk rá. Máskor már mindennapi természetes jelenségként tűnik fel a megélénkült közlekedés, amelyet felfokozottságában annyira megszoktunk, hogy nem jelenlétét, hanem csak esetleges zavarát észleljük.

A község területén levő utak karbantartása a 60-as évek közepéig eléggé akadozott. A nagy arányú gépi használat erősen igénybe vette őket, s a külterületi utak, a belterületi utcák és az országút is erősen javításra szorult. Az országút 1966 telén a sok nedvesség hatására „felfakadt" és kilométeres szakaszokon járhatatlanná vált gépjárművek számára. Még ennek az évnek nyarán javítása megtörtént, sőt portalanított úttá építették, amely gyorsabb, kultúráltabb közlekedést tesz lehetővé. Ez a burkolat azonban a nagyarányú igénybe vétel miatt hamar rongálódik. S bár újabb javítása is megtörtént, nem jelentett végleges megoldást. A községi utcák, a külterületi dűlőutak javítása, a külterületi hidak, töltések, gátak építése a községi tanács, a helyi tsz és a mar-

cali vízépítő vállalatnak tevékenysége során az utóbbi 5 évben történt meg oly mértékben, ami a korszerű igényeknek pillanatnyilag megfelel. Kiépültek a község utcáin is a betonjárdák, egyes utoákban a hideg aszfaltzuzalékos járdák, amelyek sokat segítenek a gyalogos közlekedésnek, az utcakereszteződések azonban továbbra is nagyon sárosak. A magasi „zebrákat" nem meszelés, hanem a sár vagy kerékpárcsapák jelzik.

A község É_D irányú földútjai csak kb. egy nyári félévi időszakban használhatók szomszédos községek megközelítésére. Szárazabb időben erősen porosodnak, esős időben nehezen járhatók, vízállások, csapások keletkeznek rajtuk. A dűlőutakon az utat egyetlen jól kivágott szekérnyom kerékvágása jelzi. Ahol az altalaj szilárdsága megfelelő / kő, kavics/ csapadékos időben is jobban járható, mint a lazább talaj /homok/. A mezei hidak közül átépítést kapott, nagyobb teherbíró képességgel, a Mersevát felé vezető Cinca-híd.

Az utákat használó járművekben igen nagy a változás. Míg 40 évvel ezelőtt a motorkerékpár ritka köztekedési eszköz volt a hatvanas évek elejére a legelterjedtebbé vált, s azóta ismét valamennyire csökkenőben van a sokkal kedveltebb gépkocsi közlekedéssel szemben. 40-50 motorkerékpár tulajdonost azonban ma sem lenne nehéz elsorolni. A gépkocsik száma már 10 felé jár, míg 1961-ben még csak 1 volt. Az átmenő forgalomban résztvevő járművek legnagyobb része ma gépkocsi és tehergépkocsi, illetve traktorvontatású pótkocsi. Az országúton gyalogos emberrel ma már szinte különlegességként lehet találkozni. A lakosok elsősorban az autóbusz személyszállítását veszik igénybe. Az egész napot pedig az új élet falusi ritmusa, dübörgő traktorok zaja hatja át, és teszi egyre megszokottabbá.

Az autóbusz járatai 1959-ben indultak meg a Celldömölk-Szergény útvonalon, napi ötszöri oda-vissza közlekedéssel. Ez nyáron ugyan egy járattal kevesebb volt, de az ntóbbi időben 1 év óta nemcsak a nyári menet azonos a télivel, hanem járatok száma egy esti-éjféli járattal bővül, amely különösen kedvező a munka, a beszerzés vagy a kulturális érdeklődés miatt későn hazatérők számára. E járatok utasforgalmának felét általában a kemenesmagasi lakosok teszik ki. A téli évszakban mégis valamivel nagyobb az autóbusz telítettsége, mint nyáron. Érezhető az ingadozás a jó és kedvezőtlen időjárási napokon is. Az autóbusz által nyújtott közlekedési lehetőségek igen kedvező hatásúak a szükségletek beszerzése, járási és megyei intézmények felkeresése, a községen kívüli munkahelyek megközelítése szempontjából. Az autóbusz bonyolítja le a postai levél és csomagforgalmat is. 1960 óta a kultúrált várakozást egy nyitott váróhelyiség biztosítja községünkben. Az 1961 évi, május havi /közepesnek mondható forgalmú hónap/ forgalmi adatait, ha értékben felezzük, körülbelül a magasi lakosok közlekedési adatait kaphatjuk meg a május havi összes eladott jegyek száma vonalunkon akkor 8488 db volt, a jegyekért beszedett összeg pedig, 28948,70 Ft-ot tett ki.

➢ A posta

A csomagokat és leveleket az autóbusz szállítja ugyan, de a velük való adminisztratív feladatokat a Magyar Posta kemenesmagasi hivatala végzi. Hivatali helyét változtatta a múlthoz képest az ötvenes évek első felében került át a szergényi országút Kossuth téri sarkáról a község közepére a volt Guoth_Tibortz féle házba a tsz mellé. Napi nyolcórás nyitva tartása alatt főleg a kora délelőtti és a kora délutáni órákban keresik fel a község lakosai. Évente mintegy 4000 felvett és 5000 küldött levelet kézbesít. A faluból elküldött csomagok száma 1961-ben 1500 volt, az érkező 1300. a csomagforgalom csökkenési tendenciája a hatvanas években a város jobb ellátottságra mutatott. A községi postahivatalban távbeszélő és távíró berendezés áll a gyors hírközlés szolgálatában. A távbeszélő forgalomba bekapcsolt intézmények a községünkben és azoknak a telefonszámai:

1 Községi tanács +
2 Ált. Fogy. És Ért. Szöv.
3 Haladás MTSZ
4 Balázsi Sándor postaműsz. Szakk. +
5 fogászati rendelő
6 ÉDÁSZ körzetszerelőség +
7 körzeti orvosi rendelő
8 rendőrség +
9 általános iskola

/ a + - jellel jelöltek éjjel-nappal hívhatók/

A helyi postahivatal kezelője egyúttal a lakosság megtakarításainak is. A megtakarított összegeket kamatozó vagy nyereménybetétkönyvekbe lehet helyezni, kedvelt forma a gépkocsi-nyereménybetétkönyv. Ugyancsak a postahivatal az irányítója azoknak a „lottó-totó" szelvényeknek is, amelyeknek reményteljes tulajdonosai hetente teszik próbára szerencséjüket. Ezeknek száma nagy, hiszen gyakorta kopogtat a szerencse a magasiak ablakán. Különösen emlékezetes még, hogy jó néhány éve Marton József, Dömötör Imre és Páli Mihály nyert szinte egymás után nagyobb összeget.

➢ Kereskedelem

Községünk forgalmát fokozza az, az élénk érdeklődés, ami megnyilvánul a szomszédos közeli nagyobb települések üzletei iránt. Elsősorban Celldömölk, Szombathely és Pápa az irány. Az ilyen beszerzési utazások során kerülnek a magasi otthonokba a modern bútorok, háztartási gépek, amelyek különösen az

utóbbi évek gazdasági életszínvonalának emelkedését jelzik, s amelyeket még 10 évvel ezelőtt is hiába kerestünk volna ott. Az anyagi ellátottságnak ez a színvonala mutatja leginkább, hogy a felszabadulás a kemenesmagasi emberek számára is fejlődő életkörülményeikben nagy változást hozott. Az általános életszínvonal emelkedésének megfelelően azonban emelkedtek az igények is, s a színvonal nemcsak a házak, lakások belsejében mutat változást, hanem a magasi emberek táplálkozásában és ruházkodásában is. Különösen a gyerekek és az ifjúsági korosztályok viseletében, viselkedésében ismerhetők fel az utóbbi évtized által hozott változások. Ezeknek, a változásoknak a motorja a televízió által nyújtott művelődési lehetőség is: kitekintés a nagyvilágba, fejlettebb életformák megismerése és igénylése. Ez az igény azonban a dolgok természete szerint kezdetben legtöbbször csak külsőségekre vonatkozik. Televíziókészülék ma már kb. minden 10. emberre jut Kemenesmagasiban, s ez a szórakozás és művelődés legfőbb eszközévé válik. Igaz, jobbára a férfilakosság szórakozása szempontjából még mindig jelentős szerepet játszik az italbolt is, amelynek száma az utóbbi években duplázódott kettőre, jelentős látogatottság hiánya miatt egyik sem panaszkodhat.

A fentiekben vázolt új életigények a helyi kereskedelem számára is fokozott alkalmazkodást írtak elő. A kereskedelmi ügyek irányítása a FMSZ egységein keresztül valósult meg. A község kereskedelmi ellátottsága már nem tartozott különösen felpanaszolhatók közé, de az igények teljes kielégítésének fokát sem érte el általában. Időnként ennek a megállapításnak korszakokat jellemző formái alakultak ki.

A község kereskedelmét a múltban kedvezőtlenül érintette hogy nem főútvonal mentén települt, még a Marcal és a Kemeneshát közötti átjárót É_D irányban sem szeli országút, s így a községnek zárt, helyi érdekű, magára utalt helyzete van. Ez a zártság jelentkezik a község mnitjában is lakosainak egyéni elhatározását kihangsúlyozó, egyéni utakat kereső magatartásában, amelyből való feloldódást az utolsó negyedszázad embereket egymáshoz közelítő, egészséges fejlődése hozta meg.

Kemenesmagasi számára a kereskedelem a múltban mezőgazdasági termékeinek értékesítését és közszükségleti cikkeknek beszerzését jelentette. A közvetítő kereskedelemnek ezt a szerepét ismerte fel a község múlt századi erőteljesebb fejlődésével párhuzamosan az ide települt zsidó lakosság, amelynek száma Nagysimonyi után a Kemenesalján ebben a községben volt a legnagyobb. Később a századforduló után, amikor világossá válik, hogy Celldömölk közlekedési vonalakkal táplált központi helyzete vitathatatlan, a Kemenesmagasi iránti érdeklődés is alább száll, s mások is folytatnak kereskedelmi tevékenységet.

A felszabadulás előtt fogyasztási célokat szolgáló bolt több volt, mint jelenleg községünkben, felszerelésük, kulturáltságuk, választékuk azonban elmaradt, pl. a mai önkiszolgálóbolt mögött. Kereskedelmi hiányosságukat ezek

az ún. maszek boltok vevőkörüket személyes kapcsolatokkal való kiépítésével akarták pótolni. A felszabadulás előtti években is volt felvásárlás állatból, gabonából, tejből, stb., de ennek haszna az egyéni ügyeskedés céljait szolgálta. A felszabadulás után változás jelét hamarosan a magánkereskedelem és magánvendéglők ajtainak bezárása mutatja. A felszabadulás előtti és utáni kereskedelemnek legfőbb nézőpontbeli különbsége a magán és közérdek túlsúlyának érvényesítésében van a kereskedelmi tevékenységben.

Ennek a közérdeknek a szolgálatát tartja szem előtt a földműves szövetkezeti mozgalom 1947-ben, amikor megalakul községben. Alapító tagjai: Kecskeméti László, Talabér István, Király Károly, Király Sándor, Süle Sándor, Németh Lajos.

Mindjárt a megindulláskor az FMSZ a Hangya Szövetkezettel fuzionált, s 1 boltot, 1 italboltot és a felvásárlást vette át a Hangyától. 1948-ban a helyi tejszövetkezet is beolvadt az FMSZ-be, tevékenysége kiterjedt a lakosság áruellátására, bolton és italbolton keresztül. Felvásárolta a lakosság feleslegeit, lebonyolította a tejfelvásárlását, és az egyes vállalatok megbízásából termelési szerződések kötésével is foglalkozott. Mivel a kis szövetkezet nem volt életképes, 1952. február 1-jén a kemenesmagasi és szergényi földműves szövetkezet egyesületek Kemenesmagasi székhellyel. 1953. május 31-én újabb egyesülés történt. A kemenesmagasi-szergényi FMSZ összeolvadt a vönöck-kemenesszentmártoni FMSZ-szel. Bővült a FMSZ tevékenységi köre terményfelvásárlással, darálással, pálinkafőzéssel, cseretelep üzemeltetéssel, sütödével. A melléküzemágak azonban az ötvenes évek második felében átadásra kerültek más vállalatoknak. 1959-ben kiskereskedelmi, vendéglátó ipari és felvásárlási üzemága volt az FMSZ-nek.

Hálózatfejlesztés terén jelentős eredményeket ért el a szövetkezet. 1955-ben létesített egy fiókboltot, ugyanebben az évben bővítette az italboltot, 1956-ban húsboltot létesített. 1962 novemberében megnyitotta az önkiszolgálóboltot a helyi tanács adott épületben. 1964-ben a bérelt /Böröndy-féle/ épületben üzemelő vegyesbolt iparcikkboltté lett átalakítva. 1967-ben az italboltnál külön terem és irodahelyiségek lettek kialakítva, az önkiszolgálóbolthoz pedig egy vegyi-áru raktár épült. Az építkezések, bővítések, átalakítások és a berendezések mintegy 450 millió Ft-ba kerültek.

Új tevékenységi kör lépett be 1962-ben: a lakossági szolgáltatás és kölcsönzés. A lakosság igényei alapján mosógépet, perzselő gépet, falfestő felszerelést, permetező gépet és a rendezvényekhez edényeket, evőeszközöket kölcsönöz az FMSZ.

A hálózatfejlesztéssel együtt jelentős forgalomemelkedés következett be. A kisker. és vendéglátó ipari forgalmak az alábbiak szerint alakultak. E forgalmat a két bolt, a kultúrotthoni cukorkaárus /1963 óta/ , a húsbolt és az italbolt bonyolította le.

Év	Kisker m/Ft	Vendéglő m/Ft	Év	Kisker m/Ft	Vendéglő m/Ft
1959	3215	628	1965	3230	827
1960	2608	637	1966	3403	1042
1961	2565	716	1967	3900	1199
1962	2865	777	1968	4201	1138
1963	3274	860	1969	4195	979
1964	3036	873			

Az eredmények alakulásáról csak szövetkezeti szinten lehet beszámolni. Veszteségesen egyetlen évben sem működött a szövetkezet. Az eredmények több, mint felét általában a kemenesmagasi szövetkezet eredményezte.
Íme az eredmények:

év	m/FT	év	m/FT	év	m/FT	év	m/FT
1953	75	1958	278	1962	293	1966	326
1954	110	1959	309	1963	327	1967	381
1955	199	1960	293	1964	175	1968	298
1956	227	1961	259	1965	262	1969	401

A körzeti szövetkezet jelenleg is III. kategóriájú. Nagyságához mérten az eredmények jelentősek. A munkaversenyek során több alkalommal részesült a szövetkezet elismerésben. Egy kongresszusi zászló, 2 elismerő okirat, 4 dicsérő oklevél és egy kiváló FMSZ oklevél is a jó működést igazolja, amit az FMSZ a szövetkezeti versenymozgalomban megszerzett. A körzeti FMSZ-nek 1969. dec. 31-én 1015 tagja volt, amelyből a kemenesmagasi taglétszám 437 fő, általuk befizetett részjegyek összege: 49 644 Ft.

A községben fogyasztói kiskereskedelmi tevékenységgel nemcsak az FMSZ foglalkozik, hanem a tejcsarnok is, helybeli tejfogyasztókat szolgál ki, továbbá a 60-as évek közepe óta a tsz zöldség és gyümölcsárusítására tart fenn az önkiszolgálóbolttal szemben egy volt trafikhelyiséget. Ugyanakkor a húsbolt tevékenysége nyugdíjazás folytán megszűnt.

A szövetkezeti boltok áruellátása rendelés alapján történik Celldömölkről naponta szállítják a kenyeret, nyáron a szlkvizet, havonta háromszor egyéb élelmiszert és havonta az egyéb iparcikkeket. Az iparcikkeket egyrészt a szombathelyi nagykereskedelmi vállalatoktól kapják. Az italbolt ellátás Sárvárról, Szombathelyről, Nagykanizsáról, Budafokról és Celldömölkről történik. A boltok árucikkei között időnként néhány külföldi áruval is találkozhatunk. Ilyenek pl. a szovjet narancs, pezsgő, hal konzerv, cseh cipő, kínai tornacipő, NDK textiláruk.

A szövetkezeti tagok nyereségrészesedése a tiszta jövedelemből 20%-a. A boltok áruellátása a helyi igényeket kielégíti.

A kereskedelmi forgalom másik oldalával az értékesítéssel állatokat /baromfi, nyúl, tojás/ szintén az FMSZ foglalkozott, megkímélve a lakosságot a hosszabb utánjárástól.

A felvásárlás ügyét szolgálja még az Állatforgalmi Vállalat tevékenysége ill. az egyéni termelőknek a tsz részére való átadása, vagy közelebbi piaci értékesítés. Ilyen értékesítési tevékenységet folytatott a tsz már több éven át termékeinek a szombathelyi placon való értékesítésével.

A biztosítás ügyeit az Állami Biztosító helyi megbízottja intézi.

❖ Községünk területe és lakossága

„Ti kékellő halmok:
Gyönyörű vidékek!...”
/Berzsenyi Dániel/

➢ A terület

- A község fekvése, méretei

Kemenesmagasi község határa 5767 kh. Ezen belül a belterület 143 kh-on fekszik. Vas megyének Szergény után legkeletibb fekvésű községe. Az elmúlt 25 év alatt ebben is változás állt be, mert 1949-ig Magyargencs, Kemeneshőgyész és Kemenesszentpéter községek is Vas megyéhez tartoztak. Most már ezeket Veszprém megye jegyzi, s így a kemenesmagasi községhatár egy része ÉK-i oldalon egyúttal a megyehatár is.

Községünk keleti részét alkotja a kemenesaljai tájnak. Földrajzilag marcali árterület, cseri kavicshátak és a kettő közötti átmeneti térszint alkotja a község határát. A cseri magaslatok és a marcali ártér között változatos térszíni formák teszik széppé, érdekessé a községhatárt. A Cser viszonylag egyhangúbb térszínét az erdők kisebb-nagyobb csoportjai teszik változatossá. A község hosszan ÉNY-ra elnyúló határának koordináta értékei:

- a legnyugatibb határszél – K h. 17 10 51 É sz. 47 22 25
- a legkeletibb határszél - K h. 17 15 33 É sz. 47 18 40
- a legészakibb határszél - K h. 17 12 46 É sz. 47 23 32
- a legdélibb határszél - K h. 17 14 26 É sz. 47 17 45

A község legszélesebb NY-K irányú távolsága 5950 m, É-D irányú legnagyobb hosszúsága 10697 m. Így községhatárunk nagyjából É-D hossztengely /pontosabban ÉÉNY-DDK/ irányú ellipszishez hasonlítható, melynek sarkokat képezünk, ÉK-en pedig egy csizma fejéhez hasonló kiugrást. Ezért nevezi a községhatárnak ezt a részét Csizmafejnek a nép.

Községünknek 8 szomszédos községgel van közös határa. Ezek a közös határvonalak a hosszúságuk sorrendjében a következők:

- vönöcki határvonal 6936 m
- kemeneshőgyészi határvonal 6184 m
- szergényi határvonal 5866 m
- pápóci határvonal 3670 m
- külsővati határvonal 2425 m
- kenyeri határvonal 2310 m
- merseváti határvonal 1616 m
- kemenesszentpéteri határvonal 1156

A községhatár vonala együttesen 30165 m hosszú, azaz több, mint 30 km. Község határárnak nagysága alapján Kemenesmagasi község a celldömölki járásban 21 község közül a 4. helyet foglalja el. Községünk kül- és belterületének aránya: 39:1 A község külterületének 37 dűlője van, amelyek a következők /terület kh-ban/ / a könyv végén megtalálható a térképen a megfelelő sorszámú terület/

sorsz	Tag neve	kh	sorsz	Tag neve	kh
2.	Mogyorós	27	20.	Körtvélyesi alsó	30
3.	Nagyrét	63	21.	Körtvélyesi felső	20
4.	Morgó	114	22.	Tilos alja	149
5.	Apáti	160	23.	Tilosi alsó	149
6.	Marcal	147	24.	Tilosi közép	134
7.	Melléki /Fenék+ Boros/	87	25.	Tilosi felső	87
8.	Rengeti	50	26.	Nyugoti Cser	542
9.	Haraszt	36	27.	Keleti Cser	423
10.	Marcal melléki /Illés/	45	28.	Cserháti majorság	439
11.	Vizesvölgy	73	29.	Kemenesi alsó	729
12.	Királyföld	118	30.	Új dűlő /Hanga, Füzes/	368
13.	Vízállás	35	31.	Pórmagasi	80
14.	Országút alatti	296	32.	Nyugoti eresztvény	54
15.	Kaserdeje /Pfeiffer/	112	33.	Keleti eresztvény /Mosó, Kerítés/	52
16.	Országút feletti	179	34.	Vadalmási felső	76
17.	Aszó erdeje	131	35.	Vadalmási alsó	56
18.	Tizenkétlépés	207	36.	Hosszú dűlő	61
19.	Keszei útra dűlő	180	37.	Keleti újtelkek	14
			38.	Belső Task	81

Községünk tanácsházától légvonalban a környező községek a következő távolságban vannak.

Kelet felé:
- Szergény 4,6 km
- Kemeneshőgyész 7,2 km
- Magyargencs 7,8 km

NY-DNY felé:
- Vönöck 4,2 km
- Kemenesszentmárton 5,2 km
- Celldömölk 8,8 km

É-ÉNY felé:
- Kemenesszentpéter 10,4 km
- Pápóc 10,6 km
- Kenyeri 10,4 km
- Csönge 10,8 km

Dél felé:
- Mersevát 4,4 km
- Külsővat 3,4 km
- Marcalgergelyi 5 km

Községünknek legkedvezőbb összeköttetése Vönöckkel és Szergénnyel van. A légvonalban legközelebbi Külsővat tényleges úttávolsága csaknem duplája, a légvonalnak a Marcal közbeeső folyása által eltérített út miatt.

A község felszíne 30-40 m szintbeli különbséget mutat. Nemcsak a magasabb pontokról, hanem a község belterületének széleiről is látható /megfelelő időben/ szabad szemmel is a Ság, a Hercseg, a Somló, a Bakony stb.

Belterület

A község belterületének NY-K-i tengelyét a Kossuth utca /amely az országút folytatása/ , az É-D-i tengelyét a Tulok utca adja. A régebbi településmagokat /Tulok utca középső része, Csallóköz utca/ erősebb görbületek jellemzik. A község természetes központja, a két tengely metszéspontja, ahol jelenleg az autóbusz megálló van. Az országút /Kossuth utca fiatalságára mutat, hogy az újabb településű középületek legnagyobb részben itt foglalnak helyet/

35. kép – a Kossuth utca nyugati fele

A Kossuth utcát és a többi utcának is a zömét a felszabadulás után még mintegy 5 évig régi elnevezéseiken nevezték. Ezek az elnevezések kissé az irredentizmus gyanúját keltik, s éppen ezért változtatta meg nevüket a községi tanács Németh Ferenc községvezetői tevékenysége idején. A Kossuth utca neve régen Berzsenyi Dániel utca volt. Tőle délre a kultúrotthon mellett nyílik a Tulok u /régebben Kolozsvári u./, a katolikus templom mögött kezdődik a Táncsics utca /Árpád u./ , az evangélikus templom melletti pedig a Kossuth tér folytatá-

sa /Templom u., Kis u./. A Kossuth utcával párhuzamosan, tőle délre az említett utcákat keresztezi és össze is köti a Dózsa Gy u. /Temesvári/. A Kossuth utcától É felé nyíló utcák középső szakasza, Petőfi u, Lenin u., /Pozsonyi u./.

36. kép – A Tulok u. Kossuth utcától északra eső középső szakasza

37. kép – A Tulok u. Kossuth utcától délre eső alsó szakasza

38. kép – A Csallóköz utca /1961-ben/

A Béke utcát a Tulok utcával a Rákóczi utca köti össze a Honvéd utca keresztezésével. Ugyanezen utcák végét a Rákóczi utcával párhuzamosan a Kárpáti utca zárja le, keresztezve és túlhaladva kelet felé a Petőfi utcáig. Ennek az utcának Kilián György nevét nem fogadta el az általános utcanév használat, s a régi nevén maradt meg. A Kárpáti utcából észak felé ágaznak ki rá merőlegesen a következő utcák: Akácfa /neve 1956-ig Sztálin/, József A. u., Tulok utca felső része. A Tulok utca felső részéből ágazik el reá merőlegesen a Temető utca, amelyre ugyancsak merőlegesen északi irányban indul Kemenesmagasi legfiatalabb utcája: az Ady utca. Az említetteken kívül még néhány népi elnevezésű köz jelenti a községi belterület utcarendszerét. A község két tere közül a községi tanács előtt kiszélesedő térrésznek nincsen külön neve, míg az általános iskola előtti gesztenyés, parkos részt Kossuth térnek nevezik.

Összesen 16 utca van a községben, melyeknek összesített hosszúsága közel 10 km-t tesz ki. A közök közül a Csallóköz köz és utca jellegű is, a többiek közül ismertebbek: Mesterházy köz, Farmer köz, Sikos köz stb.

A község legszembetűnőbb épülete a kultúrotthon, melynek Petőfi Kultúrotthon elnevezése az épület feliratán kívül semmilyen vonatkozásban sem használatos. Ez az épület 1936-ban létesült, amely akkor a környék legszebb ilyen nemű intézményének számított. A körötte levő élő sövénnyel kerített, valamikor tófenék helyén telepített park részben a nyirkos talajban hatalmas nyárfák nőttek az épület mindkét oldalán, de 1958-ban négyet az egészségház céljaira kivágtak, majd a többit 1967-ben egyéb tanácsi célokra. Ezután a park-

rész elvesztette élő sövénykerítését és betonlábas kerítést kapott. Belül pedig a gyepesített területen fenyőfákat ültettek.

Az utcák, úttestek széle árkolt. Az árkok a község közepe azonban a lefutó csapadékvíztől és annak hordalékától hamar eltelnek. Az utcák közúti része földút jellegű, ezért csapadékos időben rendkívül sárosak, gödrösek, járművek csapásaitól szántottak. Az utcák járdáinak szélén álló fákból az utóbbi évtizedekben nagyon sokat kivágtak, amelyet részben forgalmat akadályozó növésük is indokolt. Az út menti fák fajta szerint, leginkább akácfák, diófák. Ültetésük azonban a megmaradt részeken sem eléggé esztétikus, mivel elhelyezésük ötletszerűségre vall, s növés szerint is általában különbözők. A község erőteljesebb villamosítása is több fa kivágását követelte.

39. kép – Új betonvillanyoszlopok a község újonnan épült részeiben

Az elmúlt negyed század alatt a község középületeinek rendeltetésében is álltak be változások. Ezek a következők:
A községi tanács /a községi elöljáróság volt épületében/ van. Ugyanitt kapott elhelyezést a rendőrségi körzeti megbízott irodahelyisége is /Kossuth utca/.

Az MSZMP párthelyisége a Haladás MTSZ /volt Tibortz-ház/ nyugati szárnyának megnyújtásában épült. Egy tágas teremből áll. Ennek az épületnek a keleti szárnyán kapott helyet a posta és a hozzá tartozó lakásrész, a nyugati szárny pedig – átalakítás után – a Haladás MTSZ rendelkezésére áll. Itt 4 irodahelyisége van a tsz-nek.

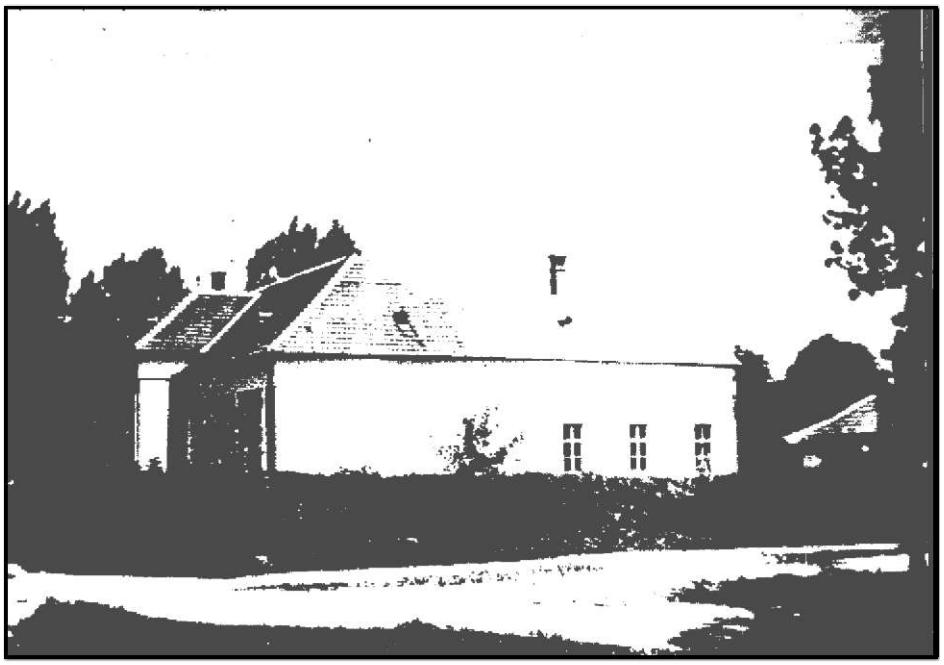

40. kép – a kultúrotthon a még meglevő élő sövénykerítéssel és parkjának nyárfáival /1961/

A kultúrotthon, amely hivatalos elismerés alapján 1968 óta kultúrház, már sok intézménynek adott helyet. Így a felszabadulás után a demokratikus pártoknak, sportkörnek, tűzoltó egyesületnek, nőtanácsnak, mozinak, iskolának, tanácsteremnek, KISZ-nek, könyvtárnak stb. Jelenleg 1969. aug. 1-je óta függetlenített kultúrotthon igazgató egységes vezetése alatt áll, aki a könyvtári szolgálatot is ellátja.

A Tulok u. és a Kossuth u. sarkáról a volt községi kovácsműhely eltűnt, mintegy 10 éve, és helyén magánház épült. Telkének sarkában áll a nyitott autóbusz váróhelyiség.

A Táncsics u. elején a katolikus templom mögött volt az iparcikkbolt, amely 1967-ben tűzvésznek esett áldozatul / kéménytűz/, és azóta, az FMSZ iparcikk áruit csökkentett árusítással egy ideiglenes megoldású, a katolikus templomtól délre fekvő udvari, kisebb befogadóképességű helyiségben árusítják.

A volt Lőwy-féle bolt többször cserélt gazdát, előbb Sebestyén Lajos foglalkozott ott vegyeskereskedéssel, majd az FMSZ élelmiszerboltja nyílt meg benne, de 1962-ben megszűnt, s az épület lebontás után teljesen magánházzá épült át.

Az FMSZ új, önkiszolgáló élelmiszer és vegyesboltja 1962-ben a volt törvényházban, annak előzetes célszerű átalakítása és javítása után nyílt meg.

Az általános iskola épületei 1 kivételével /kivétel a volt katolikus iskola az igazgatói lakással/ a Kossuth téren összpontosultak. Az általános iskola az alábbi épületeket egyesíti a Kossuth téren: az 1845-ben épült, később óvodá-

nak használt épületet, az 1895-ben készült ún. kisiskolát /különálló épület/ az 1807-ben épült „öregiskola” helyén létesült tantermet és pedagóguslakást, az 1959.ben ennek a tanteremnek a meghosszabbításában emelt két tantermet, zsibongót és nevelői szobát.

1969-ben készült el ezen iskolaszárny mögött a sportpálya a sportkör új 4 helyiséges épülete.

A Kossuth utca községi bejárata előtt a központi major telepe fogadja a Vönöck felől érkezőt. A telepen 7 nagy épületben istállók, segédüzemi műhelyek kaptak elhelyezést. Itt van a tsz gépparkja is. A telepet északról széltörő nyárfaliget választja el az országúttól.

A Kossuth utca legfrissebb közrendeltetésű épülete az 1969 őszén épült tűzoltógarázsokat, tűzoltószobát és személygépkocsi garázsokat magába foglaló épület. Ezen épület és a vele szemben álló tsz irodaépület között van az udvari rész mélyén a tsz italboltja.

Az alsó Tulok utca déli végében a malmot már lebontották. Az alsó Tulok utca és a Táncsics utca közötti volt „Börzsönyi”-féle épületben ma a tsz darálója és szeszfőzdéje van elhelyezve.

A Béke utca és a Rákóczi utca sarkán épült 1958-ban az egészségház, amelyben orvosi rendelő és védőnői szobán kívül váróhelyiség és orvos lakás van.

A Tulok utca középső szakaszának elején található a tsz üzemi konyhája azzal csaknem szemben az FMSZ falatozója, mögötte az irodahelyiségekkel.

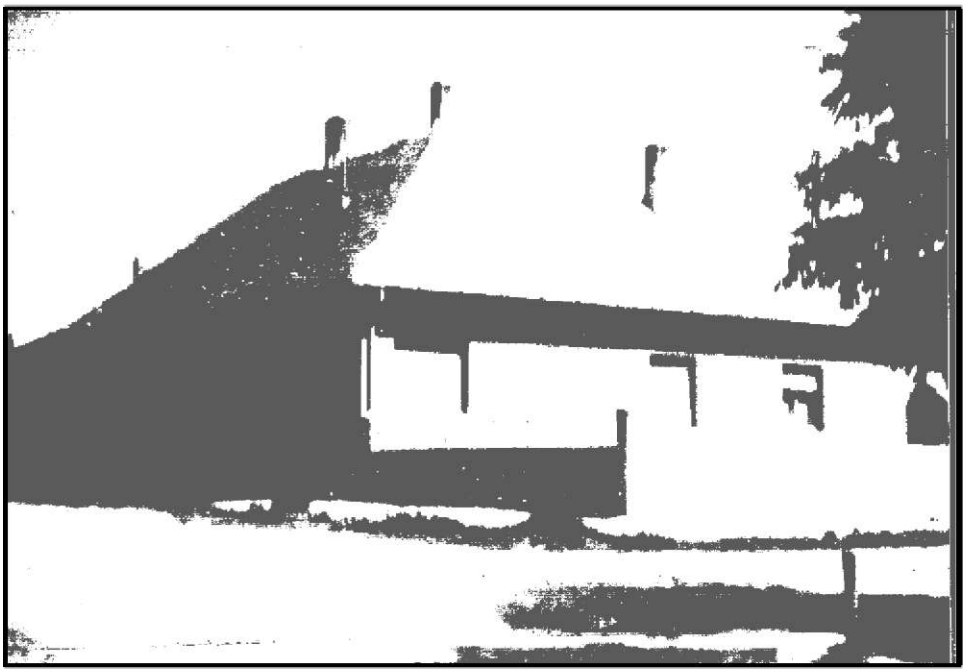

41. kép – egészségház – körzeti orvosi rendelő és orvos lakás /épült 1958-ban/

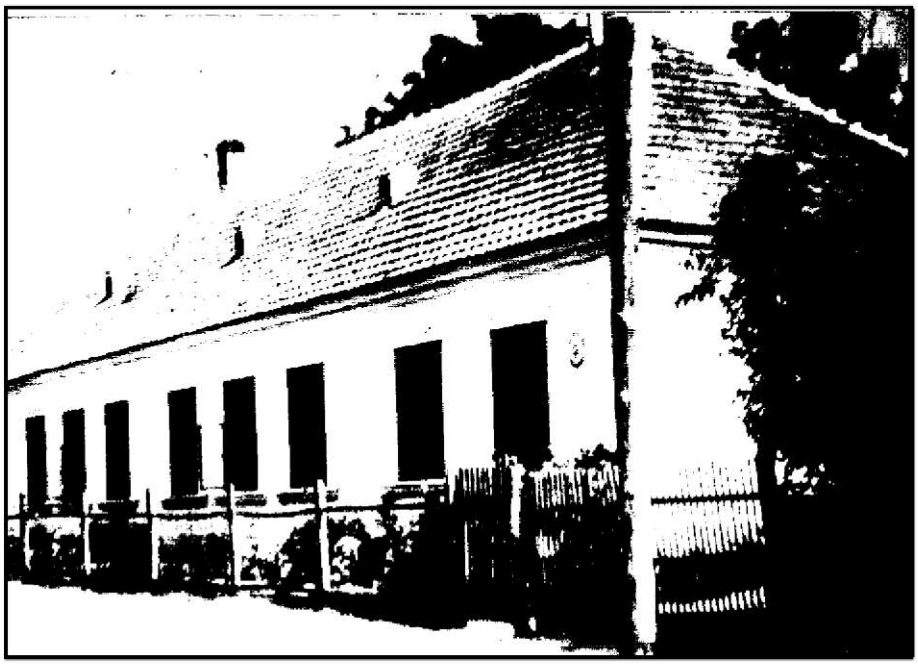

42. kép – napközi otthonos óvoda a Tulok utcában

Feljebb a Rákóczi utcával szemben a községi óvoda található, ahol egyúttal napközi otthon is van.

43. kép – A Berzsenyi család sírboltja /Itt nyugszik Berzsenyi Lénárd/

A Béke utca és a Temető út keresztezésében található a község régi és új temetője. A régi temető, amely a Béke utca felső folytatásában fekszik, már csak egy-két sírkő által jelzett. A legrégibb közülük Sztrókay László ev. Tanítóé, aki 1832-ben halt meg és összesen 39 évig állt a kemenesmagasi oktatásügy szolgálatában.

A régi temető felső sarkában a Berzsenyi család tagjainak elmosódó felírású, múlt századi sírkövei állnak még, a közelükben a Berzsenyi család sírboltja emelkedik, amelynek mélyén Berzsenyi Lénárd holttestét rejtő koporsó nyugszik. A sírbolttól keletre terül el a község új temetője, amely a közelmúltban kapott új ravatalozóházat és teljes bekerítést.

44. kép – Sztórkay László tanító sírköve a régi temetőben
/meghalt: 1832-ben/

45. kép – Az új temető DK-ről nézve 1961-ben
/azóta ravatalozója és kerítése is van/

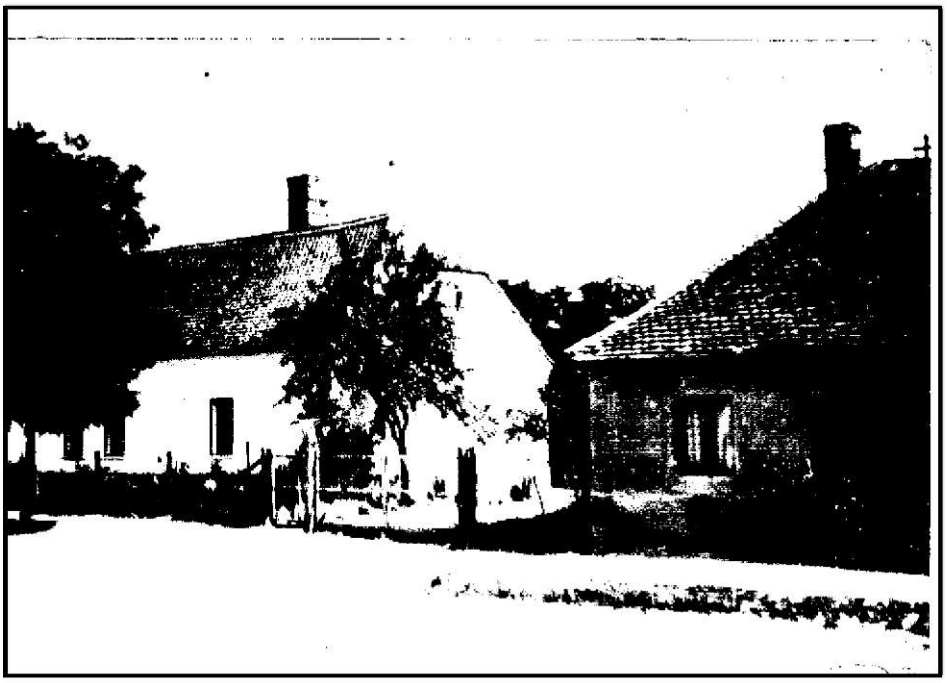

46. kép – Volt Berzsenyi lakóház a Petőfi utca elején

47. kép – a volt Horváth-ház a Lenin utcában
/ jellegzetes kuriális épület/

48. kép – a Magassy – család háza a Tulok utcában

49. kép – Szabó-féle építészeti iroda és lakóház sajátos díszítésű épülete /1961-ben/

50. kép – új lakóházak a Béke utcában /1961-ben/

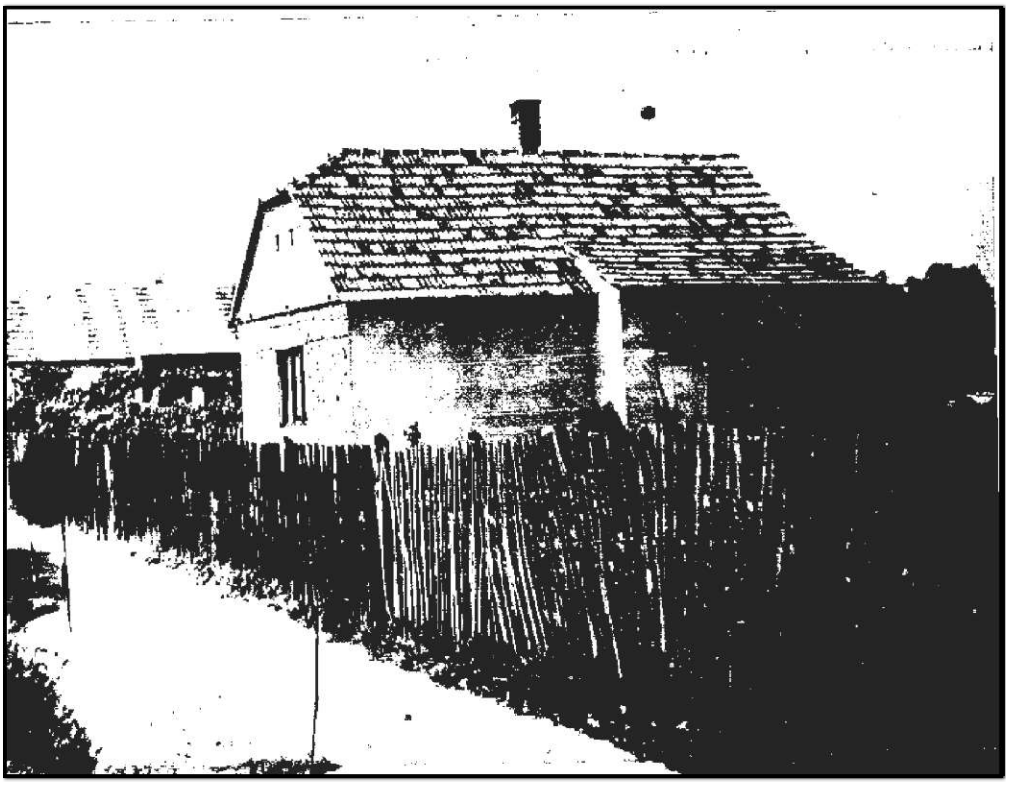

51. kép – új lakóházak az Ady Endre utcában /1961-ben/

52. kép – a Nagy-tó látképe DK-ről
/a Lenin utca északi végében 1961-ben/

53. kép – a Nagy-tó látképe ÉK-ről
/ a háttérben pórmagasi házak 1961/

Külterület

A község külterületi lakott helyei közül a legnagyobb ma is Kemenespuszta, amely mintegy 3 kilométerre É-i irányban fekszik a belterülettől. A 60-as években villanybekötést kapott. Itt székel az állami erdészet egyik pagonykezelői egysége. Itt vannak elhelyezve a major épületeiben a tsz hízó marhái és a baromfiállomány egy része. Borpincészet is helyet kapott itt.

A kemenespusztai út /Tízöles út/ mellett közvetlenül a major előtt helyezkedik el jobb kéz felől a kemenespusztai szőlőskert.

A község ill. a tsz másik nagy szőlőterülete az ún. Öreg-hegy és az attól keletre telepített új szőlőterület. Itt nemcsak szőlő, hanem gyümölcsös is van.

Az egykor lakott Berzsenyi-majort, Guoth-majort, Cserhát-majort részben lebontották, részben lakatlanok, csak az erdészet használja /Cserhát/. Ugyancsak lakatlan az Apát-majori lakás is. A Kósa-féle tanya azonban lakott hely, megőrizve magának a község egyetlen külterületén lakó egyéni gazdáját. Régi elnevezése szerint ez Zongor-major volt, a Rengeti domb északi hátában.

54. kép – A Kemenespusztára és Cserhátra vezető ún. Tízöles út /1961-ben/

55. kép – Kemenesmagasiból Pápocra vezető földút az ún. pápóci Csapás út /ezen haladva a községtől 3-km-re érjük el a koravaskori halomsírok/

56. kép – disznólegelő az Alsó-Kígyós tó mellett
/jobbra a Csapás úttól/

57. kép – a község látképe a Templom-domb felől

58. kép – a „Kövecses” gödrei ÉK irányba a Templom-domb felől

59. kép – a Cinca gazdag vízi növényzetű medre a merseváti Cinca-híd közelében

60. kép – nyári örömök Kemenesmagasi és Külsővat közös szabad fürdőjében, a Marcalban

Községünk lakásviszonyai

Lakóházakban és azok belső helyiségeiben nem szegény Kemenesmagasi a kemenesaljai községekhez viszonyítva. Az 1960. évi népszámlálás adatai szerint a lakások száma: 439, a szobák száma: 566, összes lakóhelyiség száma: 1836.

1950 óta kb. 70 lakóház épült. A lakóházak minőségére vonatkozóan az 1949. évi népszámlálás adatai tájékoztató jellegűek. Az akkori 399 lakóház közül 327 cserép, palafedésű; 2 deszkazsindelyes; nád zsup 70; pincézett 24. A községben 12 háromszobás, 3 négyszobás lakás van. Villany 213-ban van, vertföld a padlózata 329-nek.
Hasonlítsuk össze az adatokat az azóta kapottakkal

	1949. év	1960. év
lakóépületek	399	425
közterületi		11
Állami tulajdon		21
alápincézetlen	375	395
lakások	439	437

	1949. év	1960. év
vízvezeték		8
villany	213	347
1 szobás	326	312
2 szobás	91	97
3 szobás	15	18
fürdőszoba		26

1784/87-ben még 172 lakóház volt a két Magasiban, 1871-ben 267. a lakóházak fejlődési üteme aránylag nagyobb volt, mint a lakosság fejlődése, ami azt jelenti, hogy a magasi lakáskultúra fokozatosan javult.

A lakosság sokat ad a házak külső csínjára is. Különösen az utóbbi időben egymás után „modernizálódnak" a régi külsők, vagy teljesen új házak épülnek a régi helyén.

- **A lakosság**

  - Népesedési adatok

A népesedési adatokat vizsgálva 1920-ig növekedés, azóta pedig fokozatos csökkenés állapítható meg.

Adataink a következők:

év	Lakosság száma	év	Lakosság száma
1787	1162	1932	1676
1830	1250	1941	1637
1851	1590	1948	1635
1881	1624	1949	1642
1898	1627	1960	1539
1910	1833	1965	1343
1920	1861	1970	1426

Az 1965. évre lefogyott lakosság tehát kb. a 125 évvel ezelőtti lakosság számának felel meg. A mostani fogyás oka – mint tudjuk – az ipar szívó hatása, a föld /akkori évekre jellemző/ nem marasztalása.

1881-ben Kemenesmagasinak 1624 lakosa volt, ugyanakkor Celldömölknek 1373, noha Celldömölk akkor már 10 éve vasúttal is rendelkezik, s a hagyomány szerint olasz kőfaragók kemenesmagasi-szergényi kőből építik az állomás épületét.

A tanácsi községi törzskönyv bejegyzései szerint az utolsó tíz év lakosság fogyását a következő adatok alapján tanulmányozhatjuk.

év	népesség	élve szül.	halálozás	bevándorlás	elvándorlás	csökk -
1961	1539	21	9	77	117	- 28
1962	1472	15	22	67	99	- 39
1963	1433	20	24	71	112	- 45
1964	1388	17	20	63	105	- 45
1965	1343	10	21	68	81	- 24
1966	1319	14	13	71	78	- 6
1967		10	13	72	81	- 12
1968		14	23	65	69	- 13
1969						
1970	1426					

A statisztika azt mutatja, hogy a lakosság apadásának oka elsősorban az egyre kevesebb születés mellett, a lakosság 1960-64 közötti erőteljes elvándorlása. Az utolsó években valószínűsíthető, a lakosság ismételt emelkedése, amely bizonyára a helyi gazdasági élet rendeződésével van összefüggésben.

Néprajzi vonatkozások

Az utóbbi évtizedekben kialakult életformák nemcsak a lakosság gazdasági, társadalmi, politikai életét érintették, hanem erős hatással voltak a kultúrélet, a népi kultúra eddigi színvonalára is. A régi társadalmat kísérő néprajzi értékű sajátságok egyre jobban visszavonulóban vannak, alig találhatók egyes területeken, ezért nem érdektelen azoknak visszaidézése.

Így például a falut jellemző ragadványnevek sem keletkeznek olyan mennyiségben és minőségben, mint a múltban. A múltból emlékezetesek még a következő megkülönböztetést szolgáló nevek: Rozsos, Gumi, Olajos, Görcs, Sógor, Levente, Ókulás, Haranglábi, Sindölösz stb.

1967-ben készült el a celldömölki Járási Tanács Művelődésügyi osztályának és a Savaria Múzeumnak utasítására a kemenesmagasi határ földrajzi neveinek gyűjteménye, amelyet érdemes az enyészet elől eredeti felsorolásban itt megemlíteni. A gyűjtés célja az volt, hogy a községhatár egyes elnevezései, amelyek még ma vagy a közelmúltban használatosak voltak, emlékezetünkben maradjanak, mint a népi nyelvalkotás emlékei. Az eltérés a hivatalos szóhasználattól vagy a szó hangalakjában vagy a kiejtésben jelentkezik.

Ilyen kemenesmagasi földrajzi névként íródtak össze a következők /összesen 215/ a belterület; a külterület; É-D irány haladás sorrendjében:

Nattó /Nagy tó/; Kovácstó /Kovács-tó/; Csalóköz /Csallóköz/; Kertekalla /keleti új telkek/; Temető út; Pórmagasi temető; Új ucca /Lenin u./; Pórmagasi; Temető; Temetőucca /Temető út/; Haranláb; Börzsönyi kripta /Berzsenyi sírbolt/; Mesterházi köz; Kisiskola /általános iskola/; Templomtér /Kossuth tér/; Öregiskola /általános iskola/; óvoda /Napközi otthonos óvoda/; Törvinház ucca / Petőfi u./; Börzsönyi ház; Törvinház /FMSZ Önkiszolgálóbolt/; Ludakuccája /Rákóczi u./; Kiucca /Kossuth tér/; Farmer köz; Artéri kút /Mélyfúrású kút/; Tüzóttó szertár /Tűzoltó szertár/; Bihalúsztató; Ószeg; Villantelep /Béke utca/; Gótház /Posta/, tsz-iroda; párthelyiség; Börzsönyi-major; Agyaglik ucca /Tulok u. alsó/; Sikos köz; Börzsönyi szürüskert; Békavár ucca /Dózsa u./; Malom – az eddig felsorolt nevek mind belterületről valók.

Az alábbiak a községhatár északi pontjától kezdve külterületi földrajzi nevek: Pinkóci út; Csizmafej; Cserhát; Cserka; Cserkavár /Cserhát major/; Tizöles; Pápci út, Csapásut; Kustos tag; Csébi tag; Cziráki erdő; Csöngeji út; Tulipán; Szalaji cser; Öreg erdő; Miskóci cser; Götmajor; Szarvaslesü; Böröndicser; Nigyelálé; keleti Hathódas; Nyugoti cser; Fácános; Huszhódas;

61. kép – a „Marcó” /koranyári áradás után/

Lezsüő erdüő; Jánossi cser; Ökörkut; Disznójárás; Hosszító; Birkaskó; Divós; Dökkert; Radu erdüő; Börzsönyi major; Szürüskert; Kovácstó; Pajtaut; Cseresnyésálé; Tisztiut; Csikokollá; Kerekesfenyves; Szöllüő; Cangaji fősődülő; Hatölesdüllő; homogbányósó; Kigyós; Füzes; Keszeji út; Tilosi ósó dülő; Körtilesi domb; Körtilesi düllő; Sászhóda; Pórmagasi düllő; Vadómás; Tilosalá; Gözvin; Ósóagácis; Kerits; Kövecses; Sürü; Homok; Kishegy; Keleti eresztvin; Tikfarom; Majális-major, Macskaszaros; Keszejiutra düllő; Nyugati

eresztvin; Mosó; Hosszidüllő; Kisrét; Irtás; Kövécsbánya; Kishegy; Főjáró; Vadómási ósós düllő; Kisut; Task; Belső Task; Csigáshegy; Keszeji út; Kövecses; Szerginyi országut; Templom-domb; Kaszó; Faiskola; Novágtag; Tompatag; Magyarós; Kühordó-út; Örekhegy; /Zártkert/, Örekhegyi kut; Tizenkit lipis; Bikarét; Hegyalla; Tollas; Katlan; Országut fölötti düllő; Vönöcki országut; Vizállás; Lipót tag; Hajóri út; Morgó; Haller tag; Vizárok; Cirákitag; Börzsönyi-tag; Gólafiszek; Országut alatti düllő; Gesztenyefa; Bodamajor; Györfi-tag; Fejfer-tag; Kiráfőd; Vizesvőgy /Királyföld/; Sági út;

62. kép – a „Háromág” / „Marcó” és a Cinca összefolyása/

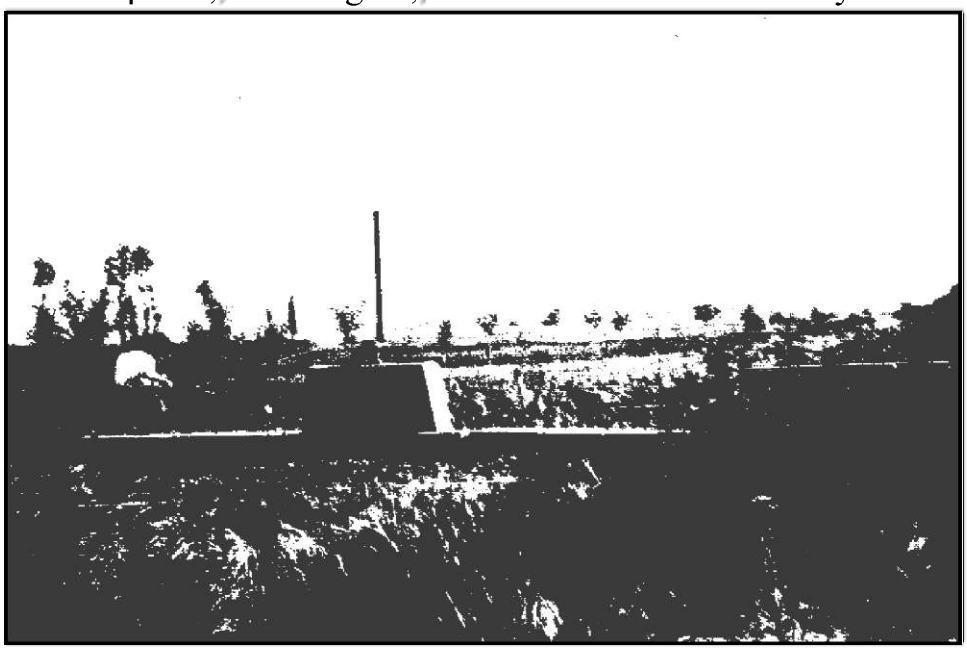

63. kép – a „Zuggó” /a Cinca éa a Marcal-árok kereszteződése/
/ felül folyik a Cinca/

/szergényiek útja Celldömölk, Alsóság felé!, Büdöskut; Apáti düllő; Kas eredeje; Kósa /Zongor major/; Tiglaszin; Bándoli / Apáti puszta/; rengeti kut; Bébic tag; Illés tag /Marcal melléki dűlő/; Haraszt; Rengeti-domb; Csőre tó; Ujjárok; Malomárok /Vasi árokcsatorna/; Sziget; Renget; /Haraszt düllő/; Nyilasok; Boros tag; Merseji út; Kis Marcó; Melléki düllő; Marcói kut; Kuti düllő; Marcó; Négyöles; /Marcal folyó/; Cinca; Fenék; Marcó düllő; Szenmártoni Marcó; Háromág; Háromárok; Cinca híd; Zuggó; Főső mezző; Ósó mezző.

Az adatgyűjtés során id. Bokányi János említette érdekességként. Savanyó Jóska betyár gyakorta látogatott el Magasiba. A Pórmagasiban lakó Gécsékhez szokott jönni. Egyszer a szomszéd község területén fekvő Putri majorban tisztogatta fegyverét, véletlenül a megtöltött fegyver elsült, s egy bojtárgyerek lett az áldozata.

64. kép – Farkas néni Rákóczi utcai ma már lebontott kémény nélküli /füstöskonyhás/ háza 1961-ben

Ide kívánkozik feljegyzésre az a magasiakra vonatkozó más községbeli csúfolódás is, amelyet Beke Ödön Kemenesalja nyelve c. munkájában említi:

„…a tikász eli harangosztak, mer szhittik, hoppüspök. Egy embert kiküttök a faluvigre, hollesik mega kocsiját. Ammeg igen nehezen váro. meglátta utóbb a tikász szekerit, kátotta, hogy gyün a püspök. Kértik tülö, mellen kocsin gyün, övegessen-e, váj bürössön. Ammeg kátotta, hobbürös, mer a gyikint nizte bürnök, - csak huzzák a harangot."

65. kép – Boda János bácsi zsupos háza a Dózsa György utcában /1961-ben/

Kemenesmagasiban a népi kiejtésben idősebb emberektől még eredeti „zamatukban" hallható szavak és kifejezések a következők: legin, törvin, sziva, Rábo, öthetis, tinaink, düllő, hallad, góla, long, pápci, gabna, kertalla, hizlónyi, asztó, kalán, Szobathére /Szombathelyre/, agácifa, nehez, keves, mesel, cserel, fájdulla, innya, érább, azutátofogva, tésur, elejbek, birtoktyok, enyim, azüjé, ménk, asztotat, innejd, otthol, sétettem, kék, luher, kaszányi, nem sok írő, megnyirik, kihógatta, várgyo, meszényi, aceejde, hannim meg, hámisz? Vagy a névmáshasználat eltérése is megfigyelhető: „Aki együtt kocsi Bándrú, ahhozott hazö." Kemenesmagasi szavakként értékelhetők: csököny, szüleség, hökköm stb.

Amíg e népi ízű szavak és kifejezések tűnőben, színtelenedőben vannak, visszavonulnak a nyilvánosság szélesebb körei elől, addig a köznyelv – a televízió, rádió, sajtó, utazások, gyakoribb érintkezések, a közélet általános fejlődése hatására megerősödik, de ugyanakkor más oldalról érkező „támadások" ellen is kell védekeznie. A modernkedés vadhajtásai ellen, amelyek főleg az ifjúság bizonyos rétegei, de többször felnőttek között is meghonosodnak, s a beszélő részéről általában tűntetően bizonyos ellenzéki szerepet kívánnak kihangsúlyozni a józan mindennapok kifejezéseiként élő köznyelvi jó magyar szavak és kifejezések helyett.

66. kép – volt Berzsenyi-féle cselédház a Táncsics utcában felújítás után /1961/ *10 /megjegyzés/

67. kép – sítlusos gazdasági épület a 66. kép udvarán, már lebontották /1961/

68. kép – három család háza egy épülethosszban egy udvaron a Lenin utcában /1961-ben/

69. kép – volt községi kovácsműhely Pórmagasiban a Csallóköz utca elején /1961-ben/

Közéleti vezetőink nevei

Községünk vezető intézményeinek élén az elmúlt negyedszázadban a következők tevékenykedtek. A felsorolt személyek döntő többségére szívesen és úgy emlékezik vissza a lakosság, mint akinek neve egy-egy időszakot jelez a község történelemmé ért múltjából.

MKP-MDP-MSZP

Párttitkárok:

Antal Pál, Kecskeméti László, Gócza Lajos, Hereng János, Páli Mihály, Ifj. Berghoffer Sándor, Keszei István

Községi Elöljáróság – Községi Tanács

Körjegyzők, segédjegyzők, tanácselnökök, tanácstitkárok:

Tóth Lajos, Borcsa Sándor, Utczás György, Mike Dávid, Böröcz Ferenc, Németh Ferenc, Domonkos Károly, Abonyi János, Karácsonyi László, Sághegyi Éva, Páli Mihály, ifj.Berghoffer Sándor, Piri Gyuláné

Irodai alkalmazottak:

Zsiray Gizella, Németh Mária, Csatári Irma, Kovács Irén, Rosta Irén, Csatári Mária /Piri Gyuláné/, Rosta Jolán

Haladás MTSZ

Elnökök:

Németh Imre, Hereng Lajos, Kasza Pál, Danka Imre, Páli Mihály, Smidéliusz József, Páli Mihály

Elnökhelyettesek és agronómusok

Prisztavoch Mihály, Kasza Pál, Kis Gyula, Dömötör Imre, Böröndy Jenő, Körmendi László, Nagy Károly

Főkönyvelők:

Szallár Zoltán, Gécs Irén, Kiss Pál

Állami erdészet vezetői

Duschanek Adolf, Glóbics Jenő, Duschanek József, László Jenő

Postahivatal vezetők

Sramkó ilona, Bogdán gizella, Madarász Győző, Martonitz Józsefné, Botló Ferencné

EPOSZ-DISZ-KISZ titkárok

Kasza Ferenc, Szabó Ilona, Komjáthy Lajos, Gócza Béla, ifj. Kasza Pál, Ferenczy Gyula, Mészáros Zoltán, Laky Mária, Mátyás László, Kemenes József, ifj. Koncz Ferenc

MNDSZ-Nőtanács vezetői

Soltész Ilona, Király Sándorné, Talabér Istvánné, Döbröntei Antalné, Páli Mihályné

Vöröskereszt titkára

Dömötör Imréné

Tűzoltóegyesület parancsnokok

Horváth Lajos, Varga József, Mesterházy Gyula, ifj. Bokányi János, Nagy Sándor

Egészségügyi dolgozók

Községi orvos-körzeti orvos:

Dr. zeikfalvy Ernő, Dr. Győrffy Lénárd, Dr. Mesterházy Kálmán, Dr. Uhlár Tivadar, Dr. Lukács Elemér

Körzeti fogorvos:

Dr. Heréb István

Körzeti állatorvosok:

Valkányi László, Dr. Sóti László, Dr. Kecskés Tibor

Evangélikus iskola-katolikus iskola-általános iskola

Igazgatók:

Sándor József, Rácz Béla, Fertőszegi Ferenc, Bertalan Sándor, Bognár Gyula

Tanítók, tanárok /1946-1953/

Molnár Ferenc, Sió Anna, Csikor Zoltán, Polcza Rozália /Csikor Zoltánné/, Naumann Irén

Kemenesmagasi belterületi iskolában:

Abonyi Etelka, Bertalan Sándor, Bella Ferencné, Bognár Gyuláné, Boross Kálmán, Böröcz Ferencné, Böröndy József, Csikor Zoltán, Csikor Zoltánné, Dr. Dora Józsefné, Döbörhegyi Ilona, Erdélyi Erzsébet, Fehér Ernőné, Fertőszegi Ferenc, Gombási Istvánné, Horváth Imréné, Horváth Jánosné, Horváth Márta, Illés Miklós, Kalmár József, Kiss Gyuláné, Kovács István, Kozák László, Dr. Kővári József, Lampért Dezső, Márkus Aladár, Márkus Aladárné, Molnár Lenke, Nagy Béláné, Nagy Ernő, Nagy Nándorné, Németh Lajosné, Németh Sarolta, Paluska Gyuláné, Pál Géza, Pál Gézáné, Sándor Józyef, Uhlár Sarolta, Vadnay Ilona

Óvoda vezetők és beosztott óvónők:

Horváth Lenke, Sarkadi Nagy Antalné, Herczeg Margit, Barát Margit, Dienes Jolán, ifj. Bokányi Jánosné, Rózsa Viola, Kiss Zsuzsa, Balogh Klára, Kovács Judit, Szalóky Katalin, Őri Irma

Kultúrotthon /régebben Népház/

Népművelési ügyvezető, kultúrotthon igazgató

Böröndy József, Bertalan Sándor, Csikor Zoltán, Nagy Károlyné, Pál Géza

Könyvtárosok:

Horváth Antal, Böröndy József, Bertalan Sándor, Csikor Zoltán, Nagy Károlyné

A többi intézmények élén állók nevei is bár ide kívánkoznának, helyszűke miatt ezt nem sorolhatjuk fel, éppen úgy, mint ahogyan az említett intézményeken belül dolgozók felsorolása sem teljes.

Nagy halottunk: Berzsenyi Lénárd

Községünk sok-sok becsületes dolgozót adott hazánknak, kik innen elkerülve, nem hoztak szégyent községünkre, sőt, nevükkel együtt községünk neve is megbecsüléssel említődött. Akik ma itt élnek a mindennapok szorgos munkájával biztosítják községünk politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődését. Éppen, mert számuk nagy, legyen szabad csak egyetlen magasi ember személyét, Berzsenyi Lénárdét emlékében magasra emelni fejünk fölé.

Itt volt ő eddig is közöttünk, mert maradványait őrzi 1886 óta a Berzseny család sírboltja. Fájdalommal vehetjük tudomásul, hogy nem tudtunk eddig róla, de az öröm is áthathat, mert azt mondhatjuk, hogy községünknek is van nagy halottja.

Berzsenyi Lénárdot sokan nem ismerik még községünkben, de határán túl sem. Ki is volt Ő?

Berzsenyi Lénárd 1805-ben született Nemesmagasiban az itt élő Berzsenyi családi ágból. A Berzsenyi család nevét ekkor kezdik megismerni egy másik tagja, Berzsenyi Dániel neve után, aki Hetyét, Sömjént és Niklát járva végig, mindmáig a magyar klasszikus költészet legnagyobbjává lett. Sajnos, volt időszak, amikor községünkben sem költészete alapján értékelték Berzsenyi Dániel nevét, s törölték utcáink névadói sorából.

A mi Berzsenyink: Berzsenyi Lénárd azokban az időkben írta be nevét nemzetünk történelmünkbe, amikor legjobban helyt kellett állni. Mint tiszt ez-

redesként szolgálta a hazát: katonája volt az 1848/49. évi magyar szabadságharcnak. Különösen kitüntette magát a délvidéki harcokban. A szabadságharc után éppen ezért az osztrák Habsburg kormányzat olmützi sokéves várfogsággal „jutalmazza". A fogság idején mind maga, mind társainak óráit könnyíti meg ügyes portré rajzaival, amelyek néhány évvel ezelőtt a celldömölki volt Berzsenyi ház /mai főposta - jelenleg lottózó/ padlásáról kerültek elő. A várfogság után Berzsenyi Lénárd hazatért, s itt élt 1886-ban bekövetkezett haláláig.

Ő is az az erkölcsi nagyság volt, akiről Berzsenyi Dániel énekelt:

„…tölgy, melyet az éjszakai szélvész le nem dönt."

Berzsenyi Lénárd múltjával tanítson minket a helytálló hazaszeretetre. Ezért választotta őrsi névadójának 2 évvel ezelőtt a helyi általános iskola 8. osztályának úttörőraja Berzsenyi Lénárdot. Ezzel azonban az iránta való kegyelet késésének feledtetésére községünkben még nem tettünk meg mindent.

Kedves vendégeink

A közelmúltban nálunk járt kiemelkedő politikai személyiségek közül kedvező benyomást kaptak községünkről: Losonczi Pál /akkori földművelésügyi miniszter, ma az Elnöki Tanács elnöke/, Rónai Sándor, Gosztonyi János.

Községünket több delegáció is felkereste az évek során, s megelégedését kifejezve távozott.

Hasonlóképpen jó benyomásairól tudósít minket Darvas Józsefnek a Magyar Írók Szövetsége elnökének; a kiváló tollú írónak, a műveivel helytállásra buzdító közéleti személyiségnek hozzá intézett sorainkra adott válasza, amelyet teljes terjedelmében idézünk.

Berghoffer Sándor VB elnök
Kemenesmagasi

Kedves Elvtársak! *Budapest, 1970. március 9.*

Levelüket megkaptam. Való igazság, hogy 1944 március és áprilisában Kemenesmagasiban tartózkodtam illegalitásban. A németek bevonulása után a Győrffy kollégisták mentettek engem vidékre. Győrffy Sándor kollégista vitt le a szüleihez Kemenesmagasiba, - náluk éltem öt vagy hat hétig, amíg a szintén vidékre menekült családomhoz el nem utazhattam Tiszántúlra, Tiszaladányba. Igen jó emlékeim maradtak Kemenesmagasiról, az emberekről. Sajnos azóta

sem volt időm, alkalmam, hogy újra elmehessek, - de remélem, hogy erre sor kerül még.

Ne haragudjanak, hogy emlékezést most nem tudok írni, - nagyon el vagyok foglalva. De készülő önéletrajzi írásomban megírom az ottani élményeimet, emlékeimet is.

Elvtársi üdvözlettel:
Darvas József s.k.

/körbélyegző szövege:
Magyar Írók Szövetsége
Budapest/

Darvas József levelét kedves emlékként őrizzük meg, s fokozott figyelemmel kísérjük írói útmutatását.

❖ Községünk művelődése, társadalmi élete

➢ Egészségügy

Községünk kultúréletének jelenségeivel kapcsolatban először a testi kultúrának, az egészségügynek helyzetéről kell szólnunk, s majd csak azután a kulturális intézmények működéséről, a társadalmi szervek tevékenységéről.

A község egészségügye a múlthoz képest nagyon sokat fejlődött. Amíg az 50-es ével előtt csak magánpraxisú orvosi ellátásról lehetett helyileg beszélni, s ez is csak az általános orvosi tevékenységre terjedt ki, addig a jelenben már mind az általános orvosi, mind a körzeti fogorvosi, mind az állatorvosi szolgálatnak Kemenesmagasi a körzeti központja.

A negyvenes évek egy-két orvosa ugyan jó hírnek örvendett /Dr. Kelemen Ferenc, Dr. Zeykfalvy Ernő/, a behatóbb, ingyenes vagy mérsékelt díjú orvosi ellátás csak az ötvenes években kezdődött. A községi tanács szorgalmazására, orvoslakás és rendelő biztosításával válhatott Kemenesmagasi az ötvenes évek közepén körzeti orvosi központtá. Hamarosan azonban már azt is szorgalmazza a községi tanács, hogy egy minden igényt kielégítő orvosi rendelő és lakás épüljön. Az ügy nemsokára teljesen meg is érik, minden vonatkozásában, s az első rendelőként használt Tulok utcai Mesterházy-féle házból a rendelő a Béke utcába költözik. 1958-ban Dr. Mesterházy Kálmánt, Dr. Uhlár Tivadar váltja a körzeti orvosi beosztásban. Az egészségházban váróhelyiségen kívül még védőnői szoba, orvosi lakás is van. Az egészségház belső felszerelése is minden igényt kielégítő lesz. A körzethez tartozik a szomszédos Szergény község is. Gyakoriak ezután a szakrendelésre kiszálló orvosi látogatások, amelyek igen komoly értékűek a magasi emberek egészségügyi helyzetének javításában. Szinte évente általánossá válnak a 60-as években a véradó napok, ahol 60-90 váradóval a kemenesmagasi körzet mindig jelentős eredményt ért el. A véradások szervezése terén elsősorban a Vöröskereszt jár elöl.

Mintegy három éve épült községünkbett a körzeti fogorvosi rendelő. Erre lehetőséget megint a község áldozatkészsége nyújtott azzal, hogy egy háromszobás lakást vásárolt fogorvosi célokra. /Volt Vadászy házat a Honvéd és Kossuth utca sarkán/, majd ezt az épületet rendeltetésszerűen átcserélte az addigi állatorvosi lakással. Jelenleg a fogászati rendelésekre Celldömölkről az SZTK-ból érkezik a fogorvos hetente 4 alkalommal.

Az állatorvosi körzet régebbi az ember orvosinál. Már Valkányi László az ötvenes évek elején betöltött ilyen szerepet. Az ő távozása után állatorvosi lakás szüksége merült fel. Ennek céljára a község az alsó Tulok utcai volt Szalay-házat vásárolta meg, több éves törlesztéssel. A fogorvosi lakással történt csere óta ez az épületet a fogorvos használja rendelőként, ill. az utóbbi években a kultúrotthon igazgató lakásul is szolgál.

A fogászati rendelések a heti 4 alkalommal teljesen kihasználtak. A körzetből is számos beteg keresi fel a fogorvost. Az itteni rendelést a celldömölki SZTK fogászati rendelés egészíti ki.

Az állatorvosi körzeti feladatok ellátásával községünkben járványos betegségek nem fordulnak elő, s még országos járványok időszakában a község csaknem mindig a járvány által elkerült községek közé tartozott.

Az orvosok tevékenységét asszisztensek, védőnők segítségnyújtása egészíti ki. Személyük elég gyakorta változott.

Egy szülésznővel, ill. házi betegápolóval is rendelkezik községünk Fodor Lajosné személyében.

- **Művelődésügy**

  - Általános iskola

A község viszonylagos anyagi rendezettségével függ össze mindenkori kulturális igénye. Az igény meglétét pedig a múltban iskolaügyének korai fejlődése jelezte.

Az evangélikus egyház feljegyzései, iratai szerint már 1665-ben volt itt tanító. Ettől az időtől kezdve egyre gyakrabban találkozunk a tanítók megörökített neveivel. Katolikus részről is bizonygatják, hogy 1720 táján már volt iskolájuk. Mindkét iskola kultúr hatása egyházi szellemű volt, s nemcsak a vallás, hanem a feudális termelés igényeihez is teljesen alkalmazkodott.

Az első iskola építése a tanítólakással együtt 1807-ben történt. Később majd ezt nevezik „öregiskolának”. A második iskola 1845-ben épült. Ezt az épületet az iskola 1893-ban átadta az óvodának, de nemrég, 1956-ban ismét iskolai rendeltetéssel került vissza a kiépült általános iskola kötelékébe.

A második iskola eladása után vettek egy kocsmaépületet iskola céljára, de kiderült, hogy erre a célra az épület nem felel meg. Ezért 1895-ben egy új iskolaépület emelődött az óvodának eladott épület mellett. Ez az ún. kisiskola, a mai házszámozás szerint Kossuth u. 1. sz. Jelenleg is különálló épület.

1907-ben megvették Tulok Antal örököseitől a róla elnevezett utcában levő házát, és iskolának alakították át. Ez az iskola 1956-ban cserélt helyet az addigi óvodával, azzal a céllal, hogy így az iskola épületek a felső és alsó tagozatot lehetőség szerint tömörítsék. Különösen a felső tagozatban a szakosított oktatás miatt erre feltétlenül szükség volt. Ezt követően 3 év múlva, 1959-ben épült meg a Kossuth téri iskola, udvari szárnyának meghosszabbításával 2 újabb tanterem - nevelőszobával és zsibongó célját szolgáló előtérrel. Így már 7 tanteremmel rendelkezett ekkor az iskola, mivel az óvodától átvett épületben 2 tantermet alakítottak ki.

Nézzünk kissé jobban a múltba, hogyan érkezett el az iskola tevékenysége a felszabaduláshoz, kik voltak az iskolaügy tevékeny „mesterei”, milyen tartalmi munka alakult ki kezük alatt.

Iskolánk életében a felszabadulás is jelentős időpont, de itt a fejlődés igazi fordulópontját az iskolák 1948-ban történt államosítása jelzi.

1948-ig az evangélikus iskolánál a következő pedagógusok működtek:

I. tanító /kántortanító, később igazgató-tanító/

Dolgos András/1965/, Dénes István/1706/, Karcsay Ferenc/1783-1786/, Horváth József/1786-88/, Sztórkay László/1788-1800 és 1803-32, / Pallosi János /1800-1803/, Győry Pál/1832-37/, Takács Pál/1837-42/, Patyi László /1842-1867/, Pap Ferenc /1867-1909/, Szakáll László /1909-33/, Boross Kálmán /1933-45/, Sándor József /1945-48/

II. tanító /segédtanítók/

Varga Dénes /1852-53/, Borbély Márton /1953-55/, Gros Dániel /1855-/, Kokas János /1856/, Bodács Sándor /1856/, Buksi József /1857/, Kovács István /1858-60/, Itczés József /1860-65/, Grósch Károly /1865-67/, Mestery Lajos /1867-69/, Takács János /1869-70/, Berecz Gábor /1872-75/, Koczor Márton /1875-79/, Horváth József /1879-85/, Szabó György /1885-90/, Nagy Pál /1891-92/, Szakál László /1892-1908/, Pálffy Mihály / 1909-1924/, smidéliusz Sándor /1924-27/, Sándor József /1927-48/

III. tanító /kistanító/

Pálffy Mihály /1908-09/, Smidéliusz Sándor /1909-24/, Kastner Samu /1924-26/, Szalkay Szabó Zoltán /1926-28/, Bertalan Sándor/1929-48/, Böröndy József /1945-52/

70. kép – az Általános iskola Kossuth téri épületei
/a hátsó épület pedagógus lakás/

71. kép – az általános iskola 1959-ben épült hátsó udvari része

Kisegítő tanítók voltak még az I. világháború idején: György Belén, Jákói Margit, Nagy Jolán, Tóth Dénes, Sebestyén Dénes, A II. világháború idején: Kutasi Matild.

A pedagógiai múlt jellemzésére álljon itt néhány önmagában is jellemző adat.

Az első a helyi ev. Iskola tüzelő ellátásának gondjairól beszél 1854-ben:

„ Tekintvén a Gyülekezet az, hogy az egyházi Urak fája szolgálatása fa héjánya miatt nagyon terhes volna már, és így mind a két iskolához ölfát adni nagyon sokba kerülne, tehát ennekutánna nagyobb tanulók számára rendelt 2 öl fa megszüntetvén, elhatároztatott, hogy az oskolába járó gyerekek…vigyenek egy-egy hasáb fát vagy szalma csutakot."

Egy másik írásos emlék Németh Gyula*[11] ev. Tanító megválasztásakor kiadott tanítói díjlevél tételeire irányítja figyelmünket 1896. május 28-án:

„ A nemes-és pórmagasi kántortanítói állomás a következő javadalmazásokból áll:

1./15él/2 hold szántóföld 1000 ölével, jövödelme	*84,- Ft*
2./17 hl rozs, fizetve házaspárok által ½ mérő	*80,10 Ft*
3./3 régi öl /9 méter/ keményfa, tüzifa a hitközség Költségén a tanítólakás udvarára szállítva	*20,- Ft*

4./ Nemesmagasiból lélekpénz	*4, - Ft*
5./ Pórmagasiból „	*2,50 Ft*
6./Kemenespusztáról „	*2,20 Ft*
7./ tandíj cimen minden tanulótól 1 Ft fizetendő	*42,- Ft*
8./ Stóla és egyéb jövedelmekből	*1,30 Ft*
9./ 2 szobás lakás, konyha, éléskamra, istálló és ½ hold konyhakert	
Összesen:	*236,10 Ft*

Aláírva 11 személy által. Jóváhagyva 1891/1896. Szombathelyen, 1896. szept. 10-én Kornél Püspök

Harmadik írásos emlékünk, amely ugyancsak pedagógusalkalmazásról szól, a katolikus kántortanító 1917-ben történt választásakor hangsúlyozza, hogy annak a javadalmazása az iskola által kiszolgáltatandó és díjlevélben felsorolt illetményekből 388 K 20 f, továbbá 1212 K-f államsegélyből él. Az iskolaszék ekkor végleges minőségben Rácz Béla jobbágyi osztálytanítót választotta meg kemenesmagasi római katolikus tanítói állásra, aki a felszabadulás után még 2 évig működött.

A felszabadulás utáni 3 évben volt az egyházi iskolák érdekszelleme, sajátos céljainak megfelelő oktatási és nevelési rendje élt tovább, amely éreztette a felettesek által megfogalmazott pedagógiai igényeket. Igaz, a felszabadulásig ezek az iskolák is sokat fejlődtek, ha százados múltjukra tekintünk vissza. 1948-ban azonban már egységes, szocializmust építő államrendünk megteremtésének igénye előfeltételkéht tekintette az iskolák államosítását is. Csak az egységes tantervű általános iskola nyújthatta a korszerű nevelési eredményeket, a műveltség korszerű alapelemeit, a pedagógiai erők célszerű összefogását és a feladatok megfelelő sorrendű irányítását. Csendes, de jelentős nap volt az államosítás napja, amelyen minden azóta elért pedagógiai eredményünk épül.

A tanulók létszámának alakulására néhány adatunk van felszabadulás előtti évekből, az 1945 utáni évek adatai hiánytalan sorrendben szemlélhetők. Felszabadulás előtti adatok:

tanév	létszám
1910/11	270
1915/16	238
1925/26	126
1935/36	162
1940/41	183

Felszabadulás utáni adatok

tanév	létszám	kemenespusztai iskolában
1945/46	196	
1946/47	202	19
1947/48	224	19

Államosítás utáni adatok

tanév	létszám	tanév	létszám
1948/49	235+21(kpuszta)	1959/60	194
1949/50	252+20	1960/61	204
1950/51	232+19	1961/62	217
1951/52	222+16	1962/63	227
1952/53	209+14	1963/64	218
1953/54	192	1964/65	211
1954/55	180	1965/66	202
1955/56	173	1966/67	194
1956/57	170	1967/68	235
1957/58	175	1968/69	215
1958/59	180	1969/70	203

A felszabaduláskor az evangélikus iskolánál dolgozott: Sándor József ig.tan., Bertalan Sándor, Böröndy József és Kutasi Matild. Kutasi Matild helyettes volt, akit felváltott visszatérése után Boross Kálmán 1948. jan. 1-én. A római katolikus iskolában csak egy nevelő volt: Rácz Béla, ig. tan., akit 1947-ben nyugdíjba vonulása után Fertőszegi Ferenc váltott fel.

A felszabadulás után a községben mindössze 4 tanterem volt, szertári anyag pedig csekély, alig egy-két régi szemléltető eszköz. A fejlődés az iskolák államosítása után indult meg.

Az államosítás 1948. július 1-jén történt. A két felekezeti iskola helyén, azok örököseként új művelődési, pedagógiai feladatokkal az Állami Általános Iskola folytatta az oktatás-nevelés ügyét. Az új iskola igazgatója Bertalan Sándor lett, aki 1952. július 31.-ig vezette az iskolát. 1952. aug. 1-je óta Bognár Gyula az igazgató, akinek gondos vezetése mellett az iskola mai szintjére fejlődött. Az államosított iskola nevelőtestülete 1948-ban 5 tanerőből állt: Bertalan Sándor, Böross Kálmán, Böröndy József, Fertőszegi Ferenc, Sándor József.

Az általános iskolában megkezdődött az új szellemű munka. A 235 tanulót 6 tanulócsoportra osztották be. Volt olyan nevelő is, aki egész nap tanított. Nehézséget jelentett, hogy nem volt elég tanterem, kevés volt a nevelő, és megfelelő szemléltető eszközök sem voltak. Ezek a hiányok évek során felszámolódtak, de természetesen fejlődő korunk igényeit máig sem érték el.

Az 1948/49. tanévben 6 tanulócsoport alakult, s bár a következő években ez még javult, az ötvenes évek elejére ismét 6 lett a tanulócsoportok száma. Ez az ingadozás a felső osztályok megosztottságát nem érintette, csupán az alsókét. Újra teljes osztottságot az 50-es évek végére ért el az iskola, amely a mai napig is fennáll. Az iskola 1967-ben körzeti iskolává vált, s így azóta a szergényi felső tagozatos tanulók is Kemenesmagasiban kapnak képzést.

1948-től a szükséges tantermek száma a tanulócsoportok számát követte. Már 1946-ban a község az iskola rendelkezésére bocsátotta az addig tanácsteremnek használt népházi termet, majd később még egy szükségtantermet kapott az iskola, ami így lehetővé tette, hogy nem kellett délután tanítani a gyermekeket. A nehézségek azonban így is fennálltak, mivel a 4 felső tagozatos osztály tanterme egymástól távolálló épületekben volt elhelyezve.

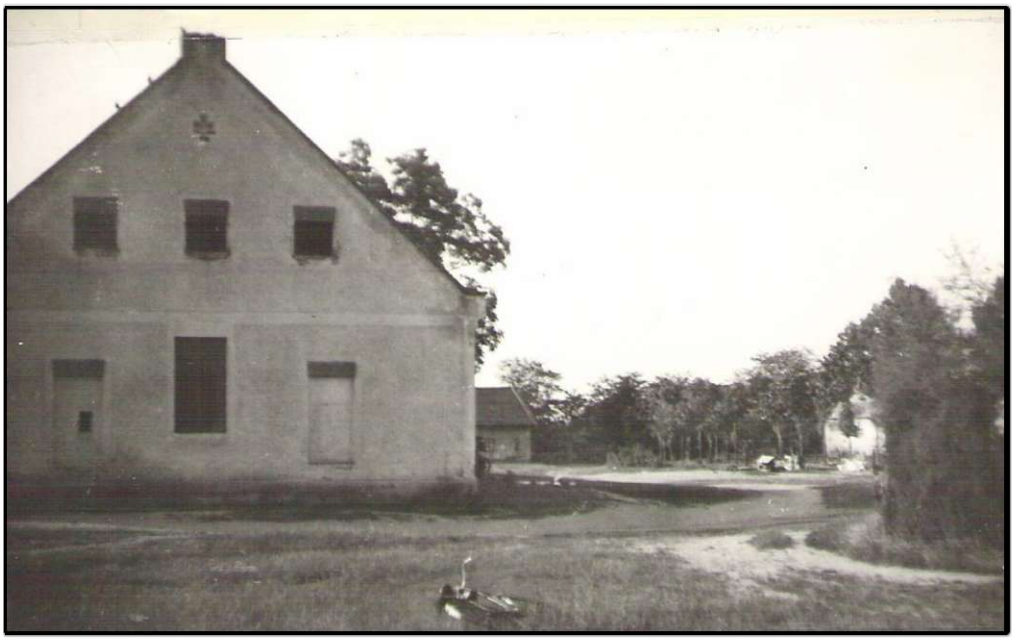

72. kép – Kemenespuszta – baloldalt a volt iskolaépület déli vége látható

Ez a szakszerű oktatás óraváltásai számára mindig zökkenőt okozott. Ezek a nehézségek csak a Kossuth téri összpontosulás és az ottani volt óvoda épületben 2 tanterem kialakítása után szűntek meg. Az 1959-ben megépült 2 újabb tanterem még tovább javította a helyzetet. Így a tantermek száma a felszabadulásakor meglevő néggyel szemben, ma 7.

Sok megoldandó feladat várt és vár még az általános iskolára. A 60-as években szinte állandó probléma volt már egy ma is hiányzó politechnikai műhely megépítése. Frissebb keletű, de még meg nem oldott kérdés a napközi otthoni foglalkozások bevezetése, a régi iskolaépületek felújítása, célszerűbb belső felszerelések beszerzése, és azok eredményes módszeres felhasználása gyakorlatának kialakítása.

Az iskolai fejlődést mutatják azok az adatok is, melyekből szakmai felszerelésének vagyonértékben megmutatkozó gyarapodásáról számolnak be.

Különösen sok és értékes anyagot kapott az utóbbi évtizedben a fizikai és kémiai szertár, de az audiovizuális szemléltetés is nagyot lépett előre technikai felszerelés szempontjából.

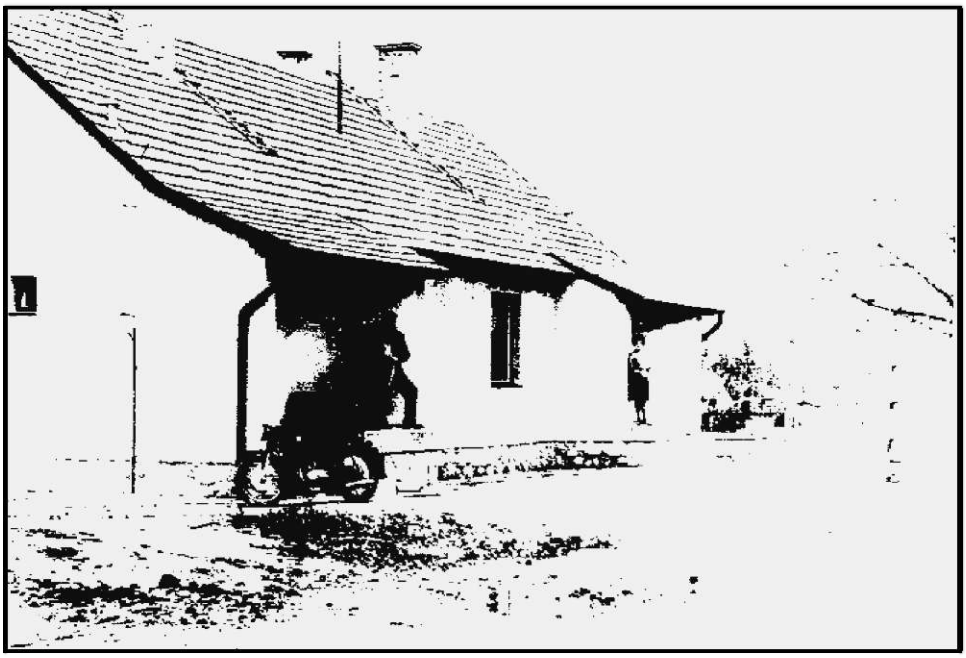

73. kép – 1964-ben épült pedagógus ikerlakás az Ady Endre utca sarkán

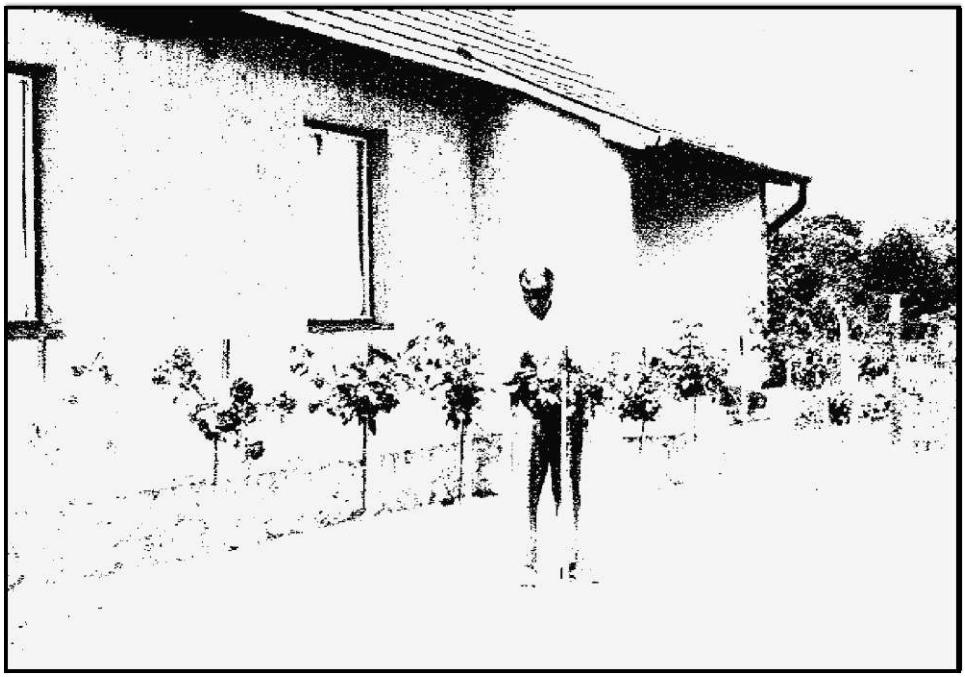

74. kép – a pedagógus ikerlakás és környezete (virágok, gyümölcsfák a ház körül)

Felszerelés és szemléltető eszközök értéke	
1948. dec. 31-én	6698,70 Ft
1951. dec. 31-én	12633,70 Ft
1954. dec. 31-én	19395,00 Ft
1961. dec. 31-én	104 327,00 Ft
1968. dec. 31-én	259 618,00 Ft

Az iskolai tantermek változásával azt követően a nevelőlakások száma is változott. 1948-ban lényegében véve csak két pedagóguslakás volt, egy harmadiknak csak a falai álltak, mivel még a felszabadulás előtt lebontotta az evangélikus egyház, de felépítése nem történt meg. 1956-ra azonban ennek a lakásnak a helyrehozása is megtörtént. 1964-ben a községfejlesztésből és államsegély révén egy pedagógus ikerlakást építettek az Ady utca és a Temető út sarkán. Itt két pedagógus házaspár lakik 1964 óta. Községünk így jelenleg 4 pedagógus szolgálai lakással rendelkezik.

A felemésztett költségek az újabb építkezésekkel a következők voltak:

Kossuth téri lakás befejezése	40 000 Ft
Kossuth téri 2 új tanterem	350 000 Ft
Ady u. lakás építése	400 000 Ft

Az iskola fejlődéséhez sok segítséget nyújtottak a hivatalos szerveken kívül maguk a szülők is. Az egyik tanterembe saját pénzükön vettek teljesen új felszereléseket: padokat, asztalokat. A legtöbb segítséget azonban államunk adta. Így vált lehetővé, hogy teljesen eltűntek tantermeinkből a régi „díszítő faragásos" padok, melyeken nemzedékek hagyták rajt tárgyi emléküket. Ma már minden tanulónk sima lapú, 2 ülése modern, alumínium vázas iskolapadban ülhet. Iskolánk rendelkezik rádióval, televízióval, egy kis képernyős hordozható televízióval, amelyet a helyi Haladás MTSZ ajándékozott az iskolának a múlt év végén a „televíziót minden iskolának" mozgalom keretében. Ezeken kívül még a látványosabb, korszerűbb szemléltetés céljait szolgálják a következők: magnetofon, diavetítő, lemezjátszó, applikációs táblák, stb.

Ilyen tárgyi és anyagi feltételek között általánossá vált az oktató-nevelés a tanítási órákon, a gyakorlattal való összefüggés, a tanult ismeretek állandó alkalmazása, az okozati összefüggések keresése, a jelenségek összefüggésükben, változásukban, reális környezetükben való szemlélete. A tanítási órák módszeres felépítése, szemléltetése a könnyebb megértést, az aktivizálást, a tartósabb megjegyzést szolgálja. Mindezek pedig együttesen a leendő, fejlődő embernek az életben való jobb eligazodáshoz segít. Az esetleges sikertelenségeket sem megtorolni, hanem a lehető határokig segíteni igyekszik az általános iskola pedagógiai gyakorlata.

75. kép – az úttörők május 1-i avatásán

A mai iskola valószerűbb, elmélyültebb világképet alapoz meg. Biztosítja azt, hogy a tanulók az életben könnyebben eligazodjanak. Az iskolában kapják meg a nem azonos szintről induló tanulók a közösség segítő erejének élményét, s ezt igénylik is továbbfejlődésükhöz. Az iskolának ez az előre lendítő, útmutató szerepe a ma pedagógusát a környező társadalmi, természeti hatások állandó „naprakész" összegzésére ösztönzi, hogy valóban vezetője lehessen a felnövekvő nemzedéknek. A pedagógusok zöme e meggondolások szerint végzi nem látványosságra, hanem emberformálásra törekvő mindennapi kis eredményekben kamatozódó munkáját.

Az iskola ilyen tevékenységét szerencsésen egészíti ki az úttörőcsapat évi munkája, amely osztályonkénti rajok, ill. a rajokat alkotó őrsök keretében elsősorban az öntevékenység kifejlesztését, a sokoldalú ember nevelését szorgalmazza. Az alsó tagozatban a kisdobosok végzik az úttörő programok kezdő tevékenységeit. Az úttörők életében az egészséges romantika is helyet kap. Ennek kiemelkedő alkalmai a próbázások, táborozások. A tanulók lemérik tudásukat is az évente tartott úttörő tanulmányi versenyeken, ahova iskolánk elküldi képviselőit legjobbjaiból, s ahonnan általában több-kevesebb sikerrel térnek vissza.

A szülők is érzik, hogy az iskola korszerű, oktató-nevelő munkája nélkül nehéz elindulni az életben, a tanulókra váró feladatok miatt. Azért a szülői ér-

tekezletek is általában népeseknek mondhatók, s a felvetett problémákat illetően általában eredménnyel járnak.

Az elmúlt időszakban nemcsak tantárgyi változások voltak, hanem a régebben tanított tantárgyakon belül is mennyiségi és minőségi szintemelkedés szembetűnő. Legszembetűnőbb különbségek a természettudományos tárgyak, a történelmi szemléletben és az idegen nyelv oktatásában mutatkoznak. Ezeken kívül az ismeretek gyakorlati alkalmazásában, a készségfejlesztő tárgyak tanításában is a ma iskolája jóval a múlt iskolája fölött áll.

Jelenleg 11 nevelő dolgozik az iskolában, ezek közül hat nő és öt férfi. Közülük négyen az alsó osztályvezetők, a többiek a felső tagozat szakrendszerű oktatásában vesznek részt. A felső tagozatban tanítók közül négyen tanári képesítéssel rendelkeznek.

Az iskola igazgatója 1952. augusztusa óta Bognár Gyula. Az igazgató helyettesei régebben Bertalan Sándor és Csikor Zoltán tanárok voltak. 1966. aug. 1. óta Márkus Aladár az igazgatóhelyettes.

Néhány statisztikai adat a legfőbb mutatókról:

	1952/53	1960/61	1968/69
Tanulók létszáma	206	204	215
Tanulócsoportok száma	6	8	8
Év végi mulasztási átlag	8 nap	3,7 nap	5,5 nap
Év végi bukás	35	18	13
Év végi bukás %-ban	17%	8,8%	6%
Tanulmányi átlag év végén	2,26	3,18	3,4

Külön kell megemlékezni a község nevelésügyének történet keretében arról a hét évről, amely alatt a kemenespusztai külterületi iskola fejtette ki működését. 1946-ban létesült. Keletkezését Magyar József kemenespusztai MKP titkár gondoskodásának köszönhette, aki Olt Károly népjóléti miniszterrel való kapcsolatát gyümölcsöztette a pusztai iskola létrehozásának érdekében. Ő tudta csak igazán, mit jelent gyermekeinek téli rossz időben naponta 6 kilométert gyalogolni. Ettől akarta megmenteni a pusztán lakók gyermekeit, s sikerült is, mert 1946-ban már megindulhatott itt az iskola 8 osztályos népiskola formájában 1 tanerővel és 19 tanulóval. Kemenespuszta lakossága abban az időben a 120-at is meghaladta a szomszédos szórványtelepülésekkel együtt /Berzsenyi major, Cserhát puszta/ a tanulók száma mintegy öt éven át 20 körül mozgott, de 1953.-ra 7-re csökkent, ezért az iskolát ott megszüntették, s tanulói ismét a magasi belterületi iskolába kerültek. A tanulók bejárásán ezután az erdészet igyekezett könnyíteni azzal, hogy külön lóvontatású fedett kocsin szállította a gyerekeket az iskolába. A gyermekek további csökkenésével azonban ez a

megoldás is megszűnt. A puszta lakosságát az áldozatkész összetartozás szelleme hatotta át, s ennek eredményeként 1949-ben 25000 Ft-os állami segítséggel és sok társadalmi munkával színpaddal egybeépített 6X10 méteres iskolatermet és tanítói lakást építettek egy pajtarész belső átalakításával.

76. kép – úttörőavatás május 1-jén az iskola udvarán

77. kép – ballagnak az áltanos iskola „vén diákjai” a nyolcadikasok

78. kép – társadalmi munkában az iskola tanulói a Kossuth téri iskola környékén

79. kép – társadalmi munka tanulóink részéről a tsz-ben

80. kép – „az úttörő oly vidám…”

81. kép – úttörőink sportolásra készen

Az iskolatermet és a lakást pedagógiai rendeltetésének megszűnése után az erdészet vette használatba.

A kemenesmagasi általános iskolába nemcsak Kemenespuszta iskolája olvadt bele, hanem 1967. július 1-jén a szomszédos Szergény község felső tagozatos tanulói is ide kerültek, mint a körzeti központi iskolába. Az induló tanévben 35 felsős és 4, 4. osztályos szergényi tanuló járt át autóbusszal iskolánkba.

A József Attila 4567. számú úttörőcsapat 1948. év őszén alakult meg. Vezetője kezdetben Böröndy József volt, majd idővel követték a vezetésben Csikor Zoltánné, Márkus Aladár, Németh Éva, Erdélyi Erzsébet és Németh Lajosné. Kezdetben az úttörők létszáma 34 volt, később fokozatosan emelkedett. Az utóbbi években a létszám már csaknem azonos a felsős tanulók létszámával. Az úttörőcsapat rendszeresen tartja őrsi, raj és csapat összejöveteleit, kirándulásokat, versenyeket szervez, szakköri tevékenységre ösztönzi tagjait. Az utóbbi években rendszeresen – bár nem sokan – Balaton melletti táborozásban vettek részt.

Szakkörök tevékenysége az iskolában az 50-es évek óta folyik. 3-4 szakkör tevékenykedik. Jelenleg működő szakkörök: a számtani, az orosz nyelvi és a bélyeggyűjtő szakkör. Minden második évben rendez az iskola műsoros előadásokat is, amelynek jövedelmét az iskolai felszerelés gyarapításra, jutalmazásra, ajándékozásra fordítja.

Az iskolát elvégző tanulók többsége az utóbbi évtizedekben jobban keresi már a továbbtanulás léhetőségeit. Középiskolákba /gimnázium, szakközépiskola/, ipari, kereskedelmi, mezőgazdasági szakmunkásképző intézetekbe irányulnak leginkább a felvételi kérelmek. Jelentős a száma azoknak is, akik évente itthon maradnak. Ezek egyre inkább érdeklődnek a helyi tszben adódó munkalehetőségek iránt.

Az államosítás óta a középiskolákban továbbtanulók számát a következő kimutatás foglalja össze:

tanév	8. oszt. létszáma	Középiskolában továbbtanulók száma	A továbbtanulók %-a
1948/49	7	3	42,9
1949/50	34	5	14,7
1950/51	28	6	21,4
1951/52	26	7	22,5
1952/53	40	9	19,9
1953/54	31	3	10,6
1954/55	28	3	19,2
1955/56	26	5	31,2

1956/57	16	5	33,3
tanév	8. oszt. létszáma	Középiskolában továbbtanulók száma	A továbbtanulók %-a
1957/58	15	5	21,4
1958/59	14	3	25
1959/60	16	4	7,6
1960/61	13	1	23
1961/62	13	3	23
1962/63	21	6	28,5
1963/64	24	5	20,8
1964/65	28	6	21,4
1965/66	23	7	30,3
1966/67	25	6	24
1967/68	40	12	30
1968/69	34	9	26,4
1969/70	31	8	26

A középiskolába beiratkozottak mintegy 90%-a le is érettségizett. Sokan szereztek érettségi bizonyítványt az elmúlt évtizedben olyanok is, akik később végezték el a középiskolát lebelező úton vagy a dolgozók iskolájában.

Az általános iskolában dolgozók esti iskolájának megszervezése nehézkesen folyt, a kellő létszámot csak néhány évig lehetett biztosítani. Összesen 12-en szerezték meg a dolgozók általános iskolájának 8. osztályáról az eredményes bizonyítványt.

Óvoda

Községünkben 1893 óta működik óvoda. 1956-ig a Kossuth téren volt elhelyezve, azóta a Tulok utcában van, a volt iskolaépületben. Ma már ez teljesen az óvoda és napközi otthon céljára jól felszerelt intézmény. Férőhelyeinek száma: 63. ennek teljes kihasználtsága általában létszámhiány miatt nem történik meg. Az intézménynek jelenleg 7 dolgozója van, közülük 3 pedagógiai képesítésű, és tevékenységű, a többiek konyhai vagy segédszemélyzetet jelentenek. Munkájuk minden vonalon a legteljesebb elismerésben részesül. Az elmúlt 25 év alatt az óvoda is nagyon sokat fejlődött mind a tárgyi, mind a személyi feltételek, mind pedig a benne folyó tartalmi munka szempontjából.

Kultúrotthon – könyvtár

A község felnőtt lakosságának és ifjúságának kultúréletét az elmúlt évtizedekben egyre jobban a kultúrotthon fogta össze. Ez az intézmény kultúrotthon elnevezést az 50-es évek elején kapott, azelőtt népháznak hívták. Létesítése 1936-ban történt. Építése iránt a község lakossága részéről nyilvánult meg az igény. Mint kultúrház a maga idejében ritka és impozáns jelenség volt. Ez az intézmény tartotta – ha nem is szervezeti egységben – de legalább fizikai közelségben a különböző egyesületek keretében folyó társadalmi, művelődési tevékenységet. A felszabadulás előtt az intézménynek nem volt külön vezetője, hanem a községi elöljáróság intézkedései szabták meg a népházban folyó tevékenységgel szemben támasztott felsőbb igényeket.

A népház felépítése nem kis utánjárást és erőösszefogást igényelt. Ebben a munkában jelentős része van az iratok tanulsága szerint Tóth Lajos körjegyzőnek. Az első nehézséget az anyagi források előteremtése jelentette. Hiszen a népház felépítésére kiszemelt helyen azelőtt „bihalusztató agyaglik" volt. A feltöltés igen sok társadalmi munkát követelt. Az anyagi források növelésére a község állami segély iránt folyamodott, s annak elbírálásáról Ostffy főispán a celldömölki főszolgabírót 1933. dec. 16-án azzal a kitétellel értesítette, hogy:

„…azon esetben, ha az előírt feltételek megvannak, hajlandó a község részére - gazdasági népház létesítésére – 1500 P, azaz egyezerötszáz pengő államsegélyt engedélyezni… a magyar kir. földművelésügyi miniszter úrnak nagyobb összegű támogatást nyújtani módjában nincsen."

Az anyagi eszközök így nehezen gyűlnek össze. Ezért a község magánhitelhez is folyamodott és kapott is, összesen 3200 P értékben (hitelezők Guoth István és Oppel Dezsőné Guoth Jolán) E hitel igénybevételére kiállított adóslevelek tárgyában határozó képviselőtestületi ülés jegyzőkönyve felsorolja az akkori képviselőtestületi tagokat. Ezek a következők: Ferenczy Pál bíró, Kiss Gábor, Szényi Károly, ifj. Győrffy Lajos, Gécs Ferenc, Böröndy József, Molnár István, Horváth Lajos, Magassy Gábor, Erdélyszy Emil, Varga József, Komjáthy József, Szuh Károly, Guoth Gábor, Rácz Béla, Horváth Antal, Jánossy József és Tóth Lajos.

A népház végül mégiscsak felépült. Építészeti vállakozója: a Hochholz - ner nevű Szombathelyi építészeti cég, gyakorlati kivitelezője a munkáknak a helyi építőmester: ifj. Csatári Ferenc. 1936 júniusában megtörténik a felavatás is. Az avató ünnepségen szinte az egész környék és a járási székhely is képviseltette magát. A megnyitás után megkezdődhetett falai között a társadalmi

kulturális élet, amely gazdasági, politikai elemekkel átszőve az akkori gazdakör, a tűzoltó egyesület, a levente egyesület stb. életét jellemezte.

A felszabadulás után a járási főjegyző bekérte az egyesületek alapszabályait, s amelyik azt bemutatni nem tudta, működését tovább nem engedélyezték. Így például megszűnt a kemenesmagasi Ifjúsági Önképzőkör működése.

A felszabadulás után az iskolán kívüli népművelés ügye a megyei Szabadművelődési Felügyelőség irányítása alá került. Ez a felettes szerv a kemenesmagasi népművelési ügyek vezetésével Böröndy Józsefet bízta meg.

Az 1946-os évtől Böröndy Józsefnek különösen sok jelentése található a levéltári iratok között, amelyek kitekintést engednek községünknek egész (ezen belül elsősorban) művelődési életére.

1946. febr. 8-án történik a Községi Szabadművelődési Tanáes ülése, amely a következőkről szólt:

„... a népművelést eddig hátráltató körülmények voltak: 4-500 főnyi orosz katonaság állomásozik itt, a felszabadulás óta. Ezek a középületeket, de nagyobb lakóházakat is állandóan lefoglalva tartják... az előadásokat nem lehetett az iskolában sem megtartani, mert egyik iskolában sincs tüzelőanyag, a gyermekek tanítása is csak úgy volt eddig megoldható, hogy a gyermekek hazulról vitték a szükséges tüzifát, viszont arra már nem lehetett a szülőket kötelezni, hogy olyan mennyiségű fát vigyenek, hogy a népművelési előadásokra is elég legyen. Megemlíthető, hogy egyik iskolában sincs villanyvilágítás, de nem áll rendelkezésre más világító eszköz sem. /petróleum/A Szabad Művelődési Tanács elhatározta, hogy folyó évben népművelési előadásokat tart.... Az előadásokat helyi előadókkal kívánja lebonyolítani."

A fenti ülésen megjelent Szabad Művelődési Tanács Tagjainak neve: Böröndy József, Mike Dávid, Tóth János, Győrffy Lajos, Illés László, Rácz Béla, Bertalan Sándor, Horváth Ferenc, Szényi Imre, Németh Zoltán, Nagy Károly, Süle Sándor, Kovács István, Sándor József, Németh Imre, Horváth Károly és Kecskeméti László.

1946. III. 15-én ünnepi megemlékezést tartanak Kecskeméti László és Böröndy József méltatásában és kultúrműsor kíséretében.

1946. III. 17-én Sándor József tart előadást Pusztulás fenyegeti a burgonyát címmel. Délután 3 órakor. Az előadás korai időpontjának magyarázatára a népművelési ügyvezető megjegyzi: *„... az orosz katonai parancsnokság csak így tudta a népház nagytermét ide adni."*

Február 17-18-án bemutatják a községben, a Ne játssz a csókkal c. 3 felvonásos népszínművet, amelynek bevételét tanszerekre és írószerekre fordították.

Az 1946. ápr. 28-i összefoglaló beszámoló jelentés minden eddigi lényeges kulturális tevékenységet röviden felölel. Íme:

„Népkönyvtár állománya:178, olvasók száma; kölcsönzött kötetek száma meg nem állapítható, mert a leltár az állományról van, de a kölcsönzésről jegyzéket nem vezettek. Könyvtár kezelő neve: Horváth Antal. A mozi, egyenlőre nem üzemel. Az énekkar vegyes és női kar, vezetője Bertalan Sándor. Eddigi szabadművelődési előadások száma: 6. átlagos hallgatói létszám: 60. Műsoros esték száma:1. Alkalmi ünnepély:2, műkedvelő előadás:3, mesedélután:1. Nőnevelési tanfolyami órák száma: 5. A szabadművelési végzik: Mike Dávid, Bertalan Sándor, Sándor József, Illés László, Bertalan Sándorné, Boross Kálmánné, Böröndy József. Műkedvelő egyesületek: ev. ifjúsági egyesület. Ev. nőegylet."

1946. dec. 23-án engedélyt kapnak Csite: Muskátlis ablak c. darabjának előadására, míg 2 év múlva Bakos Géza: Muskátlis ablak c. „giccsének" bemutatását visszautasítja a megyei szabadművelődési felügyelő.

1948. őszén megkezdődnek a mozielőadások is, az 1947. évre 300 Ft a mozi nagyterem bérleti díja.

1947 közepén a községi képviselő testület felsőbb szerv felhívására tárgyal a falukönyvtár létesítésének ügyét ezt a javaslatot elveti, mert a község anyagi helyzete újabb hitelösszeg megállapítását nem teszi lehetővé.

1948-ban képviselő testületi határozat születik arról, hogy a népház nagytermének használatára átengedéséért a rendező szervtől bruttó bevétel 15%-nak megfelelő összegű díjat szed, ebből alapot képeznek, melynek kezelése és a terem átengedése is a körjegyző és a községi bíró hatáskörébe tartozik.

1948. október 3-án vidám szüreti felvonulást rendez a helyi EPOSZ, majd október 10-én a hertelendy-újhelyi iskola 10 éves fennállásának rendezvényein vett részt a község ifjúsága.

1948. jún. 14-én dátumozott egyik jelentés arról számol be, hogy: *„sok a bekötésre váró könyv, a könyvtár állapota nem kielégítő. Az olvasóközönség most erősen megcsappant, alig 10-15 egyén veszi igénybe, míg a tél folyamán 67-en vittek könyveket."*

Jún. 6-án a szergényi falunapon Bíró Máté c. balladát adták elő a kemenesmagasiak. A jún. 3-i jelentés arról ad hírt, hogy a sportpályánk még most sincs. Az ugyanebben az évben készült könyvtári katalógus már 255 könyvet tart számon a könyvtárban, s ezek műfajilag regények.

1948. május 9-én a kemenesmagasi ifjúság tartott Kemenespusztán Visszahív a tanya címmel színielőadást.

Egy másik híradás arról számol be, hogy a népházban 5 köbméter nyárfából a község ülőhelyeket készíttetett.

1948-ban a nagyterem bérletét mozielőadások céljára a Földműves szövetkezet kapja. Évi bére 400 Ft. Megtérítendő a villanyfogyasztás, a takarítás és a rongálások.

1949-ben már foglalkoznak a dolgozók iskolája indításával.
1949. ápr. 24-re rendbe hozzák a sportpályát. Február 27-én van a Ludas Matyi színpadi előadása, amelyről ez a kritika.

„meglepte az új hang a népszínmű romantikájához szokott közönséget"

1949. márc. 15-i műsor után pénzjutalmat osztottak ki a legjobb tanulóknak. Február 1-jén Szabó Imre az MKP országgyűlési képviselője látogatott a faluba. Március 6-án megalakult a Független Népfront. Március 15-én a Légy jó mindhalálig c. színművet adják elő pedagógusok és tanulók bevonásával. A filmekkel kapcsolatban elhangzó kritika:

„... kevés a magyar film, pedig a lakosság nem szeret a vászonról olvasni. Minden második vagy harmadik film magyar legyen."

Az EPOSZ-ban minden szerdán rendszeresen előadások és vitaestek vannak.

Az 1948. évi előadók a Szabad Föld Téli Esték előadásain: Mike Dávid, Böröcz Ferenc, Takács János, Bognár Ferenc, Boross Kálmán, Dr. Zeikfalvy Ernő, Bertalan Sándor, Böröndy József.

1948. dec. 31-ig a községi könyvtár Böröndy József üzletében volt elhelyezve, mivel az üzlet megszűnt, a könyvtár a színpad melletti öltöző szobába került. Könyvtáros: Németh Imre EPOSZ-tag. Heti 2 könyvtárnap van, míg eddig akkor vittek könyvet, amikor akartak.

1949/50. telén az alábbi előadásokat tartották:

XII. 2.	Az Iljics kolhozban
XII. 17.	Szovjetunió – Légy éber!
I. 7.	Állattenyésztésünk új útjai
I. 14.	Az ember a természet átalakítója
I. 21.	Az ötéves terv
II. 4.	Amerika igazi arca
II. 11.	A növénynemesítés micsurini módszerei
II. 18.	A Tito-banda árulása

II. 25.	A mezőgazdasági gépek a Szovjetunióban
III. 1.	A kínai nép győzelme
III. 4.	Harc a babonák ellen
III. 11.	Falu a szocializmus hazájában
III. 18.	Tavasz mezőgazdasági munkák
III. 25.	A szovjet pártküldöttség tevékenységének beszámolója

Böröndy József 1952-ig tartó népművelési tevékenysége idején különösen kiemelhető a közönség érdeklődésének, ízlésének megfelelő színművek bemutatása, ezeknek komoly sikere, a népművelési előadások rendszeressé tétele, az átlagosnál jobb látogatottsága, az ifjúsággal való eredményes foglalkozás, érdeklődésüknek a tánccal, sporttal való lekötése. Viszonylag gyenge oldala a népművelésnek a könyvtár a területe, de ennek az ügynek mostoha kezelése jórészt a képviselő testülettől függött.

1952 őszén a távozó Böröndy Józseftől Bertalan Sándor vette a népművelési ügyek irányítását. Ettől az időtől fogva már a Petőfi Kultúrotthon felírás is felkerül a volt Népház homlokzatára, a népművelési ügyek irányítóját pedig kultúrotthon igazgatónak nevezik. Bertalan Sándor 1960-ig látta el ezt a feladatot, a tevékenysége csaknem azonos területen mozgott Böröndy Józsefével. Mindössze két különbség tehető.

Az első különbség az, hogy az ifjúsággal való foglalkozás ebben az időben a pedagógusok megosztott feladatává válik, akik közül a fiatalabbak vállalják ezt a szerepet. A másik terület a könyvtár ügye. Az eddig mostohán kezelt ügy éledni kezd, és 1960-ra csaknem 1000 kötetre fejlődik fel a könyvtár. Ugyanakkor már több mint 100 rendszeresnek mondható olvasója van.

A helyi műkedvelő előadások tovább folytatódnak, a különösen néhány komolyabb igényű, jó szereposztást kapó, hatásosan kidolgozott darab ér el sikert. Főként kiemelhető Csiky: Nagymama című darab zenei kísérettel. Gárdonyi. A bor, Móricz: Nem élhetek muzsikaszó nélkül c. műve, amelyek nagyobb érdeklődést keltettek, ám közös vonásuk, hogy a figyelmet a múlt felé irányították. A közízlésnek akkor azonban ez felelt meg.

A könyvtár ebben az időben nemcsak saját kötetekkel rendelkezik, hanem az ún. járási könyvtári letéti anyaggal is, mely időközönként kicserélésre, frissítésre kerül. Anyagának nagyobb részét ez az állomány alkotta. Az 50-es évek végére már a könyvtár is új helyet kapott, a volt tanácstermi ill. iskolaként használt helyiségben. Ugyanekkor gyarapodott a kultúrotthon belső berendezése. A régi kerti székek mellett egyre több az ízlésesebb sötétbarnás fényezésű szék. Asztalok is gyarapodnak, 12 új klubasztal kerül a kultúrházba.

A színpad megnagyobbítása a nézőtér rovására, függönyszerkezetének korszerűsítése, amelynek anyagi fedezetét a községi tanács adta, biztosította, hogy a Déryné Színház /akkor még Faluszínház/ előadásai egyre gyakoribbak

és kedveltebbek lettek Kemenesmagasiban. Községünk lakossága értékelte a magyar kultúra színpadi munkásainak teljesítményét, s egyeseket különösen számon tartott fellépésüket illetően /Berényi Ottó/.

A népművelési előadások rendszere azzal vált színesebbé Bertalan Sándor irányításában, hogy gyakorta diavetítések kísérték és kultúrműsor is kiegészítette. Így a látogatottság sokszor zsúfolt teremmel volt jellemezhető.

A szakkörök közül a táncszakkör volt kedvelt, majd később a mezőgazdasági szakkör tett szert hírnévre, különösen, amikor 1958-ban Danka Imre vette át vezetését, s rendelkezésre álló szemléltető anyag, és Danka Imre figyelmet lekötő előadási modora komoly ténykedésű szakköri csoportot vont össze.

A mai működése is fejlődésnek indult. Egyre népesebbek és kedveltebbek lettek az előadások, s gyérebbek a panaszok a nem magyar filmekre. Sőt az olasz filmek újszerűsége, a franciák mozgalmassága, az angolok humora, a szovjetek humanitása egyre jobban megkapta a nézőket, ízlésüket nevelte, életismeretüket fejlesztette. A külföld életéről képi tájékoztatást az 50-es évek első felében jóformán csak a mozi nyújtott. A moziban nevelődött közönség lett éppen ezért lelkes szemlélője az első televízió közvetítéseknek, amelyek kultúrotthonunkban 1958. őszétől voltak láthatók. A Munkácsy televízió 70-80 főnyi látogatót vonzott a napi bekapcsolásakor. A kultúrotthon látogatása így csaknem mindennapossá vált.

1960. augusztusában Bertalan Sándor elhagyta községünket, s ettől az időtől 1966. augusztusáig Csikor Zoltán töltötte be a kultúrotthon igazgatói szerepet. Munkájában körülbelül Bertalan Sándor idejében kialakult tevékenységi formák folyamatosan módosult színezetet kaptak. Ezt a módosulást a változott termelési feltételek erősen befolyásolták. Amíg a 60-as évek 3-4 éve még eredményekben gazdagon folyik le, 1965 és 66 ugyanakkora energia befektetés mellett is kevesebb eredményt hoz.

A Déryné Színház előadásai is kb. ezen évek szerint mondhatók sikeres ill. sikertelen látogatottságúnak. Sokan hivatkoznak ekkor már a televízió elvonó hatására, a változó közízlésre, az ifjúság körében egyre észlelhetőbb feloldódásra, amelynek eredményeként bizonyos kulturális közömbösség, eltelítődés érezhető az eddigi népművelési formákkal szemben.

Néhány kiemelkedőbb rendezvény azonban emlékezetes maradt. Kürthy Éva, Jancsó Adrienn és Szalay József műsoros estje bár nem hozott telt házat, értéke a magyar népi szóló kultúra becsülését terjesztette. Ennek az előadásnak sikeréhez a tsz kb. 50 jegy vásárlásával járult hozzá.

A színjátszás területén érezhetően új igények jelentkeztek. Ezeknek akart eleget tenni a helyi színjátszó csoport is, mikor két modern levegőt árasztó zenés darabot vitt községünk színpadára, majd a szomszéd Szergény községre is. Jobb, mint otthon és a Susmus c. darabokat. Itt jelentkezett először magasi a színpadon modern tánc /twist/ műkedvelő csoport előadásában.

Mindennapi témát vittek színre, de kevésbé csiszolt kidolgozásban a KISZ színjátszói a Szökik a férj c. előadásukkal. Az ifjúság ebben az időben a lassanként visszahúzódó felnőttekkel szemben szinte birtokba vette az egész kultúrotthont.

82. kép – előadócsoport a kultúrotthon színpadán

Az ifjúság ebben az időben lassanként visszahúzódó felnőttekkel szemben szinte birtokba vette az egész kultúrotthont. Közhangulata mégsem volt mindig a megelégedettségé. Az ifjúság igényei erősen felfokozódtak, s egyes hangadóik útján inkább csak a követelés, nem annyira az öntevékeny cselekvés útján próbáltak sikert elérni. Így a korlátozott lehetőségekkel rendelkező kultúrotthoni foglalkoztató erők mellett az ifjúsággal való foglalkozásban zökkenők álltak be.

A felnőttekkel a kezdetekben szenzációként kapott televízió közvetítések iránti érdeklődés, később csak néhány film, színházi előadás, kabaréműsor, leginkább pedig a futballmérkőzések iránt maradt meg. 1966-ban pl. szorgos nyári munkák idején, hétköznap 3 órakor s kultúrház előtt leállított traktorok dübörgése jelezte, hogy belül most a futball világbajnokság közvetítése folyik.

Az ifjúság éveken át tánc, színjátszó, fotó, klub és sport tevékenységet folytatott a kultúrotthon falain belül. Vasárnap délelőtt az általános iskolai tanulók részére is folyt ún. gyermekfoglalkozás.

A mozi látogatottsága is valamit csökkent a 60-as évek első éveiben. Ennek megfelelően a mozi üzemi vállalat megszüntette a vasárnap délelőtti matiné előadásokat, amelyeken addig is jóformán csak gyermekközönség volt. Bizonyos élénkülést hozott a mozi életébe a szélesvásznú vetítések rendszere,

amely kezdetben kb. havonkénti előadást jelentett. Érezhetően a vállalat is közönségvonzó filmekkel igyekezett a széles vászon iránt érdeklődést felkelteni. Az ismeretterjesztő iránt az érdeklődés témánként változott. Általában az egészségügyi és a mezőgazdasági jellegű előadások mutatkoztak vonzóbbaknak. Átlagos látogatottságuk azonban ezeknek sem került 30-as átlag fölé. Emlékezetes előadás volt dr. Goldschmied és dr. Módos orvos-ügyész közös, ital témájú előadása, de még ennél sem lehetett a terem telítettségéről szó. Pedig az összes előadást mindenkor a témával összefüggő filmvetítések kísérték.

Több év folyamán történt téli tanfolyam levezetése is a kultúrotthonban. Ilyenek voltak a jól sikerült ezüstkalászos tanfolyamok, traktoros tanfolyam stb. A kultúrotthont a tsz is rendszeresen igénybe vette évi közgyűlései és egy-egy alkalmi gyűlés lebonyolítására, s ezért a kultúrotthon évi 2000 Ft támogatásban részesült a tsz-től.

A legszembetűnőbb fejlődés a 60-as évek első felében a könyvtár területén következett be. Itt az állomány a községi tanács évi 7000 Ft-os könyvbeszerzésével komoly növekedésnek indult. Az új könyvtáros Csikor Zoltán már a járási könyvtár által beleltározott községi tulajdonú könyveket kapott kezelésre 931. leltári számmal. 6 év alatt a beszerzések további helyi letéti gyűjtések során a könyvállomány három és félszeresére nőtt. Összetétele is merőben különbözött az előző évtizedétől. Egyre több lett a jelen kort a jelen emberének bemutató szépirodalmi és ismeretterjesztő könyv, s a könyvtár látogatóinak ízlésében is érezhető változás állt be. Amíg a 60-as évek elején még a múlt íróinak alkotásai voltak az érdeklődés központjában, addig a 60-as évek második felében az érdeklődés túljutott az 50 %-on, az újabb problematikát feltáró könyvek javára. A szakirodalmi anyag gyűjtése pedig egyre jobb segítséget nyújtotta diákoknak és az érdeklődőknek. Az olvasók száma, kb. tartósan, több mint duplájára nőtt az ötvenes évek olvasóinak, ám ez a kialakult könyvtári statisztikai versenyben nem jelentett közepesnél jobb eredményt.

83. kép – jelenet a kultúrotthon 30 éves évfordulójának műsorából 1966.04.24.

84. kép – vendégek fogadása a kultúrotthonban

A könyvtár életét kiállítások, mezőgazdasági könyvhónapi szorgalmazott könyvkölcsönzések, olvasómozgalmi versenyek, ifjúsági diafilmek, könyvismertetések kísérték. Két ízben jeles vendégek is érkeztek könyvtárunkba, a szépíró Szentiványi Kálmán és később J. Horváth József a híres „vidám, rajzos" könyvek írója. Előadásuk, beszélgetésük érdekes, nívós volt, de nem az, az érdeklődés kísérte, amely elvárható lett volna.

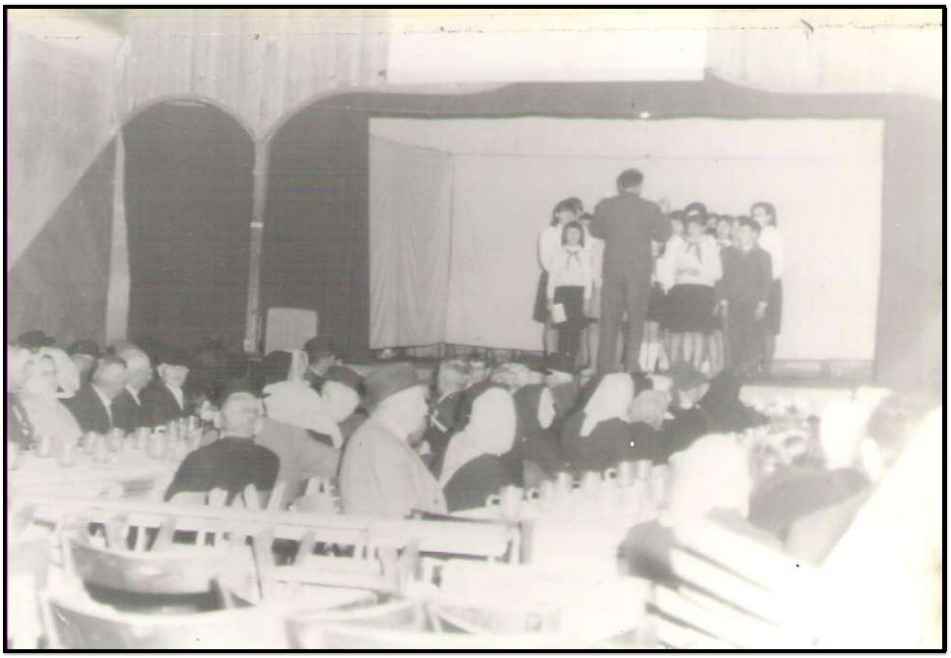

85. kép – Öregek napja a kultúrotthonban

A könyvtár fejlődését a községi tanács által lehetővé tett könyvtárszekrény-beszerzés biztosította. Ennek során a 60-as évek végére 7 nagy könyvtárszekrény állt rendelkezésre zárhatóan, a könyveket felnőtt szépirodalom, ifjúsági irodalom és szakirodalom megosztásában csoportosítva a könyvtárkezelés szabályai szerint. Könyvtárunk minden évben többször szerzett be hiányzó műveket, az ún. könyvtárközi kölcsönzés keretében, igényjelzés alapján.

1966. április 24-én községünk társadalma megünnepelte a kultúrotthon létesítésének 30 éves évfordulóját, amely alkalommal helyet adtunk a járási kultúrcsoportok bemutatójának, a gyamati ifjúságot képviselő vendégeket és a felettes szervektől érkezett vendégeken kívül a helyi kultúrotthon létrehozásában tevékenykedőket. Szerény anyagi lehetőséggel, de emlékeket felidéző munkatársi körben, fehér asztal mellett fogadtuk.

A kultúrotthon adott helyet a 60-as évek második felétől a szokásos Öregek napja megrendezésének, a véradásnak, a fényképezéseknek, a tüdőszűrő vizsgálatoknak, az egyesületek alkalmi megbeszéléseinek, a községileg rendezett nemzeti és nemzetközi ünnepek műsorának, a nyilvános pártgyűlésnek, és pártszemináriumoknak, tanácsüléseknek, az egyesület műsoros és zenés rendezvényeinek, amelyek közül a környéken is legszámontartottabb volt a kemenesmagasi búcsú.

86. kép – a magasi búcsú jelképe: a körhinta

1969-ben az Enyhítő körülmény c. vígjátékokat adták elő sikerrel, s ugyanezt a darabot Szergényben is színre vitték.

1966-67-ben kezdődött a kultúrotthon udvarának új rendezése, melynek eredményeként új, betonlábas kerítést és parkosítást kapott a kultúrotthon udvara, de elvesztette régi árnyékot adó magas fáit, viszont újításként a hátsó udvarrészen lebetonozott tánctér és mögötte a réginél nagyobb és mutatósabb kamrákat és vécéket magában foglaló épület emelődött.

A Déryné színház működésében az 1965/66-os évek által jelzett hullámvölgyet ismét emelkedés váltotta fel. Magasi színpadunkon folytatódtak az anyagi és erkölcsi sikerű darabok. Ezeknek bevétele előnyösen járult hozzá a kultúrotthon évi költségvetési tervének teljesítéséhez is.

87. kép – a kultúrotthoni hátsó bejárat hídjának javítása

1969. augusztus 1-én mind a kultúrotthon, mind a könyvtár ügyvitele Nagy Károlyné kezében összpontosult, aki községünk művelődésének történetében először kapott főfoglalkozású megbízást a kemenesmagasi iskolán kívüli népművelés ügyének szolgálatára. Az új kultúrotthoni igazgató az elmúlt néhány hónap alatt folytatta az eddigi munkát, igyekezve felszámolni a népművelés terén még kellő sikerrel meg nem oldott problémákat.

A Déryné Színház látogatottsági statisztikája

A Déryné Színház 1951 óta látogatja községünket. Számon tartott esemény a társulat megjelenése és szereplése magasi színpadunkon. A hitelesen vezetett bejegyzések alapján előadásairól a következő statisztikát állíthatjuk össze.

A darab címe	Előadások ideje	Látogatók száma
János vitéz		
Szabad szél		
Szibériai rapszódia		
Liliomfi	1954. szept. 5.	269
Az aranyember	1954. dec. 28.	290
Pettyes	1955. máj. 26.	200
Nem magánügy	1955. jún. 30.	119
Dulska asszony erkölcse	1956. febr. 3.	232
A lámpás	1956. aug. 9.	216
Két szerelem	1956. szept. 3.	232
Mézeskalács	1957. jan. 28.	380
Mákvirágok	1957. febr. 19.	362
Mandragóra	1957. ápr. 17.	245
Tabáni legenda	1957- máj. 3.	290
Déryné útra kél	1957. máj. 22.	243
Három szegény szabólegény	1957. okt. 28.	216
A tacskó	1957. nov. 21.	175
Eladó birtok	1958. márc. 19.	199
Furfangos örökösök	1959. febr. 27.	248
Mágnás Miska	1959. aug. 14.	340
Három a kislány	1959. szept. 11.	344
Anyós generális /vők iskolája/	1959. dec. 19.	212
Fehér akácok	1960. dec. 12.	272
A kertész kutyája	1961. febr. 25.	315
Kilóg a lóláb	1961. máj. 15.	206
Háry János	1961. jún. 9.	352
Liliomfi	1962. jan. 9.	170
Juanita csókja	1962. jan. 23.	285
Szeress belém	1962. márc. 17.	187
Tanítónő	1962. ápr. 13.	160
A kőszívű ember fiai	1962. szept. 9.	430
A nadrág	1963. jan. 5.	100
Csárdáskirálynő	1963. márc. 22.	450
Sybill	1963. szept. 1.	440
A mama	1963. okt. 11.	221
Bernarda Alba háza	1963. dec. 16.	62
Szeretve mind a vérpadig	1964. máj. 9.	320
Pygmalion	1964. júl. 3.	163

A darab címe	Előadások ideje	Látogatók száma
Kisorsolt menyasszony	1964. dec. 28.	331
Kisasszonyok a magasban	1965. ápr. 9.	220
Az igazi	1965. máj. 11.	190
A szabin nők elrablása	1965. jún. 23.	161
Két férfi az ágy alatt	1967. márc. 1.	273
A császár álarcában	1967. máj. 24.	272
Marica grófnő	1967. szept. 24.	274
Hetedik kocsi	1967. okt. 18.	278
Szent Péter esernyője	1968. jan. 7.	246
Trisztán	1968. márc. 8.	273
Maya	1968. szept. 13.	278
Isten veled édes Piroskám	1968. okt. 23.	279
Kutyaszorító	1968. nov. 25.	251
Tóték /Isten hozta őrnagy úr/	1968. dec. 25.	278
János vitéz	1969. jan. 25.	272
Az állam én vagyok	1969. febr. 8.	194
Tacskó	1969. szept. 27.	297
Villámfénynél	1969. nov. 27.	199
Dankó Pista	1969. dec. 30.	362

Műkedvelő színjátszók előadásai

A darab címe	Előadások ideje	Látogatók száma
János vitéz		
Légy jó mindhalálig		
Ludas Matyi		
Noszty fiú este Tóth Marival		
Dankó Pista		
A csikós	1954. dec. 31.	454
Az eltüsszentett birodalom	1956. febr. 12.	410
Nem élhetek muzsikaszó nélkül	1955. ápr. 10.	714
Csipkerózsika	1955. máj. 13.	494
A cigány	1956. márc. 5.	696
Fehér Anna	1956. ápr. 2.	452
A vén bakancsos és a fia, a huszár	1957. márc. 10.	342

A darab címe	Előadás ideje	Látogatók száma
A nagymama	1957. ápr. 2.	889
A bor	1958. máj. 26.	357
A hétpróbás vitéz	1959. febr. 10.	219
Jobb, mint otthon	1962. áp2. 22.	462
Susmus	1963. máj. 5.	502
A halottak nem fizetnek adót /szökik a férj/	1964. dec. 25.	294
Jegygyűrű a mellényzsebben	1966. dec. 25.	348
Enyhítő körülmény	1969. márc. 2.	636

Művelődésügyi statisztika

A községi tanács kezelésében levő törzskönyv a művelődésügyre vonatkozóan a következő adatokat tartalmazza a 60-as évekből:

	1960	1965	1966	1967	1968	1969
Óvodai férőhelyek száma	63	63	63	63	63	63
Óvónők száma	2	2	3	3	3	
Óvodába beíratott gyerm. száma	67	60		54	57	
Általános iskola száma	1	1	1	1	1	1
Ált. isk. osztálytermek száma	8	8	8	8	8	8
Tanerők száma	8	11	11	11	11	11
Tanulók száma	205	202	198	233	215	
Műv. Otth. befogadó képessége	200	200	200	200	200	200
Mozi befogadó képessége	224	224	224	224	224	224
Heti mozielőadási napok száma	2	2	2	2	2	2
Közműv. könyvtár száma	1	1	1	1	1	1
Könyvtári kötetek száma	1179	3141		3757	3958	
Rádió előfizetők száma	312	322	330	436		
TV előfizetők száma	25	36	45	78		
Házt. villanyfogyasztók száma	401		393			
Közvil. lámpák száma	14	12	4			
Fúrott kút	1	1	1			
Gondozott park területe	1200					

A község kultúrált életviszonyairól felelősen a községi tanács gondoskodik. Az anyagi erőforrásokat tervszerűen fordítja az időben legszükségesebb létesítmé-

nyekre. A községi törzskönyv kimutatása a fontosabb létesítményekről a következő:

Létesítmény neve	éve	jellege	Erőforrása	Jellemző műszaki adatok	
			Köz.fejl. alap költs.v.	Meg nev.	Mennyiség
Pedagóguslakás	1964	Új	Kfs + kv	Szoba	4
Ravatalozó	1965	Új	Kfa	Db	1
Villanyhálózat	1962	Bővítés	Áll. Vállalat	m	1600
Járdaépítés	1963	Új	Kfa	m	893
Járdaépítés	1964	Új	Kfa	m	1000
Járdaépítés	1966	Új	Kfa	m	117
Járdaépítés	1967	Új	Kfa	m	3025
Út portalanítása	1967	Új	Kfa	m^2	35000
Parkosítás	1967	Új	Kfa	m^2	800
Vízelvezető árok	1967	Új	Kfa	m	3840

➢ Társadalmi szervezetek munkája

Községünk kultúrigényére vall, hogy a régmúltban is találkozunk már olyan társadalmi szervezetekkel, egyesületekkel, amelyek egy-egy meghatározott feladat végzésére jöttek létre. A társadalmi élet ezek keretében folyt le elsősorban. Ezeknek sorában a tűzoltó egyesület a legrégibb. A felszabadulást megelőzően a község kulturális arculatához a következő egyesületek adtak a legtöbbet: a tűzoltó egyesület, az ifjúsági Egyesület (amely evangélikus egyház jellegű volt), levente egyesület, gazdakör, önsegélyező szövetkezet. Ezeknek, az egyesületeknek nem lehetett akárki a tagja.

Régebbi időre visszamenőleg dalárda létezéséről bizonyíték a következő megjegyzés 1884-ben:

„Horváth József helybéli másodtanító vezetése mellett a nemesmagasi és pórmagasi dalárda az 588. énekből négy hangon énekelt 2 verset"

A felszabadulást követő időben Bertalan Sándor is vezet még vegyes és női kart, de az 50-es évektől az énekkari kultúra megszűnik a felnőttek körében, s ezentúl, csak az általános iskolában folyó kari tevékenységre szorítkozik.

A község életében évente visszatérő kulturális tevékenység a társadalmi munka tavaszi kampánya. Ilyenkor a legáltalánosabb feladat az utak javítása, a kavicsozás a téli leromlás után. Ebben a társadalmi munkában idősebbek és fiatalok egyaránt részt vesznek. Így szokásosan a KISZ tagjai és az úttörők is.

88. kép – a kora tavaszi társadalmi munkák kiinduló állomása:
a kavicsbánya

89. kép – folyik a társadalmi munka / traktorról szórják a kavicsot/

A község legrégebbi társadalmi egyesülete a tűzoltó egyesület 1956-ban ünnepelte fennállásának 75. évfordulóját. Valójában ennél is idősebb, mert már a hivatalos megalakulásának tekintett 1881. év előtt is fejtett ki tevékenységet. Egyike megyénk legrégebbi tűzoltó egyesületeinek. Tagjainak száma jelenleg 25. feladatuk a tűz megelőzése és lokalizálása, oltása. Az utóbbi évek esetei közül különösen emlékezetes a déli falurészen 1956-ban egymást érő két tűzeset, ahol a helyi tűzoltó egyesület munkája döntő volt a nagyobb vagyoni pusztulás megelőzésében. Másik veszélyes tűzeset a Büdöskút környéki gabonatábla tűz, amely 2 évvel ezelőtt, a kombájnból kipattant szikrától származott.

A helyi KISZ szervezete 1957. telén alakult. Elsősorban Komjáthy Lajos agilis szervezőtevékenységének eredményeként jött létre. A KISZ azóta csaknem minden évben váltotta titkárát. Tevékenysége így újra és újra felfrissült. A fiatalság a KISZ keretében kapja meg a politikai nevelő hatásokon túlmenően, kulturális és szórakozásbeli igényeinek kielégítését is, társadalmi feladatok végzésével pedig felnő a felnőtt társadalom felelős munkavégzéséhez. A KISZ nevelőmunkában legtöbb feladatot a helyi pedagógusok, újabban pedig a tsz fiatal értelmiségi tagjai látták el. Különösen kiemelhető, hogy már a KISZ elődeinél (az EPOSZ-nál és DISZ-nél) is az ifjúsági kultúr tevékenység szinte kizárólagosan ezekben, a szervezetekben folyt le. Így a tavaszi kulturális seregszemlék alkalmával a KISZ tagjai hozták haza községünkbe az elismerő, dicsérő okleveleket. Különösen sok ilyen oklevél került községünkbe az 50-es és 60-as évek elején.

A fiatalok másik kedvelt szervezete a MHSZ. A Magyar Honvédelmi Szövetség helyi szervezete az elmúlt évben nagy fejlődést mutatott. A községi MHSZ titkára Salamon Tibor. Az MHSZ lövészklubot alakított 40 taggal, a tartalékosok száma 28 tag. A járási versenyen egy ifjúsági első és egy női második díjat nyertek, majd országos versenyig jutottak fel. A III. korcsoport versenyét is a kemenesmagasi csapat nyerte, a II. korcsoportban pedig 3. helyezést értek el.

A Nőtanács a helyi női szervezet a nők társadalmi és kulturális tevékenységének összefogására, míg a Vöröskereszt, ezen túlmenően még egészségügyi feladatokat is ellát.

Mindezek az eddig említett szervezetek egymás közt felosztva, megbeszélve rendezik évente már kialakult sorrendben táncmulatságaikat. A fő rendezvénynek számító búcsú rendezője általában a tűzoltó egyesület szokott lenni.

Az ifjúsági szervek tevékenységében részt vesz a Sportkör is. A sportkör több szakosztályban tevékenykedik, de mindenkor legaktívabb legtöbb érdeklődést keltő szakosztály a labdarúgó volt. Ez a szakosztály megfelelő eredmé - nyekre is visszatekint. Lelkes összefogója sportkör jelenlegi és a 60-as évek utáni tevékenységének Márkus Aladár. A felszabadulás utáni időben hasonló szerepet játszott a sportkör életében Böröndy József tevékenysége. Eredmé-

nyes szakosztályok voltak a labdarúgáson kívül az asztalitenisz, az atlétika és a sakk is. Ezek főként a múltban virágoztak, amikor pl. a sakk területén Gócza Béla, Horváth Antal erősítették a magasi csapatot kiemelkedő, eredményes játékukkal. 1969-ben a sportkör községi támogatással a labdarúgó pálya DNY-i sarkában felépítette az öltöző helyiségeit. Azóta ezt az épületet tekinti a sportkör otthonának.

Az itt következő képek azt a nagy társadalmi munkát mutatják be, amely szinte példamutatóan zajlott le az öltözőhelyiség mielőbbi felépítése érdekében.

90. kép – kezdődik a munka…

91. kép – kész az alapozás

92. kép – állnak már a falak

93. kép – a KISZ ifjúság szüreti felvonulásának egyik jelenete

Bár a tsz nem kulturális feladatokat megoldó intézmény, tagjai mégis kedvelik az egészséges, fiatalító humort. Ennek a humornak termelés fokozását szolgáló erkölcsi célzatával vette kezébe a tollat ihletett pillanatában a tsz agronómusa, Böröndy Jenő, s adott irodalmi kifejezést egy boci eltűnésével kapcsolatban a népköltészeti eszközök gondos és tehetséges megválasztásával a tsz-ben lefolyt „hősi eseményeknek".

Böröndy Jenő helyi kis komikus „Kis szökevény" című mini eposza a tsz 1960. évi zárszámadásán került felolvasásra, és általános derültséget keltett. Javító szándékú, vidám hangulatú, közvetlen hangú, művészetre törekvő kis művéből idézünk egy-két lényeges, tartalmat kifejező részletet.

A vers költői toll kézbevételének indoklásával és a keltezéssel indul:

„ Historia delectat – így tanultam én,
Történt pedig az eset június 7-én."

A kis borjú elszökését követi a hősi „seregszemle", a nevek felsorolásával: Király Lajos, Szűcs János, Domonkos István stb. vetik magukat a kis szökevény után.

„ A kis boci a rohanást a búzában folytatta,
Megnőtt pedig akkortájt úgy másfél méter magasra…

…..így folyt le a nagy hajsza, éppen hogy már este lőn,
S a csüggedt tagok megindultak hazafelé a sík mezőn…

…..ez alatt az idő alatt a központi majorban
Óriási marhabőgés a hiányos istállóban…
….így tudta meg a nyolc ember, hogy hét ember elveszett,
Hogy hova lettek, ők nem tudják, de tehenek fejetlenek.
Éjjel indul keresésre Domonkos István majd Bodor Lajos…
….megindult ismét a lázas keresés
A rengeti szőlőkben, erdők sűrűjén…
….este aztán lett már a faluban nagy pletyka,
Csarnokba, kocsmába és a zöldség-boltba.
Editke mesélte a tejhordó feleknek:
Piriten találták, de már eszméletlen….
…..aztán a dolog még komolyabb lett
Elnökünk is megtudta a szörnyű esetet.

Így kiáltott nyersen: oh a szerencsétlenek!
Micsoda emberek, egy csöpp borjút elveszítenek!
Majd én megmutatom, hogy kell azt keresni!
Nyomozók legjavát válogatta ki…..
…..csodálkozol rajta, hogy nem hoztuk a borjút?
Mikor félkézzel egésznap a nadrágot fogtuk:
A hatalmas búza a gombokat leszedte
Így csak fél kéz maradt borjú keresésre….
…..már-már a dolog olyan formán látszott
Hogy folyamodnunk kell a celli gépállomáshoz
Segítsenek rajtunk egy helikopterrel
Hogyha jóérzésük egyez a mienkkel.
Oda hiába mész, a válaszuk majd az lesz:
Szerződjetek több szántást, helikopter rögtön lesz….
….Tudok egy borjút a Nagy Dénes bácsinál
De sutyiba kell hozni, nehogy meglássa más.
Nyolc bunkó az ára, ki mit szól hozzá?
S azonnal megszűnt az örökös hajrá.
Történt ez pedig a negyedik napon,
Meg is jött a borjú világos nappalon….
….jött is ám elnökünk a szökevényt megnézni…..
….aha, meg is látszik rajta,
Szegény kis borjúcska csakhogy kibírta….
….Történt vala az ötödik napon,
Hogy egy asszony, ki kapált a répasoron
A kis Blöfit meglelte,az elnöknek jelentette….
….nyomban kirendelte a rohambrigádot.
Addig alvás nem lesz, míg a borjút itt nem látom….
….miért menjenek ők már, mikor megvan a jószág,
Vagy tán a rókát is borjúnak nézte az asszonyság?
….ismét új erővel dühöngött a pletyka
Egyik megtalálta, a másik futtatta….
….a negyedik meg beszaladt hamar a faluba –
Elnök elvtárs megvan az igazi bocika!
Jó, kérem szépen, menjen érte egy szekér!

A tehenész brigád pedig álljon a fegyelmi elé!...
.....így lett meg a boci a hatodik nap végére,
Erő, egészségben került a helyére.
....a fegyelmi lezajlott....
....büntetés azonban nem lett belőle,
Mivel egy borjúból kettő lett a közösbe....
....egy tanulságot vonhatunk le, ez esetben:
Hogy a tíznapos borjú már megél a természetben.
Épp azért nekünk is rá kell arra állnunk,
Hogy itt is természetes nevelést folytassunk.
Talán ez az eset is azért történt meg,
Hogy humor és jókedv legyen e községben."

A kis szökevény esete is azt mutatja, hogy a régebben tragikusan fogadott eseményeket ma már a tsz-gazdálkodás biztonsága mellett az élet józan humorával fogadja a kemenesmagasi ember.

A kemenesmagasi embernek nemcsak a környezete változott 25 év alatt, nemcsak idősebbek lettek valamennyivel, hanem az átélt társadalmi, politikai, gazdasági és művelődési tapasztalatok higgadt leszűrődése lelkük alkatára is hatott. 25 éves fejlődésünk történetének ez a vizsgálata a múlttal való összevetésben még jobban meggyőz minket erről. Ma már a kemenesmagasi ember sem érzi a történelmileg elzúgott századok tapasztalatát, községünk földrajzi zártságát. Nem vagyunk nemzetünk mostoha gyermekei. A technika eszközei, a nemzetgazdaság mindenről gondoskodó egysége lebontja a múlt falait, s ha még ezekből, a falakból itt-ott találunk is embereket elválasztó maradványokat, a józan, tettre kész közösség erejének egyesítésével törekszünk lebontásukra.

Az a sok változás, amelynek a 25 év történetének áttekintése során tanúi voltunk az emberek gondolkodásában is változást hozott. Ma már csaknem mindenki úgy törekszik mindennapjának beosztására, hogy a napi munkavégzés után a pihenés óráit igényesebb, korszerűbb szórakozással, szórakozva művelődéssel tölthesse el. Ehhez a korszerűséghez a mintát elsősorban a televízió, a járási, megyei előrehaladottabb környezet példamutató hatásaiból veszi. Az igények nőnek, sokszor megelőzik a lehetőségeket is. Bizonyos hogy falusi környezetünk ma sem képes még minden igényünket kielégíteni. Az eddigi fejlődés üteme azonban biztosíték arra, hogy a továbbfejlődés nem marad el. Ehhez azonban nekünk is hozzá kell adnunk minden munkaterületen a még jobb jövőt ígérő, körültekintő gondos munkát. A lelkekben való változás érezhető jele: minden kemenesmagasi ember kimondatlanul is, egyre kézzelfogha-

tóbban érzi, hogy az előzőekben áttekintett gazdag változást felszabadulásunk és az utána következő egészséges fejlődés ténye hozta magával. Ezért kemenesmagasi lakossága is minden április 4-ét egyre őszintébb alapnak tekinti továbbfejlődése számára, s méltóan adózik a hála érzésével azoknak, akik hősi harcaikkal megtisztították az utat a boldogabb jövendő felé.

FÜ G G E L É K

FÉNYKÉPEK
GRAFIKONOK
TÉRKÉPEK

FÉNYKÉPEK KÖZSÉGÜNK ÉLETÉBŐL

Markolóval könnyebb a rakodás

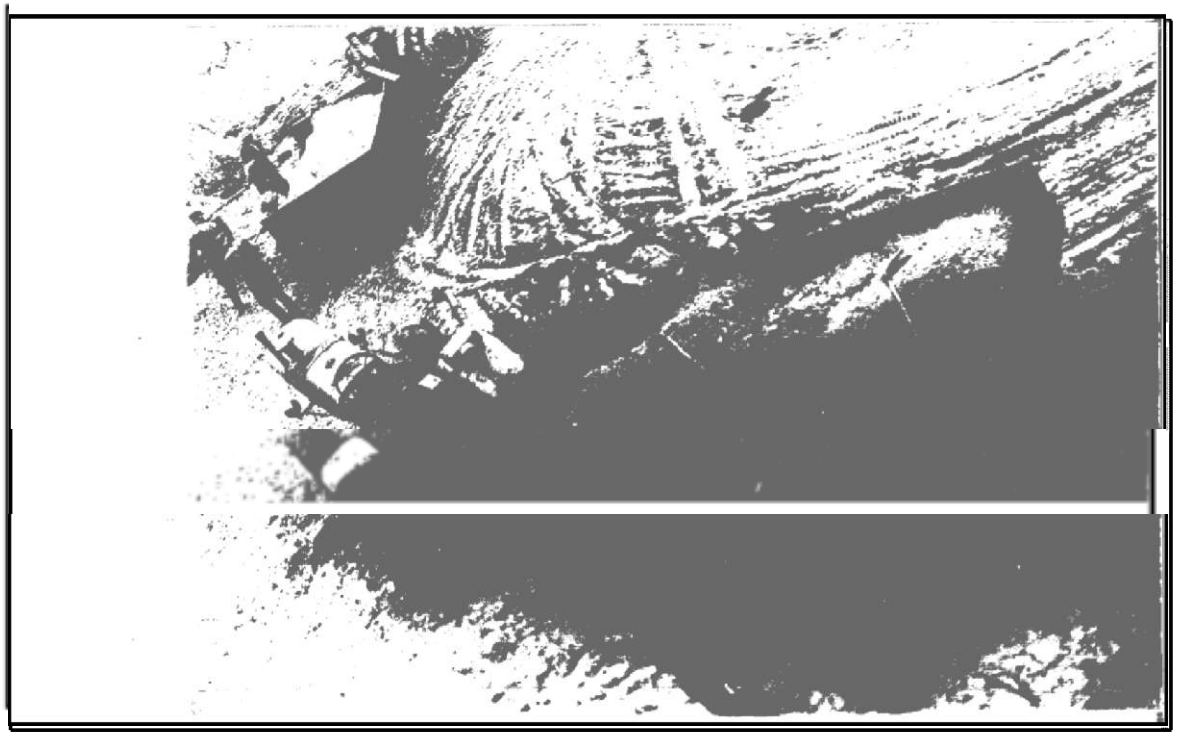

Felülnézet a vontatókra a kavicsbányában

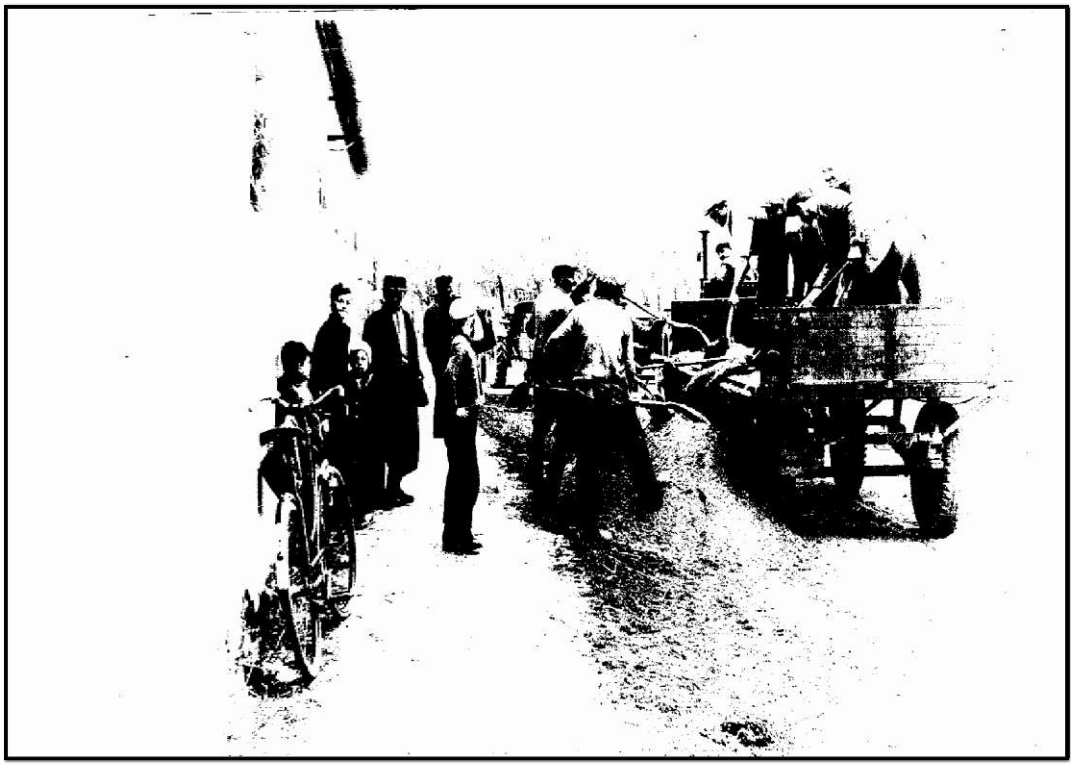

Kavicsot szednek le a vontatóról társadalmi munkában

Megérkezett a kavics a Dózsa György utcába

Segíteni kell a gépnek is….

Terítésre vár a kavics a Rákóczi utcában

Eltűnt már a kultúrotthon sövénykerítése

Készítik az új betonláb kerítést

Folyik a lábak pontos beállítása

Kavicsozzák az országutat

Hozzák az anyagot a sportöltöző építéséhez

Az iparcikkbolt leégése után

Anyagkészítés a sportköri öltöző falazásához

G R A F I K O N O K

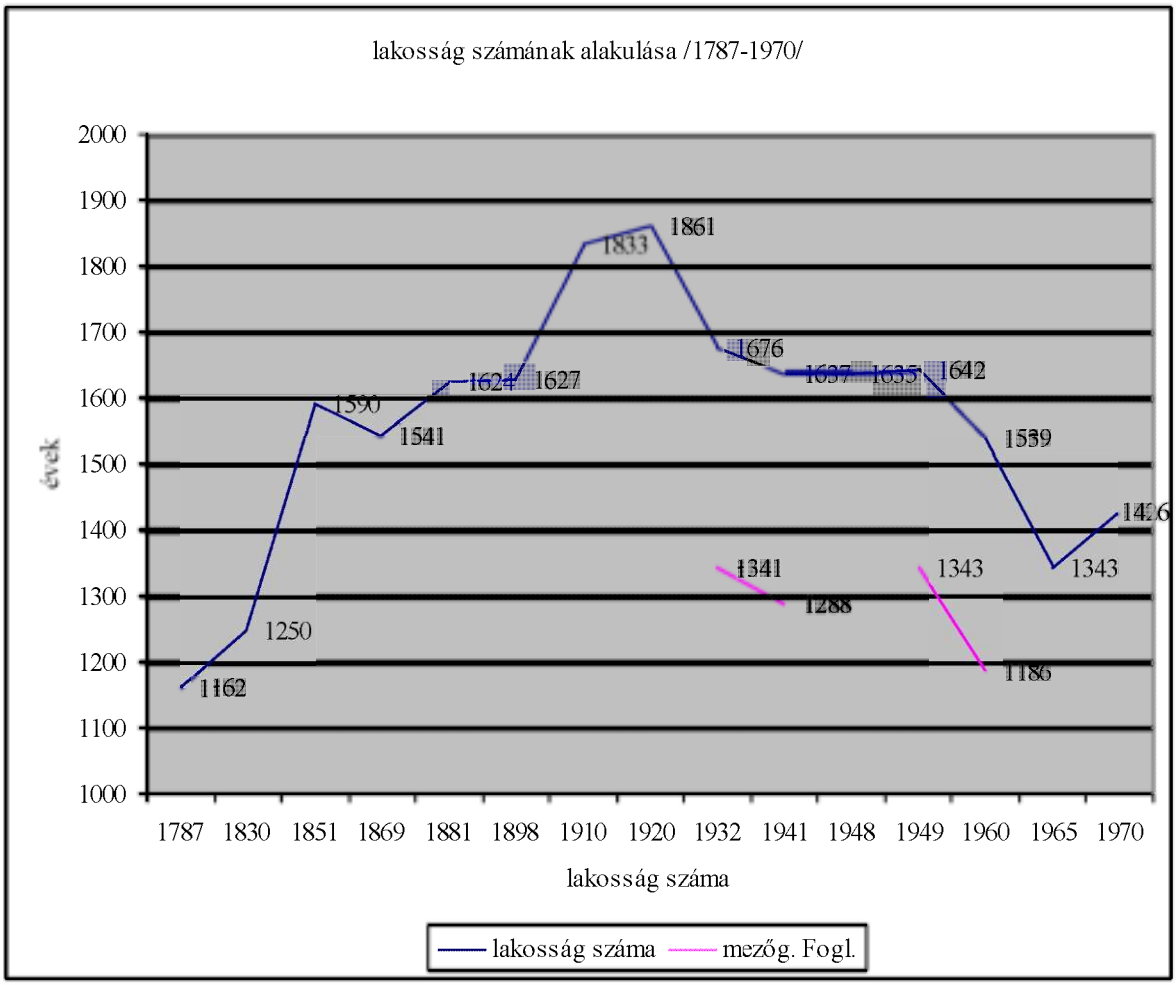
lakosság számának alakulása /1787-1970/
2000
1900
1800
1700
1600
1500
1400
1300
1200
1100
1000
évek
1861
1833
1676
1637
1635
1642
1624
1627
1590
1541
1539
1426
1341
1343
1343
1288
1250
1186
1162
1787 1830 1851 1869 1881 1898 1910 1920 1932 1941 1948 1949 1960 1965 1970
lakosság száma
lakosság száma
mezőg. Fogl.

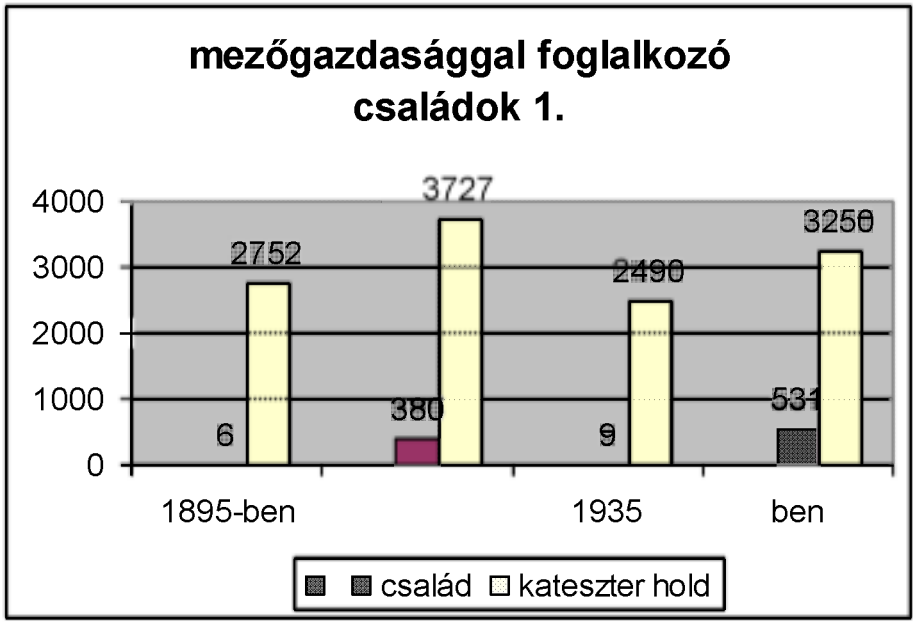
mezőgazdasággal foglalkozó
családok 1.
4000
3000
2000
1000
0
2752
3727
2490
3250
6
380
9
531
1895-ben
1935
ben
család
kateszter hold

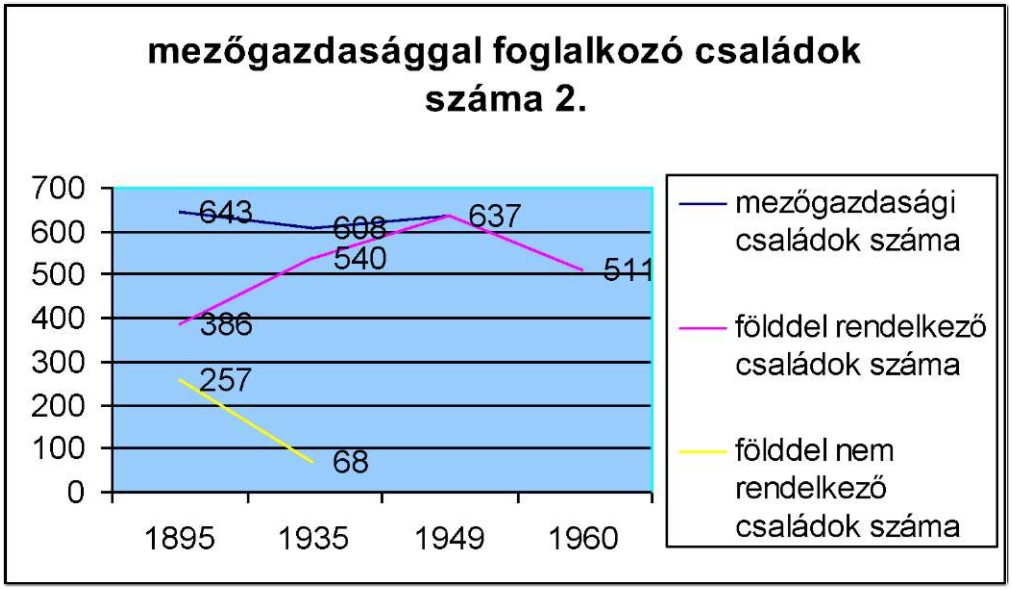
mezőgazdasággal foglalkozó családok száma 2.
700
600
500
400
300
200
100
0
643
608
637
540
511
386
257
68
1895
1935
1949
1960
mezőgazdasági családok száma
földdel rendelkező családok száma
földdel nem rendelkező családok száma

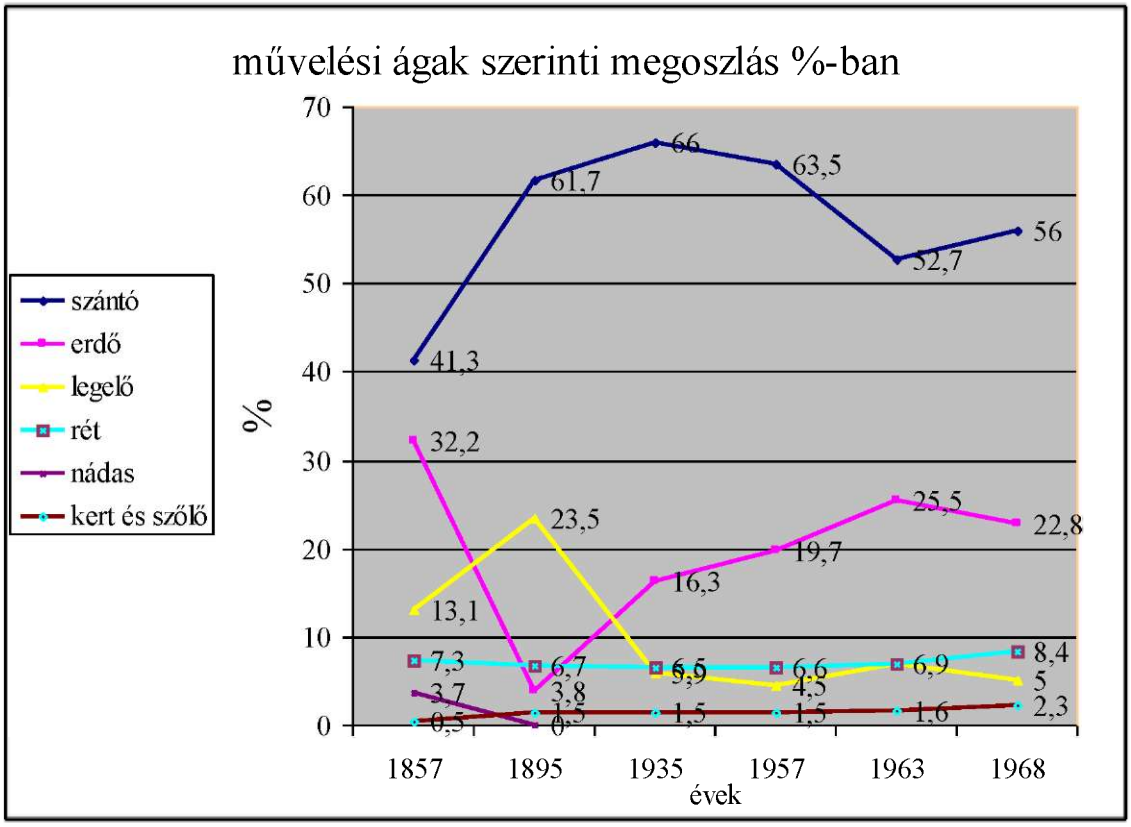
művelési ágak szerinti megoszlás %-ban
szántó
erdő
legelő
rét
nádas
kert és szőlő
%
70
60
50
40
30
20
10
0
66
63,5
61,7
56
52,7
41,3
32,2
23,5
25,5
22,8
19,7
16,3
13,1
7,3
6,7
6,5
6,6
6,9
8,4
5,9
4,5
5
3,7
3,8
1,5
1,5
1,5
1,6
2,3
0,5
0
1857
1895
1935
1957
1963
1968
évek

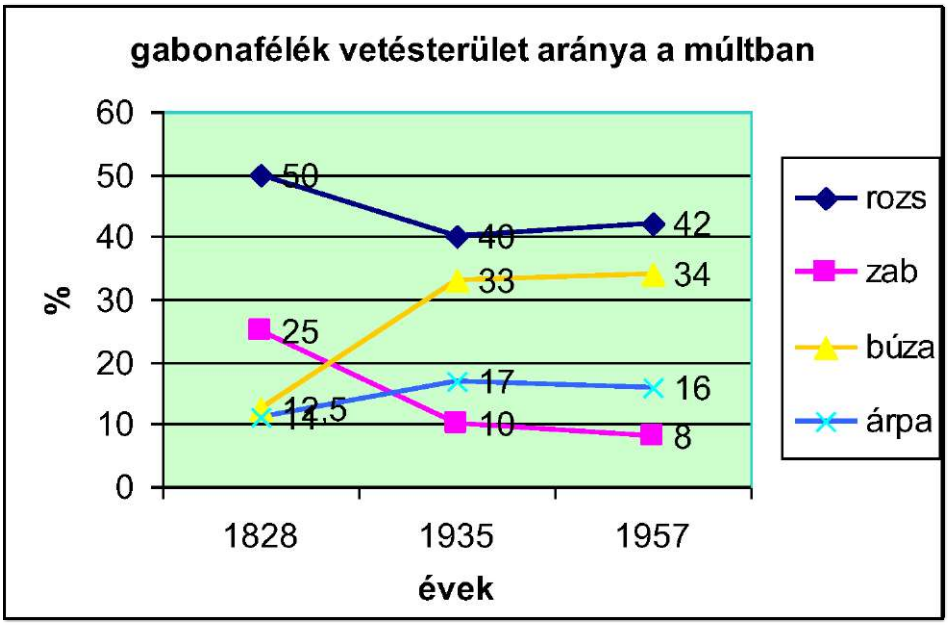
gabonafélék vetésterület aránya a múltban
60
50
40
30
20
10
0
%
50
40
42
33
34
25
17
16
12,5
10
8
1828
1935
1957
évek
rozs
zab
búza
árpa

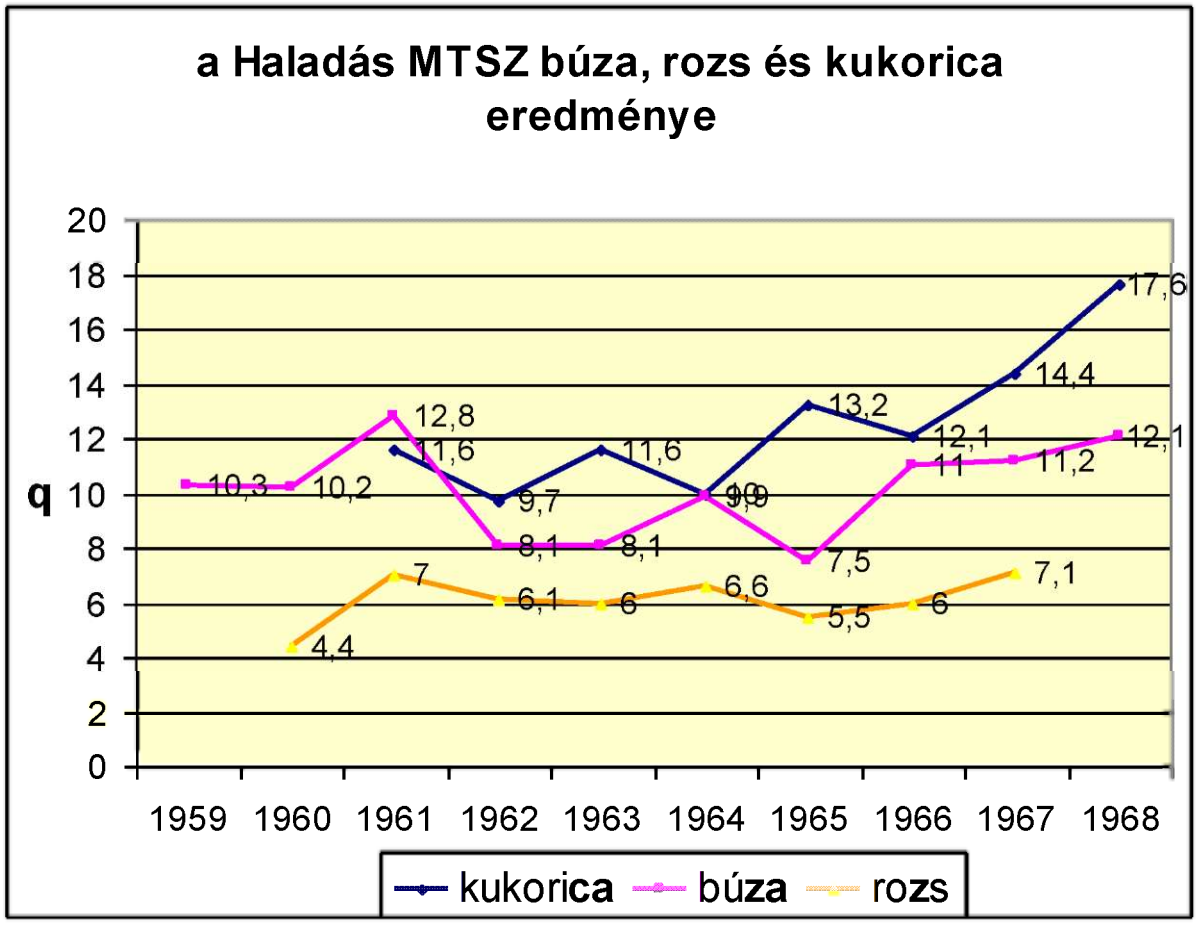
a Haladás MTSZ búza, rozs és kukorica eredménye
20
18
16
14
12
10
8
6
4
2
0
q
17,6
14,4
13,2
12,8
12,1
11,6
11,6
12,1
11
11,2
10,3
10,2
9,7
9,9
8,1
8,1
7,5
7
7,1
6,1
6
6,6
5,5
6
4,4
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
kukorica
búza
rozs

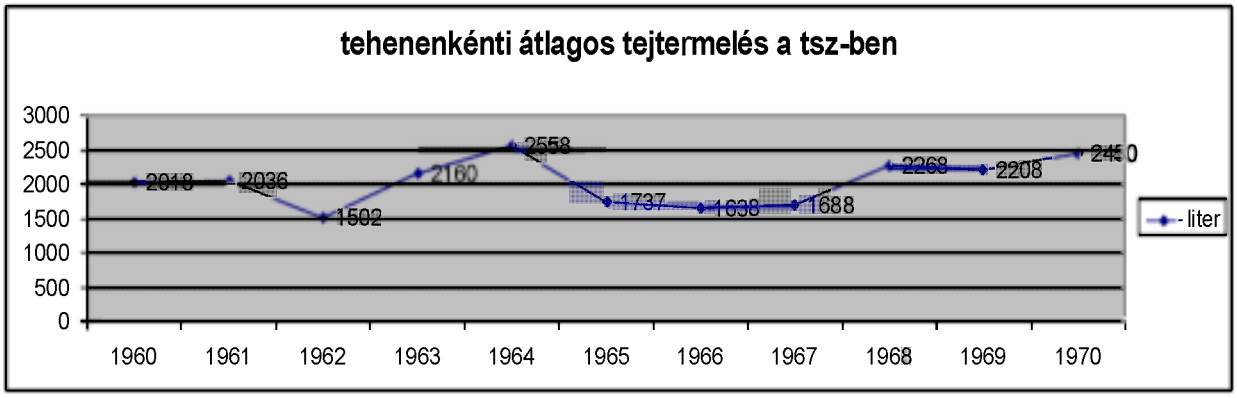
tehenenkénti átlagos tejtermelés a tsz-ben
3000
2500
2000
1500
1000
500
0
2018
2036
1502
2160
2558
1737
1638
1688
2268
2208
2450
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
liter

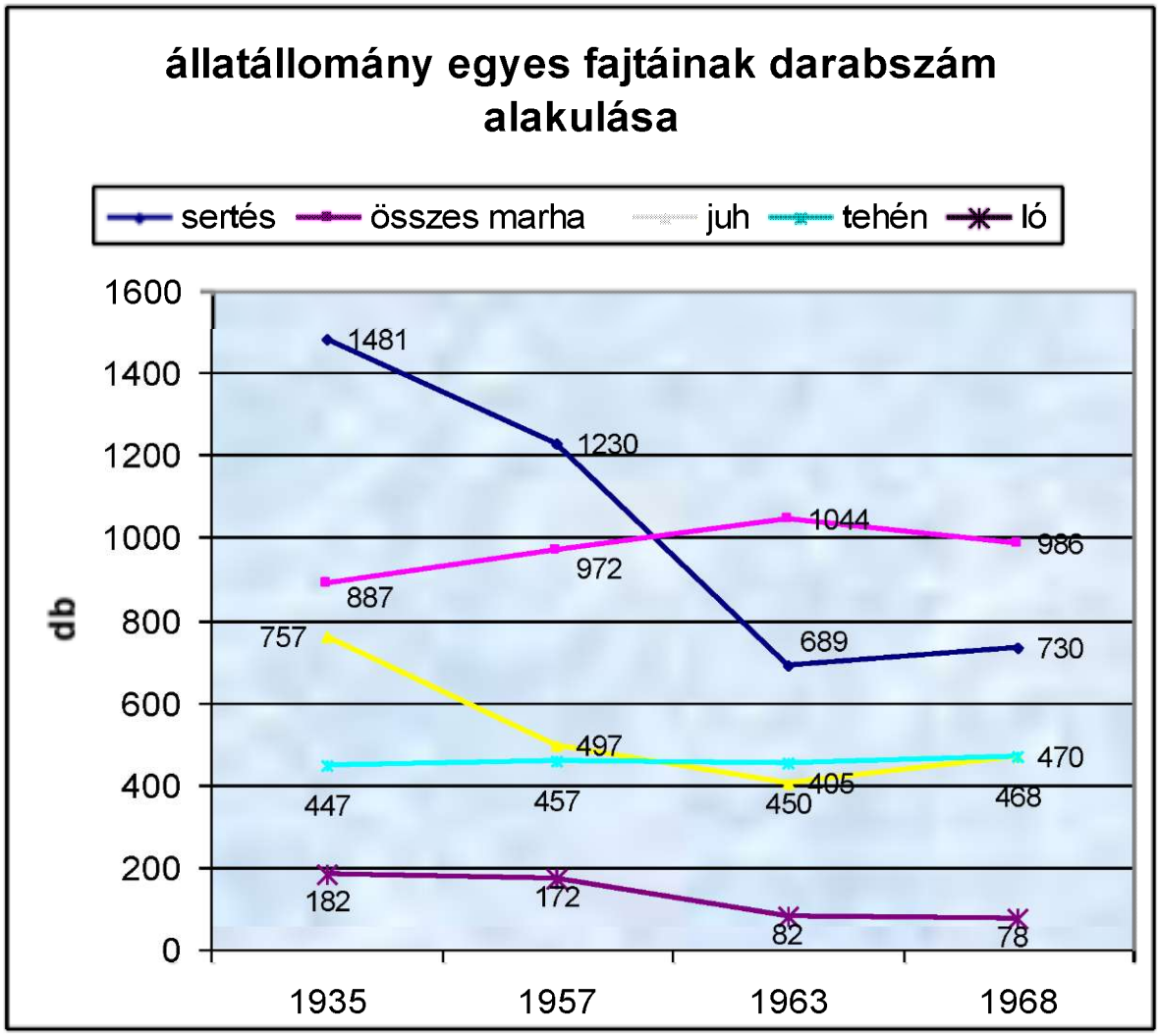
állatállomány egyes fajtáinak darabszám alakulása
sertés
összes marha
juh
tehén
ló
db
1600
1400
1200
1000
800
600
400
200
0
1481
1230
689
730
887
972
1044
986
757
497
405
470
447
457
450
468
182
172
82
78
1935
1957
1963
1968

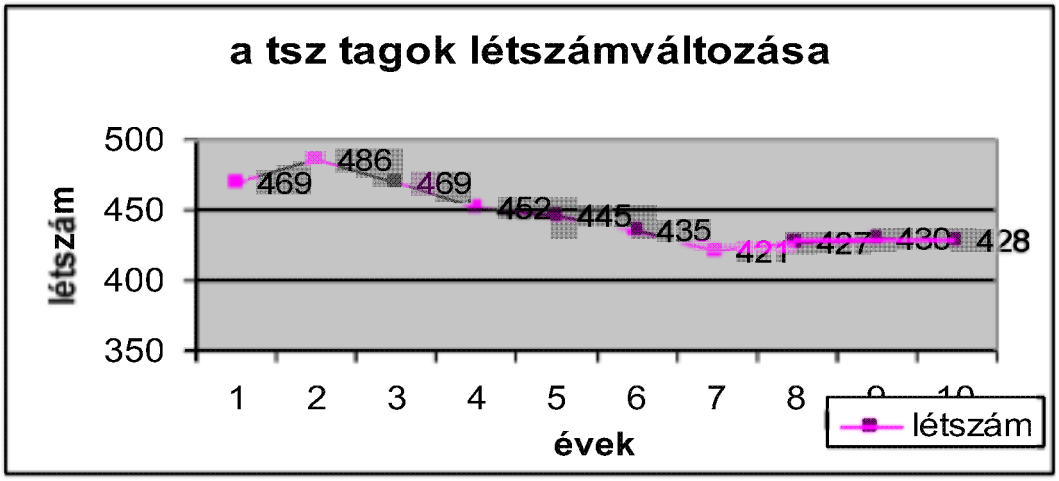
a tsz tagok létszámváltozása
500
450
400
350
létszám
469
486
469
452
445
435
421
427
430
428
1
2
3
4
5
6
7
8
évek
létszám

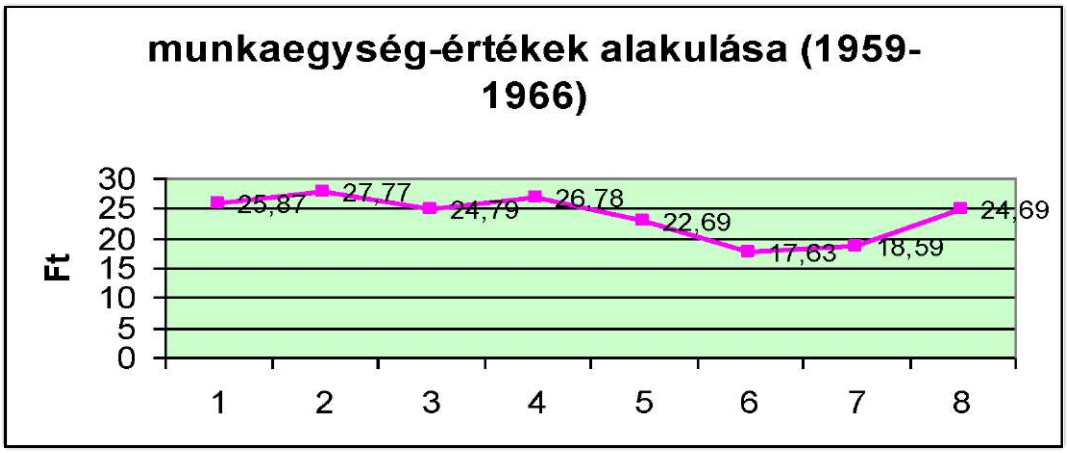
munkaegység-értékek alakulása (1959-1966)
30
25
20
15
10
5
0
Ft
25,87
27,77
24,79
26,78
22,69
17,63
18,59
24,69
1
2
3
4
5
6
7
8

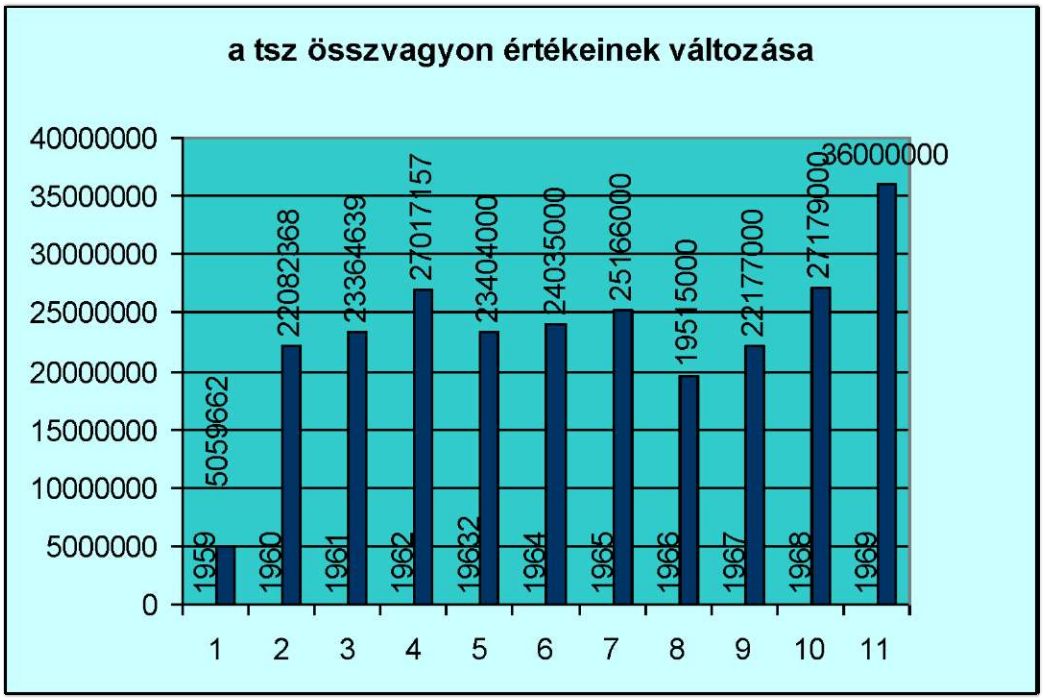
a tsz összvagyon értékeinek változása
40000000
35000000
30000000
25000000
20000000
15000000
10000000
5000000
0
5059662
22082368
23364639
27017157
23404000
24035000
25166000
19515000
22177000
27179000
36000000
1959
1960
1961
1962
19632
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11

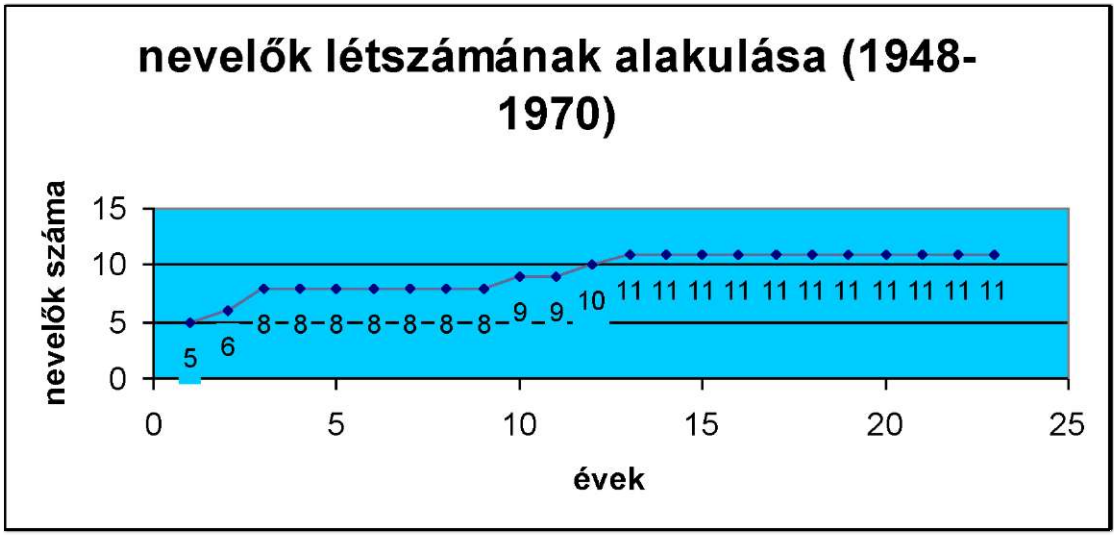
nevelők létszámának alakulása (1948-1970)
nevelők száma
15
10
5
0
0
5
10
15
20
25
évek
5
6
8
8
8
8
8
8
8
9
9
10
11
11
11
11
11
11
11
11
11
11
11

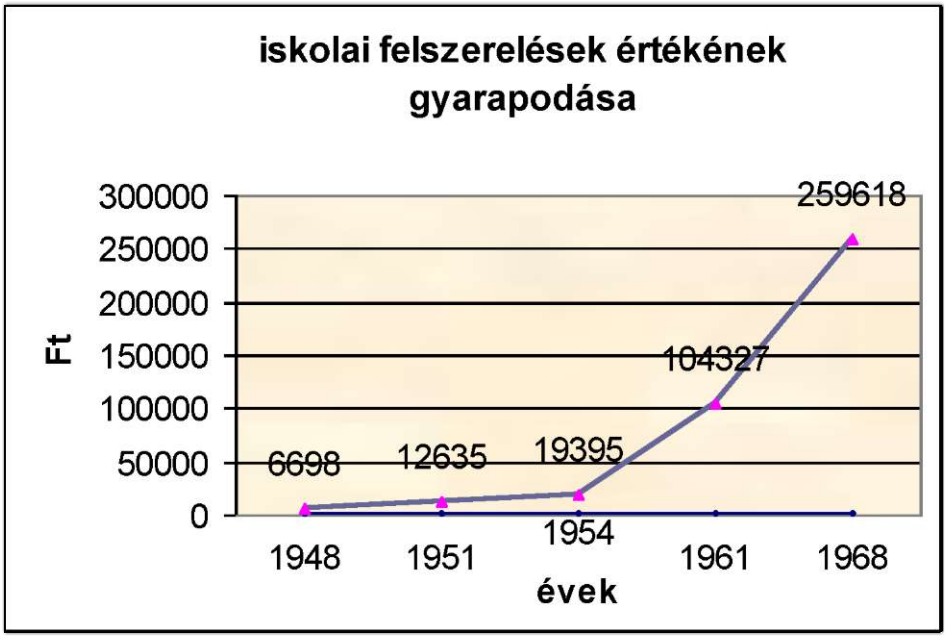
iskolai felszerelések értékének gyarapodása
Ft
300000
250000
200000
150000
100000
50000
0
6698
12635
19395
104327
259618
1948
1951
1954
1961
1968
évek

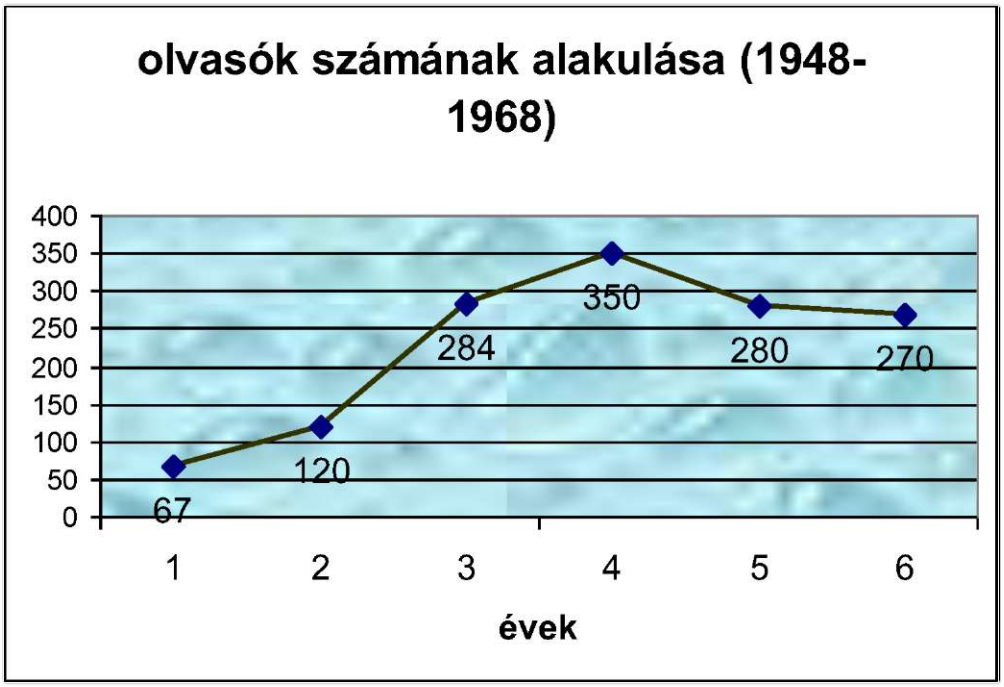
olvasók számának alakulása (1948-1968)
400
350
300
250
200
150
100
50
0
67
120
284
350
280
270
1
2
3
4
5
6
évek

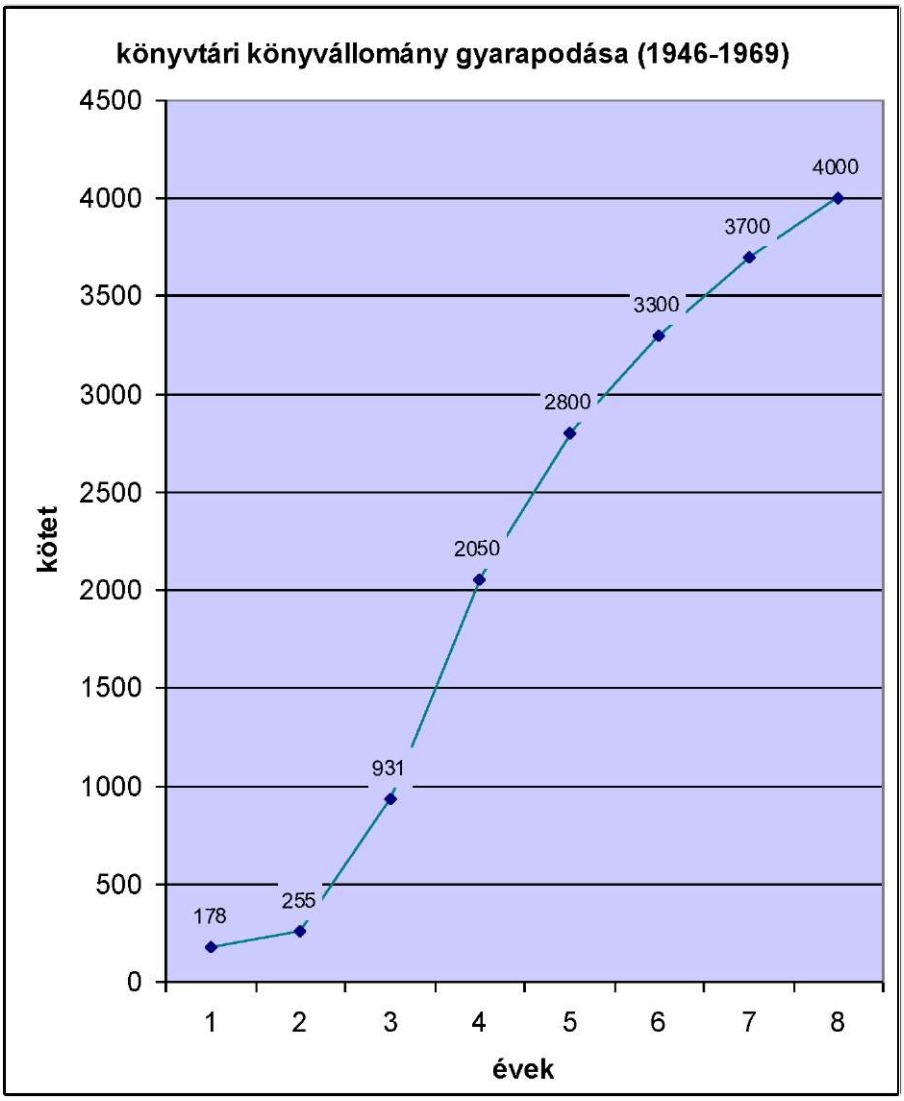
könyvtári könyvállomány gyarapodása (1946-1969)
4500
4000
3500
3000
2500
2000
1500
1000
500
0
kötet
178
255
931
2050
2800
3300
3700
4000
1
2
3
4
5
6
7
8
évek

T É R K É P E K

1.

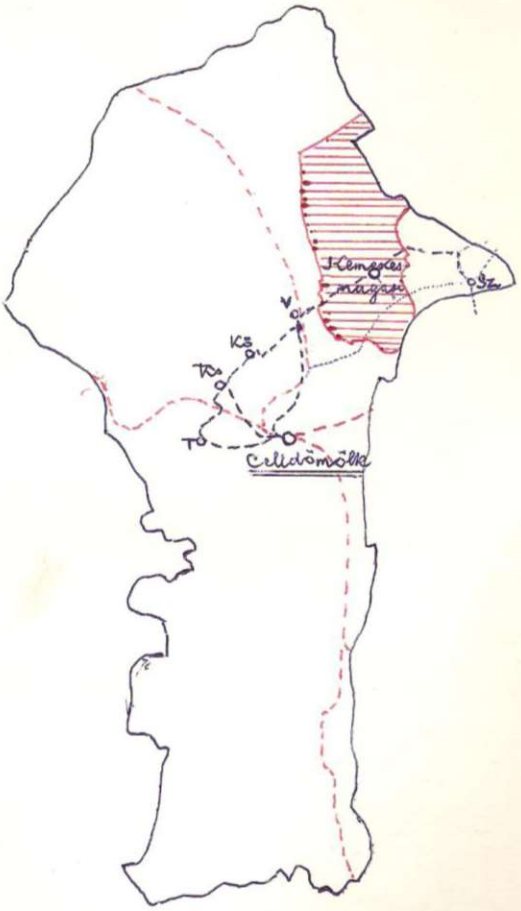

Kemenesmagasi helyzete
a celldömölki járásban

- - - - - - = az autóbuszjárat útvonalai Községünkhöz

— — — — — = vasútvonal

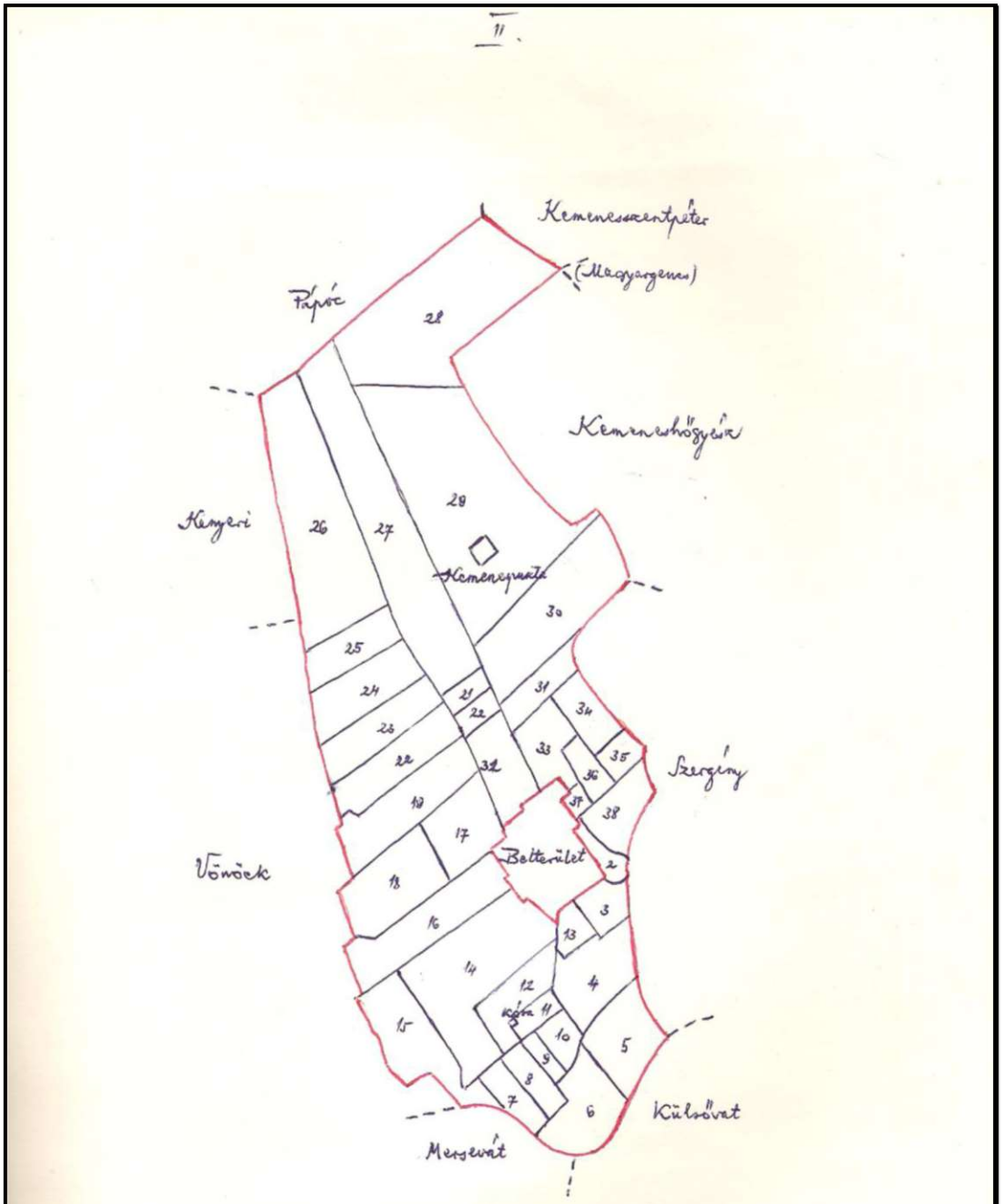

Kemenesmagasi külterülete

A dűlők elnevezései a dűlőszámok alapján a 100. oldalon találhatók

III.

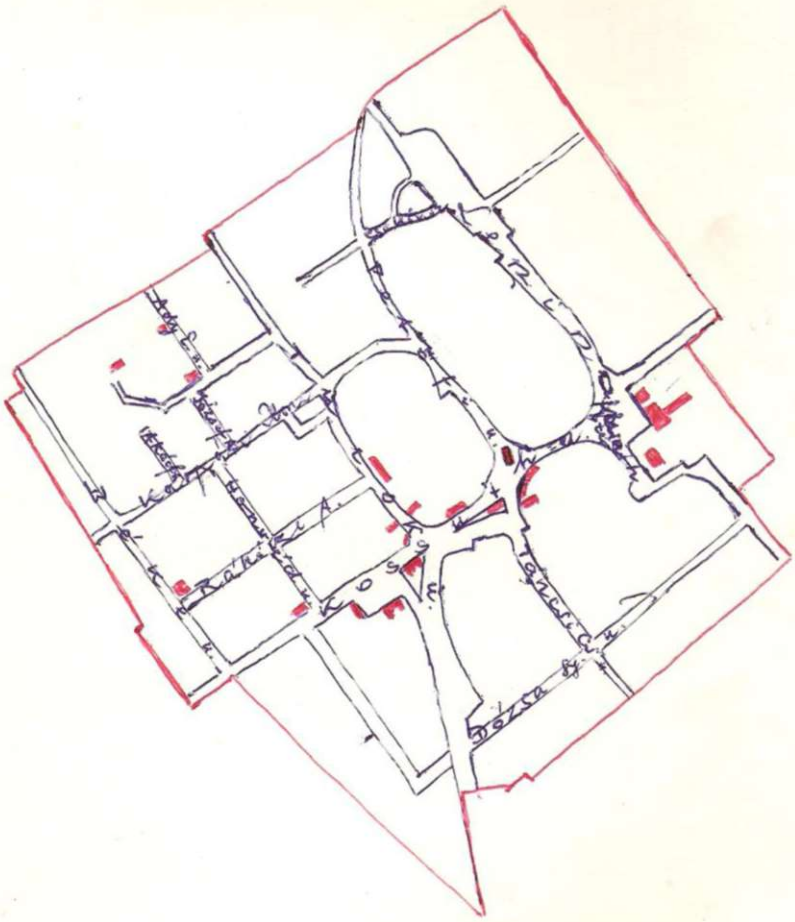

Kemenesmagasi belterülete

A belterület utcái

■ középület

Megjegyzések

1* - Levéltári adatok alapján Pórmagasiban az alábbi adatokat mérték fel 1767-ben

név	Telek nagysága	Egész telek százaléka	zsellérek	Föld "tulajdon"
Kiss Mihály	5/8	62%	Bogdán György	A telek nagysága 17% körüli volt, így egész évre ők 17 nap kézi robot-ra voltak kötelezve.
Horváth Ferenc	5/8	62%	Bogdán János	
Nagy Ádám	5/8	62%	Horváth György I.	
Horváth Sándor	5/8	62%	Horváth György II.	
Nagy Sándor	5/8	62%	Horváth István	
Nagy Miklós	5/8	62%	Horváth Péter	
Kiss János	5/8	62%	Horváth Zsigmond	
Szalay János	1/2	50%	Keresztény Márton	
Kiss György	1/2	50%	Kiss Ferencz	
Kiss Pál	1/2	50%	Kiss György	
Rajky József	3/8	37%	Nagy János	
			Szalai Ferenc	
			Szalay György	
			Takács István	
			Tóth János	
			Varga Péter	

/ Az adatokat gyűjtötte Németh Mihályné/

2* - Egy telek után 85 igás robot azt jelenti, hogy a telek a Mária Terézia által elrendelt telek nagyságát nem érte el, annak körülbelül 8 tizede volt. Mert ha egész telek lett volna, akkor 104 nap kellett volna robotolni.

3* - mértékegységek – 1 kh –katasztrális hold – 1600 négyszögöl – 0,5760 ha
1 h – hold – 1200 négyszögöl – 0,4320 ha
1 négyszögöl – 3,6 m^2

4* - fanet – olyan beltéri területet jelent, amely után nem kellett adót fizetni.

5* - summás – mezőgazdaságban dolgozó alkalmi munkás, sokszor vándorol, hogy munkát találjon.

6* - interregnum – nincs uralkodó, általában királyság idején használják. Itt arra utal, hogy két megszállás közt vagyunk.

7* - SS – Schutzstaffel – Védcsapat – Himmler vezetése alatt álló kiemelt egység, elitalakulat, fő feladata a Führer védelme.

8* - Újabb történeti adatok szerint a magyarországi harcok 1945. április 12-én a Vas megyei Pinkamindszentnél értek véget.
9* - bárca – pénzértékű jegy, készpénzt helyettesített. Háborús időben elsősorban a váltópénz pótlásának hiányára használták.

10* - Nem cselédház, hanem a Berzsenyi család háza. Az öregek elmondása szerint itt élt Berzsenyi Lénárd a haláláig. (Cselédház ilyen stílusban nem épült) az utcára néző „régi" ablakain vasrács volt, ez is igazolja, hogy „úri" porta volt, nem beszélve a dupla faborítású ajtóról és vastag fapadozatú helyiségekről.

11* - Németh Gyula katolikus tanító lehetett, mert az evangélikusoknál 1896-ban kántortanító Papp Ferenc, segédtanító pedig Szakál László volt. Ezt a lélekpénz, stólapénz és a „kornél püspök" említése is igazolja – ilyen evangélikusoknál nem volt.

TARTALOMJEGYZÉK

I. Miért nézünk a múltba? 1
II. Múltunk története 2
A honfoglalás előtt 2
A honfoglalás után 3
III. Felszabadulásunk 15
Március 26-27-e eseményei 15
Március 27-e után 17
IV. Új közéletünk története 22
1945 – 1949 közötti fejlődés 22
1950-1970 közötti fejlődés 34
V. Gazdasági fejlődésünk 59
Általános fejlődés a mezőgazdaságban 59
1951-ig 59
1951-1959-ig 60
1959-1970 62
Erdőgazdaság 84
Helyi ipar 87
Közlekedés 91
Posta 93
Kereskedelem 93
VI. Községünk területe és lakossága 98
A terület 98
A község fekvése 98
Belterület 100
Külterület 112
Lakásviszonyok 116
A lakosság 117
Népesedési adatok 117
Néprajzi vonatkozások 118
Közéleti vezetők 125
Nagy halottunk: Berzsenyi Lénárd 127
Kedves vendégeink 128
VII. Községünk művelődése, társadalmi élete 130
Egészségügy 130
Művelődésügy 131
Általános iskola 131
Óvoda 145
Kultúrotthon-Könyvtár 146
Déryné Színház látogatottsági statisztikája 156
Művelődésügyi statisztika 159
Társadalmi szervezetek munkája 160
VIII. Függelék (grafikonok, képek, térképek, szómagyarázat) 169